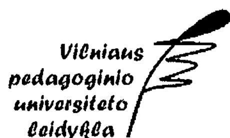
VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS

VALDAS SELENIS

LIETUVOS ISTORIKŲ BENDRIJA 1918–1944 METAIS: KOLEKTYVINĖS BIOGRAFIJOS TYRIMAS

Vilnius, 2007

UDK 930.1(474.5)(091)
Se56

Recenzentai:
prof. habil. dr. Vytautas Merkys (Lietuvos mokslų akademija)
prof. habil. dr. Antanas Tyla (Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos istorijos institutas)
dr. Povilas Lasinskas (Vytauto Didžiojo universitetas)

Monografija apsvarstyta ir rekomenduota išleisti Vilniaus pedagoginio universiteto Lietuvos istorijos katedros 2006 m. gruodžio 8 d. posėdyje (protokolo nr. 6)

Monografija išleista parėmus LR švietimo ir mokslo ministerijai

ISBN 978-9955-20-183-0

TURINYS

Skiriu Tėvams

PRATARMĖ

Europos istorikai jau yra gerokai išgvildenę tiek universitetinių, tiek neuniversitetinių istorikų bendrijas savo šalyse. Lenkų istorikas Jerzy Maternicki, išplėtojęs savitą metodiką, ištyrė XIX a. ir XX a. pirmosios pusės Lenkijos istorikų bendriją. Švedų istorikas Håkanas Gunneriussonas, su kuriuo šios į skaitytojų rankas patekusios knygos autoriui teko susirašinėti, remdamasis žymaus prancūzų sociologo Pierre Bourdieu teorija ištyrė prieškario Švedijos „istorikų lauko" struktūrą. Žinoma, atskirų šalių kontekstas yra skirtingas. Tiek Lenkijoje, tiek Švedijoje buvo nepalyginamai daugiau mokslo centrų, gilesnės profesionalizacijos tradicijos. Lietuvoje nacionalinė profesionali istoriografija prieškariu buvo tik kūrimosi užuomazgoje. Tačiau istorijos mokslo profesionalizacijos pradžia, manyčiau, vertintina kaip ypatingai svarbus laikotarpis, todėl nusipelno papildomo dėmesio. Kiti Lietuvos istoriografijos istorijos laikotarpiai jau turėjo kitą specifiką: sovietmečiu istorikai buvo suvaržyti ideologinių „varžtų", o dauguma išeivijos istorikų negalėjo pasiekti reikalingų tyrimams šaltinių.

Šioje monografijoje rašoma apie prieškario Lietuvos istorikus – profesionaliosios pradėtos institucionalizuoti istoriografijos pradininkus. Idėja moksliniam tyrimui gali gimti savaime arba būti „pasufleruota". Taip ir šio tyrimo niekada nebūtų buvę, jeigu ne Aivo Ragausko pasiūlyta tema ir tyrimo metodas bei nuorodos į aktualią tyrimui medžiagą. Reikalingas ir paraginimas jos imtis, ypač žinant, kad šia tema domimasi ir ji jau tuo metu buvo sulaukusi atskiros Povilo Lasinsko disertacijos, kuri skirta istorijos mokslo organizacijai Vytauto Didžiojo universitete.

Šioje knygoje pateikiama prieškario Lietuvos istorikų kolektyvinės biografijos studija, kurios pagrindinis tyrimo objektas – ne institucijos, o patys istorikai. Į juos žiūrima kaip į specifinę socialinę-profesinę grupę. Todėl svarbu nustatyti, ką iš tuometinės inteligentijos atstovų laikyti istorikais, kiek jų buvo, koks jų profesionalumo lygis, išsilavinimas, kvalifikacija. Šie aspektai iš dalies aptarti monografijos autoriaus 2005 m. apgintame magistriniame darbe „Lietuvos istorikų bendrija 1918–1940 m. Profesiniai kolektyvinės biografijos aspektai". Socialinei-profesinei grupei svarbūs ir teritorinės bei socialinės kilmės klausimai, etninė ir konfesinė priklausomybė, lyties faktorius ir jo įtaka mokslinei karjerai, kartų kaita, pragyvenimo šaltiniai, bendrijos gyvavimo pabaiga. Pastarųjų aspektų tyrimas truko du paskutinius metus. Mokslinio tyrimo rezultatai paprastai skelbiami po netrumpą laikotarpį trukusių tyrinėjimų. Ne išimtis ir ši monografija. Nuo pat

pirmojo susipažinimo su archyvinėmis bylomis iki publikacijos praėjo penkeri metai. Tyrimo duomenys kaupėsi palengva. Tuo pačiu metu šia tematika paskelbta per dešimtį įvairaus pobūdžio straipsnių.

Šia proga norėčiau padėkoti faktiškajam šio darbo vadovui doc. dr. Aivui Ragauskui, kurio visapusiška parama leido šiai monografijai išvysti dienos šviesą, taip pat recenzentams – prof. Vytautui Merkiui už skatinimą eiti mokslo keliu ir neįkainojamus patarimus, prof. Antanui Tylai ir dr. Povilui Lasinskui už vertingas pastabas taisant ir tobulinant monografijos tekstą tiek konceptualiai, tiek faktografiškai. Dėkoju ir Vilniaus pedagoginio universiteto leidyklos kolektyvui – direktoriui Jonui Balčiūnui, vadybininkei Jurgitai Girkantaitei, redaktorei, maketuotojai, dailininkei ir visiems, kurie ėmėsi šio nelengvo darbo.

Galiausiai, o išties pirmiausiai noriu pagerbti tėvelius Vitą ir Adomą, brolį Audrių ir jo šeimą.

Vilnius, 2007 m. sausis | Valdas Selenis

ĮVADAS

Problema

1918–1940 m. Lietuvos Respublikos nepriklausomybės laikotarpis sutampa su nacionalinio Lietuvos istorijos mokslo profesionalizacijos ir institucionalizacijos proceso pradžia. Vienas žymiausių šiuo laikotarpiu subrendusių istorikų Zenonas Ivinskis išskyrė septynis tuometinės kritiškosios postromantinės Lietuvos istoriografijos „pirmūnus" – Joną Totoraitį, Joną Yčą, Igną Jonyną, Antaną Alekną, Petrą Klimą, Augustiną Voldemarą ir Juozą Purickį[1]. Tarpukariu pradėta rengti profesionalius istorijos tyrinėtojus. Jų kolektyvinio darbo vaisius – Adolfo Šapokos redaguotas veikalas „Lietuvos istorija", kuris jau tuo metu buvo išleistas rekordiniu 17 500 egzempliorių tiražu. Dažnai akcentuojama, kad nacionalinės lietuviškos istoriografijos tikslas – „rasti lietuvius" Lietuvos istorijoje. Šis šūkis atspindėjo pirmą savos modernios istoriografijos raidos etapą. Tai suvokė ir žymiausi tuometiniai Lietuvos istorikai. Antai Adolfas Šapoka šį tikslą įgyvendinus toliau siūlė: „(...)rasti atskirų epizodų vietą bendroje mūsų krašto bei tautos istorijoje ir visos mūsų tautos vietą pasaulio istorijos proceso pynėje"[2]. Deja, nepriklausomai istoriografijai nebuvo lemta ilgai gyvuoti, jos tolimesnius tikslus įgyvendinti sutrukdė karai ir okupacijos.

Šio tyrimo objektas – Lietuvos istorikų bendrija ir istorijos mokslo profesionalizacijos pradžia. Pagrindinė šiame darbe nagrinėjama problema – sudarę aptariamo laikotarpio istorikų bendriją žmonės, kurie modernios nacionalinės istoriografijos formavimosi pradžioje ėmėsi istorijos tyrimų, kas juos siejo ar skyrė.

Darbo tikslas – išanalizuoti 1918–1944 m. Lietuvos istorikų bendrijos sudėtį ir profesionalizacijos ypatybes. Uždaviniai – ištirti istorikų: 1) išsilavinimą; 2) kvalifikacijos kėlimo aplinkybes; 3) teritorinę ir socialinę kilmę; 4) etninę ir konfesinę priklausomybę; 5) lyties ir šeimos faktoriaus reikšmę istorikų profesionalizacijai; 6) amžiaus grupes ir kartų kaitos problemas; 7) konkurencinę kovą „istorikų lauke"; 8) profesinę struktūrą – darbą, veiklą bei narystę istorijos mokslo institucijose ir istorikų pragyvenimo šaltinius; 9) bendrijos likimą okupacijų laikotarpiu iki emigracijos pradžios.

Nepriklausomos Lietuvos istoriografijos profesionalizacijos proceso pradžia yra ypatingai svarbi norint suvokti tolesnę jos raidą, todėl, be publikuotų, reikalingi

[1] Sužiedėlis S., Zenonas Ivinskis istorijos moksle, *Aidai*, 1972, nr. 249–263, p. 121.
[2] Šapoka A., Raskim lietuvius Lietuvos istorijoj, *Naujoji Romuva*, 1932, nr. 21 (73), p. 481.

ir kitų tos pačios tematikos aspektų tyrimai. Faktiškai nėra darbų, kuriuose būtų žiūrima į istorikus kaip į socialinę-profesinę grupę[3]. Dažniausiai nagrinėti įvairūs istorikų mokslinės veiklos aspektai, iš kurių išsamiausiai – jų dalyvavimas tarptautiniuose istorijos mokslo kongresuose. Taip pat istoriografijoje pasirodo svarstymų apie tarpukario Lietuvos istorikų metodologiją, darbą Kauno universitete. Tačiau nėra specialių darbų, skirtų tarpukario Lietuvos istorikų mokslinės konkurencijos, kultūrinio ir socialinio kapitalo specifikai, interesų dispozicijoms, disertacijų rengimo bei gynimo aplinkybėms, socialiniams ryšiams ir tarpusavio santykiams aptarti. Šio darbo naujumas ryškiausiai matyti mėginant pasirinkus atrankos kriterijų nustatyti prieškario istorikų skaičių, socialinę bendrijos struktūrą, išskiriant jų grupes bei apibrėžiant šios bendrijos „ribas". Tai bus naudinga ir tiriant sovietmečio istorikų profesionalizaciją.

Kituose Lietuvos istorijos mokslui skirtuose stambesniuose veikaluose pirmuoju atskaitos tašku laikoma 1922 m. vasario 16 d. Kauno universiteto įkūrimo data[4]. Jau steigiant universitetą valstybė pradėjo rūpintis istorikų studijomis užsienyje, todėl šiame darbe pasirinktas Lietuvos Respublikos gyvavimo laikotarpis neapsiribojant Lietuvos istorijos mokslo raidai svarbia Kauno universitetą baigusių ar jame dirbusių istorikų veikla, bet įtraukiant į tyrimą ir su minėtu universitetu nesusijusius, tačiau šiuo laikotarpiu besireiškusius istorijos moksle istorikus. Darbo chronologinės ribos šiek tiek platesnės negu Nepriklausomos Lietuvos Respublikos gyvavimo laikotarpis – jos pratęstos iki 1944 m. ir apima pirmosios sovietinės ir nacistinės okupacijų laikotarpį. Tuo metu Lietuvoje dar gyveno dauguma prieškariu susiformavusios istorikų bendrijos atstovų, bet artėjant antrajai sovietinei okupacijai prasidėjusi inteligentijos emigracijos banga laikytina svarbia riba, nuo kurios tyrinėtinos jau kelios – išeivijos ir sovietinėje Lietuvoje likusios istorikų bendrijos.

Darbą sudaro: įvadas, 9 skyriai, išvados, šaltinių ir literatūros sąrašai, prieduose pateiktas istorikų sąrašas ir biogramos, kuriose pateikta pagrindinė biografinė informacija. I skyriuje pateikiama istorikų bendrijos apibrėžtis, II ir III – aspektai, tiesiogiai susiję su istorikų profesionalizacija, – išsilavinimas ir disertacijų rengimas, gynimas. IV–VII skyriai skirti socialiniams aspektams aptarti – tai istorikų teritorinė ir socialinė kilmė, etninė ir konfesinė priklausomybė, lyties bei

[3] Ragauskas A., Keletas pastabų dėl istorijos metodologijos tarpukario Lietuvoje, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2001, t. 19, p. 62.

[4] Lasinskas P., *Istorijos mokslas VDU 1922–1940 metais* (daktaro disertacijos santrauka), Kaunas : VDU, 2000.

šeimos faktorius ir kartų kaita. Šių skyrių pabaigoje pateikiamas trumpas skyrelis apie tai, kaip šie aspektai veikė (ar neveikė) istorikų mokslinius interesus. VIII skyrius skirtas istorikų bendrijos profesinei struktūrai, t. y. darbui mokslo institucijose, organizacijose, apibūdinti bei pragyvenimo šaltiniams aptarti. IX užbaigia visą darbą – jame apibūdinama bendrijos veikla paskutiniais jos gyvavimo metais okupacijų laikotarpiu.

Tyrimo metodai

Istorikai, rašydami veikalus apie inteligentiją ar akademinį elitą, naudoja įvairius metodus, kurių daugelis siejasi su sociologijos teorija[5]. Nuo XX a. septintojo dešimtmečio socialinių struktūrų tyrimams Vakarų Europos istoriografijoje pradėta vis plačiau taikyti prozopografinį metodą. Jo principas paprastas: pirmiausia pagal vieną ar kelis kriterijus atrenkama tiriamųjų asmenų grupė, po to sudaromi biografinių duomenų klausimynai ir jais remiantis apibūdinama šios grupės socialinė, privati, visuomeninė, kultūrinė, ideologinė ar politinė dinamika[6]. Anot prozopografijos pagrindėjo Lawrence'o Stone'o, prozopografija – tai bendro istorijos veikėjų biografinių duomenų fono tyrimas[7]. Daugelio skirtingų biografijų analizės dėka galima ištirti ryšius tarp institucijų, atskirų asmenų ir visuomenės. Prozopografija teikia galimybę naudojant įvairius šaltinius kaupti alternatyvius statistinius duomenis nepriklausomai nuo oficialiosios statistikos. Tokių tyrimų pavyzdžiu gali būti prancūzų sociologo Pierre'o Bourdieu inspiruoti prancūzų akademinio elito tyrimai. Jis siūlo šias prozopografijos definicijas: 1) prozopografija yra asmenų, priklausančių tai pačiai sričiai, studija; 2) ji paremta visapusišku duomenų apie šiuos asmenis rinkiniu (jų socialinė kilmė, išsilavinimas, socialinė padėtis, tos srities pažiūros ir pan.); 3) kiek įmanoma, tie patys duomenys turi būti renkami apie kiekvieną asmenį; 4) pagrindinis studijų objektas – ne individai, bet tiriamos srities „lauko" struktūra ir istorija[8].

Aptariamą metodą pagal P. Bourdieu modelį inteligentijos studijoms naudojo prancūzų sociologai Vincentas Karady, kuris tyrinėjo XIX a. antrosios pusės ir

[5] Raemdonck L., Methodological Reflections on the Prosopographical Study of Academics: Bourdieu's sociological theory and its application in a historical context, *http: // www. oslo 2000. uio.po./aio/ aio16/ group% 207/Raemdonck.pdf.*, p. 1.
[6] Charle Ch., Prosopography (Collective biography), *http://www.Sciencedirect.com./science/reference works/0080430767*, p. 12236 (žiūrėta 2003 02 12).
[7] *Ten pat*, p. 12236.
[8] Broady D., French prosopography definition and suggested readings, *http://www.Skeptron. ilu. uu. se/ broady/see/p.-broady-Frenchprosop. Htm.*

XX a. pradžios Prancūzijos mokslininkus, Giselle Sapiro, kuri 1994 m. apgynė disertaciją apie 1940–1950 m. prancūzų rašytojus, ir istorikas Christophe Charle, tyręs XIX–XX a. Paryžiaus universiteto Teisės fakulteto profesūrą[9]. Pastarasis pažymi, kad tik daugelio skirtingų biografijų analizės dėka galima rekonstruoti ryšius tarp institucijų, atskirų asmenų ir visuomenės.

Lietuvos istoriografijoje pirmą kartą prozopografinis metodas pradėtas taikyti XVII a. Vilniaus miesto valdančiojo elito tyrimui[10]. Netrukus pasirodė darbas, skirtas viduramžių Lietuvos diduomenei[11]. Iš naujausių laikų istorijai skirtų darbų galima paminėti tik tarpukario Lietuvos valstybės kūrimosi pradžios Šiaulių apskrities savivaldybininkų tyrimą[12]. XX a. profesinei inteligentijai ar akademinei bendruomenei skirtų prozopografinių tyrimų dar nėra.

Ne visi analogišką arba artimą šiam darbui tematiką tiriantys istorikai naudoja sociologų metodiką. Antai JAV istorikė Reba N. Soffer „tradiciniu" būdu analizavo Anglijos istorijos mokslo profesionalizacijos procesą ir jo reikšmę politinio elito formavimuisi[13]. Jos tėvynainis istorikas Normanas Cantoras ėjo kitu keliu – parašė monografiją apie istorikus medievistus sutelkdamas dėmesį tik į jų asmeninį gyvenimą, charakterologiją, socialinę aplinką, politines simpatijas, nacionalinę priklausomybę ir t. t.[14]. Be to, N. Cantoras rašydamas apie istorikus atkreipė dėmesį į jų išsilavinimą, turtinę ir šeiminę padėtį. Anot jo, veikale stengtasi kiekvienu atveju papasakoti istorikų gyvenimus kartu įvertinant jų mokslines koncepcijas ir mokyklas[15]. Darbas struktūrizuotas pagal istorikų mokyklas – modernizmo (F. W. Maitlandas), „analų" (L. Halphenas, M. Blochas), nacių laikotarpio istoriografijos atstovų (E. Schrammas, H. Kantorowiczius) ir kitas[16].

---

[9] Raemdonck L., *ten pat*, p. 1.
[10] Ragauskas A., *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antrojoje pusėje (1662–1702 m.)*, Vilnius, 2002, 480 p.
[11] Petrauskas R., *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a.: sudėtis–struktūra–valdžia*, Vilnius, 2003, 379 p.
[12] Lazauskienė-Morkūnaitė A., Šiaulių apskrities savivaldybių charakteristika 1918–1920 m. (savivaldybių nariai ir tarnautojai), *Šiaulių apskrities istorijos raida* (mokslinių straipsnių rinkinys), Šiauliai, 2004, p. 71–87.
[13] Soffer Reba N., *Discipline and Power. The University History and the Making of an English Elite. 1870–1930*, Stanford, California : Stanford University Press, 1994.
[14] Ragauskas A., Keletas pastabų dėl istorijos metodologijos tarpukario Lietuvoje, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2001, t. 19, p. 62 -63.
[15] Cantor N., *Inventing the Middle Ages*, New York: Quill William Morrow, 1991, p. 3.
[16] *Ten pat*, p. 9–10.

Artimiausi savo pobūdžiu šiam tyrimui yra lenkų istoriko Jerzy Maternickio darbai. Jis Varšuvos istorikų bendrijos tyrimuose naudoja analitinį, aprašomąjį ir kvantitatyvinį metodus, pirmenybę teikdamas pirmajam, nes antrajam reikia daug dokumentinės medžiagos, be to, ne viską galima išmatuoti ir apskaičiuoti, kiekybinė analizė negali pakeisti kokybinės[17]. J. Maternickis šiais metodais tiria istorikų bendrijos skaičiaus ir demografinės struktūros, teritorinės ir socialinės kilmės, išsilavinimo, kvalifikacijos ir pragyvenimo šaltinių klausimus. Nesunku pastebėti, jog šie aspektai būdingi ir prozopografiniam tyrimui. Tačiau skirtingai nuo minėto prancūziškojo prozopografijos modelio, pagrindinis tyrimo objektas J. Maternickio darbuose yra istorikai, o ne institucijos ar „istorikų laukas".

Apibendrinant galima teigti, kad geriausia tiriant istorikų bendriją naudoti tiek aprašomąjį-analitinį, tiek prozopografinį ir statistinį metodus. Taip daryta ir šiame darbe, kuris, nors ir įvardytas „kolektyvinės biografijos tyrimu", nėra parašytas taikant vien prozopografinį metodą. Tyrimų metodai buvo derinami. Tokiu būdu galima išvengti pastarojo metodo trūkumo – tiriamojoje asmenų grupėje pasitaikančių unikalių asmenybių niveliavimo.

Istoriografija

Istoriografijoje analizuojamos istorikų mokslinės koncepcijos, metodologinės orientacijos ir moksliniai veikalai, neskiriant daugiau dėmesio socialiniams istorikų veiklos ir gyvenimo aspektams. Tuo tarpu dar žymusis anglų istorikas Edwardas Hallettas Carras buvo davęs išmintingą patarimą: prieš pradedant studijuoti istorinius faktus, reikia susipažinti su juos tyrusiu istoriku[18]. Užsienio istoriografijoje per pastaruosius kelis dešimtmečius pasirodė studijų, kuriose bandyta įvairiapusiškiau ištirti istorikų biografijas, susieti įvairius jų aspektus su moksline veikla[19]. Be to, šiuo laikotarpiu išsiskyrė ir bendra socialinės inteligentijos istorijos kryptis, kurios studijų objektas *in corpore* yra istorikai. Impulsą jai davė tyrinėtojai, besigilinantys į XIX a. pabaigos ir XX a. pirmosios pusės socialinę istoriją – laikotarpį, kai susiformavo naujas socialinis sluoksnis – modernioji inteligentija[20].

[17] Maternicki J., Polskie badania nad środowiskami historycznymi. Założenia, organizacja, rezultaty, *Przegląd Humanistyczny*, 1995, nr. 1, s. 28.
[18] Carr E. H., *Kas yra istorija*, Vilnius, 1999, p. 23.
[19] Apie tai plačiau žr. skyrelyje „Svarbiausios sąvokos ir problemos".
[20] Wickberg D., Intellectual History vs. the Social History of Intellectuals, *Rethinking History*, 2001, no 5:3, p. 386.

Apie tarpukario Lietuvos istorikus rašyta nemažai, tačiau dar daug jų gyvenimo ir veiklos aspektų yra neatskleista. Lietuvos istoriografijoje iki šiol nebuvo bandymų parašyti kolektyvinę istorikų biografiją. Aprašyti tik kai kurie istorijos mokslo raidos ir atskirų žymesnių istorikų biografijų aspektai.

Tarpukario laikotarpio spaudoje pasirodydavo Lietuvos istorikų straipsnių, kuriuose jie aptardavo savo kolegų mokslinius interesus bei produktyvumą[21]. P. Štuopis, J. Matusas, V. Trumpa, Z. Ivinskis nagrinėjo aktualias Lietuvos istorijos mokslo raidos problemas ir istorikų nuveiktus ar nenuveiktus darbus keliant jo lygį[22]. Palankiai įvertindamas tarpukario Lietuvos istorijos mokslo centrų kūrimąsi, archyvus bei istorikų mokslinius interesus, „atsiradusio iš nieko" tuometinio Lietuvos istorijos mokslo pažangą (neišskirdamas mėgėjų populiarizatorių) išsamiai apžvelgė ir jų amžininkas lenkų istorikas Stanisławas Zajączkowskis[23].

Sovietmečiu apie tarpukario Lietuvos istoriografines koncepcijas rašė Vladimiras Pašuta[24] ir Aldona Gaigalaitė[25]. Ji J. Totoraitį, J. Stakauską, A. Steponaitį ir P. Penkauską pavadino vokiškojo neoromantizmo sekėjais, A. Janulaitį ir I. Jonyną – liberalių pažiūrų istorikais, kurių darbuose kai kada ryški ir marksizmo įtaka. Pažymėtina, kad nors istorikė ir turėjo atiduoti duoklę tuo metu vyraujančiai oficialiajai marksistinei ideologijai, skirtingai negu V. Pašuta, ji konstatavo, jog tarpukario Lietuvos istorijos mokslas buvo augimo stadijoje, o Kauno universitete susibūrė kūrybingas jaunų ir vyresnės kartos istorikų būrys. Apie nepriklausomos Lietuvos istorikų mokslinės veiklos metodus, interesus bei darbą Kauno universitete rašė Juozas Jurginis[26].

Išeivijos spaudoje gana dažnai pasirodydavo vienam ar kitam istorikui skirtų proginių straipsnių, kurie teikia duomenų apie tuometinės jaunosios istorikų kartos veiklą, profesionalizacijos galimybes, santykius su vyresniąja karta. Humanitari-

[21] Stakauskas J., Istorikai – „Naujosios Romuvos" bendradarbiai, *Naujoji Romuva,* 1936, nr. 40 (300), p. 778–779.

[22] Štuopis P., Tautinės istorikų pareigos, *Akademikas,* 1933, nr. 16, p. 307–309; Matusas J., Ką mes darom savo istorijai? *Naujoji Romuva,* 1932, nr. 49 (101), p. 1070; Matusas J., Kiek pažengė Lietuvos istorijos mokslas? *Pasaulio lietuvis,* 1938 04 01, nr. 7, p. 147; Trumpa V., *Savosios istorijos keliais,* Kaunas, 1937; Ivinskis Z., Aktualieji Lietuvos istorijos klausimai, *XX amžius,* 1937, nr. 12 (169), p. 5; Ivinskis Z., Lietuvos istorija romantizmo metu ir dabar, *LKMA suvažiavimo darbai,* t. III, Roma, 1972.

[23] Zajączkowski S., Litewski ruch naukowy w zakresie historii, *Kwartalnik Historyczny, Rocznik,* 1935, s. 301–339; Zajączkowski S., Historical research in Lithuania today, *Baltic and Scandinavian countries,* vol. 4, no 2 (9), May, 1938, p. 24–29.

[24] Пашуто В. И., *Образование Литовского государства,* Москва, 1959, с. 227.

[25] Gaigalaitė A., Istoriografijos koncepcijos Lietuvoje, *Problemos,* 1970, nr. 1 (5), p. 51–52.

[26] Jurginis J., Istorija, *Vilniaus universiteto istorija. 1803–1940,* Vilnius : Mokslas, 1977, p. 262–264.

nių mokslų, Teologijos ir filosofijos, Teisės, Evangelikų teologijos fakultetuose istorikų veikla plačiausiai apžvelgta Prano Čepėno redaguotame Lietuvos universiteto jubiliejui skirtame leidinyje[27]. Naudinga ir informatyvi Gedimino Rudžio parengta V. Trumpos straipsnių knyga, kurioje galima rasti šio istoriko straipsnių bei nekrologų, skirtų istorikams – buvusiems jo profesoriams ir kolegoms dar iš tarpukario Lietuvos laikų[28]. Jie įdomūs ir vertingi savitomis V. Trumpai būdingomis įžvalgomis bei vertinimais.

Būdamas emigracijoje, vienas iš žymiausių tarpukario Lietuvos istorikų atstovų Z. Ivinskis toliau nagrinėjo Lietuvos istorijos mokslo problemas, atkreipė dėmesį į buvusį vyresniosios ir jaunosios istorikų kartų santykių antagonizmą, išskyrė geriausias mokslines studijas ir gabiausius tyrinėtojus[29].

Atgimimo laikais ir atgavus Lietuvos nepriklausomybę istoriografijoje pasirodė straipsnių, kuriuose buvo vertinama tarpukario istorijos mokslas ir istorikai[30]. Alfredas Bumblauskas linkęs Z. Ivinskį laikyti modernios mokslinės metodologijos pradininku Lietuvos istorijos moksle, vieninteliu akcentavusiu genetinio istorijos suvokimo svarbą[31]. Povilas Lasinskas pagrįstai šalia Z. Ivinskio mini kitus to meto istorikus – I. Jonyną, J. Jakštą, J. Matusą, A. Šapoką, P. Štuopį[32]. Istorikų metodologijos klausimas gana sudėtingas, todėl galima sutikti su programinio šiai problematikai skirto Aivo Ragausko straipsnio teiginiu, kad neatlikus visapusiškų tyrimų išvadas daryti dar anksti, nes jaunosios istorikų kartos atstovai tarpukariu tebuvo trisdešimtmečiai, jie ilgainiui smarkiai evoliucionavo, patyrė tremtį ir emigraciją[33].

---

[27] Girnius J., Teologijos-Filosofijos fakultetas, p. 355–360, Pauperas J., Evangelikų teologijos fakultetas, p. 385–386, Jakštas J., Istorijos skyrius, p. 406–415, Plateris A., Lietuvos teisės istorijos katedra, p. 565–567, *Lietuvos universitetas 1579–1803–1922*, red. P. Čepėnas, Chicago, 1972.

[28] Trumpa V., *Apie žmones ir laiką*, Vilnius : Baltos lankos, 2001.

[29] Ivinskis Z., Į klausimus apie istorijos mokslus nepriklausomoje Lietuvoje, *Į laisvę*, 1958, nr. 1617; Ivinskis Z., Ikišioliniai lietuvių kultūros istorijos tyrinėjimai. Bibliografiškai – kritiška apžvalga, *Aidai*, 1960, nr. 1, p. 22–26; Ivinskis Z., Įvadas. Lietuvos istoriografijos posūkis moksline kryptimi iki Nepriklausomybės sutemų (1940 m.), *Lietuvos istorija. Iki Vytauto Didžiojo mirties*, Vilnius : Mokslas, 1991, p. 57–71.

[30] Nikžentaitis A., Įvadas, Kučinskas A., *Kęstutis*, Vilnius, 1988; Jurginis J., Šapokos istorijos apžvalga, Šapoka A., *Lietuvos istorija*, Vilnius : Mokslas, 1989, p. 687–693; Gudavičius E., Zenonas Ivinskis ir jo veikalas, Ivinskis Z., *Lietuvos istorija. Iki Vytauto Didžiojo mirties*, p. 411–420.

[31] Bumblauskas A., Zenono Ivinskio vieta mūsų istoriografijoje, *Naujoji Romuva*, 1994, nr. 1 (495); Penkios Zenono Ivinskio teorinės novacijos, *Lietuvos istorijos studijos*, 1997, nr. 4.

[32] Lasinskas P., Z. Ivinskio teorinės nuostatos ir paieškos XX a. 4-ajame dešimtmetyje, *Lituanistica*, 2000, nr. 1/2 (41–42); Lasinskas P., Prieškario Lietuvos istoriografija: metodologinių orientyrų paieška, *Istoriko atsakomybė*, Vilnius, 2002, p. 89–98.

[33] Ragauskas A., Keletas pastabų dėl istorijos metodologijos tarpukario Lietuvoje, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2001, t. 19, p. 59–69.

Aptartų istorikų biografijų aspektų įvairumu ir analizės kokybe išsiskiria Vytauto Merkio darbai, skirti istorikams I. Jonynui[34] ir K. Jablonskiui[35] (pastarąją publikaciją gerai įvertino ir V. Trumpa, pelnytai ją pavadinęs monografija)[36]. Abiejų istorikų biografijas V. Merkys apžvelgė nuosekliai, aptardamas teritorinę ir socialinę kilmę, religinių pažiūrų problemą, vidurinio ir aukštojo mokslo įgijimo aplinkybes, pedagoginį darbą gimnazijose ir aukštosiose mokyklose, mokslinių tyrimų metodikos ir interesų formavimąsi.

Su žymių istorikų, be kurių negalima įsivaizduoti Lietuvos istoriografijos – A. Šapokos ir K. Avižonio – gyvenimo etapais, jų mokslinio palikimo reikšme skaitytojus supažindino Antanas Tyla[37]. Jis taip pat publikavo ir straipsnį, skirtą Antano Smetonos lituanistikos instituto įkūrimui ir šios pirmosios grynai akademinių mokslinių tyrimų institucijos Lietuvoje Istorijos skyriaus veiklai iki pat antrosios sovietinės okupacijos[38].

Jonas Aničas periodinėje spaudoje paskelbė kelis straipsnius apie vieną iš profesionaliosios lietuvių istoriografijos pradininkų Joną Yčą[39]. Egidijus Aleksandravičius rašydamas apie šį istoriografijos pionierių pažymėjo, kad kalbant apie modernaus istorijos mokslo atsiradimą Lietuvoje tarpukario laikotarpiu, atkreiptinas dėmesys į tuos, kurie pirmieji ėmėsi universitetinių istorijos kursų skaitymo[40]. Jie ugdė jaunąją istorijos tyrinėtojų kartą. E. Aleksandravičius teisingai pastebėjo, kad sunku pakankamai aiškiai atskirti tyrinėjančius ir rašančius istorikus nuo dėstančių universitetuose, nes paskaitų kursai gali būti nepakankamai originalūs. Šis autorius nagrinėjo ir priežastis, dėl kurių profesionalieji Lietuvos istorikai nepripažino vieno žymiausių „aušrininkų", pragmatinės-didaktinės istoriografijos atstovo Jono Šliūpo kūrybos[41].

---

[34] Merkys V., Istorikas Ignas Jonynas, Jonynas I., *Istorijos baruose*, Vilnius : Mokslas, 1984, p. 5–32; Keletas žodžių apie autorių, Jonynas I., *Lietuvos didieji kunigaikščiai*, Vilnius, 1996, p. 5–13.

[35] Merkys V., *Konstantinas Jablonskis*, Kaunas : Šviesa, 1991.

[36] Trumpa V., Konstantinas Jablonskis, *Apie laiką ir žmones*, Vilnius, 2001, p. 287.

[37] Tyla A., Adolfas Šapoka, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 253–254; Tyla A., Adolfas Šapoka – žymus Lietuvos istorikas, *Mūsų praeitis, 1997 metai*, Vilnius, 1998, nr. 5, p. 116; Tyla A., Konstantino Avižonio mokslinės veiklos etapai, *LDK: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos studijos. Konstantinui Avižoniui – 90*, Vilnius, 2001, p. 7–12; Tyla A., Konstantinas Avižonis (1909–1969), *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1992, p. 226–227; Tyla A., Pratarmė, Šapoka A., *1655 metų Kėdainių sutartis, arba švedai Lietuvoje 1655–1656 metais*, Vilnius, 1990, p. 3–8.

[38] Tyla A., Istorija lituanistikos kontekste, *Lituanistika: tradicijos, dabartis, perspektyvos*, Vilnius, 1999, p. 13–31.

[39] Aničas J., Pirmasis lietuvių švietimo rūmo kūrėjas, *Diena*, 1995, nr. 157, p. 5; Aničas J., Lietuvos universiteto profesorius Jonas Yčas, *Mokslo Lietuva*, 1995, nr. 6 (100), p. 6, nr. 8 (102), p. 2.

[40] Aleksandravičius E., Prie akademinės lietuvių istoriografijos ištakų (minint profesorių Joną Yčą), *Praeitis, istorija ir istorikai*, Vilnius : Vaga, 2000, p. 312–319.

[41] Aleksandravičius E., Jonas Šliūpas – istorikas, *ten pat*, p. 319–328.

A. Gaigalaitės naujausioje studijoje apie valstybininką, publicistą ir istoriką J. Purickį galima rasti skyrių apie mažiau žinomą jo mokslinę veiklą ir disertacijos novatoriškumo XX a. pradžios Lietuvos istoriografijos kontekste įvertinimą[42].

Aivas Ragauskas, panaudodamas LCVA saugomas autobiografijas, tarnybos lapus ir anketas, MAB RS ir VUB RS fonduose esančią korespondenciją, išsamiai aptarė rusų istoriko I. Lappo pakvietimo į Lietuvą ir darbo VDU aplinkybes[43]. A. Ragauskas atskirame straipsnyje, remdamasis LNB RS, VUB RS saugoma istorikų korespondencija, HMF tarybos posėdžių protokolais, atskleidė ir vis dažnėjantį tarpukario Lietuvos istorikų dalyvavimą tarptautiniuose istorijos mokslo kongresuose[44]. Tuo pačiu aspektu rašiusi Audronė Janužytė sudarė naudingos informacijos teikiančią lentelę[45]. Tarpukario Lietuvos istorikų moksliniai interesai, mokslinių veikalų lygis, tarpusavio mokslinė polemika aptarta jų tyrinėjimus tęsiančių nūdienos vyresniosios kartos istorikų monografijose[46]. A. Ragauskas, remdamasis archyvine medžiaga, taip pat paskelbė straipsnį, skirtą 1940–1941 m. Lietuvos istorijos mokslo sovietizacijos problemai[47]. Jame aptarė institucijų pertvarkymus, istorikų santykius su okupaciniu režimu.

Tarpukario Lietuvos istorikų jaunosios kartos atstovas Bronius Dundulis paskelbė nedidelės apimties straipsnį apie istorikų rengimą VDU. Archyvinė medžiaga straipsniui nebuvo panaudota, tik pateiktas HMF regulaminas bei trumpai paminėta šio fakulteto konkurencijos su TFF problema[48]. Kelis sakinius

---

[42] Gaigalaitė A., J. Žeimantienė, *Juozas Purickis-Vygandas*, Vilnius : Vilniaus knyga, 2004.

[43] Ragauskas A., Istorikas Ivanas Lappo (1869–1944) ir Lietuva, *Lietuvos istorijos metraštis, 1993 metai*, Vilnius, 1994, p. 81.

[44] Ragauskas A., VDU mokslininkai istorijos mokslo kongresuose 1918–1940 m., *VDU ir LKMA 70-metis*, Kaunas, 1993, p. 169–184.

[45] Janužytė A., Tarptautinis Lietuvos istorikų bendradarbiavimas XX a. pradžioje, *Lietuva ir pasaulis: bendradarbiavimas ir konfliktas*, Vilnius : Vaga, 2000, p. 222–227. Ši autorė anglų kalba išleido monografiją, kurioje aptarė pirmųjų prieškario istorikų (P. Klimo, J. Purickio, A. Voldemaro, J. Šliūpo ir kt.) idėjas, veiklą ir darbus tiesiogiai dalyvaujant nepriklausomos nacionalinės Lietuvos valstybės kūrimo procese. Nacionalizmo raidos tyrimai šiuo metu aktualūs įvairiuose Vakarų Europos universitetuose. Žr.: Janužytė A., *Historians as nation-state builders: The Foundation of Lithuanian University 1904–1922*, Tampere, 2005, 367 p.

[46] Merkys V., *Motiejus Valančius. Tarp katalikiškojo universalizmo ir tautiškumo*, Vilnius : Mintis, 1999, p. 14–21; Gudavičius E., *Mindaugas*, Vilnius : Žara, 1998, p. 42–49.

[47] Ragauskas A., Lietuvos istorijos mokslo sovietizacija 1940–1941 metais, *Lietuvos istorijos metraštis, 1994 metai*, Vilnius, 1995, p. 94–109.

[48] Dundulis B., Istorikų rengimas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 m., *VDU ir LKMA 70-metis*, Kaunas, 1993, p. 161–164.

Lietuvos istorikų studijoms užsienyje savo straipsnyje paskyrė Ž. Kriaučiūnienė[49].

Šio darbo autorius paskelbė keletą straipsnių prieškario Lietuvos istorikų bendrijos tematika. Pirmasis – apie visuotinės istorijos kursus ir juos skaičiusius istorikus[50]. Publikacijoje, remiantis paskaitų tvarkaraščiais, fakultetų tarybų posėdžių protokolais ir istorikų archyvinių bylų medžiaga, apžvelgta visuotinės istorijos dėstymo padėtis tarpukario VDU ir kartu pateikta keletas biografinių faktų, susijusių su A. Voldemaro, P. Gronskio, L. Karsavino, J. Totoraičio ir J. Jakšto darbu šiame universitete. Taip pat nedidelėje publikacijoje aptarti prieškario Lenkijos ir Lietuvos istorikų ryšiai – veikalų recenzavimas, korespondencija ir vizitai[51].

E. Bakonis rašė apie istorikų veiklos kryptis bei pastangas suvienyti jėgas Lietuvos istorijos draugijoje[52]. Apie tai atskirame knygos, skirtos K. Jablonskiui, skyriuje rašė ir V. Merkys[53]. A. Vasiliauskienė rašė apie istorikų dalyvavimą LKMA veikloje[54]. Ji atskirai aptarė ir moterų dalyvavimo šios akademijos suvažiavimuose klausimą, kelias eilutes skyrė istorikei M. Andziulytei-Ruginienei[55].

P. Lasinsko darbai apie tarpukario Lietuvos istorikus skirti šiame universitete dirbusiems rusų istorikams L. Karsavinui ir jau minėtam I. Lappo bei teisės istorikei J. Deveikytei-Navakienei[56]. Straipsnyje apie J. Deveikę jis aptarė jos mokslo gimnazijoje ir Kauno universitete, studijų užsienyje ir dalyvavimo VIII tarptautiniame istorikų mokslo kongrese Ciuriche aplinkybes.

P. Lasinskas savo disertacijos medžiagos pagrindu išleido atskirą monografiją[57]. Ji yra svarbi pirmiausia tuo, kad dėmesio centre pirmąkart atsiduria istorijos

---

[49] Kriaučiūnienė Ž., Lietuvos studentai Europos aukštosiose mokyklose 1919–1940 metais, *Lietuvos istorijos metraštis, 1993 metai*, Vilnius, 1994.

[50] Selenis V., Visuotinės istorijos dėstytojai Lietuvoje 1922–1939 m., *Visuotinė istorija Lietuvos kultūroje: tyrimai ir problemos*, Vilnius : Versus Aureus, 2004, p. 185–203.

[51] Selenis V., Kontakty historyków Polski i Litwy w okresie międzywojennym (1920–1939), *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, Poznań, 2005, t. 11, s. 255–265.

[52] Bakonis E., Lietuvos istorijos draugija 1929–1940 metais, *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1990, nr. 1.

[53] Merkys V., *Konstantinas Jablonskis*, Kaunas, 1991, p. 69–73.

[54] Vasiliauskienė A., Istorikai Lietuvių katalikų mokslų akademijoje, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1994, t. 8; Vasiliauskienė A., Profesorius Zenonas Ivinskis ir LKMA, *ten pat*.

[55] Vasiliauskienė A., Moterys Lietuvių katalikų mokslų akademijoje (1922–1940), *LKMA metraštis*, Vilnius, 2000, t. 16, p. 619–620.

[56] Lasinskas P., Karsavino veikla VDU, *Darbai ir dienos*, Kaunas, 1996, nr. 2 (11); Ivanas Lappo – VDU profesorius, *Lituanistica*, Vilnius, 1998, nr. 3 (35); Jonės Deveikytės-Navakienės mokslinės veiklos pradžia, *Lietuvos istorijos metraštis, 1998 metai*, Vilnius, 1999.

[57] Lasinskas P., *Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 metais*, Vilnius : Vaga, 2004, 328 p.

specialistų tarpukario Lietuvoje rengimas, o į mokslo darbus siekiama pažvelgti kaip į visumą. Galima pritarti P. Lasinsko teiginiui, kad tarpukario LU istorikai pirmieji vertino savo kolegų darbo rezultatus, tačiau jiems buvo sunku išvengti subjektyvumo. Monografijoje plačiai aptariamos istorikų Z. Ivinskio ir L. Karsavino metodologinės nuostatos, mokslo istorijos tyrinėtojams naudingas jos skyrius apie VDU istorijos katedrų organizavimą ir personalo sudėtį. Autorius tyrimo objektu įvardijo nepriklausomos Lietuvos istorikų mokslinę, pedagoginę bei organizacinę veiklą, jų pažiūras. Monografijos temos formuluotė orientuoja į VDU, nes universitetas buvo pagrindinis Lietuvos istorikų profesionalizacijos faktorius. Kita vertus, stengdamasis neperžengti šios temos ribų autorius neatsižvelgė į svarbų istorikų profesionalizacijos veiksnį – studijas užsienyje.

Aurelijus Gieda paskelbė kelis straipsnius apie Lietuvos istorikų bendruomenę[58]. Juose svarstė, kodėl nuo pirmos lietuvių istoriko (J. Totoraičio) disertacijos iki pirmojo nacionalinio istorikų suvažiavimo praėjo lygiai šimtas metų. Pastebėjo, kad tik ką atkūrus valstybingumą Lietuvoje vyravo „istoriografija be istorikų", o ir tie keli buvo daugiadarbiai. XX a. pirmajame dešimtmetyje dar nebuvo tokių drąsuolių, kurie galėtų save vienareikšmiškai vadinti istorikais, o po kelių dešimtmečių situacija radikaliai pasikeitė – atsirado kultūros, teisės, literatūros istorikai ir t. t. Vertas dėmesio A. Giedos pastebėjimas, kad vienai mokyklai dažnai priklauso įvairių kartų atstovai, todėl „kartų konfliktas" pasireiškia anaiptol ne visada.

Pastaraisiais metais pasirodė nemažai atskiriems istorikams skirtų biografinių straipsnių, kurių didelę dalį anksčiau minėtoje monografijoje paminėjo P. Lasinskas[59]. Tačiau reiktų pažymėti, kad netgi žymiems istorikams skirtų brošiūrų pasirodymas yra reta išimtis, nekalbant apie monografijas. Prozopografiniams darbams įprasta naudoti žinynų ir enciklopedijų duomenis. Iki šiol nėra išleistas Lietuvos istorikų žinynas, tačiau apie kai kuriuos žymius ir mažiau žinomus istorikus informacijos galima rasti Bostone išleistoje Lietuvių enciklopedijoje, taip pat įvairiuose leidiniuose skelbiamose biogramose, tarpukariu leistoje Lietuviškojoje enciklopedijoje, išeivijos lietuvių „Encyclopedia Lituanica", sovietinėse enciklopedijose – MLTE, LTE, TLE, taip pat naujausiose VLE ir MLE.

---

[58] Gieda A., Lietuvos istorikų bendruomenė, *Naujasis Židinys – Aidai*, 2005 m. lapkritis–gruodis, nr. 11–12, p. 550–555; Gieda A., Jono Puzino ir jo kartos kultūros paveldo tyrinėtojų šimtmetis, *Kultūros paminklai*, 2005, nr. 12, p. 190–197.

[59] Lasinskas P., *Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 metais*, p. 16–21.

Šaltiniai

Daugiausia nepublikuotos, su tarpukario istorikais susijusios šaltinių medžiagos, kuri buvo panaudota rašant šį darbą, yra saugoma LCVA, LMAB, LNB (M. Mažvydo) ir VUB Rankraščių skyriuose. Lietuvos centriniame valstybės archyve esančiuose Vytauto Didžiojo universiteto[60], Vilniaus valstybinio universiteto[61] ir Švietimo ministerijos fonduose[62] yra istorikų, studijavusių užsienyje, dirbusių dėstytojais VDU, gimnazijų mokytojais, ir Lituanistikos instituto darbuotojų tarnybinių asmens bylų aplankų ir mikrofilmų. Juose galima rasti fakultetų tarybų posėdžių protokolų, kurie teikia duomenų apie istorikų kvalifikacijos kėlimą, priėmimą į darbą ir atleidimą iš pareigų, taip pat istorikų oficialiosios tarnybinės korespondencijos, tarnybos lapų, anketų, iš kurių galima sužinoti apie istorikų akademinės ir profesinės karjeros etapus.

Istorikų asmens bylose esama vidurinio ir aukštojo išsilavinimo dokumentų (atestatai, studijų knygelės, diplominių darbų recenzijos, diplomai), autobiografijų (*curriculum vitae*). Ši medžiaga leidžia užpildyti literatūroje pasitaikančias istorikų biografijų spragas. Taip pat šiame archyve, esančiame jungtiniame Lietuvos vienuolių marijonų asmenų fonde[63], saugomi J. Totoraičio asmens dokumentai ir rankraščiai. Jo korespondencija su Z. Ivinskiu, P. Penkausku, M. Andziulyte-Ruginiene, Lietuvos istorijos draugija pateikia vertingų duomenų rašant apie tarpukario Lietuvos istorikų bendrijos narių tarpusavio santykius.

LMAB RS ir kituose rankraštynuose esantys kai kurių istorikų fondai yra aprašyti spaudoje[64]. Minėtame rankraštyne saugoma istorikų šeimų korespondencija, autobiografijos, charakteristikos, mokslo darbai, aukštojo mokslo baigimo dokumentai, finansiniai dokumentai, taip pat kai kurių istorikų grožinė kūryba bei jos vertimai.

---

[60] *LCVA*, f. 631, ap. 3 (tarnautojų asmens bylos), ap. 4 (Kultūros reikalų departamento veiklos bylos), ap. 10 (studentų diplominiai darbai), ap. 11 (studentų, išlaikiusių egzaminus eksternu, asmens bylos), ap. 18 (moksliniai darbai).

[61] *LCVA*, f. – r. 856, ap. 2 (darbuotojų asmens bylos).

[62] *LCVA*, f. 391, ap. 1 (mokytojų, laikiusių egzaminus cenzui įgyti, asmens bylos), ap. 7 (Š. M. tarnautojų asmens bylos), ap. 9 (užsienio aukštųjų mokyklų studentų ir jų absolventų asmens bylos).

[63] *LCVA*, f. 1674, ap. 3.

[64] Jasas R., Konstantino Jablonskio rankraštinis palikimas: K. Jablonskio fondo apžvalga, *Lietuvos istorijos metraštis, 1988 metai*, Vilnius, 1989; Dirsytė R., Istoriko Zenono Ivinskio rankraščiai nacionalinėje bibliotekoje, *Tarp knygų*, 1998, nr. 6, p. 24; Katilius A., Profesoriaus Zenono Ivinskio rankraštinis palikimas, *Lietuvos istorijos metraštis, 1998 metai*, Vilnius, 1999; Katilius A., Profesoriaus Jono Totoraičio rankraščiai, *Tarp knygų*, 1995, nr. 7; Labanauskienė D., Istoriko Antano Vasiliausko (Vasio) rankraštinis palikimas, *Lietuvos istorijos metraštis, 1999 metai*, Vilnius, 2000; Labanauskienė D., Igno Jonyno rankraštinis palikimas Lietuvos mokslų akademijos Rankraščių skyriuje, *Lietuvos istorijos metraštis, 2000 metai*, Vilnius, 2001, p. 420–424.

Panašiõs medžiagos yra ir LNB RS – vidurinio ir aukštojo mokslo dokumentai, gyvenimo aprašymai, istorikų šeimų ir jų tarpusavio korespondencija, disertacijų recenzijos, finansiniai dokumentai. Čia saugomi M. Mašiotaitės-Urbšienės[65] ir ypač informatyvūs Z. Ivinskio dienoraščiai[66] (prie pastarųjų priėjimas yra ribotas).

VUB RS B. Dundulio fonde (f. 255) saugoma korespondencija, atskleidžianti šio istoriko susirašinėjimą su Z. Ivinskiu. Taip pat galima nemažai rasti su istorikais susijusios informacijos šio rankraštyno Vytauto Didžiojo universiteto fonde (f. 96) esančiuose HMF tarybos posėdžių protokoluose ir istorikų asmens bylose bei jų ataskaitose (apyskaitose) apie studijas užsienyje ir darbą archyvuose.

Dalis LMAB Rankraščių skyriuje esančių istorikų I. Jonyno ir A. Janulaičio rankraščių – korespondencija, autobiografijos ir kt. – yra paskelbta šiems istorikams skirtuose leidiniuose[67]. Neseniai publikuota ir L. Karsavino asmeninė bei šeimos korespondencija[68], atskleidžianti naujų, mažai žinomų šio rusų istoriko asmenybės ir santykių su tarpukario Lietuvos istorikais bruožų.

Istorikų atsiminimų publikacijų yra nedaug. Iš tokių paminėtini tik J. Jakšto[69], istoriko ir politinio veikėjo P. Klimo[70], istorikės-bibliografės M. Mašiotaitės-Urbšienės[71] atsiminimai, taip pat įvairiuose leidiniuose publikuoti B. Dundulio[72], Z. Ivinskio[73], V. Daugirdaitės-Sruogienės[74] atsiminimai ar jų fragmentai.

Kita publikuotų šaltinių rūšis, gausiai naudota šiame darbe, yra tarpukario Lietuvos[75] ir lietuvių išeivijos periodikoje pasirodę straipsniai, t. y. istorikų rašyti proginiai straipsniai ir nekrologai.

---

[65] *LNB RS*, f. 14 -7.

[66] *LNB RS*, f. 29–13, 14, 15 (galima skaityti tik Z. Ivinskio atsiminimus iš 1919 m.).

[67] Jonynas I., *Istorijos baruose*, Vilnius : Mokslas, 1984; Janulaitis A., *Praeitis ir jos tyrimo rūpesčiai*, Vilnius : Mokslas, 1989.

[68] *L. P. Karsavino archyvas. Knyga I: Šeimos paštas. Nespausdinti darbai*, sudarė, įžangą ir komentarus parašė P. I. Ivinskis, Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2002.

[69] Jakštas J., *Mano istorijos mokslo kelias*, Vilnius : Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1992.

[70] Klimas P., *Iš mano atsiminimų*, Vilnius, 1990.

[71] Urbšienė-Mašiotaitė M., *Prie žibalinės lempos*, Kaunas, 1996.

[72] Dundulis B., Su Zenonu Ivinskiu istorijos mokslo kelyje, *Mūsų praeitis, 1994 metai*, Vilnius, 1995, nr. 4; Istorijos mokslo labui, *Istorija*, Vilnius : Pradai, 1996, t. 34 .

[73] Ivinskis Z., Autobiografija, *Žemaičių praeitis*, Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, nr. 3.

[74] Daugirdaitė-Sruogienė V., Mano studijos, *Mūsų praeitis*, Vilnius : Academia, 1992, nr. 5.

[75] Greta kitų tarpukario Lietuvos spaudoje pasirodžiusių istorikų straipsnių ir nekrologų, rašytų savo kolegoms, išsiskiria apimtimi ir aprašytų biografinių aspektų įvairove P. Šležo straipsnis apie A. Alekną (Šležas P., Prof. kan. Antanas Alekna. Gyvenimas ir darbai, *Athenaeum*, Kaunas, 1931, t. 2) ir A. Kučinsko straipsnis apie J. Totoraitį (Kučinskas A., Prof. kan. dr. Jonas Totoraitis, *Athenaeum*, Kaunas, 1933, t. 4).

Apžvelgus nepublikuotus ir publikuotus šaltinius, pažymėtina, kad publikacijoms mažiausiai naudota LCVA Švietimo ministerijos fonde saugomų istorikų, dirbusių mokytojais, asmens bylų medžiaga (A. Gaigalaitė ir J. Dubosaitė panaudojo kai kuriuos J. Stakausko asmens bylos dokumentus). Jose, kaip ir VDU fondo asmens bylose, galima rasti informatyvių anketų, gyvenimo aprašymų (*curriculum vitae*) ir oficialiosios korespondencijos.

Apibendrinant galima pateikti šiam darbui aktualių šaltinių klasifikaciją: I. Archyviniai šaltiniai – 1) gyvenimo aprašymai, 2) ataskaitos apie studijų ir mokslinių stažuočių eigą, 3) finansiniai dokumentai (algalapiai, sutartys), 4) VDU fakultetų ir kitų mokslo įstaigų posėdžių protokolai, 5) diplominių darbų ir disertacijų recenzijos, 6) anketos, 7) oficialioji ir asmeninė korespondencija, 8) dienoraščiai; II. Publikuoti šaltiniai – 1) straipsniai ir monografijos, 2) nekrologai, 3) atsiminimai.

I. KĄ LAIKYTI PRIEŠKARIO LIETUVOS ISTORIKŲ BENDRIJA?

1. Svarbiausios sąvokos

a) sąvokų „istorikai“ ir „istorikų bendrija“ samprata

Kokį (kurį) asmenį vadiname istoriku? Šis klausimas ypatingai svarbus naudojant prozopografijos metodą, tai yra, remiantis pasirinktais kriterijais, išskiriant tyrimui grupę žmonių ir pasirenkant tikslų jų skaičių. Aišku, tai darant būtina žinoti, kokios šios grupės ypatybės. Istorikai nėra lengvai apibrėžiama profesinė grupė. Gilinimasis į šią problemą natūraliai kelia klausimus, kas yra istorikai, kokia istorijos mokslo prigimtis ir pagaliau ar istorija yra mokslas. Tarptautinių žodžių žodyne termino „istorikas“ samprata apibrėžiama paprastai: istorikas – tai istorijos mokslo specialistas[76]. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas pateikia platesnį sąvokos „istorikas“ aiškinimą: juo galima vadinti istorijos žinovą ir praeities tyrinėtoją[77]. Naujajame žodyno leidime išskiriama ir atskira „literatūros istoriko“ reikšmė[78]. Tačiau minėti apibrėžimai šios sudėtingos problemos nepaaiškina.

Jerzy Maternickis teigia, kad žodžiai „istorija“ ir „istorikas“ pasižymi daugiaprasmiškumu[79]. Jis kelia klausimą: ar kiekvienas, kuris domisi praeitimi, yra istorikas? Literatūros istorijos tyrinėtojų nevadiname istorikais, o vadiname literatūros istorikais, taip pat kaip dailės istorijos tyrėjus vadiname dailės istorikais, filosofijos istorijos – filosofijos istorikais ir pan. Aišku, visus juos (taip pat ir archeologus) galime vadinti istorikais, tuo suteiktume terminui labai plačią prasmę. Manyčiau, tarpukario laikotarpio kontekstui, kai Lietuvos profesionalusis istorijos mokslas buvo dar pradinėje raidos stadijoje, geriausiai tinka jau ne vieną dešimtmetį šias problemas gvildenančio J. Maternickio apibrėžimas, kad „istoriku yra kiekvienas, kuris užsiima profesionaliais moksliniais istorijos (praeities) tyrimais, leidžia istorijos šaltinius, skelbia mokslinę informaciją bei skleidžia is-

---

[76] V. Vaitkevičiūtė, *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius : Žodynas, 2001, p. 426.

[77] *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius : Mintis, 1972, p. 220.

[78] *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000 (4 leidimas), p. 222.

[79] Maternicki J., Polskie środowisko historyczne w latach 1918–1939. Założenia metodologyczne badań, ich organizacja i dotychczasowe wyniki, *Kwartalnik Historyczny*, 1986, nr. 1, s. 167.

torines žinias visuomenėje"[80]. Anot J. Maternickio, istoriko, kuris tiria istorikų bendriją, dėmesio centre turi būti pati istorija, kitos disciplinos jį gali dominti tik tiek, kiek jos siejasi su visuotine istorija. Skirtini istorikai *stricto* (siaurąja) ir *largo* (plačiąja) prasme.

Dviejų paskutinių dešimtmečių Lenkijos istorijos mokslo tyrinėjimai parodė, kad jo kūrėjai buvo ne tik talentingi ir iškilūs istorikai, bet ir vidutinių gabumų tyrinėtojai. Negana to, pastarųjų įtaka visuomenės istorinės kultūros ir sąmonės raidai dažnai buvo net didesnė negu mokslo genijų. Šiai pažiūrai artimas ir amerikiečių istorikas Normanas Cantoras, kuris savo monografijoje apie istorikus medievistus nemažai dėmesio skyrė tyrinėtojams, neturėjusiems aukštų akademinių mokslo laipsnių, tačiau publikavusiems bestseleriais tapusius veikalus[81].

J. Maternickis kelia ir antrą klausimą: ar istorikai sudaro ypatingą atskirą visuomenės grupę? Jis atsako teigiamai, pažymėdamas, kad čia naudotinas sociologų terminas „visuomenės grupė"[82]. Plačiąja prasme tinka ir sociologų terminas „socialinė grupė"[83]. Mokslo bendruomenės (sociumo), kaip visumos, formuojančios savo narių elgseną, kuriančios veiklos taisykles, sąvoką XX a. ketvirtajame dešimtmetyje įvedė M. Polanji (Michael Polanyi). Pagrindinis šios bendruomenės funkcionavimo tikslas – kurti naujas žinias. Veikiantieji bendruomenės asmenys – daugiasluoksniais ryšiais tarpusavyje susiję nariai – mokslininkai[84]. Sociologų terminas „bendrija" reiškia realiai egzistuojantį socialinį žmonių susivienijimą, kurį sieja bendros problemos ir interesai (bet nebūtinai bendra pasaulėžiūra), jie dalyvauja socialiniuose procesuose, tiesiogiai arba netiesiogiai vykdo tam tikrą veiklą[85]. Anot J. Maternickio, ši veikla – tai istorinių žinių teikimas visuomenei[86]. Istorikų bendrija negali egzistuoti, jeigu joje nėra šių žinių porei-

[80] Maternicki J., *Warszawskie środowisko historyczne w okresie II Rzeczypospolitej*, Rzeszów : Wydawnictwo wyższej szkoly pedagogicznej, 1999, s. 8.

[81] Cantor N., *Inventing the Middle Ages. The Lives, Works and Ideas of the Great Medievalists of the Twentieth Century*, New York, 1991.

[82] Maternicki J., Polskie środowisko..., s. 171.

[83] Esama kelių sąvokos „socialinė grupė" apibrėžimų: 1) tai dviejų ar daugiau žmonių bendrija, kuriai būdingas didesnis ar mažesnis bendrumo laipsnis ir kurios nariai nuolat sąveikauja (Matulionis A. V., *Sociologija*, Vilnius : Homo liber, 2001, p. 38); 2) tai žmonių, kuriuos jungia bendri interesai, vertybės, elgesio normos, sąlyginai pastovi bendrija. Skiriamos didelės ir mažos socialinės grupės, jos gali kurtis pagal darbą, žr.: Leonavičius J., *Sociologijos žodynas*, Vilnius : Academia, 1993, p. 222.

[84] Dagytė I., Lietuvos mokslo visuomenės raida 1985–1997 m., *Socialinės grupės: raiška ir ypatumai*, Vilnius, 1998, p. 32.

[85] Čiužas A., Bendrija (2), *VLE*, Vilnius, 2003, t. 3, p. 52.

[86] Maternicki J., Polskie środowisko..., s. 173, 174, 176.

kio. Istorikai save laikė ekspertais, kuriems visuomenė patikėjo rūpintis tautos praeitimi ir ją tirti. Šis bendras tikslas vertė juos bendradarbiauti nepaisant klasinių, religinių ar politinių pažiūrų skirtumų. Aukščiausia istorikus jungianti vertybė – tai nepasiekiama, tačiau siektina „istorinė tiesa". Pasak J. Maternickio, palyginus atskirų Lenkijos miestų ar regionų istorikų bendrijas, atsiskleidžia jų skirtumai.

Taigi Lietuvos istorikų bendrija – tai ne formali istorikų organizacija, o įvairių mokslinių, asmeninių ir visuomeninių ryšių saistomi konkretūs istorikai. Termino „istorikų bendrija" atitikmuo Lenkijos istoriografijoje – „środowisko historyczne" („istorinė aplinka"). Lenkijos istoriografijoje šis terminas pasirodė tik 1970 m. – pirmasis jį pavartojo rašydamas apie 1832–1869 m. Varšuvos istorikus J. Maternickis. Termino atsiradimas susijęs su naujo istoriografinių tyrimų modelio paieškomis. Anksčiau lenkų istorikai rašė apie „istoriją", „istorijos rašymą", „istoriografiją", „istorikus", „istorines mokyklas", „istorinę mintį", „istorines pažiūras", „koncepcijas" ir pan.

Lenkijoje „istorikų bendrijų" tyrimai susiję ir su konkrečiu geografiniu regionu. Lietuvos istorikų bendriją skaidyti į smulkesnius lokalinius vienetus nėra prasmės, nors, be pagrindinio istorijos tyrimų centro Kaune, keli istorikai dirbo ir kituose miestuose. Antai Jonas Totoraitis ir Antanas Kučinskas – Marijampolėje, Jonas Remeika – Klaipėdoje. Tačiau akivaizdu, jog jų per maža, kad būtų galima išskirti lokalines grupes, todėl Lietuvos istorikai traktuojami kaip vientisos bendrijos atstovai.

b) „istorikų laukas"

P. Bourdieu veikale „Homo academicus" tyrinėdamas Prancūzijos universitetų akademinę aplinką priėjo prie išvados, kad ji specifiškai veikė akademinio elito narius. Šiam reiškiniui įvardyti jis vartoja terminą „habitus". P. Bourdieu įtvirtino ir „kultūrinio lauko" (angl. *field*) tyrimus prozopografijoje. Šiam „laukui" priklausantys žmonės vadovaujasi specifinėmis žaidimo taisyklėmis, klauso jo autoritetų ir pan. (pvz., „literatų lauke" sprendžiama, kaip rašyti ir vertinti literatūrą). Pagrindinis tyrimų objektas – ne individai ir jų sąveika, bet „lauko" struktūra ir istorija[87].

[87] Broady D., French prosopography definition and suggested readings, *http: // www.Skeptron. ilu. uu. se/broady/see/p.-broady-Frenchprosop. Htm.*

Prancūzų sociologo P. Bourdieu į mokslinę apyvartą paleistos sąvokos „laukas" (meno, literatūros, sporto ir kt.), „habitus", „specifinis kapitalas" yra gana lanksčios ir neblogai tinka akademinio elito tyrimams. „Laukas", anot P. Bourdieu, gali būti suprantamas kaip konflikto ir rungtynių erdvė, lygintina su kovos lauku. Jame kovos dalyviai varžosi dėl įtakingos kapitalo rūšies monopolio – kultūros autoriteto meno lauke, mokslinio autoriteto mokslo lauke, dvasinio autoriteto religijos lauke, dėl galios nustatyti hierarchiją visų valdžios formų lauke ir t. t.[88]. Laukas, kaip potencinių ir aktyvių jėgų laukas, yra taip pat *kovų* (šriftas – P. B.) siekiant išlaikyti arba pertvarkyti visų jėgų išsidėstymą *laukas*[89]. Tai „žaidimo" erdvė, kuri pati egzistuoja tik tada, jeigu į ją įsitraukia žaidėjai (agentai), tikintys jos siūlomais laimėjimais ir aktyviai jų siekiantys. Tame žaidime – socialiniai agentai ir institucijos, disponuojantys apibrėžtu kiekiu specifinio (ekonominio ir ypač kultūrinio) kapitalo, kurio pakanka tam, kad užimtų dominuojančias pozicijas. Agentai vieni su kitais konfrontuoja turėdami tikslą – pakeisti arba išsaugoti jėgų pusiausvyrą. Šio darbo kontekste tai atitiktų įtampą tarp universiteto mokslinio personalo ir į jį nepatekusių potencialių jo narių – „privačių mokslininkų", kitais žodžiais tariant, čia „laukas" apima ir institucijas, ir erdvę už jų ribų. Anot P. Bourdieu, tas arba kitas konkretus menininkas, tas arba kitas intelektualas yra toks vien dėl to, kad egzistuoja intelektualų arba meno laukas[90].

„Habitus" – strategiją generuojantis principas, leidžiantis agentams įveikti nenumatytas ir nuolat kintančias situacijas[91]. Jam susidaryti įtakos turi „lauko" dalyvių (agentų) amžius, socialinė kilmė, lytis, tautybė, išsilavinimas ir kt.

P. Bourdieu teorija taikoma istoriografijos istorijos tyrimuose. Antai ją sėkmingai „istorikų lauko" (*historical field*) tyrimui pritaikė švedų istorikas Håkanas Gunneriussonas. Jo 2002 m. Upsalos universitete apgintoje disertacijoje aptariama, kaip socialiniai tinklai 1920–1950 m. paveikė Švedijos istorijos mokslą. Pasak autoriaus, šie veiksniai – tai tapačios istorikų vertybės, talentai ir tikėjimas[92]. Reikšmingiausias veiksnys siekiant istorikams išlikti mokslo pasaulyje – profesoriaus vardo įgijimas. H. Gunneriussonas tyrė akademinę hierarchiją ir konfliktus,

---

[88] Bourdieu P., Wacquant L. J. D., *Įvadas į refleksyviąją sociologiją*, Vilnius, 2003, p. 38.

[89] *Ten pat*, p. 135–136.

[90] *Ten pat*, p. 142.

[91] *Ten pat*, p. 159, 170.

[92] Gunneriusson H., The Historical Field. The Discipline of History in Sweden from the 1920's to the 1950's. Summary, Det historiska fältet. Svensk historievetenskap från 1920-tal till 1957, *Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Historica Upsaliensia 204*, Uppsala : Uppsala universitet, Historiska institutionen, 2002, p. 225.

antagonizmą ir konkurencinę įtampą tarp istorikų dėl etatų istorijos tyrimų įstaigose. Jis priėjo prie išvados, kad Upsalos universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas priminė savotišką *English men's club*. Fakulteto nariai jame įgijo išsilavinimą, priklausė tai pačiai organizacijai, į kurią įtraukdavo naujus narius. Jeigu kandidatas iš įtakingo asmens gaudavo paramą, galėjo būti paskirtas ir profesoriumi, kuris savo ruožtu buvo ne tik mokslininkas, bet socialiniu požiūriu ir jaunųjų specialistų globėjas. Taip „istorikų laukas" realizuodavo savo pagrindinį tikslą – reprodukuodavo save. H. Gunneriussono nuomone, P. Bourdieu „lauko" ir „socialinių tinklų" teorija ir idėja, kad šias struktūras kuria įtampa, tvyranti tarp skirtingų jų dalyvių perspektyvų, studijuojant tarpukario Švedijos „istorikų lauką" ir istorikų bendriją buvo rezultatyvi[93]. H. Gunneriussonas tyrė „istorikų lauką" pasinaudodamas išimtinai istorikų korespondencija kaip šaltiniu.

Turint omenyje prieškario Lietuvą, keltinas klausimas, kas tuo metu joje formavo „istorikų lauką". Dar kartą prisimenant J. Maternickį, rašiusį apie Lenkijos istorikus, teigtina, kad visų pirma visuomenė, kuri jautė istorinių žinių poreikį, ir patys istorikai, kurie manė, kad visuomenė jiems patikėjo rūpintis tautos praeitimi ir ją tirti[94]. Būtent todėl prieškario istorikų prioritetinė istorijos tyrimų kryptis buvo valstybingumo raida. Istorikų bendrijos narių „jungiamoji medžiaga" – jų ryšiai, kurie buvo intensyvesni jiems esant mokslo institucijų personalo nariais ir fragmentiški tokiais nesant. Pastaruoju atveju jie pasireikšdavo korespondoujant ir bendraujant dėl publikacijų rengimo.

Lietuvoje atskirų publikacijų apie jaunųjų mokslininkų įtraukimą į universiteto organizacinę struktūrą, apie konkurenciją beveik nėra. Išsamiausiai svarbesnės universiteto bendruomenės idėjos ir koncepcijos apžvelgtos Almanto Samalavičiaus knygoje[95]. Joje skiriama dėmesio ir jaunųjų mokslininkų kooptavimo į universiteto personalą problemai. Autorius supažindina su JAV sociologų koncepcijomis. Iš jų paminėtini C. Wrightas Millsas, teigiantis, kad akademinę bendruomenę kontroliuoja biurokratinis etosas – „akademinė klika", Tony Becheris žvelgia į tą pačią problemą iš antropologinės perspektyvos („akademinės gentys"), Thomas J. Schefferis – net iš kriminologinės („akademinės gaujos").

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad sociologų terminai ir jais įvardijami reiškiniai nėra griežtai izoliuoti vienas nuo kito. Pavyzdžiui, kultūrinis kapitalas gali

[93] *Ten pat*, p. 231.
[94] Žr. šio darbo 23 p.
[95] Samalavičius A., *Universiteto idėja ir akademinė industrija*, Vilnius, 2003, p. 97–105.

virsti socialiniu, vėliau – simboliniu, kuris kuriamas tik akademinėje aplinkoje. Iš dalies taip yra dėl to, kad terminija nėra aiškiai apibrėžta. Pavyzdžiui, tai – vienas iš dalykų, dėl kurių P. Bourdieu yra smarkiai kritikuojamas[96]. Tačiau teoriją dažnu atveju reikia pritaikyti prie tyrimo specifikos, kitaip sakant, „paimti" iš jos tai, kas tinka geriausiai.

2. Istorikų atranka ir jų kategorijos

a) bendrijos dydis

Šiame darbe tiriamąją tarpukario Lietuvos istorikų bendriją sudaro 60 asmenų, iš kurių 43 (71,6%) priskirtini „tikriesiems" istorikams[97]. Anot J. Maternickio, mažas istorikų bendrijas sudaro iki 50 asmenų, vidutines – 51–150, dideles – per 150[98]. Remiantis šia kiekybine klasifikacija, Lietuvos istorikų bendriją galima priskirti prie vidutinio dydžio bendrijų. Pažymėtina, kad beveik visi visuomeniškai aktyvūs žmonės (kunigai, politikai, mokytojai ir kt.) domėjosi istorija ir rašė jos temomis. Taikant istorijos specialybės išsilavinimo kriterijų, į tyrimą tektų įtraukti kone visus istorijos mokytojus, o tai – jau kito kolektyvinės biografijos tyrimo objektas. Taigi bendrijos „ribas" nubrėžti nėra lengva. Anot P. Bourdieu, intelektualų, menininkų ir kt. „laukų" ribos daugmaž visuomet yra nužymėtos institucionalizuotų barjerų, kuriuos reikia įveikti norint patekti į „lauką"[99]. Jo ribų klausimas keblus ir dėl to, kad iš jo „lošiama" pačiame „lauke", todėl ir *a priori*, be empirinio tyrimo, jų nusakyti negalima.

b) atrankos kriterijus

Kaip minėjau, istorikai nėra lengvai apibrėžiama socialinė profesinė grupė (kaip ir visi intelektualai). Jeigu istorikai būtų traktuojami tik siaurąja apibrėžimo prasme ir į tyrimą būtų įtraukiami tik istoriko išsilavinimą įgiję bendrijos nariai (nekalbant apie turinčius daktaro laipsnį), į šią grupę nepakliūtų tokie žymūs istorikai kaip Antanas Alekna, Augustinas Janulaitis, Konstantinas Jablonskis, Petras Klimas ir kiti. Be to, trys iš minėtų istorikų turėjo ne istoriko, o teisininko išsilavini-

[96] Radikaliausia kritikė – prancūzų sociologė Jeanne Verdés-Leroux, kuri P. Bourdieu teorijos kritikai paskyrė savo knygą: Verdés-Leroux J., *Deconstructing Pierre Bourdieu: Against Sociological Terrorism from the Left*, New York : Algora Publishing, 2001.

[97] Iš jų 9 skaitė Kauno universitete istorijos specialybės kursus neturėdami istoriko išsilavinimo.

[98] Maternicki J., *Warszawskie środowisko historyczne w okresie II Rzeczypospolitej...*, s. 38.

[99] Bourdieu P., Wacquant L. J. D., *Įvadas į refleksyviąją sociologiją*, p. 134.

mą. Panašių atvejų pasitaikė ir tuometinėje Varšuvos istorikų bendrijoje, todėl, atsižvelgdamas į juos, J. Maternickis darydamas istorikų atranką savo tyrimui pasirinko istorikų veikalų įtakos visuomenės sąmonei ir istoriko profesinių žinių lygio kriterijus[100]. Kaip teisingai pastebėjo A. Gieda, pirmajame dešimtmetyje po nepriklausomybės paskelbimo Lietuvoje vyravo „istoriografija be istorikų", istorijos tyrimų ėmėsi teisininkai, ekonomistai ir kt. Tuo metu dažnai spaudoje aptinkamas terminas „istorininkas" kaip tik ir galėjo reikšti istoriką platesne prasme – net ir kitos profesijos atstovą, pretenduojantį tirti istoriją[101].

Šiame darbe išskirdamas tarpukario Lietuvos istorikų bendrijos atstovus, vadovavausi šiais atrankos kriterijais: 1) įgyta istorijos specialybė (jeigu specialybė ne tokia, užskaitytos daugiau negu dvi istorinės tematikos publikacijos); 2) publikacija (nors viena šaltiniais paremta originali mokslinė publikacija, interpretacija, kritika, taip pat šaltinių publikacija)[102]; 3) teritorija (istorikas 1918–1940 m. laikotarpiu gyveno ir dirbo Lietuvos Respublikos teritorijoje); 4) chronologija (istorikas savo darbus paskelbė 1918–1940 m. laikotarpiu).

Į tyrimą neįtrauktos kelios istorikų grupės: 1) istorikai pedagogai, leidę istorijos vadovėlius, tačiau originalesnių studijų nepaskelbę: Karolis Kliuksinas, Jonas Norkus, Juozas Geniušas, 1937 m. pirmojo sieninio mokyklinio Lietuvos istorijos žemėlapio autorė Ona Girčytė-Maksimaitienė, kuri kaip istorikė atsiskleidė vėlesniu, sovietiniu, laikotarpiu, taip pat tuo metu plačiau pradėję reikštis Pranas Čepėnas ir Bronius Untulis; 2) mėgėjai „istorijos rašytojai" Petras Žadeikis ir iki 1918 m. savo pagrindinę publikaciją paskelbęs Kazimieras Prapuolenis[103].

Mokslinė publikacija – svarbiausias atrankos indikatorius. Pavyzdžiui, į tyrimą įtrauktas istorikas Valentinas Dėdinas 1930 m. kolektyvinėje monografijoje

---

[100] Maternicki J., Infrastruktura Warszawskiego Środowiska historycznego 1918–1939, *Przegląd Humanistyczny*, 1990, nr. 5/6, s. 18.

[101] Gieda A., Jono Puzino ir jo kartos kultūros paveldo tyrinėtojų šimtmetis, *Kultūros paminklai*, 2005, nr. 12, p. 190–192. Pavyzdžiui, J. Matusas siūlė vartoti terminą „istorininkas" grynai iš filologinių paskatų – skamba lietuviškiau, o ne imituojamos kitos kalbos (vok. *Historiker*, rus. *историк*), žr.: Matusas J., [rec. kn.] *Vytautas Didysis*, Kaunas, 1930; *Židinys*, 1930, nr. 9, p. 211.

[102] Žinoma, prieškario Lietuvos istoriografijoje ne taip paprasta atskirti mokslo populiarinimo publikaciją nuo mokslinės – tuo metu, išskyrus kelis „Praeities", „Senovės" tomus, mokslinių leidinių nebuvo. Daugelis istorikų skelbė savo publikacijas įvairiuose kultūros ir meno žurnaluose bei dienraščiuose. Lieka atsižvelgti į tai, ar šios publikacijos cituojamos tuometinių ir nūdienos istorikų.

[103] Pastarasis Vatikano archyve surinko medžiagos apie Lietuvos praeitį, bet 1921 m. jam grįžtant į Lietuvą Dancigo (Gdansko) koridoriuje lenkai visą siuntinį konfiskavo. Svarbiausio jo veikalo „Lenkų apaštalavimas Lietuvoje" pirmasis leidimas pasirodė 1913 m. (Prapuolenis Kazimieras, *LE*, Boston, 1961, t. 23, p. 502–503).

„Vytautas Didysis" paskelbė straipsnį „Vytauto vidaus ir užsienio politika iki Žalgirio mūšio". Jeigu šioje monografijoje būtų publikuotas Balio Tarvydo straipsnis, į tyrimą būtų galima įtraukti ir jį. B. Tarvydas mokytojaudamas provincijoje negalėjo pateikti originalios studijos. Tai jis akcentavo 1928 m. laiške Z. Ivinskiui, kuris prašė parašyti straipsnį rengiamai monografijai: „Atsisakyti, tai neatsisakau, bet jei literatūros negausiu, tai ką aš parašysiu?"[104]. Paminėtini ir du istorikai, kurie labiau žinomi kaip žymūs Lietuvos valstybės politikai ir diplomatai. Vienas jų – Juozas Purickis. Jis apgynė disertaciją Friburgo universitete 1915 m. (ji buvo išspausdinta 1919 m.), tačiau po 1918 m. rimtesnių mokslinių publikacijų nepaskelbė, nors pretendavo gintis habilitacinį darbą[105]. A. Voldemaras aptariamu laikotarpiu reiškėsi kaip recenzentas, todėl pritariant V. Trumpos nuostatai *multum in parvo*[106], į šį tyrimą įtrauktas. Taip pat paminėtini „Aušros" laikotarpio kartos pragmatinės didaktinės istoriografijos atstovai Jonas Šliūpas, Jonas Basanavičius, kurie po 1918 m. paskelbė keletą publikacijų istorijos temomis, kuriomis tebediskutuojama iki šiol[107]. Be to, trečiojo dešimtmečio inteligentai, J. Yčo žodžiais, vis dar buvo romantizmo pasaulėžiūros „vaikai"[108]. J. Basanavičius į šį tyrimą neįtrauktas, kadangi po 1920 m. rudens demarkacinė linija atskyrė Vilnių nuo Lietuvos valstybės ir jame likę intelektualai gyveno kitokiomis sąlygomis, kurias reikėtų tirti atskirai.

Beveik tenkintų pirmąjį atrankos kriterijų ir slovakas teologas VDU Evangelikų teologijos fakulteto docentas (1927–1934 m.) Jonas Beblavy, kuris 1930 m. paskelbė straipsnį apie lietuvių ir čekų santykius Vytauto Didžiojo laikais. Be šios, istorikų dėmesio vertos publikacijos jis išleido metodinę priemonę teologijos studentams „Naujojo Testamento gadynės istorija". Vadovaujantis pirmuoju atrankos kriterijumi, į šį tyrimą įtrauktas kitas teologijos daktaras Povilas Jakubėnas, kuris J. Beblavy lenkia istorinės tematikos publikacijų skaičiumi.

---

[104] B. Tarvydo laiškas Z. Ivinskiui, Šiauliai, 1928 12 08, *LNB RS*, f. 29–1230, l. 12.

[105] Išskyrus straipsnius apie lietuvių veiklą Šveicarijoje Pirmojo pasaulinio karo metais ir per Lietuvos Respublikos seimų laikotarpį. Tačiau J. Purickis pripažino, kad jo karta dar „per arti" nuo šiuose straipsniuose aptariamų laikų, kad galėtų juos tinkamai įvertinti (Purickis J., Seimų laikai, *Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis 1918–1928*, Vytauto Didžiojo metai, Kaunas, p. 138). Apie kvalifikacijos kėlimo peripetijas žr. šio darbo 66 p.

[106] V. Trumpa juokaudamas teigė, kad didžiausias 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo nuostolis – A. Voldemaro akademinės karjeros nutrūkimas (Trumpa V., *Apie žmones ir laiką*, Vilnius, 2001, p. 360).

[107] Aleksandravičius E., Jonas Šliūpas – istorikas, *Lietuvos istorijos metraštis, 1994 metai*, Vilnius, 1995, p. 271–277.

[108] J. Yčo LU HMF 1925 m. pavasario semestro paskaitos, *LCVA*, f. 631, ap. 18, b. 302, l. 19.

c) istorikų kategorijos

J. Maternickis suformulavo tinkantį ir šiam tyrimui istoriko profesionalo apibrėžimą: istoriku profesionalu laikome tokį asmenį, kuris neatsižvelgiant į įgytą specialybę atlieka istorijos tyrimus žinodamas ir taikydamas jų metodus ir iš to užsidirba pragyvenimui mokslo tyrimų institucijose[109]. Reikia turėti omenyje, kad tarpukariu profesionalusis istorijos mokslas dar buvo kūrimosi stadijoje ir tuo metu trūko rimtai pasirengusių akademinei karjerai žmonių. Anot V. Trumpos, tuo metu istoriją dėstė ir tyrinėjo „mėgėjiški" profesoriai – kito dalyko specialistai ir istorijos mėgėjai[110]. Todėl tuometines profesionalizacijos aplinkybes geriausiai atspindėtų istorikų traktavimas plačiąja prasme.

Istorikus galima vadinti profesine grupe, nes profesija – tai rinkinys metodologinių taisyklių ir normų, kuriuos tam tikra profesinė grupė laiko privalomais reikalavimais visiems jos profesionaliems atstovams. Grupė priima bendrą susitarimą, kuris turi normatyvinį pobūdį. Vadinamojo „Historismus" ir mokymo seminarų nuo XIX a. vidurio kombinacija Vokietijoje tapo istorikų profesionalizacijos instrumentu, o metodologija – pagrindiniu elementu istorikų profesionalizacijoje[111].

Galima išskirti šias istorikų kategorijas: 1) profesionalas – įgijęs istorijos specialybę asmuo, kuris atlieka istorijos tyrimus žinodamas ir taikydamas visuotinai pripažintus metodus ir iš to užsidirba pragyvenimui mokslo tyrimų institucijose[112] (šiame tyrime 22 asmenys, 36,6%); 2) neuniversitetinis istorikas – dažniausiai įgijęs universitete istorijos specialybę, tačiau nedirbantis mokslo tyrimų institucijose (22 asmenys, 36,6%); 3) kitos specialybės atstovas – įgijęs kitą specia-

[109] Maternicki J., *Polskie środowisko historyczne w latach 1918–1939*, s. 175.

[110] Trumpa V., Jonas Puzinas – mokslininkas ir visuomenininkas, *Apie laiką ir žmones*, Vilnius, 2001, p. 248.

[111] Torstendahl R., Assessing professional developments. Historiography in a comparative perspective, *http://www.oslo 2000.uio.no/program/papers/51/51/51intro-abstracts. Pdf*, p. 4.

[112] Sociologai sąvoką „profesija" (lot. *profesio* – pasisakantis) apibrėžia kaip darbinės veiklos rūšį, kuriai reikia specialaus pasirengimo ir kuri yra pragyvenimo šaltinis. „Profesionalas" – žmogus, turintis kokią nors profesiją ir iš jos pragyvenantis, ne mėgėjas (Leonavičius J., *Sociologijos žodynas*, Vilnius : Academia, 1993, p. 182). Anot H. Siegristo, profesijos apibrėžiamos specialiomis funkcijomis ir struktūromis, motyvais, reprezentacijomis, žinių formomis, sociokultūriniais stiliais. Profesionalizacija siejasi su procesais, veikiančiais socialinę ir simbolinę statuso ir veiklos konstrukciją. Profesinės žinios įgyjamos specialiose institucijose (universitetuose ir kt.), kur formuojama profesionalų pranašumo bazė, taip pat bendraujant su profesionalais (Siegrist H., Proffesionalisation: Professions in History, *http://www.Sciencedirect.com/science/reference works/0080430767*, p. 12154).

lybę ir dirbantis mokslo tyrimo (gali būti ir su istorijos specialybe nesusijusiose) institucijose (16 asmenų, 26,6%)[113].

d) „privačių mokslininkų" problema

Vienas žymiausių neuniversitetinių istorikų Juozapas Stakauskas 1933 m. apžvalginiame recenziniame straipsnyje apie Lietuvos istorikų publikacijas, skirtas kunigaikščiui Kęstučiui, su nusistebėjimu konstatavo, kad privačių, nedirbančių Kauno universitete mokslininkų straipsniai apie Kęstutį mokslingumu pralenkė profesorius, dėstančius Lietuvos istoriją šiame universitete[114]. Todėl pirmiausia atskirame skyrelyje jis apžvelgė privačių mokslininkų A. Kučinsko ir Pauliaus Šležo darbus. Po to aptaręs universiteto mokslininkų J. Jakšto ir I. Jonyno publikacijas apgailestavo dėl jau antrą dešimtmetį gyvuojančio universiteto istorinių pajėgų neproduktyvumo. Anot jo, universitetas, nesirūpindamas Lietuvos istorijos šaltinių leidyba, yra nevertas Vytauto Didžiojo vardo[115].

Z. Ivinskis, kuris buvo TFF Visuotinės ir Lietuvos istorijos katedros vedėjas, pažymėjo, kad Lietuva tuo metu nežinojo „privataus mokslininko" (*Privatgelehrte*) sąvokos, nes niekas nesiryždavo atokiau nuo Kauno universiteto bibliotekos privačiai užsiimti mokslinėmis studijomis, taip pat nebuvo ir jokių privačių istorijos tyrimo įstaigų[116]. Tiesa, jis vis dėlto tame pačiame straipsnyje užsiminė apie A. Kučinską, kuris provincijoje mokytojaudamas apsigynė disertaciją Kauno universitete. Tačiau, anot Z. Ivinskio, jo darbą lengvino ta aplinkybė, kad jis šalia turėjo Lietuvos istorijos studijoms svarbią Marijonų biblioteką Marijampolėje[117]. Toliau Z. Ivinskis rašė, jog „veržliõs privačiõs iniciatyvos" publikuodami savo

[113] Į tyrimą įtraukti ir „problemiški" istorikai, kurių atitinkamai galima išskirti 2 grupes: 1) kviestiniai rusų istorikai Pavelas Gronskis, Levas Karsavinas, Ivanas Lappo; visi jie trumpiau ar ilgiau gyveno Lietuvoje ir įnešė savą indėlį į Lietuvos istorijos mokslo plėtotę, buvo aktyvūs Lietuvos istorikų bendrijos nariai; sporto terminais kalbant, jie buvo „legionieriai"; 2) kitų specialybių atstovai – teisininkai Juozas Sakalauskas, Vladas Pryšmantas, Aleksandras Plateris, Petras Klimas, A. Janulaitis, K. Jablonskis, meno istorikai Michailas Vorobjovas, Halina Kairiūkštytė-Jacinienė, Paulius Galaunė, Jurgis Baltrušaitis, Ignas Šlapelis, bibliografai Vaclovas Biržiška, Marija Mašiotaitė-Urbšienė, Vytautas Steponaitis, Aleksandras Ružancovas, ekonomistas Albinas Rimka, literatūros istorikai Mykolas Biržiška, Vincas Maciūnas, archeologai Jonas Puzinas, Petras Tarasenka, kunigai Antanas Alekna, Jonas Reitelaitis, Antanas Veblaitis.

[114] Stakauskas J., Mūsų kęstutinė literatūra, *Vairas*, 1933, t. 8, nr. 4, p. 505.

[115] *Ten pat*, p. 508.

[116] Ivinskis Z., „Mokslai, iš kurių ... tavo sūnūs te stiprybę semia". Į klausimus apie istorijos mokslus nepriklausomoje Lietuvoje, *Į laisvę*, 1958, nr. 16–17, p. 11.

[117] *Ten pat*, p. 11.

darbus parodė Jonas Matusas ir J. Stakauskas, pastebėjo, kad ir Konstantinas Avižonis 1940 m. paskelbtą veikalą „Bajorai valstybiniame Lietuvos gyvenime Vazų laikais" parašė dar būdamas tik gimnazijos mokytojas[118].

Kaip matyti, tarpukario Lietuvos istorijos moksle būta ir privačios iniciatyvos, nors ji ir sunkiai skynėsi sau kelią. Tiesa, J. Stakauskas anksčiau minėtame straipsnyje sąvoką „privatūs mokslininkai" vartojo ne Z. Ivinskio prasme, t. y. juos suprato ne kaip istorikus, vykdančius privačius užsakymus[119], o tiesiog kaip istorikus, nepriklausiusius VDU personalui, J. Matuso žodžiais, kaip „privatinius jaunuosius istorininkus"[120]. Taigi šiai neuniversitetinių istorikų kategorijai galima priskirti 24 asmenis, kurie sudarė trečdalį visos istorikų bendrijos. Be minėtų J. Stakausko, A. Kučinsko, P. Šležo, K. Avižonio, kurį laiką ir J. Matuso, privačių mokslininkų kategorijai galima priskirti Mariją Andziulytę-Ruginienę, Vandą Daugirdaitę-Sruogienę, Mariją Krasauskaitę, Jonę Deveikę, Joną Remeiką, Vincą Vileišį, Povilą Pakarklį, Kazimierą Paunksnį, Petrą Rusecką, Aleksandrą Ružancovą, Antaną Steponaitį, Mariją Mašiotaitę-Urbšienę, Valentiną Dėdiną, Povilą Štuopį bei istorijos mėgėjus Vladą Pryšmantą, Joną Reitelaitį ir Petrą Tarasenką.

[118] *Ten pat,* p. 13.
[119] Privatgelehrter, *http: //de.wikipedia.org/wiki/Privatgelehrter.*
[120] Žr. šio darbo 108 p.

II. ISTORIKŲ IŠSILAVINIMAS

Vienas iš pagrindinių 1918–1944 m. Lietuvos istorikų bendrijos kolektyvinės biografijos aspektų yra jų išsilavinimas, kuris buvo tolesnės istorikų profesionalizacijos pagrindas. Nagrinėjant tarpukario Lietuvos istorikų išsilavinimo problemas galima kelti klausimus, ar visi istorikai buvo įgiję istorijos specialybę, ar dėstytos istorijos disciplinos kitų specialybių kursuose. Kitaip tariant, ar turėjo galimybių būsimieji istorijos tyrinėtojai įgyti specialių, profesionaliam mokslininkui reikalingų žinių. Šiuo atžvilgiu svarbi ir studijų vieta, nes atitinkamų šalių universitetų dėstytojai turėjo įtakos būsimųjų mokslininkų metodologinių pažiūrų formavimuisi.

Beveik visi tarpukario Lietuvos istorikų bendrijos atstovai buvo įgiję aukštąjį išsilavinimą[121]. Iš 60-ies šiame darbe tiriamos istorikų bendrijos atstovų istorijos specialybę buvo įgiję 43 (71,6%). 33 (55%) studijavo istorijos mokslus aukštosiose mokyklose už Lietuvos teritorijos ribų. Istorikų aukštasis išsilavinimas nagrinėjamas trijose chronologinio ir teritorinio pobūdžio istorikų grupėse. Tačiau prieš tai nedidelis skyrelis apie istorikų vidurinį išsilavinimą.

1. Mokslas gimnazijose

Dažniausiai būsimieji istorikai pradines mokyklas baigdavo sulaukę 10–12 metų amžiaus. Antai Ignas Jonynas autobiografijoje rašė, kad jis Krokialaukio pradinę mokyklą baigė turėdamas 12 metų[122]. Panašaus amžiaus sulaukę jas baigdavo ir kiti istorikai[123]. Jonas Matusas, Juozas Jakštas, Valentinas Dėdinas pateikė duomenų apie to meto pradinėse mokyklose vyravusius pedagoginius didaktinius metodus, mokinių ir mokytojų santykius. Jie pažymėjo, kad mokytojai dažnai naudodavo fizines bausmes, draudė mokiniams kalbėti lietuviškai. J. Matusas net buvo pradėjęs svajoti tapti rusų rašytoju[124]. Visiems minėtiems istorikams mokslas rusiškose pradinėse mokyklose padėjo gerai išmokti rusų kalbą, kurios prireikė vėlesniems moksliniams tyrinėjimams. Kai kurie jose nesimokė, pavyzdžiui, Paulius Šležas mokslo rusiškoje pradinė-

[121] Pastaba: duomenys lentelėse, diagramose, taip pat apibendrinimams imti iš biogramų, pateiktų šio darbo prieduose.

[122] Jonynas I., *Istorijos baruose*, Vilnius, 1984, p. 189.

[123] Turėdami 12 metų, pradines mokyklas baigė J. Matusas, J. Totoraitis, P. Štuopis ir J. Stakauskas, 15 metų – V. Dėdinas, 14 metų – J. Jakštas, 16 metų – A. Voldemaras (duomenys iš biogramų 10 pozicijos, žr. priedą nr. 2).

[124] Pilionytė J., Kunigo istoriko Jono Matuso gyvenimas ir veikla, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1997, t. 11, p. 335.

je mokykloje išvengė. Jis pradžios mokslą išėjo slaptoje Joniškėlio pradinėje mokykloje[125]. Matyt, ji buvo vadinamojo „bakalorijos“ tipo lietuviška mokykla.

V. Dėdino mokymasis pradinėje mokykloje buvo nutrauktas Pirmojo pasaulinio karo neramumų. Norėdami pratęsti jo lavinimą, tėvai pasamdė daraktorių J. Sakalauską, vėliau – Ūsą[126]. Simui Sužiedėliui taip pat teko mokytis rusiškose Kaniavos ir Dainavos pradinėse mokyklose, tačiau vėliau jis mokslą tęsė lietuviškose Vydenių ir Kalesnykų mokyklose[127]. K. Avižonis pradžios mokslą ėjo namuose ir viename Maskvos vaikų darželyje[128]. Vincas Trumpa teigė, kad jis jau pradinėje mokykloje išmoko vokiečių ir prancūzų kalbų[129].

Pradinis mokslas turėjo būti tęsiamas įvairiose gimnazijose ir progimnazijose. Prieškario Lietuvos istorikai baigė 16 gimnazijų, iš kurių 5 buvo ne Lietuvos teritorijoje[130]. Kai kurie jau vidurinėse mokyklose nusprendė būti istorikais ir užmezgė tarpusavio ryšius, kuriuos vėliau palaikė ir universitetuose. Šiame skyriuje apžvelgsiu Lietuvos istorikų mokymosi ypatumus pagal atskiras gimnazijas. Dalis būsimų istorikų mokėsi Rusijos gimnazijose. 1901 m. Peterburgo 5-ąją gimnaziją aukso medaliu baigė žymus rusų istorikas ir filosofas, vėliau savo gyvenimą susiejęs su Lietuva – Levas Karsavinas. Po ketverių metų tą pačią gimnaziją baigė būsimasis Lietuvos politinis veikėjas, diplomatas ir istorikas Augustinas Voldemaras. 1901 m. A. Voldemaras išlaikė egzaminus į 5 klasę, 1903 m. – į 8 klasę ir gimnaziją baigė 1905 m. aukso medaliu. 1918 m. Peterburgo gimnaziją baigė istorikas ir mokytojas Jonas Remeika, anksčiau mokęsis Šiaulių gimnazijoje[131]. Jis buvo vienas iš paskutinių tarpukario Lietuvos istorikų, vidurinį mokslą baigusių Rusijoje. Taip pat viena tokių buvo Vanda Daugirdaitė-Sruogienė. Mirus motinai, tėvas ją 1912 m. išleido mokytis į Podolės Kameneco (Vakarų Ukraina) gimnaziją, tačiau vidurinį mokslą V. Daugirdaitė-Sruogienė įgijo gimnazijoje Rostove prie Dono 1916 metais[132]. Būsima istorikė ir mokytoja Marija Krasauskaitė vidurinį mokslą pradėjo eiti Marijampolės gimnazijoje, bet prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui kartu su šeima persi-

[125] P. Šležo asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 5523, l. 9.
[126] Jurevičius J., Povilaitis S., Sūduvos krašto istorikas, *Mūsų kraštas*, 1994, nr. 1, p. 130.
[127] Žr. biogramą.
[128] Žr. biogramą.
[129] Selenis V., Istoriko Vinco Trumpos mokslo kelio pradžia, *Mokslas ir gyvenimas*, 2003, nr. 12, p. 15.
[130] Visi apibendrinimai padaryti remiantis šio darbo prieduose pateiktomis biogramomis (aut. past.).
[131] Žr. biogramas.
[132] Voverienė O., Tautos mokytoja, *XXI amžius*, 2001, nr. 49, p. 5.

kėlė į Gomelį, vėliau į Voronežą, kur mokėsi ne lietuviškoje M. Yčo, o rusiškoje gimnazijoje. Vidurinio mokslo užbaigti ji grįžo į Lietuvą[133].

Atskirai galima paminėti istorikus, kurie prieš Pirmąjį pasaulinį karą ėjo mokslą Latvijos gimnazijose. Bažnyčios istorikas Povilas Jakubėnas 1886–1893 m. mokėsi Mintaujos (dab. Jelgava) gimnazijoje. Jis būdamas IV klasės mokiniu ėmėsi globoti 1890 m. į Mintaujos gimnaziją įstojusį Joną Yčą[134] (pastarasis 1925 m. pakvietė jį dėstyti į LU). J. Yčo tėvas Martynas Yčas, už lietuviškų knygų slėpimą persekiojamas žandarų, pasitraukė į JAV. J. Yčas turėjo laikinai nutraukti mokslą, tačiau 1894 m. dėdės poeto Stanislovo Dagilio remiamas baigė 4 klases. Dėl lėšų stokos J. Yčas mokslo toje pačioje gimnazijoje negalėjo baigti, todėl S. Dagilio ir evangelikų reformatų sinodo remiamas išvažiavo mokytis į Slucko gimnaziją. Evangelikai reformatai buvo tuo metu įsteigę jų konfesijos vaikams stipendijas, taip pat sinodas išlaikė gimnazijos bendrabutį[135]. J. Yčas gimnaziją baigė 1898 m. sidabro medaliu. Kiti būsimieji istorikai – Augustinas Janulaitis, Marija Mašiotaitė-Urbšienė, Eduardas Volteris – įvairiu metu mokėsi Rygos, būsimasis meno istorikas Ignas Šlapelis – Liepojos gimnazijose.

Vilniaus realinėje mokykloje mokėsi būsimasis Lietuvos teisės istorikas Konstantinas Jablonskis. Anot Vytauto Merkio, ne bajorų luomo katalikus tėvus turinčių vaikų stojimas į Vilniaus gimnaziją buvo apribotas, todėl K. Jablonskiui teko stoti į realinę mokyklą. Realinės mokyklos nuo gimnazijų skyrėsi tuo, kad jose buvo daugiau mokoma tiksliųjų, gamtos mokslų ir techninių dalykų – matematikos, fizikos, biologijos, taip pat braižybos, piešimo bei rusų ir užsienio kalbų. Norint stoti į universitetus, reikėdavo papildomai laikyti valstybinį lotynų kalbos egzaminą. 1906 m. K. Jablonskis perėjo mokytis į Panevėžio realinę mokyklą. Joje turėjo autoritetą kaip mokytojo Jono Jablonskio sūnus ir geras mokinys. K. Jablonskiui teko pakelti trigubą krūvį: 7 klasės kursą, papildomą lotynų kalbos mokymąsi (dėl universitetinio mokslo) ir tėvo Jono Jablonskio vertimų rengimą laikraščiams. Tačiau tėvas savo ruožtu jam patardavo, kaip rengtis svarbiam lotynų kalbos egzaminui. Realinio profilio gimnazijoje Peterburge mokėsi ir būsimasis meno istorikas Povilas Galaunė, su kuriuo K. Jablonskiui teko susitikti studijuojant tenykščiame Psichoneurologijos institute[136].

---

[133] Sruogienė V., Siekusi tobulumo, *Sugrįžimai,* 1994, nr. 13, p. 1.
[134] Yčaitė-Kregždienė D., Prof. dr. Jonas Yčas, *Mūsų sparnai,* 1980, nr. 49, p. 46.
[135] Šležas P., Mirė prof. J. Yčas, *Židinys,* 1932, nr. 1 (85), p. 72.
[136] *Ten pat,* p. 24.

Lietuvoje prieš Pirmąjį pasaulinį karą lotynų kalbos gimnazijose buvo pradedama mokyti nuo pirmos klasės, graikų – nuo trečios. 1890 m. baigęs penkias klases, Jonas Totoraitis nutraukė mokslą Marijampolės gimnazijoje, nes pritariant namiškiams nutarė stoti į kunigų seminariją[137]. Apskritai kunigų seminarijose Peterburge, Seinuose, Kaune ir Vilkaviškyje iki karo ir atkūrus Lietuvos nepriklausomybę mokėsi 10 būsimųjų istorikų. Tai Antanas Alekna, Antanas Veblauskas, Pranas Penkauskas, Juozas Purickis, Antanas Steponaitis, Jonas Reitelaitis, Ignas Kliausis, J. Matusas ir Antanas Vasiliauskas. Visi jie prieš surasdami savo pašaukimą dar buvo mokęsi gimnazijose.

Po 1918 m. Vasario 16-osios, respublikoje kuriantis tautinei Lietuvos mokyklai, gimnazijos ir progimnazijos buvo priskiriamos aukštesniųjų mokyklų kategorijai, o vidurinės mokyklos – savarankiškai kategorijai. Nuo 1925 m. aukštesniąja mokykla pradėta laikyti 8 klasių gimnazija, o žemesnė 4 klasių gimnazija – vidurine mokykla. Gimnazijų būta kelių krypčių: 1) kur privaloma lotynų kalba, 2) kur nėra lotynų kalbos, bet sustiprintas matematikos ir gamtos mokslų mokymas, 3) kur sustiprintas svetimųjų kalbų dėstymas[138]. Visi būsimieji istorikai, norėdami rinktis humanitarinio profilio studijas, turėdavo baigti gimnazijas, kur sustiprintas lotynų kalbos dėstymas.

Nepriklausomybės kovų fone ne visose gimnazijose buvo saugu mokytis. Antai 1918 m. pradžioje įsteigus Telšių „Saulės" gimnaziją, į jos pirmą klasę įstojo Zenonas Ivinskis. Politinė situacija tuo metu buvo nepastovi. 1919 m. atsiminimuose Z. Ivinskis aprašė neramią atmosferą šioje gimnazijoje prasidėjus lietuvių ir bolševikų karo veiksmams[139]. Tuomet tikybą dėstė gimnazijos direktorius kapelionas A. Simaitis. Jo vadovaujamoje gimnazijoje buvo 200 mokinių. Kartą į gimnaziją įsiveržę bolševikai Z. Ivinskiui paliko nejaukų įspūdį. Jie mokinius tardė: vienam bendramoksliui uždėjo ant galvos granatą ir klausinėjo. Matyt, šie įvykiai nulėmė Z. Ivinskio pasaulėžiūrą – jis visą gyvenimą laikėsi dešiniųjų politinių pažiūrų.

Daugiausia būsimųjų Lietuvos istorikų (po 7) gimnazijos mokslus ėjo Marijampolėje ir Kaune. Antai, be minėto J. Totoraičio, galima paminėti ir kitus Marijampolės gimnazijų moksleivius – J. Reitelaitį, A. Steponaitį, Petrą Klimą, I. Jonyną, M. Krasauskaitę, Juozapą Stakauską, Antaną Kučinską. Žinoma, visi jie mokėsi skirtingu metu, bet kai kurie iš jų tikrai galėjo susitikti, nes buvo kilę

[137] Kučinskas A., Prof. Dr. Kun. Jonas Totoraitis, *Athenaeum*, Kaunas, 1933, t. 4, p. 2.
[138] Kaubrys S., *Lietuvos mokykla 1918–1939 m.: galios gimtis*, Vilnius, 2000, p. 25–26.
[139] Ivinskis Z., Atsiminimai (iš 1919 metų), *LNB RS*, f. 29, b. 16, l. 3.

iš artimų vietovių, juos mokė tie patys pedagogai. Antai J. Totoraičio įtaka jo mokiniui A. Kučinskui pasirenkant gyvenimo kelią tikrai neabejotina. Spėtina, kad susidomėti Mindaugo laikų Lietuva jis paskatino ir J. Stakauską.

Kaune įvairiose iki Pirmojo pasaulinio karo ir po jo įsteigtose „Aušros" ir „Saulės" gimnazijose mokėsi būsimoji egiptologijos populiarintoja Marija Rudzinskaitė-Arcimavičienė, meno istorikas Michailas Vorobjovas (vokiečių gimnazijoje) ir būrelis jaunosios istorikų kartos atstovų – S. Sužiedėlis, Konstantinas Avižonis, J. Matusas ir Povilas Štuopis. Dar viena gimnazija, išugdžiusi penketą būsimųjų kultūros, bažnyčios ir teisės istorikų, veikė Šiauliuose. Visi joje mokėsi panašiu laiku, tačiau laikėsi skirtingos pasaulėžiūros. Tai A. Alekna, P. Penkauskas, Mykolas ir Vaclovas Biržiškos, A. Janulaitis.

Ukmergės gimnazijoje subrendo aukštuosius mokslus eiti J. Jakštas, Janina Deveikytė ir Jonas Puzinas. Kai kuriems iš būsimųjų istorikų teko susitikti jau gimnazijos koridoriuose arba suole. Zenonas Ivinskis straipsnyje apie šią gimnaziją citavo kartu ją lankiusio J. Jakšto žodžius, kad J. Deveikytė buvusi tarsi vaikščiojanti enciklopedija, pralenkusi mokslo draugus savo žiniomis[140]. 1925 m. kartu tą pačią Panevėžio gimnaziją baigė du būsimieji istorikai – Adolfas Šapoka ir Paulius Šležas. Juos istorijos mokė gimnazijos direktorius J. Yčas, su kuriuo jie vėliau susitiko universitete, ir pavaduotojas istorijos ir lotynų kalbos vadovėlių autorius Karolis Kliuksinas[141].

Iki dramatiškų įvykių Vilniaus krašte 1920 m. rudenį trys būsimieji istorikai fragmentiškai mokėsi M. Biržiškos vadovaujamoje lietuvių gimnazijoje Vilniuje. Visiems jiems, S. Sužiedėliui, J. Stakauskui, Adolfui Šapokai, teko užbaigti mokslus kitose – Kauno „Aušros", Marijampolės ir Panevėžio – gimnazijose. Kiti būsimieji istorikai tapo įvairių kitų Lietuvos (Vilkaviškio, Švėkšnos, Anykščių, Šakių, Kėdainių, Kupiškio, Rokiškio, Telšių, Linkuvos) gimnazijų absolventais. Tik vienintelis žymaus lietuvių poeto ir atstovo Rusijoje sūnus menotyrininkas Jurgis Baltrušaitis vidurinį mokslą baigė eksternu[142].

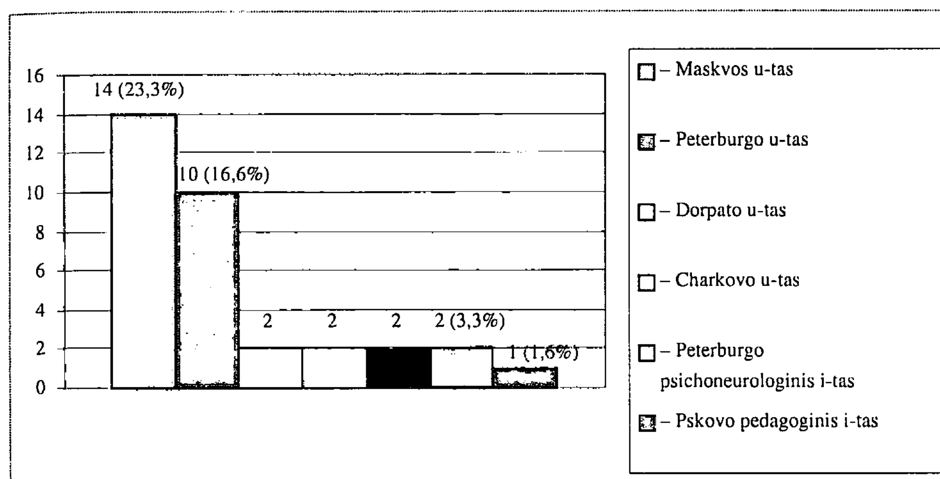
Dalis būsimųjų istorikų jau gimnazijose susidomėjo istorija ir pradėjo bendradarbiauti spaudoje. Antai J. Matusas 1919 m. baigė Kauno „Saulės" gimnaziją, kurioje mokydamasis pradėjo bendradarbiauti įvairiuose laikraščiuose ir žurnaluose[143]. Kauno „Aušros" gimnazijoje eidamas mokslus Konstantinas Avižonis

---

[140] Ivinskis Z., Jonė Deveikė ir jos veikla Lietuvos istorijos srityje, *Aidai,* 1971, nr. 8, p. 356.
[141] Jurginis J., Šapokos istorijos apžvalga, Šapoka A. (red.), *Lietuvos istorija,* Vilnius, 1989, p. 688.
[142] Žr. biogramas.
[143] Pilionytė J., min. str., p. 335.

aktyviai reiškėsi visuomeninėje veikloje: telkė skautus, rengė jaunimo ekskursijas po kraštą, sportavo[144]. 1927 m., turėdamas 18 metų, išspausdino brošiūrą „Kelios istorinės Lietuvos vietos". J. Jakštas dar gimnazijos suole susidomėjo visuotine istorija, ypatingai viduramžių istorijos kursu[145]. Jį ypač žavėjo popiežiaus Grigaliaus VII asmenybė, kuria domėjosi iki mirties. Z. Ivinskis autobiografijoje pažymėjo, kad nors jau 1922 m. gimnazijoje skaitė ateitininkams referatus iš Lietuvos istorijos, tačiau domėjosi ne vien istorija, o visu tuo, kas suprantama „humaniora" vardu (humanitariniais mokslais)[146].

Taigi, būsimieji istorikai gimnazijose mokėsi kalbų, gabių pedagogų padedami rinkosi gyvenimo kelią, pradėjo rašyti į spaudą. Tačiau, svarbiausia, gimnazijos jiems buvo kelio pradžia, nes dauguma studijuoti istoriją apsisprendė tik prieš stodami arba jau įstoję į aukštąsias mokyklas.

1 diagrama. Istorikų studijos Rusijos imperijos aukštosiose mokyklose iki 1918 m.

2. Studijos iki 1918 m. Rusijos imperijoje

XIX a. viduryje ir antrojoje pusėje, uždarius 1832–1842 m. Vilniaus aukštąsias mokyklas, daug Lietuvos jaunimo mokėsi Tartu, Peterburgo, Maskvos, Kije-

[144] Krasauskas R., Konstantinas Avižonis ir jo mokslinis palikimas, Avižonis K., *Rinktiniai raštai,* Roma, 1975, t. 1, p. 10.
[145] Jakštas J., *Mano istorijos mokslo kelias,* Vilnius, 1992, p. 12.
[146] Ivinskis Z., Autobiografija, *Žemaičių praeitis,* Vilnius, 1995, nr. 4, p. 153.

vo, Charkovo, Kazanės, Karaliaučiaus ir kt. universitetuose[147]. 1866 m. buvo įsteigta stipendija, kuri viliojo į Maskvos universitetą Užnemunės lietuvius. Anot A. Tylos, vienas iš gausiausiai turinčių studentų buvo Maskvos universitetas, tai patvirtina ir šio darbo statistiniai duomenys (žr. 1 diagramą)[148]. XIX a. antrojoje pusėje ir XX a. pradžioje aukštuosius mokslus baigė 31 Lietuvos istorikas (41,8%), daugiausia Peterburgo ir Maskvos universitetuose. Iš jų 11 studijavo istoriją, kiti – teisę (7), teologiją (5), mediciną (2), fiziką ir matematiką (2), ekonomiką (1).

Kaip matyti, gana didelė dalis istorikų turėjo kito profilio išsilavinimą. Z. Ivinskis pastebėjo, jog beveik visai prieškarinei istorikų kartai teko dirbti tokį darbą, kuriam jie iš anksto nesirengė[149]. Antai vienas iš pozityvistinės krypties pradininkų Lietuvos istoriografijoje Antanas Alekna 1897 m. dėl plaučių ligos turėjo trejus metus Peterburgo dvasinėje akademijoje trukusias studijas nutraukti ir įgijo tik teologijos kandidato laipsnį. Toliau jis mokėsi autodidaktiniu būdu. Tačiau Z. Ivinskis atkreipė dėmesį, kad studijuodamas Peterburgo dvasinėje akademijoje Alekna susipažino su specialia Lietuvos istorijos literatūra, 1896 m. į „Tėvynės sargą" pradėjo rašyti pirmuosius straipsnius ir recenzijas. Jis neturėdamas specialaus metodologinio pasirengimo sugebėjo tapti vienu iš Lietuvos istorijos mokslo autoritetų, ugdžiusių jaunąją istorikų kartą[150]. Be A. Aleknos, seminarijos mokslais pasitenkino mėgėju laikytinas lokalinės istorijos tyrėjas J. Reitelaitis (1913 m. jis baigė dvasinę seminariją Seinuose).

Daug istorijos tyrinėtojų šiuo laikotarpiu oficialiai studijavo teisę. Galima paminėti kultūros istorikų brolių Mykolo ir Vaclovo Biržiškų pavyzdį. 1901–1907 m. studijuodamas Maskvos universiteto Teisės fakultete, M. Biržiška, be teisės mokslų, tuo pat metu klausė istorijos paskaitų pas profesorius Vasilijų Kliučevskį ir Matvejų Liubavskį[151]. Be šių žymių rusų istorikų paskaitų, Maskvos universitete buvo galima pasiklausyti Roberto Viperio, Pavelo Vinogradovo, Aleksandro Savino paskaitų[152]. V. Biržiška, kaip ir jo brolis, per visą savo studijų Peterburgo universitete laiką Teisės fakulteto paskaitose beveik nesilankė. Vietoj jų

[147] Tyla A., Iš Lietuvos kilęs jaunimas Maskvos universitete 1832–1863 m., *Praeities baruose*, Vilnius, 1999, p. 181–196.
[148] Duomenys apskaičiuoti remiantis 10-ta biogramų pozicija (žr. priedus).
[149] Ivinskis Z., A. Alekna – Lietuvos istorijos tyrinėtojas, *Naujoji Romuva*, 1936, nr. 9 (269), p. 195.
[150] Z. Ivinskis autobiografijoje šiltais žodžiais minėdamas savo mokytoją prisiminė, jog A. Alekna jam palinkėjo išstudijuoti istorijos metodus, nes jis pats niekada istorijos nesimokęs (Ivinskis Z., Autobiografija, *Žemaičių praeitis*, Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, nr. 3, p. 76).
[151] Biržiška Mykolas, *LE*, Kaunas, 1934, t. 1, p. 1200.
[152] Merkys V., Istorikas Ignas Jonynas, *Istorijos baruose*, Vilnius, 1984, p. 6.

jis labai uoliai klausė Istorijos ir filologijos fakultete skaitomų paskaitų. Ypač žavėjosi žymaus istoriko privatdocento Jevgenijaus Tarlė dėstymu[153].

Kai kurios tuometinės Rusijos mokslo institucijos pasižymėjo tarpdalykiškumu ir netgi eklektika. Ši aplinkybė buvo naudinga būsimiesiems Lietuvos istorikams, tarp jų K. Jablonskiui, kuris 1909 m. įstojo į Peterburgo psichoneurologijos institutą. Anot V. Trumpos, tame institute buvo mokoma visko: nuo fizikos iki metafizikos (teologijos)[154]. Šalia tiksliųjų ir biologijos mokslų, dėstyti filosofijos istorijos, visuotinės istorijos, ekonominių teorijų istorijos, visuotinės literatūros istorijos, meno ir kultūros istorijos kursai. V. Merkys nurodė vieną profesorių – istoriką, teisininką ir etnografą Maksimą Kovalevskį, pakreipusį K. Jablonskio mokslinį gyvenimą nauja pozityvizmo linkme[155]. Matyt, jis padarė įtaką ir tame pačiame institute studijavusiam būsimajam meno istorikui P. Galaunei. 1911 m. įstojęs į Maskvos universiteto Teisių fakultetą, K. Jablonskis, kaip ir anksčiau minėti istorikai, patyrė žymių istorikų pozityvistų V. Kliučevskio ir M. Liubavskio įtaką.

Pateikti faktai svarbūs svarstant, kokios istoriografinės mokyklos galėjo daryti įtaką nepriklausomos Lietuvos istorijos mokslo raidai, taip pat ir savų mokyklų formavimuisi. Pavyzdžiui, Lenkijoje jau nuo XIX a. antrosios pusės įsibėgėjo istorikų profesionalizacijos procesas, kurio metu mėgėjus pradėjo greitai keisti istorikai, turintys specialų išsilavinimą. 1869 m. Krokuvos universitete įsteigta pirmoji Lenkijos istorijos katedra, surengtas pirmasis istorikų suvažiavimas, susiformavo trys teritorinės istorikų mokyklos (Krokuvos, Varšuvos ir Lvovo)[156].

Iš kitas specialybes studijavusių istorikų grupės dar galima paminėti 1913–1916 m. Maskvos aukštųjų moterų kursų Fizikos ir matematikos fakultete studijavusią istorikę, bibliografę M. Mašiotaitę-Urbšienę[157]. Ji buvo viena iš 1918–1940 m. Lietuvos neprofesionaliųjų istorikų, įgijusių ne istorijos, bet tiksliųjų mokslų specialybę. Be jos, gamtos mokslus ir mediciną studijavo aušrininkas J. Šliūpas ir viena pirmųjų nepriklausomos Lietuvos menotyrininkių H. Kairiūkštytė-Jacinienė[158]. P. Ruseckas 1904 m. baigė Odesos karo mokyklą, kurioje iki 1916 m. mokėsi ir karo istorikas V. Steponaitis. Abu tapo profesionaliais karininkais.

153 V. Biržiškos autobiografija, *LMAB RS*, f. 163–1, l. 6.
154 Trumpa V., Konstantinas Jablonskis, *Dirva*, 1992 10 08, p. 5.
155 Merkys V., *Konstantinas Jablonskis*, Kaunas : Šviesa, 1991, p. 24.
156 Grabski A. F., *Zarys historii historiografii polskiej*, Poznań, 2003, s. 124–125. Lietuvos istoriografija šia prasme nuo Lenkijos atsiliko daugiau negu pusšimčiu metų.
157 Dirsytė R., Archyvą turime: ar sulauksime monografijos?, *Tarp knygų*, 1995, nr. 6, p. 33.
158 Žr. biogramas.

Paskutiniai 1918–1940 m. Lietuvos istorikų bendrijos atstovai, aukštąjį išsilavinimą įgiję Rusijos universitetuose, buvo meno istorikė H. Kairiūkštytė-Jacinienė ir J. Remeika. H. Kairiūkštytė 1915–1918 m. studijavo Maskvos universitete, tačiau dėl Rusijoje kilusios revoliucijos po 6 semestrų buvo priversta nutraukti studijas ir 1921 m. grįžo į Lietuvą[159]. J. Remeika 1918 m. įstojo į Peterburgo universiteto Istorijos ir filologijos fakultetą, bet tais pačiais metais grįžo į Lietuvą[160]. Pažymėtina, kad Rusijoje iki 1918 m. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo istorikai oficialiai dažniausiai studijuodavo teisę (išskyrus M. Rudzinskaitę-Arcimavičienę, A. Voldemarą, I. Jonyną ir J. Yčą).

3. Studijos Lietuvoje

Iš 60-ies darbe tiriamos istorikų bendrijos atstovų 21 (35%) studijavo istoriją LU, arba VDU, 10 – VDU ir nepratęsė studijų užsienyje, 6 baigė aukštąsias karininkų mokyklas.

1922 m. įkūrus LU, atsirado galimybė kurtis savarankiškam profesionaliam Lietuvos istorijos mokslui. LU įsteigti Humanitarinių mokslų ir Teologijos ir filosofijos fakultetai, kuriuose buvo rengiami istorikai. Humanitarinių mokslų fakultete šia linkme dirbo Lietuvos istorijos ir Visuotinės istorijos katedros, Teologijos ir filosofijos fakultete – Visuotinės istorijos katedra. Mokslas abiejuose fakultetuose truko 4 metus (8 semestrus).

1931 m. universiteto HMF regulamino duomenimis, bendrieji dalykai, privalomi kiekvienam fakulteto studentui, buvo šie: 1) bendrasis lietuvių kalbos kursas, 2) lietuvių tautos istorija, 3) filosofijos įvadas, 4) logika, 5) psichologija, 6) lotynų kalba ir lotynų autoriai, 7) svetimoji kalba. Bendrieji dalykai, dėstomi tik Istorijos skyriaus studentams, buvo šie: 1) istorijos teorija ir metodologija, 2) valstybės teorija, 3) politinė ekonomija[161]. Lietuvos istoriją pasirinkusių studentų grupei buvo dėstoma Lietuvos istorija, Prūsų žemės istorija, lenkų tautos istorija, rusų tautos istorija, latvių tautos istorija ir lietuvių meno istorija. Visuotinės istorijos grupei buvo dėstoma senovės Rytų istorija, senovės graikų istorija, Romos istorija, viduramžių istorija, naujųjų amžių istorija, XIX amžiaus istorija, meno istorija, vokiečių ir prancūzų kalbos. Kiekvienoje grupėje, be paskaitų klausymo ir egzaminų laikymo, reikėjo dar rengtis pratyboms (proseminarams, semi-

[159] Kairiūkštytė-Jacinienė Halina, *LE*, Boston, 1957, t. 10, p. 259.
[160] Remeika Jonas, *LE*, Boston, 1961, t. 25, p. 131.
[161] Dundulis B., Istorikų rengimas VDU 1922–1940 m., *VDU ir LKMA 70-metis*, Kaunas, 1993, p. 162–163.

narams), išklausyti 4 val. epizodinį kursą, išlaikyti pasirinktinai vienos užsienio kalbos egzaminą ir parašyti diplominį darbą.

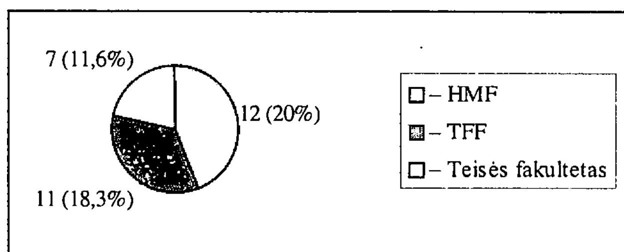
Pirmąja istorijos studijų absolventų laida laikytinas V. Daugirdaitės-Sruogienės kursas (1922–1928 m.). Ji atsiminimuose pažymėjo vieną svarbią savo kurso ypatybę: tie studentai vidurinį išsilavinimą buvo įgiję rusiškose gimnazijose, todėl jau pradėję universiteto studijas mokėjo svetimas kalbas ir galėjo naudotis literatūra kitomis kalbomis[162].

Kodėl tuometiniai gimnazijų absolventai rinkosi studijuoti istorijos specialybę? Antai 1925 m. į LU HMF Istorijos skyrių įstojęs V. Dėdinas, praėjus daugiau negu pusei amžiaus nuo tų laikų, teigė, jog jį traukė „ne pelnas, (...) ne geras materialinis gyvenimas, bet tiesiog idealizmas – pasiaukoti savo tautai“[163]. Ši nuostata, matyt, buvo būdinga daugumai tuometinių studentų – būsimųjų istorikų. Juk jie galėjo pasirinkti kur kas pelningesnį teisininko kelią. Kita vertus, buvo ir nusivylusių istorijos studijomis. Antai P. Štuopis 1931 m. „Naujosios Romuvos“ puslapiuose, be išsakytos asmeninės nuomonės, iškėlė opų tuometinių istorikų santykio su visuomene klausimą. Anot jo, „inteligentija žiovauja istorijoj; visuomenė – aiškiai antagoniška; gimnazijoj istorija – nuobodžiausia pamoka; laikraščiams – įkyriausias straipsnis; leidėjams – nuostolingiausia knyga; studentams – kvailiausia būtinybė; istorijos mokytojams – pragyvenimo šaltinis“[164]. Galima spėti, jog P. Štuopio studijos užtruko iki 1937 m. ne tik dėl materialinių sunkumų, bet ir dėl jo refleksyvių poleminių įžvalgų, kurios patiko ne visiems. Minėtais metais P. Štuopis baigė universitetą parašęs diplominį darbą „Lietuvos valstiečių ūkiai XVI a.“. Jis recenzentų L. Karsavino ir I. Jonyno buvo įvertintas patenkinamai, ir tai buvo prasčiausias diplominio darbo įvertinimas iš visų, kuriuos gavo žinomi, to meto spaudoje aktyviai besireiškiantys jaunosios istorikų kartos atstovai[165].

Fakultetą studijoms būsimieji istorikai galėjo rinktis ir atsižvelgdami į savo ideologines pažiūras. Pasak J. Girniaus, Teologijos ir filosofijos fakultete dėl „idėjinės giminystės“ (ateitininkų ideologijos) profesorių ir studentų santykiai buvo šilti, todėl į šį fakultetą stodavo daugiau studentų net ir tada, kai buvo atvirai kalbama apie jo panaikinimą[166]. Tačiau šio darbo duomenimis, Humanitarinių

[162] Daugirdaitė -Sruogienė V., Mano studijos, *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1992, nr. 2, p. 9.
[163] Keturakis R., „Pasaulį mačiau ir pažinau...“, *Santara*, 1990, vasara, p. 61.
[164] Štuopis P., Mūsų istorija, *Naujoji Romuva*, 1931, p. 469.
[165] P. Štuopio diplominis darbas, *LCVA*, f. 631, ap. 10, b. 235, l. 1.
[166] Girnius J., Teologijos-filosofijos fakultetas, *Lietuvos Universitetas 1579–1803–1922*, p. 355.

mokslų fakultete baigė daugiau istorikų bendrijos atstovų – 12, o Teologijos ir filosofijos fakultete – 11 (žr. 2 diagramą)[167].

2 diagrama. Istorikų studijos VDU 1922–1940 m.

Dėl iškilusių materialinių sunkumų ar tarnybos kariuomenėje studijų laiku negalėjo baigti J. Jakštas[168], A. Vasiliauskas[169] ir P. Štuopis[170]. V. Trumpai grėsmė nutraukti studijas iškilo 1935 m. gavus šaukimą į kariuomenę. Jis parašė Krašto apsaugos ministerijai prašymą atidėti karo tarnybą, bet į jį nebuvo reaguota. Tik profesoriaus I. Jonyno pastangomis V. Trumpai pasisekė sėkmingai užbaigti studijas universitete. Jo diplominis darbas „1382 ir 1384 m. Žemaičių dovanojimai – Ordino falsifikatai“ dėl A. Šapokos redaguotos „Lietuvos istorijos“ kritikos bei dėl jo ir recenzento (I. Jonyno) nuomonių „sutapimo“ buvo įvertintas gerai[171].

Kaip retą išsilavinimo įgijimo atvejį galima paminėti faktą, jog K. Jablonskis vienintelis iš vyresniosios istorikų kartos atstovų dar Maskvos universitete pradėtas studijas užbaigė jau nepriklausomos Lietuvos universitete. 1933 m. VDU Teisių fakulteto tarybos posėdyje buvo nutarta labai gerai išlaikiusiam visus egzaminus ir parašiusiam diplominį darbą „XVI a. belaisviai kaimynai Lietuvoje“ K. Jablonskiui įteikti teisininko diplomą. Jam teko laikyti egzaminus tų dalykų, kurių nebuvo Maskvos universiteto programose. Lietuvos teisės istorijos egzami-

[167] Duomenys apskaičiuoti remiantis 10-ta biogramų pozicija (žr. priedus).
[168] Jakštas J., *Mano istorijos mokslo kelias*, Vilnius, 1992, p. 17.
[169] A. Vasiliausko autobiografijos juodraščiai, *LMAB RS*, f. 205–1, l. 1.
[170] Mokytojo P. Štuopio asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 5573, l. 34.
[171] Selenis V., Istoriko Vinco Trumpos mokslinio kelio pradžia, *Mokslas ir gyvenimas*, 2003, nr. 12, p. 16.

ną jis laikė pas A. Janulaitį[172]. Bene ilgiausiai – beveik dvidešimt metų – dėl nepalankiai susiklosčiusių gyvenimo aplinkybių istorijos specialybės diplomo teko laukti P. Ruseckui. Jis 1924 m. įstojo į LU Humanitarinių mokslų fakultetą studijuoti istorijos[173], tačiau studijas baigė tik 1943 m. jau Vilniaus universitete[174].

Nors dauguma istorikų bendrijos atstovų mokslus baigė VDU, dalis jų studijavo ir kito profilio Lietuvos aukštosiose mokyklose. Trys istorikai ėjo mokslus Aukštuosiuose karininkų kursuose, rengusiuose karo specialistus. 1921–1922 m. tuos kursus baigė P. Tarasenka. V. Dėdinas 1930 m. baigė penktąją kariūnų aspirantų laidą. 1926 m. Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursų atestatas buvo išduotas V. Steponaičiui [175]. Jis iki 1926 m. dar studijavo teisę LU Teisės fakultete. Perspektyvesniais laikytus teisės mokslus studijuoti pasirinko kartografijos istorijos tyrėjas V. Pryšmantas (baigė 1928 m.) ir teisės istorikas A. Plateris (baigė 1936 m.). Be literatūros istoriko V. Maciūno, 1925–1930 m. į literatūros mokslus gilinosi būsimasis Lietuvos miestų istorijos tyrėjas ir archeologas J. Puzinas.

Kai kurie istorikai savo studijas norėjo pakreipti kita, kartais joms artima linkme. Antai LCVA yra išlikęs A. Kučinsko 1927 m. rašytas laiškas profesoriui J. Totoraičiui, kuriame jis užsiminė apie savo norą studijuoti archeologiją[176]. A. Kučinskas pabrėžė, kad dėl tuometinės įtemptos politinės situacijos Lietuvoje jo noras niekam nerūpi, todėl prašė J. Totoraičio pasidomėti, koks sprendimas dėl jo archeologinių studijų bus priimtas Švietimo ministerijoje.

Apibendrinant galima pažymėti, jog istorikų studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose, ypač Kauno universitete, padėjo pagrindą jų mokslinei kvalifikacijai (kai kuriais atvejais nulėmė ir mokslinių interesų kryptį) bei tolesniam darbui mokslo ir švietimo srityje. Į užsienio universitetus studijų gilinti istorikai važiavo jau apsisprendę būti istorijos mokslo specialistais.

4. Studijos Vakarų Europos universitetuose

Iki 1918 m. Lietuvos istorikai turėjo mažai galimybių tiesiogiai susipažinti su vokiškuoju pozityvizmu. Studijas užsienyje carinė valdžia ribojo. Tačiau kai ku-

[172] K. Jablonskio asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 11, b. 27.
[173] Žr. biogramą.
[174] Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto tarybos protokolai, 1943 02 12, protokolas nr. 24, *VUB RS*, f. 98-VU 1, l. 105.
[175] Žr. biogramą.
[176] A. Kučinsko laiškas J. Totoraičiui, 1927 m., *LCVA*, f. 1674, ap. 3, b. 48, l. 1.

rie istorikai šį barjerą įveikdavo. 1909 m. susitaupęs pinigų iš pedagoginio darbo bei gavęs nedidelę paskolą iš J. Šliūpo I. Jonynas nuvyko į Berlyno universitetą, norėdamas išmokti vokiškai ir įgyti vidurinės mokyklos mokytojo kvalifikaciją[177]. Ten klausė profesorių H. Delbrücko, F. Delitscho, A. Harnacko, E. Meyerio ir G. Schmollerio paskaitų. Žinoma, I. Jonyno istorijos studijos Vokietijoje buvo netiesioginės. Pirmajam iš Lietuvos istorikų išvykti studijuoti istorijos į Vakarų Europą pavyko J. Totoraičiui. A. Katiliaus nuomone, XIX a. pabaigoje prasidėjusį slaptą kunigų vykimą studijuoti į Vakarų Europą galima traktuoti kaip mėginimą ištrūkti iš carinio režimo sukurto uždaro rato[178]. Kunigai naudojosi išimtimi iš taisyklių dėl išvykimo į užsienį – ji numatė galimybę išvykti gydytis svetur. Tuo pasinaudojo J. Totoraitis, A. Steponaitis ir J. Purickis[179].

1918 m. vasario 16 d. paskelbus Nepriklausomybės Aktą, Lietuvos Respublikos švietimo ministerija pradėjo kurti Lietuvos švietimo sistemą nuo pradinių iki aukštųjų mokyklų. Lietuvos vyriausybė suprato, jog norint išugdyti pakankamai aukšto lygio specialistus, reikia siųsti gabiausius studentus tobulintis į Vakarų Europos universitetus. 1919 m. buvo priimtos aukštojo mokslo stipendijų taisyklės, 1928 m. – valstybinių stipendijų ir paskolų įstatymas. Norintieji gauti stipendiją istorijai studijuoti užsienyje privalėjo pateikti švietimo ministrui prašymą, kuriame turėjo nurodyti studijų kryptį ir tikslą, taip pat brandos atestatą, gyvenimo aprašymą (*curriculum vitae*), ištikimybės liudijimą, materialinės būklės liudijimą, tos šalies, į kurią važiuojama, kalbos mokėjimo liudijimą bei visuomeninių įstaigų ar atskirų ministerijos darbuotojų rekomendacinius raštus[180]. Žinoma, stipendijas gauti pasisekdavo ne visiems. Stipendijas skirstė speciali Švietimo ministerijos komisija, kurią sudarė: 1) švietimo ministras, 2) Aukštojo mokslo departamento direktorius, 3) Valstybės kontrolės atstovas, 4) po atstovą iš tų ministerijų, kurioms reikėjo užsienyje parengtų specialistų, 5) po atstovą iš tų draugijų, kurios šelpė aukštųjų mokyklų studentus. Stipendijas stengtasi skirstyti taip, kad tarp stipendininkų būtų įvairių Lietuvai reikalingų specialybių studentų. Stipendijas gaudavo tik neturtingumo liudijimą turintys studentai[181].

---

[177] Jonynas I., Autobiografija, *Istorijos baruose*, p. 191.

[178] Katilius A., Į Vakarų Europos katalikų universitetus ne studijuoti, bet gydytis?, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2000, t. 16, p. 146.

[179] Ivinskis Z., Purickis Juozas, *LE*, Boston, 1961, t. 24, p. 250–252.

[180] Janužytė A., Tarptautinis istorikų bendradarbiavimas XX a. pradžioje, *Lietuva ir pasaulis: bendradarbiavimas ir konfliktas*, Vilnius : Vaga, 2000, p. 213.

[181] Kriaučiūnienė Ž., Lietuvos studentai Europos aukštosiose mokyklose 1919–1940 metais, *Lietuvos istorijos metraštis, 1992 metai*, Vilnius, 1994, p. 94.

Pirmosios nepriklausomos Lietuvos Respublikos laikais užsienyje studijavo 33 istorikai (55%). Juos traukė studijos pas tokius žymius tuometinius profesorius kaip G. Schnüreris, Albertas Brackmannas, Otto Hoetschas, Erichas Casparas, Heinrichas Wolfflinas, Alphonsas Dopschas. Didžioji dalis istorikų pas juos kėlė savo profesinį lygį. Iš 1 lentelės matyti, kad labiausiai Lietuvos istorikus viliojo vokiškosios kultūros šalių aukštosios mokyklos, iš kurių labiausiai – Berlyno, Vienos, Miuncheno ir Friburgo universitetai. O aptariamo laikotarpio Varšuvos istorikų bendrijos atstovai, skirtingai negu lietuviai, studijoms dažniausiai rinkdavosi Paryžiaus universitetą. J. Maternickio duomenimis, šiame universitete studijavo 18,4% šios bendrijos atstovų[182]. Kodėl Lietuvos istorikai dažniausiai studijuoti vykdavo į Berlyno universitetą? Atsakymą pateikė I. Lukšaitė, turėdama omenyje V. Daugirdaitės-Sruogienės pavyzdį. Anot I. Lukšaitės, ši istorikė Berlyną pasirinko dėl kelių priežasčių: pirma, ten dėstė garsūs Europos mokslininkai, antra, Vokietiją tuo metu buvo apėmusi didelio masto infliacija ir lietuviai, gaunantys pinigus pragyvenimui tvirta valiuta (doleriais), galėjo ten pigiai pragyventi[183]. Be to, lietuviai geriau mokėjo vokiečių kalbą negu prancūzų ar anglų.

Pirmoji pagal populiarumą Lietuvos istorikų studijų Vakarų Europoje šalis – Šveicarija. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo išvakarėse, 1917 m., pirmoji Vinco Mykolaičio-Putino rūpesčiu iš Petrogrado išvyko studijuoti į Friburgo universitetą M. Andziulytė-Ruginienė[184]. Vokietijos universitetuose studijavo V. Daugirdaitė-Sruogienė, P. Penkauskas, J. Remeika, J. Sakalauskas, K. Avižonis, J. Jakštas, Z. Ivinskis, J. Puzinas ir P. Pakarklis.

Berlyno universitete istorijos studijų programoje vyravo istorijos šaltinių analizė ir kritika, kreipta daug dėmesio į istorijos tyrimo metodiką. Šiame universitete studijavę Lietuvos istorikai lankė paskaitas ir seminarus pas pasaulinio garso profesorius – vidurinių ir naujųjų amžių istorijos specialistus A. Brackmanną, Robertą Holtzmanną, Sternfeldą, K. Stehliną, O. Hoetschą, E. Casparą (popiežių istorija)[185], Hermanną Onckeną, Sprangerį, Perelsą (pagalbiniai mokslai ir

[182] Maternicki J., *Warszawskie środowisko historyczne w latach 1918–1939*, s. 80.

[183] Lukšaitė I., Vanda Daugirdaitė-Sruogienė ir jos „Lietuvos istorija", Daugirdaitė-Sruogienė V., *Lietuvos istorija*, Vilnius : Vyturys, 1990, p. 413.

[184] Sliesoriūnas F., Marija Andziulytė-Ruginienė – pirmoji lietuvė istorijos mokslų daktarė, *Istorija*, Vilnius, 1999, t. XL, p. 31.

[185] A. Koncė 1930 m. prof. F. Brauno patartas išstojo iš Leipcigo universiteto, nes studijos pas minėtus Berlyno universiteto profesorius jam atrodė esančios labai naudingos (A. Koncės laiškas švietimo ministrui, 1930 04 22, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 468, l. 36).

1 lentelė

Istorikų studijos užsienyje*

Aukštoji mokykla	Studijavusių asmenų skaičius
Berlyno u-tas	8 (13,3%)
Friburgo u-tas	6 (10%)
Vienos u-tas	5 (8,3%)
Miuncheno u-tas	5 (8,3%)
Paryžiaus u-tas	4 (6,6%)
Kylio u-tas	2 (3,3%)
Ciuricho u-tas	2 (3,3%)
Leipcigo u-tas	1 (1,6%)
Graco u-tas	1 (1,6%)
Karaliaučiaus u-tas	1 (1,6%)
Halės u-tas	1 (1,6%)
Bonos u-tas	1 (1,6%)
Heidelbergo u-tas	1 (1,6%)
Greifsvaldo u-tas	1 (1,6%)
Insbruko u-tas	1 (1,6%)
Ženevos u-tas	1 (1,6%)
Prahos u-tas	1 (1,6%)
Erlangeno u-tas	1 (1,6%)
Marburgo u-tas	1 (1,6%)
Frankfurto u-tas	1 (1,6%)
Rygos (Latvijos) u-tas	1 (1,6%)
Krokuvos, Paryžiaus, Florencijos, Romos meno akademijos	1 (1,6%)

bendras viduramžių kursas)[186], Friedrichą Meinecke (naujųjų amžių istorija), Heinzą Hartmanną ir Kurtą Breysigą (istorijos filosofija)[187].

Antras pagal populiarumą buvo Lietuvos istorikų pamėgtas Miuncheno universitetas. 1922–1923 m. jame Bažnyčios ir vidurinių amžių istoriją studijavo P. Penkauskas[188]. Dažniausiai jam teko dalyvauti Bažnyčios istorijos

* Pastaba: lentelėje pateikti duomenys fiksuoja istorikų studijas įvairiuose universitetuose, tačiau jos galėjo būti labai fragmentiškos – trukti tik metus ar mažiau, po to tas pats asmuo vykdavo studijuoti į kitą universitetą.

[186] Krasauskas R., Konstantinas Avižonis ir jo mokslinis palikimas, *min. kn.*, p. X.

[187] Jakštas J., *Mano istorijos mokslo kelias*, p. 23.

[188] Ivinskis Z., Prelatas Pranas Penkauskas, *LKMA suv. darbai*, Roma, 1961, t. 4, p. 264.

profesoriaus J. Pfeilschifferio seminaruose[189]. Vienerius metus Miuncheno universitete studijavo ir Z. Ivinskis. Jis lankė viduramžių istorijos paskaitas ir seminarus pas profesorių Heinrichą Güntherį, diplomatikos ir paleografijos – pas Rudolfą Haeckelį, reformacijos istorijos – pas Paulą Joachimseną[190]. Anot Edvardo Gudavičiaus, Z. Ivinskis tobulinosi Vokietijoje tuo metu, kai tos šalies istorijos mokslas, įveikdamas sunkumus, žengė pirmus nedrąsius, bet svarbius žingsnius bandant plačiau ir objektyviau suvokti Pabaltijo istorinį vaidmenį. Po studijų Vokietijoje Z. Ivinskis grįžo kaip subrendęs europinio lygio mokslininkas[191]. E. Gudavičius pažymi, jog reikia suvokti, kaip sudėtinga buvo išaugti europinio lygio Lietuvos istorikų kartai, perimti vokiečių istorijos mokyklos laimėjimus, kad būtų galima juos pritaikyti Lietuvos poreikiams. Ši jaunoji istorikų karta daugiausia buvo ugdoma būtent Vokietijos, Šveicarijos ir Austrijos universitetuose.

Šiuo atžvilgiu išskirtinis P. Pakarklio studijų Vokietijos universitetuose atvejis, visų pirma tuo, kad nebuvo sėkmingas. 1927 m. 2–3 mėn. P. Pakarklis studijavo Karaliaučiaus universiteto Filosofijos fakultete istoriją, pedagogiką ir psichologiją[192]. Taip pat 1930 m. jis keletą mėnesių studijavo Miuncheno universiteto Filosofijos ir teisių fakultete[193]. Menotyrininkas Povilas Reklaitis spėjo, kad P. Pakarklis Miunchene galėjo siekti daktaro laipsnio, bet jam nepavyko dėl vokiečių daromų kliūčių[194]. Todėl vėliau jis tapo griežtu „vokiečių mokslo“ ir buvusio bičiulio Z. Ivinskio oponentu.

Nors P. Pakarklis autobiografijose nepaaiškino, kodėl taip greitai nutraukė studijas Vokietijoje, visgi galima spėti, jog čia lemiamą reikšmę turėjo Klaipėdos problema. Su šia aplinkybe susidurdavo ir kiti Lietuvos istorikai. Antai vienintelis tarpukario Lietuvos profesionalus archeologas J. Puzinas išvyko studijuoti į Heidelbergo universitetą, kuriame dėstė žymus Europos archeologas Ernstas Wahle[195]. Į jį kreiptis patarė Vokietijoje gyvenęs A. Gerulis, nes Karaliaučiaus univer-

[189] P. Penkausko asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 549, l. 96.
[190] Ivinskis Z., Biografija ir spausdintų darbų sąrašas, *LNB RS*, f. 29–108.
[191] Gudavičius E., Zenonas Ivinskis ir jo veikalas, Ivinskis Z., *Lietuvos istorija. Iki V. D. mirties*, Vilnius : Mokslas, 1991, p. 415. A. Brackmannas (jis buvo ir „Geheimes Staatsarchiv, Berlin-Dahlem“ direktorius) J. Jakštą ir Z. Ivinskį mokė šaltinių kritikos, analizės, būti atsargius darant išvadas (žr.: Ivinskis Z., *Autobiografija*, p. 79).
[192] P. Pakarklio laiškas Z. Ivinskiui, Tauragė, 1927 05 21, *LNB RS*, f. 29–1191, l. 9.
[193] Mokytojas Povilas Pakarklis, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 4169, l. 7.
[194] Reklaitis P., Franz-Constantin von Karp: pavardė ar slapyvardis?, *Voruta*, 1996, nr. 17, p. 7.
[195] Girininkas A., Joną Puziną prisimenant (1905–1978), *Baltų archeologija*, 1995, nr. 3 (6), p. 13.

sitete, į kurį rengėsi anksčiau važiuoti studijoms J. Puzinas, dėl Klaipėdos problemos nepalankiai žiūrėta į lietuvius[196].

J. Sakalauskui ir J. Remeikai teko studijuoti daugelyje Šveicarijos ir Vokietijos universitetų[197]. „Odisėją“ nulėmė intensyvios temos iš Lietuvos istorijos paieškos savo disertacijai[198].

Ne mažiau populiarus negu Miuncheno buvo Austrijos sostinės universitetas. Jame 1926–1930 m. studijavo J. Stakauskas. 1928 m. tarpžinybinė Stipendijų skyrimo komisija paskyrė jam stipendiją aukštajam kolegijos mokslui įgyti užsienyje. Pagal stipendijų įstatymą stipendininkai kas semestrą privalėjo siųsti Švietimo ministerijai savo studijų ataskaitas. Kadangi J. Stakauskas nebuvo studijavęs VDU, Švietimo ministerija šią J. Stakausko studijų kontrolę pavedė Kaišiadorių vyskupui Juozui Kuktai. Jis turėjo kas semestrą trumpai informuoti apie J. Stakausko studijų rezultatus[199].

1932 m. J. Jakštas išvyko studijuoti į Vienos universiteto Pagalbinių istorijos mokslų institutą, kuris, kiek jam teko girdėti, buvo vienas geriausių Vakarų Europoje. Studijuodamas Vienoje J. Jakštas Z. Ivinskiui rašytame laiške minėjo labai įdomius A. Dopscho seminarus, prof. Hirscho paleografijos paskaitas, taip pat sudarytas puikias sąlygas ekonominei istorijai studijuoti bei viduramžių ekonominei struktūrai perprasti[200]. Jis norėjo išeiti profesoriaus A. Dopscho mokyklą, su kuria turėjo galimybę susipažinti ir J. Stakauskas[201]. J. Jakštas atsiminimuose rašė, kad dar studijuodamas Berlyno universitete susidomėjo seniausiu viduramžių istorijos periodu – Romos imperijos gyvavimo pabaiga[202]. Tuo susidomėti paskatino jam į rankas patekusi A. Dopscho knyga.

1932–1935 m. į tą patį Vienos istorijos tyrimų institutą, kuriame studijavo J. Jakštas, atvyko A. Vasiliauskas. Čia jis studijavo pagalbinius istorijos mokslus:

[196] Mažiulis A., Prof. dr. J. Puzinas ir jo mokslinis palikimas, Puzinas J., *Rinktiniai raštai*, Chicago, 1983, t. 1, p. 14.
[197] Žr. biogramas.
[198] J. Remeikos asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 782, l. 19.
[199] Stakauskas J., Stipendininko asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 871, l. 2.
[200] Studento stipendininko J. Jakšto byla. Apyskaita, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 346, l. 6. Jakštas J., Laiškai Z. Ivinskiui į Grenoblį, Kauną, Plungę, Berlyną iš Štrasburgo, Berlyno, Bazelio, Vienos, 1930–1932 m., *LNB RS*, f. 29–1152, l. 4.
[201] Petrauskas R., Juozapas Stakauskas ir medievistikos pradžia Lietuvoje, Stakauskas J., *Lietuva ir Vakarų Europa XIII amžiuje*, Vilnius : Aidai, 2004, p. 284.
[202] Jakštas J., *Mano istorijos mokslo kelias*, p. 24.

paleografiją, diplomatiką, archyvistiką, chronologiją ir sfragistiką[203]. A. Vasiliauskas Z. Ivinskiui į Berlyną rašė, jog studijoms pasirinkęs Vienos universitetą todėl, kad lietuviai jame maloniai priimami, čia nesą tokio nusistatymo prieš juos kaip Vokietijoje. A. Vasiliauskui teko studijuoti pas profesorius A. Dopschą, H. Grosą (aktų mokslai), Blummerį (Austrijos šaltinių mokslas), Szleiką (priešreformacinė epocha)[204].

Paskutinis vokiškosios kultūros krašte, Austrijoje, Vienos universitete, istorijos ir teisės mokslus bandė studijuoti A. Plateris. Tačiau 1938 m. politinė situacija tam buvo nepalanki. Tai iškalbingai iliustruoja jo laiškas A. Janulaičiui: „Užvakar atvykau čia. Universitete daug reformų: neradau daugumos profesorių, dėsčiusių teisės ir istorijos dalykus. Per savaitę ar 14 d. turės galutinai paaiškėti teisės istorijos katedros likimas, jei ji bus palikta tuščia ar atiduota kokiam nevykusiam profesoriui – beliks grįžti Lietuvon. Prof. Dopsch jau 2 mt. kaip išėjo pensijon“[205].

Lietuvos istorikai ieškojo galimybių studijuoti ir kitose šalyse. 1930–1931 m. Čekoslovakijos švietimo ministerija įsteigė stipendiją vienam Lietuvos piliečiui studijuoti Prahos universitete. Pirmasis šia stipendija pasinaudojo A. Šapoka[206]. Nors šis istorikas ir buvo įregistruotas tikruoju Karolio IV universiteto studentu, jis lankėsi tik žymesnių profesorių paleografijos paskaitose ir seminaruose[207]. Juose reikštis jam buvo sunku dėl nepakankamo čekų kalbos mokėjimo. Tačiau studijos Prahoje davė A. Šapokai progą imtis problemų, kurios iki tol nebuvo tyrinėtos[208].

1930–1932 m. laisvo klausytojo teisėmis Rygos universitete istoriją studijavo S. Sužiedėlis. Jis 4 semestrus klausė profesorių A. Tentelio, R. Viperio (1926 m. rudens semestre dėstė kelias visuotinės istorijos paskaitas LU HMF) ir Francio Balodžio paskaitų[209].

---

[203] Čapaitė R., Istorikas Antanas Vasiliauskas (Vasys) (1902–1974), *Mūsų praeitis, 1992*, Vilnius, 1992, nr. 2, p. 56.

[204] Stipendininko A. Vasiliausko asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 1026, l. 14.

[205] A. Platerio laiškas A. Janulaičiui, 1938 05 05, *LMAB RS*, f. 267-758, l. 1–2.

[206] Kriaučiūnienė Ž., Lietuvos studentai Europos aukštosiose mokyklose 1919–1940 metais, *Lietuvos istorijos metraštis, 1992 metai*, Vilnius, 1993, p. 98.

[207] A. Šapokos, ČSR stipendininko Prahoje, ataskaita, 1932 m. liepos 25 d., *LCVA*, f. 391, ap. 4, b. 1394, l. 126.

[208] Išspausdintos trys dėmesio vertos studijos: „Jeronimas Pragiškis ir jo kelionė Lietuvon“, „Čekų karaliaus Pšemislo (Ottokaro II) žygiai į Prūsus ir planas nukariauti sau Galindiją, Jotvingius ir Lietuvą“, „Istoriškoji čekų literatūra ryšy su mūsų krašto istorija“. Žr.: Ivinskis Z., Adolfo Šapokos darbai Lietuvos istorijos srityje, *Aidai*, 1961, nr. 6, p. 239; Tyla A., A. Šapoka – žymus Lietuvos istorikas, *Mūsų praeitis*, 1997, nr. 5, p. 119.

[209] Sužiedėlis S., Curriculum vitae, *LNB RS*, f. 29–1674, 1939 m.

Po 1933 m. Lietuvos istorikai pradėjo labiau domėtis studijomis Prancūzijoje. 1932–1933 m. Paryžiaus „Ecole de chartes" paleografijos ir diplomatikos paskaitas lankė teisės istorikė J. Deveikytė-Navakienė[210]. Vėliau, 1938 m., nutarusi rengtis doktorantūrai ji perėjo studijuoti į Paryžiaus universitetą. 1939 m. pavasarį gerai išlaikė viešosios teisės egzaminus. Rudenį turėjo laikyti teisės istorijos egzaminus, bet prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas studijas nutraukė[211].

Anot Ž. Kriaučiūnienės, nemažai jaunuolių važiavo į užsienį kupini pasiryžimo studijuoti, nors gerai nemokėjo tos šalies oficialiosios kalbos[212]. Tačiau beveik visose didesnėse šalyse vasarą veikė užsienio kalbos kursai, kuriuose, be kalbos mokslų, jie turėjo galimybę susipažinti su šalies kultūra ir istorija. Vėliau ypač gerai išmokęs prancūzų kalbą B. Dundulis taip pat buvo ne išimtis – studijų Prancūzijoje pradžioje svarbiausias ir sunkiausias jam uždavinys buvo išmokti prancūzų kalbą[213]. Paryžiaus universitete B. Dundulis lankė pagrindinio savo studijų vadovo, Napoleono epochos specialisto profesoriaus Georgeso Lefebvre'o, taip pat profesorių Philippe'o Sagnaco, Renaudeto, Renouvino, Henri Hauserio, Pageso, Eisenmanno paskaitas ir seminarus[214]. 1936 m. pasibaigus iš Lietuvos gaunamos stipendijos laikui, G. Lefebvre'as B. Dunduliui patarė pasinaudoti Prancūzijos skiriama stipendija. Ją B. Dundulis pradėjo gauti per Lietuvos pasiuntinybę Paryžiuje (įgaliotąjį ministrą P. Klimą)[215]. Doktorantūros studijas Paryžiuje B. Dundulis baigė 1940 m.

1937 m. Lietuvos pasiuntinys Prancūzijoje P. Klimas ėmė rūpintis, kad dar kas nors iš Lietuvos istorikų atvyktų į Paryžių studijuoti Prancūzijos ir Lietuvos santykių. Švietimo ministerija tam pritarė ir įsteigė stipendiją, kuri I. Jonynui

---

210 Lasinskas P., Jonės Deveikytės-Navakienės mokslinės veiklos pradžia, *Lietuvos istorijos metraštis, 1998 metai*, Vilnius, 1999, p. 107–108.

211 Ivinskis Z., Jonė Deveikė ir jos veikla Lietuvos istorijos srityje, *Aidai*, 1971, nr. 8, p. 357.

212 Kriaučiūnienė Ž., min. str., p. 96–97.

213 Jis teigė, kad geriausias būdas kalbą išmokti – lankyti privačias pamokas. Ypač svarbios pirmosios pamokos: jeigu per jas neišmokstama taisyklingos tarties, vėliau ją sunku ištaisyti. B. Dunduliui gerų prancūzų kalbos įgūdžių reikėjo tik pradėjus studijuoti, nes, anot jo, studijose vyravo ištisinis pasakojimas; lengviau buvo suprasti tik bibliografijos ir diplomatikos paskaitas, nes per jas buvo demonstruojamos vaizdinės priemonės (Dundulis B., Laiškai J. Rimantui-Slapšinskui, 1933–1934, *LNB RS*, f. 47–1955, l. 2.

214 Dundulis B., Istorijos mokslo labui, *Istorija*, t. 34, 1996, p. 8.

215 *Ten pat*, p. 9.

rekomenduojant buvo paskirta V. Trumpai[216]. V. Trumpa Prancūzijoje studijavo iki 1939 m. vidurio.

Ne visi istorikai veržėsi studijuoti užsienyje. Antai J. Matusas skeptiškai vertino lietuvių istorikų studijas užsienyje: „Ar ne paradoksas gilintis į mūsų istorijos šaltinius pas tokius mokytojus, kurie jų nepaskaito ir bendrai mūsų istorijos nežino“[217]. Tuo argumentuodamas, jis pasitenkino istorijos mokslo studijomis Lietuvoje ir nesiekė daktaro laipsnio užsienio universitetuose. J. Matusas buvo teisus tik iš dalies, nes be studijų užsienyje nėra įmanoma pasiekti aukštą istorijos mokslo profesionalumo lygį savame krašte[218].

Kartu su A. Šapoka vienoje gimnazijoje ir universitete Lietuvoje mokęsis P. Šležas taip pat užsienyje nestudijavo. A. Šapoka nekrologe nurodė, kad tokią galimybę P. Šležas turėjo – galėjo išvažiuoti į kurį nors didesnį V. Europos centrą ir užsiimti tik studijomis. Tačiau jis nesutiko: žinodamas, kad turi rimtą širdies ligą ir kad jo gyvenimas nebus ilgas, manė, jog geriau stipendiją perleisti kam nors kitam, kuris galėsiąs visuomenei atsiteisti, atidirbti[219].

Stipendijų kiekis, be abejo, buvo ribotas, ir beveik nebuvo atvejų, kad Lietuvos istorikai studijuotų užsienyje savo lėšomis. Kaip išimtį galima paminėti tik V. Daugirdaitę-Sruogienę, kuri studijoms Berlyno universitete neprašė Švietimo ministerijos stipendijos – pragyveno versdama literatūrą iš prancūzų kalbos į lietuvių[220].

Kita galimo kai kurių istorikų skeptiško požiūrio į studijas užsienyje priežastis, matyt, buvo gan vėlyvas tų studijų baigimo pripažinimas Lietuvoje. Pavyzdžiui, 1923 m. Friburge diplomą gavusiai M. Andziulytei-Ruginienei ir 1928 m. Ciuriche diplomą gavusiai M. Krasauskaitei, remiantis Aukštojo mokslo teisių įstatymo 4 paragrafu (*Vyriausybės žinios*, nr. 380, eilės nr. 2615), aukštojo mokslo

[216] Rudis G., Vinco Trumpos sugrįžimas, Trumpa V., *Apie laiką ir žmones*, Vilnius, 2001, p. 8. Paryžiuje jam teko gyventi toje pačioje Rue Rollino gatvėje su B. Dunduliu., žr.: Trumpa V., Broniui Dunduliui 70 metų, *Akiračiai*, 1979, nr. 9, p. 11. V. Trumpa klausė XIX a. antrosios pusės Austrijos–Vengrijos istorijos paskaitų pas profesorių Renouviną, kuris, jo nuomone, dėstymo ir metodo atžvilgiu buvo labai išsamus. Lefebvre dėstė Didžiosios Prancūzijos revoliucijos kursą, C. Blochas – archyvų ir istorijos šaltinių, M. Blochas – ekonominės Europos istorijos, žr.: V. Trumpos asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 986, l. 2.

[217] Matusas J., Ką mes darom savo istorijai?, *Naujoji Romuva*, 1932, nr. 49 (101), p. 1070.

[218] Merkys V., Mintys apie istoriją ir istorikus, *Mokslas ir gyvenimas*, 2002, nr. 10, p. 8–10.

[219] Šapoka A., A. a. Paulius Šležas, *Naujoji Romuva*, 1938, nr. 20, p. 461.

[220] Daugirdaitė-Sruogienė V., Mano studijos, *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1992, nr. 5, p. 6.

baigimo teisių reikėjo laukti iki 1932 m. balandžio 6 d.[221]. Tikriausiai dėl to ir K. Avižonis, 1933 m. grįžęs iš Berlyno, dar pasiryžo tęsti nebaigtas studijas VDU ir baigė jas 1933 m. kovo 29 d.[222].

Šio skyriaus pabaigoje pažymėtina, kad istorijos specialybę įgijo šiek tiek daugiau negu pusė 1918–1940 m. Lietuvos istorikų bendrijos atstovų. Carinės Rusijos universitetuose, be istorijos, dažniausiai istorikai studijuodavo teisės mokslus. Tuo metu didžiausią jiems įtaką darė rusų pozityvistų mokykla. Užsienyje studijavo 33 (55%) – pusė tiriamosios Lietuvos istorikų bendrijos atstovų. Daugumos istorikų pagrindinis studijų užsienyje tikslas buvo surinkti archyvuose medžiagą ir parengti disertacijas. Iš 33 studijavusių užsienyje Lietuvos istorikų 16 pasiekė šį tikslą. Dažniausiai jie studijoms rinkdavosi vokiškosios kultūros

2 lentelė

Istorikų studijuotos specialybės[223]

Specialybės	Studijavusių asmenų skaičius
Istorija	43 (71,6%)
Teisė	7 (11,6%)
Teologija	4 (6,6%)
Meno istorija	4 (6,6%)
Archeologija	3 (5%)
Karo mokslai	3 (5%)
Fizika ir matematika	3 (5%)
Lietuvių kalba ir literatūra	2 (3,3%)
Vokiečių kalba ir literatūra	2 (3,3%)
Ekonomika	1 (1,6%)
Medicina	1 (1,6%)
Pedagogika	1 (1,6%)
Psichologija	1 (1,6%)
Geografija	1 (1,6%)
Filosofija	1 (1,6%)
Politika	1 (1,6%)
Slavų ir baltų filologija	1 (1,6%)

[221] M. Andziulytės-Ruginienės asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 20, l. 1; M. Krasauskaitės asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 474, l. 2.
[222] HMF taryba kaip diplominį darbą pripažino jo disertaciją „Die Entstehung und Entwicklung des litauischen Adels bis zum Jahre 1385", žr.: Avižonio curriculum vitae, 1939 09 21, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 1055, l. 28.
[223] Duomenys apskaičiuoti remiantis 10-ta biogramų pozicija (žr. priedus).

šalis – Vokietiją, Austriją ir Šveicariją. Populiariausios aukštosios mokyklos – Berlyno, Vienos, Miuncheno ir Ciuricho universitetai. Studijuodami užsienyje istorikai kartu praplėsdavo savo akiratį – dalyvaudavo visuomeniniame gyvenime, sekdavo politinius įvykius. Tačiau ypatinga istorikų studijų užsienyje reikšmė buvo ta, kad patobulinę savo kvalifikaciją jie grįždavo į Lietuvą pasisėmę patirties, kuri pravertė keliant tuometinio nacionalinio istorijos mokslo lygį.

1922 m. Kaune įsteigtame universitete per visą nepriklausomybės laikotarpį studijavo 21 (35%) istorikas.

III. MOKSLINĖS KVALIFIKACIJOS KĖLIMAS

Ryškiausias istorikų kolektyvinės biografijos bruožas, rodantis jų formalųjį profesionalumą, yra jų mokslinė kvalifikacija. Nagrinėjant šį aspektą svarbu aptarti, kiek apginta disertacijų, kiek iš jų Lietuvoje, kokios gynimo sąlygos ir galimybės kelti kvalifikaciją. Visi minėti klausimai bus analizuojami šiame darbo skyriuje.

1. Daktaro disertacijų gynimas užsienyje

Iš 3 diagramos pateiktų duomenų matyti, kad santykinai daugiausia (6,6% visos bendrijos) disertacijų apginta Lietuvoje (VDU). Visos kitos – užsienio aukštosiose mokyklose, iš kurių daugiausia Berlyno universitete. Šis universitetas iki 1933 m. buvo populiariausia Lietuvos istorikų studijų užsienyje vieta.

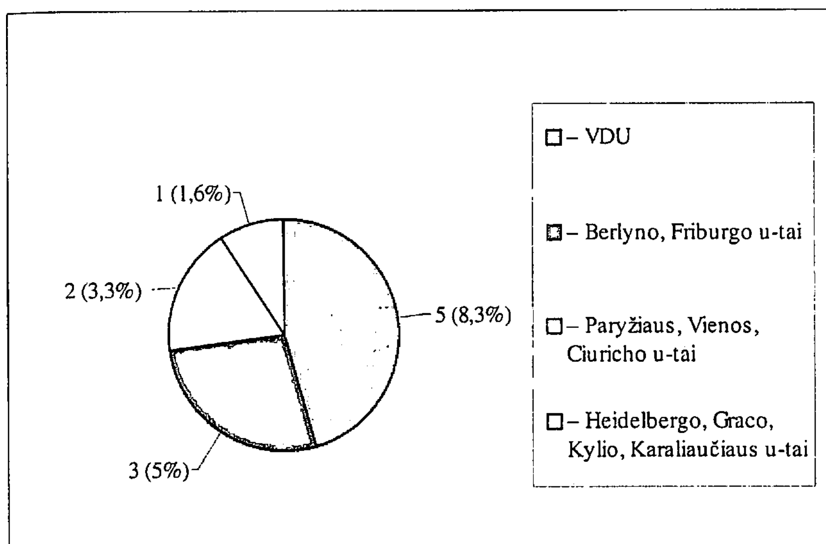
Savo specifiką turėjo disertacijų gynimas carinėje Rusijoje, kurios universitetuose mokslinį laipsnį gauti būdavo nelengva, disertacijas rašyti ir apsiginti reikėjo norint įgyti magistro kvalifikaciją, nekalbant apie doktoratą[224]. Todėl tik magistro laipsnius turėjo ir LU profesoriai P. Jakubėnas ir A. Voldemaras[225].

Į anksčiau pateiktą lentelę neįtraukti 1904 ir 1915 m. Friburgo universitete daktarų laipsnius įgiję J. Totoraitis ir J. Purickis. Anot A. Gaigalaitės, lietuvių istoriografijoje ir publicistikoje pasitaikantys neigiami, o kartais ir satyriniai atsiliepimai apie lietuvius „Freiburgo daktarus" ne visada pelnyti. Šio universiteto reikalavimai daktaro laipsniui įgyti buvo pakankamai aukšti[226]. J. Purickio ir J. Totoraičio disertacijos turi išliekamąją vertę – jas palankiai įvertino ir nūdienos isto-

[224] Galima paminėti įdomų dirbusio ilgą laiką gydytoju ir dalyvavusio politinėje veikloje S. Matulaičio atvejį, jis, tiesa, vėlesniais laikais, 4-ajame dešimtmetyje (1933 m.) būdamas Baltarusijos mokslų akademijos darbuotoju, išleido veikalą „1863 metai Lietuvoje". Įdomu, kad S. Matulaitis turėjo visišką temos pasirinkimo laisvę ir net buvo atsidūręs keistoje padėtyje dėl jam iškeltos sąlygos mokslo darbus rašyti lietuvių kalba (lietuviško raidžių šrifto nebuvo visose tuometinėse Baltarusijos spaustuvėse). Jei S. Matulaitis būtų rašęs rusiškai, jo veikalus būtų recenzavę rimti istorikai – Vladimiras Pičeta, T. Ščerbakovas, tačiau jis turėjo reikalų su istorikais „surogatais" Vitaliu Serbenta ir Vincu Kapsuku. Už studiją S. Matulaitis gavo istorijos daktaro laipsnį, tačiau paskui Maskvos represinių struktūrų buvo apkaltintas tautiniu šovinizmu ir ištremtas į Kazachstaną. Jis disertaciją apgynė neturėdamas istoriko išsilavinimo ir už savo mokslinį darbą sulaukė tokio pobūdžio represijų, nes gyventi ir dirbti buvo pasirinkęs sovietinio režimo kontroliuojamą šalį. Žr.: S. Matulaičio memuarai, *VUB RS*, f. 1–1050, l. 33.

[225] Povilas Jakubėnas 1899 m. Tartu (Dorpato) universitete parašė disertaciją apie husitų judėjimą Lenkijoje ir Lietuvoje, studijas jis baigė teologijos kandidato laipsniu (Jakubėnas Povilas, *LE*, Boston, 1956, t. 9, p. 263). A. Voldemaras 1910 m. apgynė disertaciją „Apie Adriano agrarinės reformos klausimą", gavo magistro laipsnį (Budreckis A., A. Voldemaras – istorikas, *Dirva*, 1973, nr. 28, p. 29).

[226] Gaigalaitė A., Žeimantienė J., *Juozas Purickis-Vygandas*, Vilnius, 2004, p. 20.

3 diagrama. Lietuvos istorikų 1918–1940 m. apgintos disertacijos

rikai I. Lukšaitė ir E. Gudavičius[227]. Be to, J. Totoraitis laikomas pirmuoju iš lietuvių istorikų, apgynusių istorinės tematikos disertaciją[228].

1918–1940 m. Lietuvos istorikai apgynė 20 disertacijų. O to paties laikotarpio vien Varšuvos istorikų bendrijos atstovai apgynė 261 doktoratą[229]. Žinoma, tokį skirtumą lėmė ne vien skirtingos istorijos mokslo raidos ypatybės, bet ir demografinės aplinkybės.

Lietuvos istorikai savo kvalifikaciją kėlė įvairių šalių universitetuose. Ankstesniame šio darbo skyriuje minėta, kad daugiausia Lietuvos istorikų studijavo vokiškosios kultūros šalyse. Tai rodo ir ten apgintų disertacijų skaičius (13 iš 20-ies).

[227] *Ten pat*, p. 95; Gudavičius E., *Mindaugas*, Vilnius, 1998, p. 49.

[228] Kučinskas A., Prof. Dr. Kun. Jonas Totoraitis, *Athenaeum*, 1933, nr. 4, p. 13. Visgi reikėtų pažymėti, jog metais anksčiau už J. Totoraitį, 1903 m., Erlangeno universitete disertaciją „Georg Friedrich Markgraf von Brandenburg und die Ezwerlung des Bistums Kurland. Ein Beitrag zur kurländischen Geschichte des XVI Jahrhunderts" apgynė ir filosofijos daktaro laipsnį įgijo Konstantinas Kurnatauskas. Jis 1925–1936 m. ėjo Senojo Testamento ir hebrajų kalbos docento bei ekstraordinarinio profesoriaus pareigas VDU Evangelikų reformatų teologijos fakultete. Žr.: Kurnatauskas Konstantinas, *LE*, Boston, 1958, t. 13, p. 403.

[229] Maternicki J., Obraz statystyczny warszawskiego środowiska Historycznego 1918–1939 (cz. II), *Przegląd Humanistyczny*, 1990, nr. 8/9, s. 122.

Šveicarijoje 1923–1926 m. disertacijas apgynė M. Andziulytė-Ruginienė (pirmoji Lietuvos istorijos mokslų daktarė), M. Krasauskaitė ir meno istorikė H. Kairiūkštytė[230].

1929–1935 m. Austrijoje, Graco ir Vienos universitetuose, disertacijas apgynė I. Kliausis, J. Stakauskas ir Antanas Vasiliauskas (žr. 3 lentelę). J. Stakausko disertacija vertinama kaip viena geriausių šia tematika parašytų studijų ne tik Lietuvos, bet ir užsienio istoriografijoje[231], A. Vasiliausko – kaip pirma tokio pobūdžio studija Lietuvos istoriografijoje. Pastarasis istorikas atsakingai rinkosi disertacijai temą – iš pradžių norėjo rašyti apie Žemaitiją Ordino valdžioje, po to susidomėjo I. Jonyno siūlymu panagrinėti valstiečių padėtį XVII–XVIII amžiais. Tačiau manydamas, kad vieną iš minėtų temų buvo pasirinkęs Z. Ivinskis, kitą – K. Avižonis, apsistojo ties Vytauto Didžiojo diplomatika[232].

Vokietijoje disertacijas rašė istorikai J. Yčas, J. Sakalauskas, Z. Ivinskis, K. Avižonis, J. Remeika ir archeologas J. Puzinas. J. Yčas 1919 m. Karaliaučiaus universitete už studiją apie kronikininką falsifikatorių Simoną Grunau gavo filosofijos daktaro laipsnį. Tuo metu Karaliaučiaus universitete profesoriavo A. Brackmannas, kuris vėliau vadovavo Z. Ivinskio ir J. Jakšto disertacijoms. J. Jakštas spėjo, kad šis profesorius galėjo būti ir J. Yčo doktorato vadovas[233]. A. Brackmanno vadovaujamas Z. Ivinskis 1932 m. parašė disertaciją „Valstiečių luomo Lietuvoje istorija“, kuri, kaip ir visos šiame universitete apgintos disertacijos, vokiečių kalba buvo išspausdinta Berlyne mokslinių leidinių serijoje „Historische Studien“[234]. Berlyno universitete daktaro diplomui gauti reikėjo įteikti 150 spausdintų disertacijos egzempliorių. Anot Z. Ivinskio, studentai doktorantai imdavo gudrauti: kaip „disertaciją“ įteikdavo pirmuosius du skyrius su trumpučiu viso darbo reziumė, o visą darbą spausdindavo minėtoje mokslinių leidinių serijoje „Historische Studien“[235].

[230] Žr. biogramas.

[231] Petrauskas R., Juzapas Stakauskas ir medievistikos pradžia Lietuvoje, Stakauskas J., *Lietuva ir Vakarų Europa XIII amžiuje*, Vilnius, 2004, p. 286.

[232] Čapaitė R., Istorikas Antanas Vasiliauskas (Vasys) (1902–1974), *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1992, t. 2, p. 58–67.

[233] Jakštas J., *Mano istorijos mokslo kelias*, Vilnius, 1992, p. 18. J. Jakšto spėjimas teisingas, jį patvirtina J. Yčas savo gyvenimo aprašyme: 1919 m. jis išvažiavęs į Vokietiją tobulintis pas profesorių A. Brackmanną (J. Yčo curriculum vitae, 1930 m., *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 314, l. 3).

[234] Sužiedėlis S., Zenonas Ivinskis istorijos moksle, *Aidai*, 1972, nr. (249–263), p. 122. K. Avižonio 1932 m. apgintas doktoratas iš karto buvo paskelbtas leidinyje „Historische Studien“, žr.: Tyla A., Konstantino Avižonio mokslinės veiklos etapai, *LDK: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos studijos. Konstantinui Avižoniui – 90*, Vilnius, 2001, p. 8.

[235] Ivinskis Z., Autobiografija, *Žemaičių praeitis*, Vilnius, 1994, nr. 3, p. 80.

Išliko Z. Ivinskio pranešimas apie studijų Berlyno universitete eigą. Jam dėl finansinių sunkumų buvo iškilusi grėsmė nutraukti doktorato rengimą[236]. 1933 m. A. Šapoka Z. Ivinskiui rašė, kad kažkas paskleidė gandus, jog jis susipykęs su fakultetu ir todėl jam norėta atimti stipendiją[237]. Vis dėlto 1932 m. Z. Ivinskiui pavyko išspręsti finansines problemas ir apginti disertaciją. Čia verta paminėti, kad Z. Ivinskio disertacijos spausdinimu lietuvių kalba rūpinosi K. Jablonskis. Anot jo, tai padaryti nebuvo lengva, nes Vokietijoje apgintas disertacijas tuo metu Lietuvoje mažai kas norėjo spausdinti[238].

Stipendijų klausimas, rengiant disertacijas užsienio universitetuose, Lietuvos istorikams turėjo lemiamą reikšmę galutiniam rezultatui. Antai Alfonsui Koncei, priešingai negu Z. Ivinskiui, finansinių problemų išspręsti nepavyko, todėl jo disertacija liko neapginta. A. Koncė 1935 m. prašė švietimo ministro suteikti jam paskolą užsitęsusioms studijoms Leipcigo universitete užbaigti. Jo pasirinkta disertacijai tema „Etnografiškoji Lietuva X–XV a." buvo per plati. A. Koncė planavo ją išnagrinėti per 3–4 metus. Reikėjo nustatyti etnografinės Lietuvos plotą, ribas su Prūsija, Lenkija ir Latvija[239].

Du istorikai daktaro laipsnį įgijo Prancūzijoje – Paryžiaus Sorbonos universitete. H. Focillono mokinys (vėliau vedęs jo dukterį), meno istorikas J. Baltrušaitis tai padarė 1931 m.[240]. Lietuvoje jis kur kas mažiau žinomas negu jo tėvas – įžymus poetas ir diplomatas. Iš pat pradžių jis buvo net painiojamas su tėvu, pavyzdžiui, 1931 m. iš Prancūzijos spaudos sužinojęs apie apgintą disertaciją filosofas P. Dovydaitis rašė: „(...) vadinasi, mūsų žinomas poetas ir Lietuvos atstovas Sovietų Rusijoj šį kartą užsirekomendavo mokslo pasauly visai rimtu moksliniu darbu apie Georgijos ir Armenijos vid. a. meną (paveikslinį), šis jo darbas yra pirmutinis lietuvio parašytas Caucasicos srity"[241].

---

[236] Apie tai jis pranešė VDU TFF dekanui P. Kuraičiui: „Būtų man labai nepatogu nutraukti visai baigiamas studijas, kai disertacija Berlyno universitetui jau įteikta (už doktoratą jau sumokėjau 200 RM) (...). Dabar nebeaišku man kas daryti, ar toliau ruoštis egzaminams, ar grįžti Lietuvon" (*LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 338, l. 10). Norint Berlyno universitete gauti daktaro laipsnį, reikėjo išlaikyti vidurinių amžių ir naujųjų amžių istorijos egzaminus ir du egzaminus šalutinių šakų – filosofijos ir vieną laisvai pasirenkamo dalyko (l. 25).

[237] A. Šapokos laiškas Z. Ivinskiui, 1933 03 19, Kaunas, *LNB RS*, f. 29–1223, l. 3.

[238] K. Jablonskio laiškas Z. Ivinskiui, *LNB RS*, f. 29-566, l. 3–8.

[239] Stipendininko A. Koncės asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 468, l. 11.

[240] Jurgis Baltrušaitis, *LE*, Kaunas, 1934, t. 2, p. 980. A. Gaižučio nuomone, J. Baltrušaitį galima drąsiai lyginti su olandų viduramžių istorijos žinovu ir filosofu J. Huizinga, nes jis analizuoja dvasinius fenomenus neatsiribodamas nuo plataus istorinio kultūrinio konteksto. Vėliau J. Baltrušaitis padarė savo didįjį atradimą – romaniškąjį meną prilygino gotiškajam 1931 metų veikale „La stylisque ornamentale dans la sculpture romaine". Žr.: Gaižutis A., *Kultūros vertybės ir erzacai*, Vilnius, 1993, p. 268–279.

[241] Dovydaitis P., Jurgis Baltrušaitis – Kaukazo šalių meno istorininkas, *Rytas*, 1931, nr. 3, p. 5.

B. Dundulis šiame universitete daktaro laipsnį įgijo 1940 metais. Jis atsiminimuose mini, kad savo disertaciją – prancūzų kalba išleistą knygą „Napoleonas ir Lietuva 1812 m.“ – apgynęs Paryžiaus universitete 1940 m. kovo 6 d., tai buvusi paskutinė iš nepriklausomos Lietuvos istorikų apgintų daktaro disertacijų iki Lietuvoje įvedant sovietinį režimą[242]. Disertacijos vadovas profesorius G. Lefebvre'as atsiliepime rašė, kad B. Dundulio darbas esąs originalus, jis detaliai ištyręs imperatoriaus administracijos funkcionavimą, kariuomenės darinius, valstiečių klausimą, taip pat puikiai kalbąs prancūziškai[243].

2. Daktaro disertacijų gynimas Lietuvoje

Penki[244] istorikai disertacijas gynėsi Lietuvoje. Pažymėtina, kad per visą nepriklausomybės laikotarpį Kauno universitete buvo griežti disertacijų, mokslo darbų kokybės reikalavimai[245]. Be to, TFF nesuteikdavo istorijos mokslų daktaro laipsnio, todėl jį baigę istorikai, anot P. Lasinsko, turėdavo vykti į užsienį arba kreiptis į HMF[246]. Fakulteto tarybos priimtą disertaciją kandidatas turėjo išspausdinti 300 egzempliorių ir pristatyti fakulteto bibliotekai, o paskui apginti viešame tarybos posėdyje. Fakulteto tarybos sudaryta komisija disertaciją galėjo atmesti arba įvertinti laipsniais „rute“, „cum laude“ ar „magna cum laude“[247].

V. Trumpos nuomone, šiuo atžvilgiu universitete susidarė anomali padėtis, kai apie doktoranto darbą sprendė daktaro laipsnio neturį, kartais labai mėgėjiški profesoriai[248]. Z. Ivinskis taip pat išsakė mintį, jog Vakarų Europos universitetų tradicijoms tikrai būtų svetima, jei universitetą baigęs ir gerai pasirengęs gabus istorikas turėtų dar dirbti 8–9 metus, kol jam pasiseks įgyti mokslo laipsnį[249]. Anot S. Sužiedėlio, nors po J. Yčo mirties 1931 12 17 visuomenėje bei spaudoje ir buvo kilęs nepasitenkinimas dėl nepakankamai gausaus jaunųjų istorikų rengimo, neatrodė, kad apsiginti disertacijas ir tapti docentais būtų sudarytos palankios sąlygos[250]. Kaip matyti, tuometinės jaunosios istorikų kar-

---

242 Dundulis B., Su Zenonu Ivinskiu istorijos mokslo kelyje, *Mūsų praeitis*, 1994, Vilnius, 1995, t. 4, p. 156.
243 Prof. G. Lefebvre'o atsiliepimas (pranc. k.), *VUB RS*, f. 255–8.
244 Į šią grupę įtrauktas ir literatūros istorikas V. Maciūnas (aut. past.).
245 Mančinskas Č., Dar kartą apie habilitaciją tarpukario Lietuvoje, *Mokslo Lietuva*, 1999, nr. 9 (189), p. 7.
246 Lasinskas P., *Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 metais*, Vilnius, 2004, p. 28.
247 *Ten pat*, p. 29.
248 Trumpa V., Istorikas J. Jakštas, *Aidai*, 1970, nr. 8, p. 371.
249 Ivinskis Z., Adolfo Šapokos darbai Lietuvos istorijos srityje, *Aidai*, 1961, nr. 6 (141), p. 237.
250 Sužiedėlis S., Knygos autorius, Šapoka A., *Senasis Vilnius*, N. Y, 1963, p. 275.

tos atstovai turėjo nemažai priekaištų Doktorantūros komiteto nariams. Ši problema svarbi analizuojant istorikų profesionalizacijos galimybes, todėl ją vertėtų aptarti plačiau. Ryškiausi pavyzdžiai, kaip nelengva buvo įgyti laipsnį – J. Jakšto ir A. Šapokos.

1932 m. J. Jakštui pateikus Berlyne parengtą studiją „Vokiečių ordinas ir Lietuva Vytenio ir Gedimino metu" (kartu su prašymu priimti jį dirbti istorijos dėstytoju Visuotinės istorijos katedroje), I. Jonynas ją įvertino neigiamai[251]. 1934 m. jau dirbdamas vyresniuoju asistentu J. Jakštas išsireikalavo, kad jo disertaciją įvertintų fakulteto komisija. Disertaciją recenzavo A. Janulaitis ir I. Jonynas. Į komisiją buvo įtrauktas ir L. Karsavinas, bet jis, nebūdamas Lietuvos istorijos specialistas, savo nuomonės nereiškė. Tačiau Z. Ivinskis yra rašęs, kad L. Karsavinas vėliau yra ne kartą sakęs, jog J. Jakšto pirmoji disertacija tam tikru atžvilgiu buvo geresnė už pas jį rašytą antrąją[252]. Anot A. Janulaičio, J. Jakšto disertacija neatitiko naujos medžiagos pateikimo ar naujo jos pertvarkymo reikalavimų, atskiri jos skyriai nesusieti, netikslus jau pats pavadinimas, nes minima tik Livonijos vokiečių ordino šaka. Antrajai disertacijai temos rinktis 1934 m. J. Jakštas važiavo į Vieną pas profesorių A. Dopschą. Kaip teigė J. Jakštas, šį kartą rengiant disertaciją „Vakarų krikščionių mintys apie Romos imperiją iki V amžiaus", jam nereikėjo atremti priešingų istoriografinių nuomonių, o teko daugiausia komentuoti šaltinius, todėl darbas vyko lengvai, nors disertacija išėjo storesnė (288 psl.) už Lietuvos istorijos tema rašytą disertaciją (80 psl.)[253]. J. Jakštas su baigtu antrosios disertacijos juodraščiu iš Vienos į Kauną grįžo 1935 m., po to ją metus tobulino konsultuodamasis su kalbininkais ir 1936 m. įteikė fakultetui. Fakultetas neskubėjo veikti – kol disertacija buvo patvirtinta, išspausdinta ir pateikta gynimui, reikėjo laukti dar dvejus metus, iki 1938 m. gegužės 28 dienos. Šį kartą HMF komisija (V. Krėvė-Mickevičius, L. Karsavinas, I. Jonynas) disertaciją įvertino kaip neabejotiną indėlį į II–IV amžių mokslinę istoriją, vertingą tiek Romos imperijos, tiek viduramžių istorikui[254]. Reikėtų pridurti, kad ši disertacija buvo vienintelė visuotinės istorijos tema publikuota disertacija tarpukario Vytauto Didžiojo universitete.

[251] Doktorantūros komisijos atsiliepimas, *LNB RS*, f. 29–1600, l. 1.
[252] Ivinskis Z., Adolfo Šapokos darbai Lietuvos istorijos srityje, *ten pat*, p. 237.
[253] Jakštas J., *Mano istorijos mokslo kelias*, p. 27.
[254] 1937 04 02 HMF komisijos, sudarytos J. Jakšto studijai įvertinti, protokolas, *LMAB RS*, f. 267–1330, l. 2.

A. Šapoka 1933–1935 m. parašė nemažos apimties (700 psl.) disertaciją apie 1788–1792 m. Ketverių metų seimą ir įteikė Lietuvos istorijos katedros vedėjui I. Jonynui. Praėjus metams paaiškėjo, kad studiją reikia pataisyti[255]. Z. Ivinskis teigė, jog keletą metų užtrukęs darbo vertimas sukomplikavo padėtį, todėl A. Šapoka 1938 m. parašė naują storą (415 psl.) knygą „Lietuva ir Lenkija po 1569 m. Liublino unijos, jų santykių bruožai", kurią įteikė kaip disertaciją daktaro laipsniui įgyti[256]. 1938 m. birželio 11 d. A. Šapoka apgynė šią disertaciją labai geru įvertinimu („magna cum laude"). Z. Ivinskis straipsnyje apie A. Šapoką jį vadina gyvu pavyzdžiu, kaip nelengvai Lietuvoje buvo įgyjami akademiniai laipsniai, nes juos suteikdavo fakultetų tarybos, kurių ne visi nariai tokius laipsnius turėdavo[257].

Be J. Jakšto ir A. Šapokos, Lietuvoje disertacijas gynėsi dar keli istorikai. Kad disertacijas buvo sunku apginti ne tik HMF, bet ir TFF, liudija J. Matuso pavyzdys. 1931 m. baigęs studijas VDU Teologijos ir filosofijos fakultete jis parašė disertaciją „Lietuvių rusinimas per pradžios mokyklas". Temą rinktis paskatino aplinkybė, kad Kaune buvo Kauno gubernijos pradžios mokyklų direkcijos archyvas[258]. Apgynęs disertaciją J. Matusas kreipėsi į V. Biržišką prašydamas padėti ją išleisti, nes turėjo problemų siekdamas ją publikuoti[259]. Šiuo reikalu jis nerado paramos nei TFF, nei LKMA, nei „Athenaeumo" redakcijoje. J. Matusas teigė, kad taip atsitiko todėl, kad jis „per smarkiai" gynė savo disertaciją. Apie tai jis laiške užsiminė A. Janulaičiui: „Kadangi savo straipsniu apie Kojalavičių („Praeityje") ir disertacijos gynime užsitraukiau Teol.–Filosofijos Fakulteto nemalonę (...) gali būti, čia daug nusvėrė mano političkas neutralumas (...), kadangi esu pasiryžęs per visą gyvenimą atsidėti Lietuvos švietimo istorijos tyrinėjimui, tai pirmo svarbaus tos rūšies veikalo likimas, gali būti, nulems mano ateitį "[260].

J. Matuso oficialūs oponentai – J. Totoraitis, P. Dovydaitis ir P. Penkauskas – įvertino jo disertaciją „patenkinamai", tačiau tų pačių metų gruodžio mėnesį apeliacinė komisija apsvarstė jo disertaciją iš naujo ir TFF taryba suteikė daktaro laipsnį įvertinusi disertaciją „gerai"[261].

[255] Ivinskis Z., Adolfo Šapokos darbai Lietuvos istorijos srityje, *Aidai*, 1961, nr. 6 (241), p. 236.
[256] Ivinskis Z., Adolfas Šapoka, *Lituanistikos darbai*, Čikaga : Lituanistikos institutas, 1966, t. 1, p. 114.
[257] Ivinskis Z., Adolfo Šapokos darbai Lietuvos istorijos srityje, *ten pat*, p. 237.
[258] Pilionytė J., Kunigo istoriko Jono Matuso gyvenimas ir veikla, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1997, nr. 11, p. 340.
[259] J. Matusas kreipėsi į V. Biržišką todėl, kad jis jau buvo jam padėjęs rašant šią disertaciją: skolino knygas ir tarpininkavo bendradarbiaujant su užsienio universitetais; žr.: J. Matuso laiškas V. Biržiškai, 1931 05 09, *LMAB RS*, f. 163–472.
[260] J. Matuso laiškas A. Janulaičiui, 1935 07 22, *LMAB RS*, f. 267–681, l. 1.
[261] 1931 m. sausio mėn. 20 d. TFF tarybos posėdžio protokolas, *LCVA*, f. 631, ap. 12, b. 548, l. 541–542.

Rašydamas laišką J. Matusas dar nežinojo A. Janulaičio „atskiros nuomonės" apie savo (ir A. Kučinsko) disertacijos gynimą: „Univers. Statute 88 str. 2 p. nepasakyta, jog Fakultetas gali nustatyti visokias specialybes, kokias tik panorės, jį riša Statutas (...) J. Matuso darbas negalėjo būti Teol.-Filos. Fakulteto priimtas kaipo disertacija, nes lietė mokslo sritį, kurios fakultetas neturi – Lietuvos istoriją (...). Yra berods kitas pavyzdys tame pat Teol.-Filos. Fakultete, rodąs dar aiškiau, kaip negalima Statuto aiškinti: 1936 m. p. Kučinskas už istorinį darbą apie Kęstutį gavo ne istorijos, kaip p. Matuso, o filosofijos daktaro laipsnį. Filosofijos katedra yra, tik monografija apie Kęstutį neužsiima filosofijos dalykais, taigi padaryta prieš Univers. Statutą"[262]. Jei TFF būtų atsižvelgęs į šias, nors ir neargumentuotas A. Janulaičio pastabas, istorinės tematikos disertacijų VDU būtų apginta perpus mažiau.

1936 m. kovo 23 d. viešame TFF posėdyje doktoratą „Kęstutis" gynė A. Kučinskas. Darbo oponentas *ex officio* buvo jo mokytojas ir profesorius J. Totoraitis[263]. Matyt, ši aplinkybė palengvino gynimą. Z. Ivinskis disertacijos recenziją baigė pastebėjimu, kad A. Kučinskas, būdamas gimnazijos mokytoju, „neapsinešė provinciališko susmulkėjimo ir siaurėjimo dulkėmis", bet pabandė gilintis į grynai mokslinę problematiką. Tai buvusi pirmoji nedirbusio universitete istoriko disertacija[264].

Bendra kvalifikacijos kėlimo situacija VDU, pasak Z. Ivinskio, buvusi tokia, kad kai kurie VDU dėstytojai (I. Jonynas, A. Janulaitis), patys neturėdami mokslo laipsnių ir savo mokslus išėję Rusijos universitetuose, su nepasitikėjimu žiūrėdavo į iš Vakarų Europos atsivežtas disertacijas, ieškojo, kaip prikibti, jų nepraleisti[265]. Sunkios gynimo sąlygos lėmė ir nedidelį tarpukario Lietuvoje apgintų disertacijų skaičių.

Atskirą nuomonę dėl disertacijų gynimo turėjo P. Pakarklis. Anot jo, lengviausia buvo tapti daktarais šalyse su vokiškąja universitetų tradicija (Šveicarijoje, Vokietijoje ir Austrijoje). Todėl jose daugiausia Lietuvos piliečių įgijo daktaro laipsnį. Disertacijos ten nebuvo formaliai ginamos, profesoriai kartais jų išvis neskaitydavo. Kai kurie vokiškuosius doktoratus įgiję studentai neturėjo reikiamos kvalifikacijos

[262] A. Janulaičio nuomonė, žr.: J. Matuso asmens byla, *LCVA*, f. – r. 856, ap. 2, b. 530, l. 13. Pačiam A. Janulaičiui VDU Teisių fakulteto taryba už monografijas, „kurių kiekviena atskirai paėmus (...) pilnai atitiktų (...) griežčiausius reikalavimus daktaro disertacijoms statomus", 1932 m. suteikė daktaro laipsnį, žr.: Išrašas iš VDU Teisių fakulteto tarybos posėdžio protokolo nr. 208, 1932 m. gegužės mėn. 22 d., *LMAB RS*, f. 267 –11, l. 1.

[263] J. Totoraičio asmens byla, *LCVA*, f. 1674, ap. 3, b. 54, l. 23.

[264] Ivinskis Z., A. Kučinsko disertacijos įvertinimas, *Mūsų žinynas*, 1939, nr. 12, p. 329.

[265] Ivinskis Z., Į klausimus apie istorijos mokslus nepriklausomoje Lietuvoje, *Į laisvę*, 1958, nr. 16–17, p. 12.

dirbti gimnazijų mokytojais, nekalbant apie dėstymą aukštosiose mokyklose[266]. Matyt, tokio P. Pakarklio požiūrio priežastys subjektyvios. A. Janulaitis panašaus pobūdžio straipsnį buvo paskelbęs beveik prieš dešimtmetį. Jame aiškiai išdėstė savo požiūrį į „užsienines" disertacijas, vis dėlto pažymėdamas, jog daktaro laipsnio suteikimo „infliacija" reiškėsi ne visuose Vokietijos universitetuose[267].

Istorikų kvalifikacijos kėlimo problemos nebuvo išimtis – Vytauto Didžiojo universitete iš humanitarinių mokslų sričių apginta iš viso tik 13 disertacijų, jų gynimas tapdavo svarbiu įvykiu Lietuvos moksle[268].

Daktaro laipsnį ketino įgyti ir daugiau istorikų. P. Klimas siekdamas daktaro laipsnio 1923 m. turėjo išlaikyti 2 kolokviumus iš pagalbinių istorijos disciplinų (paleografijos, diplomatikos ir chronologijos). Tačiau mokslo laipsniui gauti pagal Mokslo įstatymo 50 paragrafą reikėjo spausdintos disertacijos ir viešo jos gynimo[269]. P. Klimas 1923–1940 m., dirbdamas diplomatu Prancūzijoje, rengė disertaciją iš frankų karaliaus Pipino Trumpojo laikų, be to, planavo parašyti 10-ies tomų „Lietuvos istoriją nuo seniausių laikų iki Mindaugo", tačiau suspėjo tik pirmąjį tomą, kuris liko rankraštyje. Įtemptas diplomato darbas sutrukdė jam įgyvendinti mokslo planus[270]. Keli disertacijas rašę istorikai nesuspėjo jų apsiginti dėl kilusio Antrojo pasaulinio karo. S. Sužiedėlis, pasak sūnaus Sauliaus Sužiedėlio, Rygos universitete rengdamasis doktorantūrai rašęs Lietuvos ir Livonijos santykių istorijos tema disertaciją, kuri per karą dingo[271]. J. Deveikytė-Navakienė 1932 m. Paryžiuje buvo pradėjusi rinkti medžiagą apie Lietuvos santykius su Habsburgais ir Prancūzija[272]. V. Trumpa 1938 m. Prancūzijos archyvuose aptiko dar niekieno nepanaudotos medžiagos iš XVII a. antrosios pusės, Liudviko XIV valdymo laikų; atsirado galimybė parašyti disertaciją apie Prancūzijos santykius su Lietuva, Jono Kazimiero abdikaciją ir Mykolo Višnioveckio valdymo metus. Lietuvos istoriografijoje šio laikotarpio problematika buvo labai mažai tyrinėta[273].

Šioje skyriaus dalyje buvo paminėta 20 istorikų, įgijusių istorijos mokslų daktaro laipsnį ir laikytinų aukštos kvalifikacijos specialistais. Tarpukario Lietuvos istori-

---

[266] Pakarklis P., *Daktaratai. Jų įgijimas, mokslinė bei visuomeninė reikšmė ir su kai kuriais iš jų susijusi žala Lietuvai*, Kaunas, 1938, p. 12–15.
[267] Janulaitis A., Svetimosios ar savosios mokyklos?, *Lietuvos aidas*, 1930, nr. 268 (1049), p. 4.
[268] Butkuvienė A., *Lietuvos kultūros istorijos metmenys. III dalis. 1904–1940*, Kaunas, 1997, p. 97.
[269] 1923 m. kovo 3 d. HMF tarybos posėdis nr. 31, *LCVA*, f. 391, ap. 4, b. 777, l. 31.
[270] Čepas R., Petras Klimas – Lietuvos istorikas, *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1993, t. 3, p. 63.
[271] Sužiedėlis Saulius, Istorikas Simas Sužiedėlis, *Voruta*, 1995, lapkr. 1–10, p. 3.
[272] Ivinskis Z., Jonė Deveikė ir jos veikla Lietuvos istorijos srityje, *Aidai*, 1971, nr. 8, p. 356.
[273] Rudis G., Vinco Trumpos sugrįžimas, Trumpa V., *Apie laiką ir žmones*, Vilnius, 2001, p. 8.

kai disertacijas gynėsi įvairiose šalyse: Lietuvoje, Šveicarijoje, Austrijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir Baltarusijoje. Santykinai daugiausia doktoratų (5) apginta Vytauto Didžiojo universitete, kiti (16) – užsienio universitetuose. A. Kučinskas vienintelis apsigynė disertaciją Lietuvoje nedirbdamas Kauno universitete.

3 lentelė

1918–1940 m. apgintų disertacijų temos ir vadovai*

Disertantai	Disertacijų temos	Disertacijų vadovai
1. M. Andziulytė-Ruginienė	„Die Grundung des Bistums Semaiten", 1923, išspausdinta 1937	G. Schnureris
2. K. Avižonis	„Die Entstehung und Entwicklung des litauischen Adels bis 1385 litauischen-polnischen Union", 1932	A. Brackmannas
3. V. Bakšytė	„Beitrag für Geschichte des Kampfes von die Schulsprache in Litauen mit besonderer Berücksichtigung der Zeit des Grosen Reformen (1855–1864)", 1930	?
4. J. Baltrušaitis	„Etudes sur l'art en Georgie et Armenie", 1929	H. Focillonas
5. B. Dundulis	„Napoleon et la Lithuanie 1812", 1940	G. Lefebvre'as
6. Z. Ivinskis	„Geschichte der Entstehung und der Entwicklung des Bauerstandes in Litauen", 1932	A. Brackmannas
7. J. Yčas	„Simono Grunau XVI a. kronisto reikalu", 1920	A. Brackmannas
8. J. Jakštas	„Vakarų krikščionių mintys apie Romos imperiją iki V a.", 1937, išspausdinta 1938	A. Dopschas
9. H. Kairiūkštytė-Jacinienė	„Pažaislis ein Barockkloster in Litauen", 1926	H. Wölfllinas
10. I. Kliausis	„Die Kirchenpolitik in Litauen unter Jogaila und Vytautas", 1929	A. Relleris
11. M. Krasauskaitė	„Litauische Adelsprivilegen bis zum XVI Jahrhundert",1927	K. Meyeris
12. A. Kučinskas	„D. L. K. Kęstutis", 1936, išspausdinta 1938	–
13. V. Maciūnas	„Lituanistinis sąjūdis XIX a. pradžioje", 1939	M. Biržiška
14. J. Matusas	„Lietuvių rusinimas per Kauno gubernijos mokyklas nuo Muravjovo laikų iki pabaigos rusų viešpatavimo Lietuvoje", 1931	?
15. J. Puzinas	„Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstein in Litauen", 1934	H. Wahle'as
16. J. Remeika	„Der Händel auf der Memel von Anfang des 14 Jahrhundert bis 1430", 1926, išspausdinta 1928	F. Rörigas
17. J. Sakalauskas	„Das Schulwesen und Prussische Schulpolitik"	O. Hoetschas
18. J. Stakauskas	„Lietuva ir Vakarų Europa XIII-ame amžiuje", 1930, išspausdinta 1934	?
19. A. Šapoka	„Lietuva ir Lenkija po 1569 m. Liublino unijos", 1938	I. Lappo
20. A. Vasiliauskas	„Diplomatik des Grossfürsten Witold von Litauen", 1935	A. Dopschas

* Duomenys apie disertacijas iki 1933 m. paimti iš: Ivinskis Z., Užsieniuose lietuvių ir apie Lietuvą rašytos disertacijos, *Bibliografijos žinios*, 1933, nr. 2, p. 72–75.

3. Habilitacinių darbų gynimas

Tik keturi (6,6%) tarpukario Lietuvos istorikai įgijo habilituoto daktaro laipsnį. Visi Lietuvoje. Tuometinėje Lenkijoje istorikų profesionalizacijos procesas vyko nepalyginamai sparčiau. 1918–1939 m. laikotarpiu Varšuvos universitete habilituotų daktarų skaičius išaugo triskart – habilitacinius darbus apgynė 127 Varšuvos istorikai (Varšuvoje apginta daugiausia disertacijų, iš užsienio aukštųjų mokyklų daugiausia Berlyno universitete – 7)[274]. Daugiausia Vilniaus istorikų bendrijos atstovų daktaro laipsnį įgijo taip pat savame universitete –16, čia habilitacijų buvo apginta 11, o užsienyje apgintų disertacijų, kaip ir Varšuvos istorikų bendrijos atveju, buvo kur kas mažiau, iš jų daugiausia Paryžiaus universitete – 3[275].

Lietuvoje habilitacinio darbo gynimo taisyklės buvo panašios į doktorato gynimo nuostatus, tik habilitantas neprivalėjo spausdinti savo darbo[276]. Kitas skirtumas – habilitacinių darbų gynimas buvo įgijęs viešųjų paskaitų formą. Fakulteto tarybos posėdyje apginto darbo autoriui ne mažiau kaip dviem trečdaliais balsų buvo suteikiama *venia legendi* – teisė dėstyti universitete.

1933 m. Berlyno universitete Z. Ivinskis, vadovaujamas A. Brackmanno, parengė habilitacinį darbą „Lietuvių ir Prūsų prekybiniai santykiai pirmoje XVI amžiaus pusėje“, kurį apgynė Kaune. J. Matusas 1936 m. apgynė habilitacinį darbą „Švitrigaila Lietuvos didysis kunigaikštis“. Jo oponentai buvo I. Jonynas ir L. Karsavinas[277]. Jie pažymėjo, kad J. Matuso darbo trūkumas – tai, kad jis yra „tikra to žodžio prasme savamokslis“, nes nėra lankęs istorijos seminarų[278]. Tačiau komisija, norėdama pritraukti kiek galima daugiau darbuotojų Lietuvos istorijai tirti, J. Matusui pripažino habilituoto daktaro laipsnį. Pastebėtina, jog J. Matusas apgynė habilitaciją lengviau negu įgijo daktaro laipsnį.

1939 m. birželio 13 d. apsigynęs darbą „1655 m. Kėdainių sutartis arba švedai Lietuvoje“ habilituoto daktaro laipsnį gavo A. Šapoka[279]. Į šią temą pirmasis buvo atkreipęs dėmesį J. Yčas[280]. Habilitacinio darbo oponentai I. Lappo ir

---

[274] Maternicki J., Obraz statystyczny warszawskiego środowiska historycznego 1918–1939, s. 122.

[275] Górczynski W., Historycy wilenscy w okresie II Rzeczpospolitej. Ogólna charakterystyka środowiska, *Wiadomości Historyczne*, 2003, wrzesień-październik, s.14.

[276] P. Lasinskas, *Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete*, Vilnius, 2004, p. 30

[277] Pilionytė J., Kunigo, istoriko Jono Matuso gyvenimas ir veikla, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1997, t. 11, p. 342.

[278] Pranešimas HMF tarybai apie p. Jono Matuso habilitacinį darbą „Švitrigaila, d. l. k.“ privatdocento teisėms įgyti (puslapiai nenumeruoti), *VUB RS*, f. 96–132.

[279] Ivinskis Z., Adolfas Šapoka, *Lituanistikos darbai*, 1966, t. 1, p. 115.

[280] Aleksandravičius E., Prie akademinės lietuvių istoriografijos ištakų, *Kauno diena*, 1995, nr. 205 (14622), p. 8.

I. Jonynas nurodė, kad A. Šapoka galėjęs labiau išryškinti Jonušo Radvilos vaidmenį, nustatyti Maskvos, švedų, Kuršo ir kazokų santykius, pateikti to meto buities vaizdą. Anot I. Jonyno, šis A. Šapokos darbas – lyg lapas iš storos knygos, pagrindinis jo pranašumas – 1655 m. spalio 20 d. sutarties iškėlimas[281]. Oponentai priekaištavo autoriui, kad jis darbe cituodamas dokumentus dažnai tik atpasakodavo jų turinį. Tas priekaištas buvo A. Šapokai pakartotas, kai jis kreipėsi į Lituanistikos instituto Istorijos skyrių dėl studijos išspausdinimo. Komisija grąžino darbą pataisyti. Ji nulėmė studijos išleidimo klausimą. Tačiau, anot A. Tylos, recenzentai nebuvo pakankamai susipažinę su nagrinėjamos problemos istoriografija, todėl negalėję įvertinti objektyviai. A. Šapoka išplėtė unijos sudarymo aplinkybių raidą, atskleidė jos sudarymo procesą, išryškino opozicines jėgas, prieštaravimus tarp J. Radvilos ir Švedijos karaliaus atstovų[282].

Paskutinis iš tarpukario Lietuvos istorikų bendrijos atstovų habilituoto daktaro laipsnį gavo J. Puzinas 1939 m. biželio 13 d. už habilitacinį darbą „Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys“, kartu įgijo VDU privatdocento teises[283].

Be šių keturių paminėtų istorikų, apie habilitacinio darbo rašymą galvojo dar keli istorikai. P. Penkauskas 1922 m. gruodžio mėnesį iš Miuncheno universiteto rašė: „Aš kalbėjau su prof. Pfeilschifferiu dėl habilitacijos darbo. Jis randa labai įdomiu mano magistro laipsniui įgyti rašytąjį darbą“[284]. Tačiau TFF taryba posėdyje nutarė: „Fakulteto Taryba su pasitenkinimu priima domėn jo mokslinio darbavimosi Miunchene rūpestį ir pareiškia, kad nėra būtino reikalo jam gauti doktoratą, svarbu, kad jis pasirūpintų susipažinti su moksline metode ir nuo rudens pas mus pradėtų paskaitas (...)“[285].

Į TFF dar 1930 m. bandė patekti J. Stakauskas – prašė jį priimti į šį fakultetą dirbti dėstytoju ir rekomenduoti vykti į užsienį rašyti habilitacinio darbo. Tačiau fakulteto taryba, „iš esmės pritardama prašytojo mokslo pastangoms“, nenorėjo patenkinti jo prašymo skirti etatą[286]. Matyt, J. Stakauskui nepavyko todėl, kad jis norėjo gauti etatą VDU nebūdamas jo absolventu. Šį ketinimą įgyvendin-

[281] A. Šapokos užrašai šio darbo gynimo metu, *LMAB RS*, f. 233–150, l. 1.

[282] Tyla A., Pratarmė, Šapoka A., *1655 metų Kėdainių sutartis, arba švedai Lietuvoje 1655–1656 metais*, Vilnius, 1990, p. 3–8.

[283] Žr. biogramą.

[284] P. Penkausko asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 549, l. 43.

[285] 1922 m. gruodžio 11 d. TFF tarybos posėdžio protokolas nr. 15, *LCVA*, f. – r. 856, ap. 2, b. 640, l. 10.

[286] 1930 m. rugsėjo 13 d. TFF tarybos posėdžio protokolas, *LCVA*, f. 631, ap. 12, b. 548, l. 575.

ti neleido gana menki tuometiniai jo socialiniai ryšiai. Vienas iš tarybos narių tuomet buvo P. Penkauskas. J. Stakauskas tarsi „atsikeršydamas" 1935 m. laiške apkaltino jį vadovėlių „Lietuvos istorija" ir „Lotynų chrestomatija" plagijavimu. Taryba nusprendė, kad P. Penkauskas padėjėjams yra atlyginęs už darbą ir šie jam pretenzijų nėra pareiškę, todėl nesą pakankamo pagrindo perduoti bylą drausmės teismui, nors ir pripažino, kad bylos dalyvių parodymai esą prieštaringi[287].

Česlovas Mančinskas teigia, jog nuo 1930 m.[288] iš norinčiųjų eiti docento ar privatdocento pareigas VDU pradėta reikalauti apginti habilitacinį darbą. Šis teiginys nėra tikslus, nes atskiri fakultetai tvarkėsi pakankamai autonomiškai. Antai 1926 m. savo norą ginti habilitacinį darbą LU HMF Visuotinės istorijos katedroje pareiškė J. Purickis. Fakultetas pripažino jo mokslo cenzą pakankamu ir pavedė A. Voldemarui, J. Yčui ir I. Jonynui nustatyti jo habilitacijai temą[289]. Sunku pasakyti, kaip klausimas dėl J. Purickio habilitacijos buvo sprendžiamas toliau, nes daugiau šio fakulteto tarybos posėdžių protokoluose apie tai neužsimenama. Tas pats pasakytina ir apie analogišką 1927 m. J. Remeikos ketinimą[290]. Matyt, buvo nepatenkintos gynimo sąlygos – 1927 m. taisyklėse privatdocento teisėms įgyti buvo įrašytas reikalavimas, kad kandidatas siekdamas įgyti habilituoto daktaro laipsnį turi pateikti fakultetui naują habilitacinį darbą, kuris savo verte turėjo būti geresnis už disertaciją daktaro laipsniui gauti[291]. Be to, J. Purickiui galėjo sutrukdyti ir politinės aplinkybės (jis buvo A. Voldemaro konkurentas „politiniame lauke").

J. Baltrušaitį komisija, kuriai priklausė L. Karsavinas, Vasilijus Sezemanas ir P. Galaunė, nutarė atleisti nuo habilitacinio darbo gynimo ir suteikti jam privatdocento vardą, atsižvelgusi į jo mokslines publikacijas[292]. J. Jakštas atsiminimuose rašė, kad jis 1938 m. buvo pradėjęs rašyti habilitacinį darbą apie XII a. antrąjį kryžiaus žygį ir jo iniciatorių šv. Bernardą iš Clairvaux[293]. Jis planavo darbą užbaigti Kalavijuočių ir Kryžiuočių ordinų įsikūrimu Pabaltijyje, tačiau prasidėjęs karas ir okupacija habilitacinio darbo rašymą nutraukė. K. Avižonis, 1933–1934 m. medžiagą rinkdamas Lenkijos archyvuose, ateityje ketino siekti habilituoto daktaro laipsnio savo studija „Lietuvos bajorija didžiųjų kunigaikščių Vazų laikais"[294].

---

[287] 1936 m. balandžio 7 d. TFF tarybos posėdžio protokolas, *LCVA*, f. 391, ap. 4, b. 1527, l. 59.
[288] Mančinskas Č., *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 metais*, Vilnius, 1996, p. 203.
[289] 1926 m. sausio 29 d. HMF tarybos posėdžio protokolas, *VUB RS*, f. 96–VDU 19, l. 225.
[290] 1927 m. birželio 11 d. HMF tarybos posėdžio protokolas, *VUB RS*, f. 96–VDU 17, l. 51.
[291] 1927 balandžio 29 d. HMF tarybos posėdis, *VUB RS*, f. 96–VDU 17, l. 41.
[292] 1932 m. spalio 28 d. HMF tarybos posėdžio protokolas, *ten pat*, l. 181.
[293] Jakštas J., *Mano istorijos mokslo kelias*, p. 30–31.
[294] K. Avižonio asmens byla, 1933–34 m. komandiruotės Krokuvon apyskaita, *VUB RS*, f. 96–160, l. 2.

Baigiant šį skyrių pažymėtina, kad iki 1918 m. carinės Rusijos universitetuose studijavę Lietuvos istorikai neapgynė nė vienos daktaro disertacijos, nes pakankamai aukšti reikalavimai buvo keliami ir magistriniams darbams. Tai padaryti pavyko tik oficialiai į užsienį „gydytis" išvažiavusiems trims kunigams. Paskelbus nepriklausomybę prasidėjo jaunosios istorikų kartos veržimasis į užsienį studijuoti. Aptariamu metu Lietuvos istorikai apgynė iš viso 20 disertacijų, iš kurių tik penkias Lietuvoje (VDU). A. Kučinskas – vienintelis istorikas, kuris sėkmingai apgynė disertaciją VDU nebūdamas jo darbuotoju, J. Jakštas apgynė vienintelę publikuotą disertaciją visuotinės istorijos tema.

Į klausimą, kodėl tiek nedaug apginta disertacijų, galima pateikti kelis atsakymus: 1) dėl keliamų disertacijoms aukštų reikalavimų Kauno universitete jų gynimo sąlygos buvo sunkios; 2) užsienyje apgintų disertacijų publikavimas Lietuvoje buvo problemiškas, be to, aukštojo mokslo baigimo teisių pripažinimas užtrukdavo ne vienerius metus; 3) užsienyje rengiantys disertacijas istorikai nuolat susidurdavo su finansiniais sunkumais ir rūpesčiais dėl stipendijų. Tik 4 istorikai įgijo habilituoto daktaro laipsnį (Z. Ivinskis, J. Matusas, A. Šapoka ir J. Puzinas). Kitų (J. Purickio ir J. Remeikos) bandymai habilituotis nepavyko. Susidariusi padėtis atspindėjo tuometinę Lietuvos istorijos mokslo padėtį – vyravo profesionalių mokslininkų trūkumas, o vyresnės kartos istorikai, neturintys daktaro laipsnio, reikliai žiūrėjo į jaunųjų istorikų bandymus kelti kvalifikaciją.

4 lentelė

Disertacijų ir habilitacinių darbų teminės kryptys

Kryptys	Disertacijų skaičius (iš 25)
Viduriniai amžiai	11 (44%)
Naujausieji amžiai (tik XIX a.)	5 (20%)
Naujieji amžiai	3 (12%)
Politinė istorija	6 (24%)
Socialinė istorija	3 (12%)
Švietimo istorija	3 (12%)
Bažnyčios istorija	3 (12%)
Archeologija	2 (8%)
Teisės istorija	2 (8%)
Ekonominė istorija	2 (8%)
Literatūros istorija	2 (8%)
Meno istorija	2 (8%)
Istorinė biografistika	2 (8%)
Visuotinė istorija	1 (8%)
Pagalbinės istorijos disciplinos	1 (4%)
Technikos istorija	1 (4%)

IV. ISTORIKŲ TERITORINĖ IR SOCIALINĖ KILMĖ

Istorikai yra inteligentijos dalis ir, galima teigti, socialinė (profesinė) grupė. Todėl šiame skyriuje bus keliami klausimai, kokios teritorinės kilmės istorikų grupės tarpukario Lietuvos istorikų bendrijoje buvo vyraujančios ir kaip jos atsispindėjo istorikų moksliniuose interesuose (lokalinės ir regioninės istorijos tyrimuose), kokia istorikų bendrijos socialinė sudėtis ir ar ji lėmė mokslinių interesų krypčių pasirinkimą.

1. Teritorinė kilmė

a) kaimai ir miesteliai

Iš žemiau pateiktos 4 teritorinės kilmės diagramos matyti, kad daugiausia tarpukario Lietuvos istorikų (73,3% bendrijos) gimė kaimuose. Apskaičiavus biografinius duomenis matyti, jog teritorinės kilmės atžvilgiu vyrauja Šiaulių ir Šakių apskritys (7 ir 6 asmenys), taip pat nemaža dalis buvo kilę iš Biržų (5), Marijampolės ir Ukmergės (po 4)[295]. Lietuvos miestų teritorinės kilmės grupė, galima sakyti, neegzistavo. Paminėtinas tik vienas Šiauliuose gimusio meno istoriko M. Vorobjovo atvejis.

Nedidelė istorikų bendrijos dalis kilo iš miestelių (13,3%). Tai Žagarėje gimęs K. Avižonis, Viekšniuose – kultūros istorikai V. ir M. Biržiškos, Raguvoje – teisės istorikė J. Deveikytė-Navakienė, Seinuose (dab. Lenkija) – meno istorikė H. Kairiūkštytė-Jacinienė, Papilėje – literatūros istorikas V. Maciūnas, Sintautuose – karo ir literatūros istorikas V. Steponaitis, Švėkšnoje – teisės istorikas A. Plateris. Iš miestelių kilę istorikai skyrėsi nuo kilusių iš kaimo savo socialine kilme – dauguma jų gimė bajorų arba inteligentų šeimose.

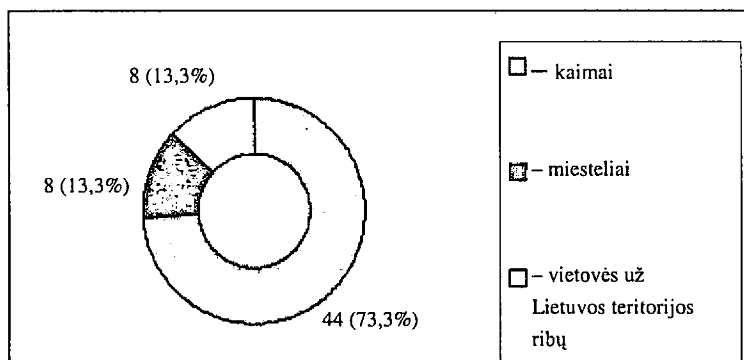
b) miestai

XIX–XX a. sandūroje dėl žemo Lietuvos industrializacijos lygio vykstant emigracijai, dalis ūkininkų šeimų darbo ieškojo Rusijos (Peterburge, Maskvoje) ir dabartinės Latvijos (Rygoje, Liepojoje) miestuose[296]. Tuo galima paaiškinti dalies istorikų kilmę už dabartinės Lietuvos teritorijos ribų. Dėl minėtos priežasties Rusijos

---

[295] Paminėtini keli unikalūs atvejai: J. Totoraitis gimė ir mirė toje pačioje vietoje – Bliuviškių kaime, žr.: Matulis S., Totoraitis Jonas, *LE*, Boston, 1964, t. 31, p. 341–342. K. Paunksnio gimtojo kaimo pavadinimas tiesiogiai siejasi su jo pavarde, žr. biogramą.
[296] Eidintas A., *Lietuvių kolumbai*, Vilnius, 1993, p. 13.

imperijos gilumoje gimė V. Daugirdaitė-Sruogienė (Piatigorske, Kaukaze), K. Jablonskis (Mintaujoje – dab. Jelgava, Latvija), S. Sužiedėlis (Peterburge), M. Mašiotaitė-Urbšienė (Rygoje), iš dalies J. Baltrušaitis (Maskvoje). Į šią teritorinės kilmės istorikų grupę įtraukti ir trys kviestiniai rusų istorikai – P. Gronskis (gimė Jognų dvare Tverės gubernijoje), L. Karsavinas (Peterburge), I. Lappo (Carskoje Selo). Taip pat šiai grupei priklauso kitataučiai – baltarusis istorikas ir bibliografas A. Ružancovas (gimęs Viazmoje), vokiečių kilmės latvis E. Volteris (gimęs Rygoje).

4 diagrama. Tarpukario Lietuvos istorikų teritorinė kilmė

c) lokalinės istorijos tyrimai

Mokslinių interesų prasme pažymėtina, jog istorikai šiek tiek dėmesio skyrė ir lokalinei bei regioninei istorijai. Anot J. Matuso, „istorininkai“ specialistai nelabai mėgo rašyti atskirų vietovių – miestų ar apylinkių – monografijas, nes „tobulam vaizdui“ susidaryti reikia peržiūrėti visų laikotarpių beveik visus dokumentus[297]. Be to, vyravo makroistorinio naratyvo kūrimo poreikis – svarbiau buvo rašyti apie valdovus ir žymius valstybės veikėjus. Miestų istorijos temomis domėjosi J. Puzinas (Šiaulių ir Kauno), A. Šapoka (Vilniaus), M. Urbšienė ir P. Šležas (Klaipėdos). Miestelių ir regioninę istoriją tyrė J. Reitelaitis (Liškiavos, Leipalingio, Veisiejų), profesionaliai – J. Totoraitis. Z. Ivinskis recenzuodamas J. Totoraičio „Sūduvos ir Suvalkijos istoriją“ pažymėjo, jog šis veikalas – tai pirmasis bandymas lietuvių istoriografijoje nušviesti atskiros srities istoriją[298]. Mėgėjišku-

[297] Matusas J., [rec. kn.] Šakenis K., *Vabalninkas ir jo apylinkės praeityje iki Lietuvos nepriklausomybės atgavimo,* Kaunas, 1935, 188 p.; *Mūsų žinynas,* 1935, nr. 129, p. 570.
[298] Ivinskis Z., [rec. kn.] Kun. Dr. Jonas Totoraitis M.I.C. I dalis – Sūduvos Suvalkijos istorija, VDU T.F.F. leidinys, Kaunas, 1938; *Mūsų Žinynas,* 1938, nr. 35, p. 987–988.

mas lokalinės istorijos tyrimuose tarpukariu sulaukdavo aštrios kritikos. Antai J. Reitelaičio monografiją apie Veisiejus sukritikavo K. Jablonskis, kuris, beje, taip pat nebuvo istorikas profesionalas „stricto" prasme. Anot jo, „Vietos praeitis mūsų visuomenei, matyti, įdomi ir vietų istorijos monografijų ir straipsnių, tai ilgesnių, tai trumpesnių, turime ne vieną". K. Jablonskis palygino P. Šinkūno monografiją apie Kėdainius su J. Reitelaičio studija ir pastarojo nenaudai pareiškė, kad jaunieji kraštotyrininkai neturėtų imtis spausdinti surastų senų aktų su ilgiausiais komentarais, prieš tai nesusipažinę su Lietuvos istorija, istoriografija, skelbtais šaltiniais[299].

Lokalinei istorijai arba net mikroistorijai galima priskirti V. Daugirdaitės-Sruogienės veikalą „Žemaičių bajoro ūkis XIX amžiaus pirmoje pusėje"[300]. Studija, galima sakyti, „pralenkė laiką", nes mikroistorijos konceptas dar nebuvo suformuluotas ir tokie tyrimai buvo laikomi tik pagalbiniais. Autorė teigė, kad jos studijos uždavinys – sudaryti vieno nedidelio XIX šimtmečio pirmosios pusės Lietuvos ūkio vaizdą. Jos nuomone, tuometiniai istorijos tyrinėtojai ypač daug dėmesio kreipė į atskirų miestų, miestelių, valsčių, dvarų ir kaimų monografijas, kurios esančios nežymūs, tik istorikams specialistams įdomūs rašiniai – nelyginant mažos plytelės, iš kurių istorijos mokslininkai stato rūmus.

2. Socialinė kilmė

a) istorikų grupės pagal socialinę kilmę

1918–1944 m. Lietuvos istorikų bendrijos atstovus galima sąlyginai suskirstyti į tris grupes pagal socialinę kilmę: valstiečių, inteligentų (turint omenyje iš valstiečių kilusių inteligentų šeimas) ir bajorų. 5 diagramoje pateikti duomenys rodo, jog dauguma, t. y. beveik pusė (43,3%) tiriamosios Lietuvos istorikų bendrijos atstovų savo kilme buvo valstiečiai. Antra pagal dydį buvo bajorų kilmės istorikų grupė (18,3%), mažiausios – inteligentų kilmės (8,3%) (ją sudarė mokytojai, rašytojai, gydytojai) ir darbininkų kilmės (3,3%) istorikų grupės. Palyginus su tarpukario Vilniaus istorikų bendrija matyti, jog šios socialinė struktūra buvo beveik diametraliai priešinga – ją sudarė didžiausios inteligentų (42,5%), dvarininkų (22,7%), darbininkų (3,9%), miestiečių (2,9%) ir mažiausia valstie-

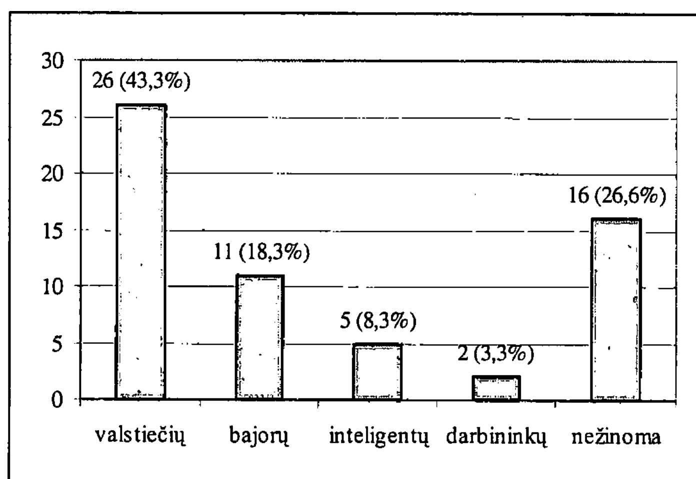
[299] Jablonskis K., [rec. kn.] Reitelaitis J., *Veisiejai* (monografija); *Tautos žodis*, Kaunas, 1928, V knyga; *Praeitis*, Kaunas, 1930, t. 1, p. 380.
[300] Daugirdaitė-Sruogienė V., *Žemaičių bajoro ūkis XIX amžiaus pirmoje pusėje*, Vilnius, 1995, 143 p. Pirmas leidimas: Kaunas, 1938 (atspausdinta iš *Senovės* 4 tomo).

čių (1,9%) socialinės kilmės istorikų grupės[301]. Varšuvos istorikų bendrijos socialinė struktūra buvo panaši: 51,4% istorikų buvo gimę inteligentų, 13,3% – dvarininkų, 5,9% – valstiečių ir 4% – darbininkų šeimose[302]. Kaip matyti, Lenkijoje vyraujantis ir stipriausias socialinis sluoksnis buvo inteligentija, kuri Lietuvoje tarpukariu dar tik formavosi.

Bajoriškas šaknis turėjo V. Daugirdaitė-Sruogienė, V. ir M. Biržiškos, M. Krasauskaitė, A. Plateris, kviestiniai rusų istorikai – L. Karsavinas, I. Lappo, P. Gronskis, iš dalies K. Avižonis ir veikiausiai M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė. Inteligentų šeimose gimė meno istorikas J. Baltrušaitis, kultūros istorikė ir bibliografė M. Mašiotaitė-Urbšienė, teisės istorikas K. Jablonskis, meno istorikė H. Kairiūkštytė-Jacinienė, socialinės istorijos tyrinėtojas K. Avižonis. Tik du asmenys priskirtini darbininkų socialiniam sluoksniui – A. Kučinskas, kuris savo 1940 m. gyvenimo aprašyme pažymėjo, kad jo tėvai buvo bežemiai, o anketoje – kad jis esąs darbininko sūnus[303], ir meno istorikas M. Vorobjovas, kurio tėvas buvo geležinkelininkas[304].

Pažymėtina, jog ne visi istorikai autobiografijose nurodydavo socialinę kilmę. Tai sietina su luominių skirtumų nykimu tarpukario Lietuvoje[305]. Lyginant su XIX a. socialinė kilmė visuomenės gyvenime jau nebevaidino ryškesnio vaidmens. Antai V. Daugirdaitė-Sruogienė, pati kilusi iš žemaičių bajorų, rašė apie savo bendrakilmius primindama, kaip nenoriai 3–4 dešimtmečiais žmonės prisimindavo savo kilmingas šaknis[306]. Pavyzdžiui, J. Purickis savo tėvą minėdavo buvus ūkininką, nors pavardė ir dokumentai rodo, kad jis buvo kilęs iš lietuvių bajorų[307]. Anot J. Tumelio, šis bruožas būdingas ir niekuomet savo kilmės neafišavusiam teisės istorikui A. Plateriui[308].

[301] Górczyński W., Historycy wileńscy w okresie II Rzeczpospolitej..., s. 213.
[302] Maternicki J., Warszawskie środowisko historyczne..., s. 74.
[303] A. Kučinsko asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 2967, l. 2.
[304] Žr. biogramą.
[305] 1918 m. lapkričio 2 d. Valstybės Tarybos priimtų Lietuvos valstybės laikinosios konstitucijos pamatinių dėsnių 5 skirsnyje „Pamatinės piliečių teisės" luomų privilegijos panaikintos ir teisiškai, *Laikinosios vyriausybės žinių papildymas*, 1918 m. gruodžio 19 d., nr. 1, p. 1.
[306] Aleksandravičius E., Adomo Mickevičiaus identiteto klausimas lietuvių istoriografijoje, *Praeitis, istorija ir istorikai*, Vilnius, 2000, p. 184.
[307] Gaigalaitė A., Žeimantienė J., *Juozas Purickis-Vygandas*, Vilnius, 2004, p. 10.
[308] Tumelis J., Aleksandras Plateris, *Lietuvos istorijos metraštis*, 1997, nr. 1998, p. 541.

5 diagrama. 1918–1940 m. istorikų socialinė kilmė

b) socialinės istorijos tyrimai

Ar istorikų socialinė kilmė turėjo įtakos mokslinių interesų krypčių pasirinkimui? Visų pirma atkreiptinas dėmesys, jog socialinei istorijai skirta 10,9% studijų, tarp jų 3 disertacijos[309]. Nors dauguma tarpukario Lietuvos istorikų buvo kilę iš valstiečių, šios visuomenės grupės (luomo) istoriją jie tyrinėjo mažai. Antai atsakingai temą disertacijai besirinkdamas A. Vasiliauskas laiške Z. Ivinskiui užsiminė, kad I. Jonynas jam siūlė rašyti apie valstiečių luomo būklę XVII ir XVIII a., tačiau jos atsisakęs, nes pamanęs, jog K. Avižonis šia tema bus parašęs disertaciją[310]. Svaresnį indėlį į šiuos tyrimus įnešė tik Z. Ivinskis, kuris 1932 m. Vokietijoje apgynė disertaciją[311], ir K. Jablonskis, tyrinėjęs žemiausios LDK socialinės kategorijos atstovus[312].

M. Krasauskaitės, V. Daugirdaitės-Sruogienės, I. Lappo ir iš dalies K. Avižonio moksliniai interesai sutapo su jų kilme – jie daugiausia tyrinėjo Lietuvos bajorų luomo istorijos problemas. K. Avižonis bajorų luomo istorija domėjosi

[309] Žr. šio darbo 67 p.

[310] A. Vasiliausko laiškas Z. Ivinskiui iš Vienos į Berlyną, 1933 03 16, *LNB RS*, f. 29–1245, l. 2.

[311] Disertacija publikuota lietuvių kalba: Ivinskis Z., Lietuvos valstiečių luomo susiformavimas ir raida, *Athenaeum*, 1933, t. 4, p. 28–45. Ją, pabrėždamas valstiečių istorijai skirtų darbų trūkumą, pasiūlė paskelbti K. Jablonskis, žr.: Jablonskis K., Zenono Ivinskio parašyta disertacija apie Lietuvos valstiečius ligi XV amžiaus. Pasisakymas ir siūlymas paskelbti, 1933 03 17, *LNB RS*, f. 29–565, l. 1.

[312] Jablonskis K., XVI a. belaisviai kaimynai Lietuvoje, *Praeitis*, 1930, t. 1.

nuo pat disertacijos gynimo Berlyne laikų[313]. Kiti apie bajorus rašę istorikai – A. Šapoka ir A. Janulaitis – su šia kilmės istorikų grupe nebuvo susiję.

Šio skyrelio pabaigoje pažymėtina, kad daugiausia tarpukario Lietuvos istorikų bendrijos atstovų (73,3%) gimė kaimuose. Tik nedidelė istorikų dalis kilo iš Lietuvos miestelių ir carinės Rusijos miestų. Istorikai palyginti nemažai dėmesio skyrė lokalinei ir regioninei istorijai. Tarpukario Lietuvos istorikai pagal socialinę kilmę priklausė valstiečių, inteligentų ir bajorų kilmės grupėms. Pusė tiriamosios istorikų bendrijos atstovų savo kilme buvo valstiečiai, mažesnės kilmės grupės bendrijoje – bajorai, inteligentai (mokytojai, rašytojai ir gydytojai), mažiausia – darbininkai. Socialinės kilmės faktorius turėjo įtakos ir mokslinių interesų krypčių pasirinkimui: socialinei istorijai skirta net trys disertacijos – dvi bajorų (K. Avižonio ir M. Krasauskaitės) ir viena valstiečių (Z. Ivinskio) luomų istorijos temomis.

[313] „Bajorai Lietuvos valstybiniame gyvenime Vazų laikais" – vienas žymiausių kūrinių iš nepriklausomos Lietuvos laikų, nors publikuotam Lietuvos okupacijos išvakarėse jam kelias į visuomenę ir buvo užkirstas, žr.: Jakštas J., Didžiausia Lietuvos istorijos monografija, *Lietuvių tautos praeitis*, Chicago, 1977, t. 4, kn. 1 (13), p. 155.

V. ISTORIKŲ ETNINĖ IR KONFESINĖ PRIKLAUSOMYBĖ

Verta aptarti, kokia buvo etninė istorikų bendrijos sudėtis ir kokios buvo kviestinių istorikų pastangos integruotis į tuometinės Lietuvos akademinės visuomenės gyvenimą, koks kitataučių indėlis į tarpukario Lietuvos mokslą, kiek Lietuvos istorikų tyrinėta kitų tautų ir Lietuvos tautinių mažumų istorija, kokia istorikų bendrijos konfesinė sudėtis ir religinės pažiūros, ar lėmė istorikų mokslines pažiūras konfesinė priklausomybė.

1. Etninė priklausomybė

a) kitataučiai

Absoliuti dauguma tarpukario Lietuvos istorikų buvo lietuviai (žr. 6 diagramą). Tik 9 (15%) atstovavo kitataučių mažumoms, tai – Lietuvos rusai archeologas P. Tarasenka ir meno istorikas M. Vorobjovas, baltarusis bibliografas ir istorikas A. Ružancovas, vokiečių kilmės latvis VDU profesorius E. Volteris. P. Tarasenka 1929 m. kartu su kitais istorikais įsteigė LID, M. Vorobjovas paskelbė vertingą darbą apie M. K. Čiurlionį[314], E. Volteris 1920–1933 m. profesoriavo Kauno aukštuosiuose kursuose ir VDU, A. Ružancovas gausiai skelbė nors ir nepakankamai profesionaliai parašytus, tačiau užpildančius tam tikras spragas istoriografijoje straipsnius[315].

Svetimšaliai profesoriai, nemokantys lietuvių kalbos, nebuvo pageidaujami Lietuvos visuomenėje[316]. Tačiau to nepaisydamas VDU kvietėsi užsieniečius, stengdamasis išvengti provincialios, plačiajam pasauliui nežinomos aukštosios mokyklos likimo[317]. Lietuvoje dirbo rusai kviestiniai profesoriai – P. Gronskis, L. Karsavinas, I. Lappo. Aptariamu laikotarpiu kandidatais darbui VDU laikyti rusų istorikai M. Liubavskis (į Lietuvos istorijos katedrą), V. Pičeta (į Slavų istorijos katedrą), R. Viperis (1926 m. rusiškai skaitė kursą „Europos likimas")[318], 1932 m. Prahoje apsigynęs disertaciją M. Šachmatovas (į Teisės istorijos katedrą)[319], žy-

---

[314] Žr. biogramas.

[315] Žr. biogramą.

[316] Ragauskas A., Istorikas Ivanas Lappo (1869–1944) ir Lietuva, *Lietuvos istorijos metraštis, 1993 metai,* Vilnius, 1994, p. 83.

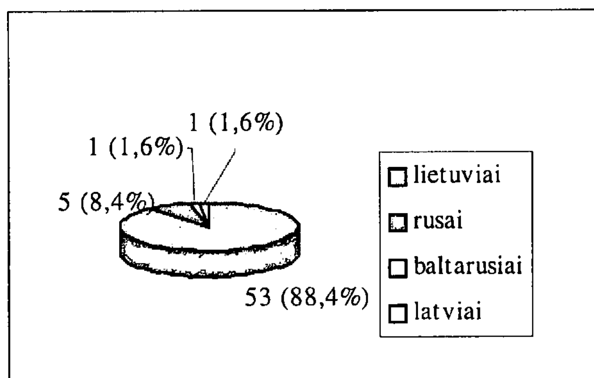
[317] Lasinskas P., Ivanas Lappo – Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, *Lituanistica,* 1998, nr. 3 (35), p. 5.

[318] Lasinskas P., *Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 metais,* p. 44–49.

[319] V. Kosinskio laiškas A. Janulaičiui, 1932 10 20, Ryga, *LMAB RS,* f. 267–588, l. 1.

mus lenkų istorikas H. Lowmiańskis (1932 m. lankėsi Kaune)[320]. 1923 m., mėginant įkurti Žydų istorijos katedrą, į jos mokslinius darbuotojus pretendavo teisės istorikas A. Gulakas. Tačiau HMF tarybos sudaryta komisija nutarė, kad jis dėl sionistinių pažiūrų universiteto klausytojams nepageidautinas, ir jo kandidatūra buvo atmesta[321].

Atvykusiems dirbti rusų istorikams pirmiausia reikėjo išmokti lietuvių kalbą ir ja skaityti savo kursus. Universiteto vadovybė nuolatos ragino tai daryti P. Gronskį. 1925 m. LU HMF dekanui jis rašė: „Nors aš jau esu pramokęs lietuvių kalbos ir galėčiau dėstyti savo kursą lietuviškai, bet dar jaučiuosi silpnu žinovu ir nenoriu, kad mano lekcijų mokslingumas žymiai nukentėtų“[322]. Vis dėlto 1927 m. LU sutartį su juo nutraukė, nes Švietimo ministerija nustatė, kad P. Gronskis skaito per mažai paskaitų (tuo metu jis buvo išvykęs į Paryžių). Istorikas jo atleidimą iš pareigų pavadino nesusipratimu[323].

6 diagrama. 1918–1940 m. Lietuvos istorikų bendrijos tautinė sudėtis

Iš pat pradžių optimistiškai į lietuvių kalbos problemą žiūrėjęs I. Lappo 1932 m. laiške švietimo ministrui rašė: „(...) kliūtimi (skaityti paskaitas – V. S.) gali būti mano lietuvių kalbos nemokėjimas. Bet ši kliūtis lengvai įveikiama, nes gyvenant Lietuvoje, aš, žinoma, greitai galėčiau įvaldyti lietuvių šnekamąją kalbą tiek, kad galėčiau suprasti studentus ir turėčiau galimybę su jais aiškintis“[324].

[320] Ragauskas A., Istorikas Ivanas Lappo..., p. 83.
[321] 1923 m. lapkričio 2 d. HMF tarybos posėdis, *LCVA*, f. 391, ap. 4, b. 642, l. 51.
[322] P. Gronskio tarnybinė asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 232, l. 13–15.
[323] Selenis V., Visuotinės istorijos dėstytojai..., p. 197.
[324] I. Lappo laiškas švietimo ministrui iš Prahos, 1932 m. lapkričio 4 d., *LCVA*, f. 391, ap. 4, b. 1458, l. 564.

Kaip matyti, visi kviestiniai rusų istorikai stengėsi įveikti kalbos barjerą[325], tačiau sėkmingiausiai tai padarė L. Karsavinas, nuolat tobulinęs lietuvių kalbos įgūdžius[326].

Visi Lietuvoje gyvenę ir dirbę svetimšaliai mokslininkai įnešė savo indėlį į Lietuvos istorijos mokslo plėtotę. Ypatingi nuopelnai čia priklauso L. Karsavinui ir I. Lappo. Pastarojo nuopelnas buvo Lietuvos valstybingumo po Liublino unijos patvirtinimas moksliniais argumentais ir oponavimas šiuo klausimu Lenkijos oficialiajai pozicijai[327]. P. Gronskis, anot A. Šapokos, patį unijos su Švedija sumanymą pateikė visiškai naujoje lietuviškajai opinijai palankioje plotmėje[328]. Jis 1926 m. pasiūlė išrinkti HMF atstovą į Tarptautinės intelektualų bendravimo komisijos Istorijos skyrių ir tais pačiais metais paaukojo HMF bibliotekai 691 litą (nupirko 48 tomus mokslinių leidinių)[329].

L. Karsavinas ir I. Lappo nusipelnė Lietuvos istorijos mokslui ir išugdydami nemažai pajėgių jaunosios kartos istorikų. 1927 m. iš P. Gronskio perėmęs HMF Visuotinės istorijos katedros vedėjo pareigas L. Karsavinas kartu buvo ir autoritetingiausias visuotinės istorijos specialistas Lietuvoje, išugdęs savo žymiausią mokinį J. Jakštą[330]. I. Lappo žymiausiu mokiniu galima vadinti A. Šapoką[331].

b) problemiški etninės priklausomybės atvejai

Lietuvos istorikų bendrijoje pasitaikė ir problemiškų etninės priklausomybės atvejų. Lenkų istoriografijoje, pradedant M. Brensztejnu ir baigiant K. Buchowskiu[332], M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė priskiriama prie lenkų tautybės VDU

---

[325] I. Lappo ir P. Gronskis kildino save iš lietuvių bajorų. Pirmasis – iš Vitebsko gubernijoje gyvenusių Lapo giminės atstovų (Ragauskas A., Istorikas Ivanas Lappo..., p. 82), antrojo senelis buvo Punios dvaro savininkas, vėliau emigravęs į Tverę (Gronskis Pavelas, *LE*, Boston, 1956, t. 7, p. 519).

[326] L. Karsavino žmona Lidija Karsavina laiške dukrai Irinai rašė, kad L. Karsavino „be akcento" lietuvių kalba skaitomos paskaitos turėjo mokytojų kursuose didelį pasisekimą, žr.: L. Karsavinos laiškas dukrai Irinai, 1936 m. liepos 20 d., *L. P. Karsavino archyvas. Knyga I: Šeimos paštas. Nespausdinti darbai*, Vilnius, 2002, p. 28.

[327] Ragauskas A., Istorikas Ivanas Lappo..., p. 82–83.

[328] Šapoka A., Dėl prof. Wl. Konopczyńskio paskelbtųjų 1655 m. Kėdainių sutarties dokumentų, *Lietuvos praeitis*, 1940, t. 1, p. 303. Jis turėjo omenyje P. Gronskio publikaciją „Instrumentum Lituanicae deditionis Anno 1655 die 18 Augusti", paskelbtą „Tautoje ir žodyje" (1924 m., nr. 2).

[329] 1926 m. lapkričio 26 d. HMF tarybos posėdžio protokolas, *VUB RS*, f. 96–VDU 17, l. 20.

[330] Selenis V., Visuotinės istorijos dėstytojai..., p. 192–196.

[331] Lasinskas P., Ivanas Lappo – Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, p. 3.

[332] Buchowski K., Retorsijos įkaitai, *Darbai ir dienos*, 2003, nr. 34, p. 77.

dėstytojų. Tačiau pirmoji iš paminėtųjų anketose rašėsi esanti „lietuvaitė"[333]. M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė galėjo nurodyti lietuvių tautybę nenorėdama pakenkti savo akademinei karjerai. Kita vertus, būta ir priešingų pavyzdžių – VDU Evangelikų reformatų teologijos fakulteto hebrajų kalbos dėstytojas K. Kurnatauskas neslėpdavo priklausomybės lenkų tautybei[334]. Tai netrukdė jam dirbti iki pat šio fakulteto uždarymo. A. Veryha-Darevskis prireikus galėjo rinktis net iš keturių tautybių – ne tik lenkų, bet ir baltarusių, ukrainiečių, lietuvių. Kaip matyti, „politinės tautos" palikuonių etninės priklausomybės klausimas gana sudėtingas. Matyt, šiuo atveju lemiamas veiksnys yra paties asmens apsisprendimas.

c) kitų tautų istorijos tyrimai

Pažymėtina, jog kitų tautų ir Lietuvos tautinių mažumų istoriją tarpukario Lietuvos istorikai tyrinėjo labai fragmentiškai. A. Janulaitis veikaluose „Užnemunė po Prūsais (1795–1807)" (1928 m.) ir „Lietuvos bajorai ir jų seimeliai XIX amž." pastebėjo totorių pėdsaką XIX a. Lietuvos visuomenėje[335]. A. Janulaitis domėjosi ir žydų istorija, M. Urbšienė – XIX a. ukrainiečių tautinio judėjimo geneze. Paminėtina, kad ekonomisto išsilavinimą turintis V. Vileišis 1934 m. paskelbė vertingą istorinę demografinę studiją apie tautinius santykius Mažojoje Lietuvoje[336].

2. Konfesinė priklausomybė

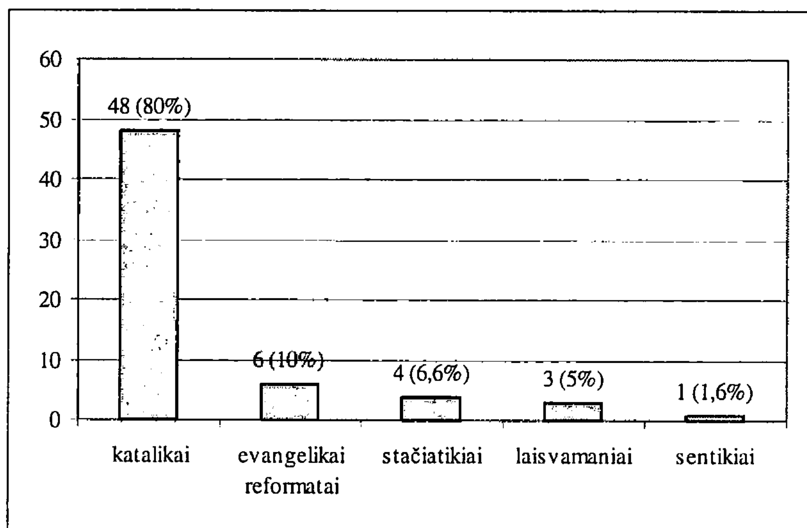
a) konfesinės grupės

Absoliuti dauguma tarpukario Lietuvos istorikų priklausė katalikų konfesijai (7 diagrama). Evangelikų reformatų ir stačiatikių istorikų konfesinės grupės buvo nedidelės (10 asmenų – 6,6%). Unikalus atvejis istorikų bendrijos kontekste – P. Tarasenkos priklausomybė sentikių religinei bendruomenei[337]. Gana žymus

---

[333] Žr. biogramą.
[334] Selenis V., Apie Lietuvos ir Lenkijos istorikų ryšius tarpukariu, *Kultūros barai*, 2004, nr. 12, p. 67.
[335] Bairašauskaitė T., *Lietuvos totoriai XIX amžiuje*, Vilnius, 1996, p. 7.
[336] Janulaitis A., Žydai Lietuvoje XIV–XIX amž. Bruožai iš Lietuvos visuomenės istorijos, *Švietimo darbas*, 1921, nr. 7/8, 9/10, 11/12, 1922, nr. ½, 7, 8, 9; Urbšienė M., Ukrainiečių tautinis judėjimas XIX a., *Kardas*, 1931, nr. 17; Vileišis V., *Tautiniai santykiai Maž. Lietuvoje ligi didžiojo karo istorijos ir statistikos šviesoje*, Kaunas, 1934.
[337] Žr. biogramą.

tarpukario Lietuvoje sentikių rusų veikėjas buvo Ivanas Prozorovas[338]. Jo 1933 m. išleistas veikalas „Sentikystės istorija“ naudotas kaip Dvasinių kursų klausytojų mokymo priemonė. Sąlyginai galima išskirti ir ateistines indiferentines religines pažiūras propagavusius istorikus. Paprastai jie buvo kilę iš katalikų arba mišraus konfesinio pobūdžio šeimų.

7 diagrama. 1918–1940 m. Lietuvos istorikų konfesinė priklausomybė

8 (13,3%) Lietuvos istorikai priklausė aktyviai katalikų visuomeninei organizacijai – ateitininkams. Tai – B. Dundulis, Z. Ivinskis, A. Kučinskas, J. Matusas, P. Pakarklis, J. Remeika, S. Sužiedėlis ir P. Šležas. Dauguma jų studijavo TFF. Anot ateitininkų ideologo S. Šalkauskio, „(...) ateitininkai privalo su visu rūpestingumu stengtis įsigyti gilaus religinio susipratimo, kuris sugeba suderinti aukštą mokslinės kultūros laipsnį su tikru katalikiškosios doktrinos supratimu“[339].

Stačiatikių konfesijai priklausė 4 rusų istorikai – L. Karsavinas, I. Lappo, P. Gronskis, M. Vorobjovas. L. Karsavinui 1927 m. atvykus į Kauną reikėjo paneigti mitą apie save kaip apie „kraštutinį stačiatikį“. Jis pareiškė norą bendrauti

[338] Поташенко Г., Актёр, историк старообрядчества (Иван Алексеевич Прозоров), *Darbai ir dienos*, t. 34, 2003, p. 177–190.
[339] Šalkauskis S., *Ateitininkų ideologija...*, p. 56.

ne tik su stačiatikių, bet ir su kitų konfesijų kunigais, kurie galėtų išsakyti savo nuomonę apie jo darbus[340].

Ateistais arba laisvamaniais save laikė ir jiems priskirtini P. Pakarklis, V. Trumpa ir J. Šliūpas. P. Pakarklis, anot V. Pšibilskio, ateistu tapo pasipiktinęs krikdemų ir ateitininkų finansinėmis aferomis. Jo ateistinių pažiūrų plėtrai taip pat įtakos turėjo 1932–1933 m. VDU dėstę A. Janulaitis ir V. Biržiška[341]. V. Trumpa save vadino nepriklausomu žmogumi – „žmogumi be Dievo"[342].

Evangelikų reformatų konfesinės kilmės istorikų grupėje išryškėja įdomus reiškinys. J. Yčo, P. Jakubėno ir E. Volterio atvejais konfesinė priklausomybė abejonių nekelia, tačiau K. Jablonskio, K. Avižonio ir V. Biržiškos atvejai šiuo atžvilgiu nėra vienareikšmiai. Katalikų bažnyčiose krikštyti K. Avižonis ir K. Jablonskis vėliau (1939–1940 m.) anketose pradėjo pasirašinėti evangelikais reformatais[343]. Tą patį, skirtingai nuo savo brolio M. Biržiškos, anketoje pažymėjo ir V. Biržiška[344].

Šiuos konfesijos pakeitimus lėmė aplinkybė, kad tiek K. Jablonskis, tiek K. Avižonis gimė konfesiniu atžvilgiu mišriose šeimose. J. Stakauskas savo studijoje apie vyskupą M. Paliulionį pateikė istorinį šio reiškinio paaiškinimą. Jo nuomone, antilietuviška M. Paliulionio politika suteikė dar vieną motyvą liberalių, kairiųjų ir indiferentiškų pažiūrų veikėjams paneigti katalikybę. Daug jų su simpatija atsiliepdavo apie protestantizmą. Tai paskatino ir Jablonskį, Avižonį su šeimomis pereiti į kalvinizmą[345]. Todėl iš dalies K. Jablonskį ir K. Avižonį galima priskirti ateistinių pažiūrų istorikų grupei[346].

[340] Lasinskas P., L. Karsavino veikla Vytauto Didžiojo universitete, *Darbai ir dienos*, 1996, nr. 2 (21), p. 29–31.

[341] Pšibilskis V., Profesoriaus Povilo Pakarklio gyvenimas ir veikla, Pakarklis P., *Raštai*, Vilnius, 1987, p. 8.

[342] Trumpa V., Žmogus be Dievo, *Metmenys*, 1987, nr. 53, p. 124.

[343] Merkys V., *Konstantinas Jablonskis*, Kaunas, 1992, p. 9–10; K. Avižonio tarnybos lapas, 1939 09 21, *LCVA*, f.–r. 856, ap. 2, b. 1055, l. 1.

[344] Žr. biogramą.

[345] Stakauskas J., Vyskupas M. L. Paliulionis ir lietuviškasis klausimas, *Naujieji nacionalizmai ir katalikų bažnyčia Lietuvoje*, Vilnius, 2003, p. 409.

[346] Iš minėtos 1939 m. anketos matyti, kad K. Avižonis laikė save evangeliku reformatu (p. 60). Greičiausiai todėl jis Z. Ivinskio rašytos dalies A. Šapokos redaguotoje „Lietuvos istorijoje" recenzijoje akcentavo tendencingą jėzuitų ir reformatų reikšmės vertinimą, nors A. Šapokos tekste tokio dalyko nėra; žr.: Lasinskas P., A. Šapokos redaguota „Lietuvos istorija": parengimas ir koncepcija, *Istorija*, 2003, nr. LVIII, p. 57.

b) bažnytinės istorijos tyrimai

Bažnyčios istorija buvo populiari tarpukario Lietuvos istorikų mokslinių tyrimų kryptis – ją tyrė 16 istorikų (26,6%)[347]. Jos temomis domėjosi kunigai – A. Alekna, P. Jakubėnas, I. Kliausis, P. Penkauskas, J. Stakauskas, A. Steponaitis, ateitininkai P. Šležas, S. Sužiedėlis, P. Pakarklis, Z. Ivinskis, J. Jakštas, vyresnės kartos atstovai J. Yčas ir M. Andziulytė-Ruginienė. Suprantama, jų požiūris į reformacijos judėjimo istorijos reikšmę nebuvo vienodas[348]. Antai J. Matusas, recenzuodamas A. Aleknos „Katalikų bažnyčios istoriją Lietuvoje", pastebėjo, kad A. Alekna „tiesiog klasiškai apibūdino" Lietuvos protestantizmą ir jo trūkumus[349].

Ar istorikų (ypač kunigų) tikybinės pažiūros atsispindėdavo jų moksliniuose darbuose? Atsakant į šį klausimą verta prisiminti garsiąją A. Aleknos ir A. Voldemaro diskusiją dėl „Dievo apvaizdos" vaidmens Lietuvos istorijos moksle. Recenzuodamas „Bažnyčios istoriją" A. Voldemaras apkaltino A. Alekną esant apologetu, o ne istoriku[350]. A. Alekna jo nuomonę atmetė teigdamas: „Voldemaras nori, kad istorijoje Dievo veikimo niekur nebūtų matyti, tuo tarpu Dievo apreiškimas yra istorijos faktas (...). Kitas istorijos faktas yra Kristus ir jo stebuklai (...)"[351]. Taigi religinės pažiūros atsispindėjo ir istoriko požiūryje į istoriją. Šis atvejis puikiai tinka Irenos Vaišvilaitės apibendrinimui, kad katalikiškajame istorijos rašyme pripažįstamas Apvaizdos veikimo sąlygotumas ir Dievo veikimas istorijoje, tačiau suderinti tikėjimą Apvaizda ir Apvaizdą, turint omenyje istorijos rašymą, sunku kaip tik dėl Dievo veikimo ne pagrindiniame, o antrajame dramos plane[352].

---

[347] Žr. šio darbo 67 p.

[348] Antai pavarčius 1929 m. A. Aleknos „Bažnyčios istorijos" leidimą iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog autorius siekė atskleisti objektyvias reformacijos priežastis: „Popiežiams gyvenant Avinjone, pakrypo į blogąją pusę Bažnyčios tvarka (...) Ir tikrai daug daiktų buvo taisytina. Ypatingai Vokietijoje". Toliau A. Alekna aprašo M. Liuterio gyvenimą: „M. Liuteris (...) augo dideliame varge, tėvo ir mokytojo mušamas. Tai pagadino Liuterio būdą, jo širdyje paliko lyg koksai pyktis ant žmonių (...)". (Alekna A., *Bažnyčios istorija,* Kaunas, 1929, p. 139). J. Totoraitis tą patį epizodą pateikia kiek kitaip: „(...) dėl draugo mirties ir nusigandęs jį ištikusios perkūnijos jis ėmė mąstyti apie savo sielos išganymą" (Totoraitis J., *Naujųjų amžių istorija,* Marijampolė, 1923, p. 30). Palyginus A. Aleknos ir J. Totoraičio vadovėlių tekstus matyti, jog pastarojo teiginiai yra nuosaikesni ir atsargesni. J. Totoraitis nesileido į kategoriškus apibendrinimus, o tiesiog dėstė faktus. Žinoma, visai apibendrinimų išvengti katalikų kunigui ir Marijonų ordino vienuoliui nepavyko, tačiau, palyginti su A. Aleknos teksto moralizuojančiu tonu, jie gana neryškūs.

[349] Matusas J., [rec. kn.] Alekna A., *Katalikų bažnyčia Lietuvoje,* Kaunas, 1936; *Lietuvos Aidas,* 1936, nr. 32 (panašią recenziją 1938 m. „Tiesos kelyje" paskelbė ir Z. Ivinskis).

[350] Voldemaras A., [rec. kn.] Alekna A., *Bažnyčios istorija,* Tilžė, 1920; *Mūsų Senovė,* Kaunas, 1921, nr. 2, p. 124.

[351] Alekna A., Dėl „Lietuvos istorijos" ir „Bažnyčios istorijos" kritikos (atsakymas A. Voldemarui), *Mūsų senovė,* Kaunas, 1922, nr. 3, p. 441.

[352] Vaišvilaitė I., Apie istoriją, Apvaizdą ir laisvą valią, *Naujasis Židinys – Aidai,* 2004, nr. 5, p. 766.

Šio skyriaus pabaigoje pažymėsiu, kad tik 10 (16,6%) tarpukario Lietuvos istorikų atstovavo tautinėms mažumoms (rusų, latvių ir baltarusių). Į VDU norėta pritraukti daugiau istorikų iš užsienio. Atvykę dirbti kviestiniai rusų profesoriai stengėsi išmokti lietuvių kalbą. Nepaisant nevienodų šių pastangų rezultatų, visi rusų istorikai įnešė savą indėlį į Lietuvos istorijos mokslo plėtotę. I. Lappo ir P. Gronskis stengėsi aktualinti Lietuvos istorijos problemas tuometinei Lietuvos politikai palankia argumentacija. L. Karsavinas ir I. Lappo nusipelnė Lietuvos istorijos mokslui išugdydami pajėgių jaunosios kartos atstovų. Žymiausi jų mokiniai – J. Jakštas ir A. Šapoka. Kitų tautų ir Lietuvos tautinių mažumų istorijos temomis Lietuvos istorikai domėjosi nedaug – paskelbė vos kelias publikacijas.

Absoliuti dauguma (80%) aptariamojo laikotarpio istorikų priklausė katalikų konfesijai. 18,3% priklausė kitoms – evangelikų reformatų, stačiatikių ir sentikių – konfesijoms. Dalis istorikų (5%) buvo indiferentai arba ateistai. Dažnai jie buvo kilę iš mišraus konfesinio pobūdžio arba laisvamaniškas pažiūras propagavusių šeimų. Tai leido istorikams netgi keisti savo konfesinę priklausomybę (K. Avižonio, K. Jablonskio ir V. Biržiškos atvejai). 13,3% istorikų priklausė aktyviai katalikų visuomeninei organizacijai – ateitininkams. Bažnyčios istorija – antroji tarpukario Lietuvos istorikų mokslinių interesų sritis po politinės istorijos. Ją tyrinėjo daugiausia kunigai ir ateitininkai, kurie reformacijos judėjimo istoriją dažnai vertindavo tendencingai, tačiau šiuo atžvilgiu būta ir išimčių.

VI. LYTIES IR ŠEIMOS FAKTORIUS

Šios dalies tikslas – atsakyti į klausimus, kiek moterų reiškėsi tuometiniame Lietuvos istorijos moksle ir kurią iš jų galime laikyti pirmąja profesionalia istorike, ar turėjo įtakos jų skaičiui socialinė kilmė, ar šeiminė padėtis ir lyties faktorius nulemdavo istorikų įsidarbinimo galimybes aptariamo laikotarpio Lietuvoje.

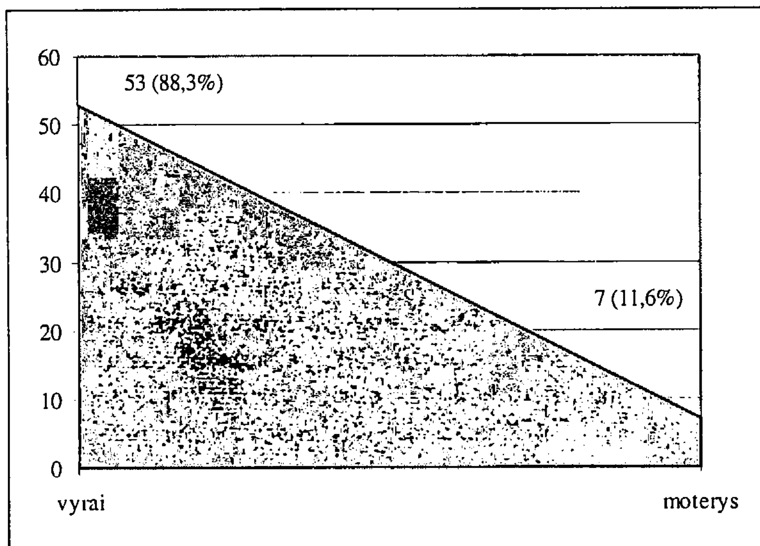
1. Moterų skaičius tarpukario Lietuvos istorikų bendrijoje

Galima paminėti tik 7 moteris (iš 60-ies bendrijos atstovų, žr. 8 diagramą), bandžiusias profesionaliai reikštis tiriant istoriją ir populiarinant mokslą aptariamo laikotarpio Lietuvoje. Tarp jų – Marija Rudzinskaitė-Arcimavičienė, vienintelė moteris, skaičiusi istorijos kursus universitete, pirmoji ir vienintelė egiptologė, išleidusi keletą mokslo populiarinimo knygelių, hieroglifų žodynėlį, senovės Rytų istorijos vadovėlį. Tarp jų ir Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, viena iš 1937 m. istorijos mokytojų sekcijos kūrėjų Lietuvos istorijos draugijoje, 1935 m. išleidusi Lietuvos istorijos vadovėlį, 1938 – socialinę ir lokalinę „protomikroistorinę" studiją „Žemaičių bajoro ūkis I pusėj XIX šimtmečio", 1939 – chrestomatiją „Lietuvos vaizdai ir raštai". Dar viena moteris – pirmoji meno istorikė Halina Kairiūkštytė-Jacinienė, 1926 m. Ciuriche apgynusi disertaciją apie Pažaislį – barokinį Lietuvos vienuolyną, kuri lietuvių kalba publikuota 1930 m. „Tautoje ir žodyje". Marija Andziulytė-Ruginienė – pirmoji Lietuvos moteris, gavusi daktaro laipsnį 1923 m. Friburge už studiją apie christianizacijos pradžią Žemaitijoje (lietuviškai publikuota 1937 m.). Paminėtina ir Marija Krasauskaitė, 1927 m. Ciuriche apgynusi disertaciją apie Lietuvos bajorijos privilegijas iki XV a. pabaigos. Šią nuodugnią analitinę studiją gerai įvertino ir vertina tiek Z. Ivinskis, tiek sovietmečio, tiek nūdienos žymiausi istorikai[353]. Tarp aptariamų moterų ir pirmąja Lietuvos teisės istorike vadinama Janina Deveikytė-Navakienė (Deveikė), taip ir nesuspėjusi iki karo pradžios parengti disertacijos. Dar viena moteris – pirmoji XX a. istorijos tyrinėtoja Marija Mašiotaitė-Urbšienė, paskelbusi dvi gerai įvertintas studijas apie vokiečių okupuotos Lietuvos gyvenimą per Pirmąjį pasaulinį karą. Paminėtina ir pirmojo sieninio Lietuvos istorijos žemėlapio, išleisto 1937 m., autorė Ona Girčytė-Maksimaitienė[354].

---

[353] Gudavičius E., Zenonas Ivinskis ir jo veikalas, Ivinskis Z., *Lietuvos istorija. Iki Vytauto Didžiojo mirties*, Vilnius, 1991, p. 418.

[354] Ji plačiau kaip istorijos tyrinėtoja atsiskleidė tik sovietmečiu. Paminėtina ir Veronika Bakšytė-Karvelienė, kuri Karaliaučiaus universitete studijavo pedagogiką, psichologiją, vokiečių literatūrą ir 1929 m. Karaliaučiuje apgynė disertaciją apie kovą dėl lietuvių kalbos vartojimo mokyklose 1855–1864 m. carinės valdžios mokyklų reformos metu (Bakšytė V., „Beitrag für Geschichte des Kampfes von die Schulsprache in Litauen mit besonderer Berücksichtigung der Zeit des Grosen Reformen (1855–1864)", 1930). Tačiau istorijos tyrimų srityje ji daugiau darbų nemėgino publikuoti.

8 diagrama. 1918–1940 m. Lietuvos istorikų bendrijos sudėtis lyties atžvilgiu

Šios 7 istorikės sudarė tik 11,6% visos tuometinės istorikų bendrijos. Pažvelgus į pasaulinį kontekstą matyti, kad panašaus moterų procento būta ir tarpukario Varšuvos istorikų bendrijoje: ją sudarė 35 moterys ir 387 vyrai (moterų santykis – 8,3%)[355]. Iš 20-ies disertacijas apgynusių aptariamo laikotarpio istorikų keturios buvo moterys. Taigi moterų disertacijos sudarė 20% visų tarpukario Lietuvos istorikų apgintų disertacijų. JAV pietinėse valstijose 1927–1940 m. laikotarpiu mokslinę veikla užsiėmė 5 istorikės, kurios buvo net kelių istorijos krypčių pionierės: socialinės ir moterų istorijos tyrimų[356]. Aktyviu moterų visuomeniniu judėjimu garsėjančioje Švedijoje pirmosios moterys tapo profesionaliomis istorikėmis jau XIX a. pabaigoje. Tai Upsaloje disertacijas apgynusios Ellen Fries (1883 m.) ir Lydia Wahlström (1898 m.). Tačiau, nepaisant to, moterys nebuvo universitetų akademinio gyvenimo dalyvės iki pat Antrojo pasaulinio karo[357].

[355] Maternicki J., Obraz statystyczny warszawskiego środowiska historycznego 1918–1939 (cz. I), *Przegląd Humanistyczny*, 1990, nr. 7, s. 41.

[356] Pfeffer P. F., Spall R. F. Jr., [rec. kn.] Book review: Unheard voices: The First Historians of Southern Women, edited Anne Firor Scott, Charlottesville : University Press of Virginia, 1993; *Historian*, Spring 94, vol. 56, issue 3.

[357] Gunneriusson H., *A Successful Disputation* (remtasi šio autoriaus tekstu, atsiųstu elektroniniu paštu – V. S.).

2. Pirmoji profesionali Lietuvos istorikė

Kuri iš anksčiau minėtų 7 moterų laikytina pirmąja profesionalia Lietuvos istorike? Variantų yra nedaug. 1886 m. publikuoto veikalo „Lietuvos istorija" autorė Konstancija Skirmuntaitė priskirtina prie romantizmo mokyklos atstovų. 1916 m. pirmosios profesionalias istorijos studijas Maskvos universiteto Istorijos ir filologijos fakultete užbaigusios M. Rudzinskaitės-Arcimavičienės pirmoji publikacija – 1915 m. išleista knygutė „Konstantinopolis" – buvo kelionių įspūdžių aprašymas, o ne studija. Manyčiau, labiausiai pirmosios profesionalios istorikės vardas teiktinas M. Andziulytei-Ruginienei, pirmajai lietuvei, įgijusiai daktaro laipsnį 1923 m. Friburge. Beje, ten pat 1905 m. pirmasis iš vyrų tą laipsnį gavo Jonas Totoraitis. Taigi, nors ir dviprasmiškai vertintas, Friburgo universitetas šiuo atžvilgiu užima tarsi simbolinę vietą Lietuvos istoriografijos istorijoje. Pažymėtina, jog šis F. Sliesoriūno iškeltas faktas, matyt, nėra visuotinai pastebėtas, nes kai kur rašoma, kad pirmoji iš lietuvių moterų disertaciją apgynė H. Kairiūkštytė-Jacinienė[358].

3. Istorikų šeiminė padėtis

V. Daugirdaitė-Sruogienė atsiminimuose minėjo, kad 1929 m. jai baigus Kauno universitetą, kažkas iš istorikų profesorių pasiūlė jai skirti stipendiją specializuotis užsienyje. Tačiau V. Biržiška ją atkalbėjo ten vykti argumentuodamas, jog istorikė negalinti palikti šeimos[359]. Matyt, rūpesčiai dėl vyro ir vaikų trukdė V. Daugirdaitės-Sruogienės (kaip ir kitų istorikių) mokslinei karjerai. Šį teiginį patvirtina ir istorikų bendrijos santuokų statistika. Iš 53 istorikų vyrų šeimas buvo sukūrę 22 (35,6%), 31 (51,6%) aptariamu laikotarpiu buvo likęs viengungis[360]. Moterų situacija priešinga – iš 9 istorikių tik viena M. Krasauskaitė neturėjo santuokinių ryšių. Šeiminis gyvenimas ne visų istorikių buvo sėkmingas. Teisės istorikė J. Deveikytė-Navakienė išsiskyrė su vyru Jonu Navaku, Klaipėdos krašto gubernatoriumi, pasirinkdama „Deveikės" pavardę, meno istorikė H. Kairiūkštytė-Jacinienė išsiskyrusi ištekėjo antrą kartą, M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė liko našlė[361].

[358] Bielinienė J., Halina Kairiūkštytė-Jacinienė, Kairiūkštytė-Jacinienė H., *Pažaislis, baroko vienuolynas Lietuvoje*, Vilnius, 2001, p. 228.
[359] Daugirdaitė-Sruogienė V., Mano studijos, *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1992, nr. 2, p. 11.
[360] Šiuos duomenis apskaičiavo šio darbo autorius, remdamasis sukaupta 60-ies jo parengtų biogramų informacija.
[361] M. Arcimavičienės tarnybos lapas, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 25, l. 1.

4. Moterų įsidarbinimo istorijos mokslo institucijose galimybės

VDU HMF 1932 m. iš 193 studentų būsimųjų istorikų studijavo 79 vyrai ir 114 moterų[362]. Per 1922–1940 m. laikotarpį diplomus gavo 93 asmenys, iš jų 33 vyrai (21 iš jų paskelbė nors po kelias publikacijas) ir 60 moterų[363]. Pažymėtina, jog istorikės kilo iš bajorų, inteligentų ir stambiųjų ūkininkų šeimų. Turtingesni tėvai turėjo daugiau galimybių išleisti dukras į mokslus, šiose šeimose susiformavusi moterų savimonė natūraliai kreipė jas į mokslą. Tačiau, kaip matyti, nors moterų buvo dvigubai daugiau, jos dirbti mokslinį darbą faktiškai neturėjo galimybių.

Ryškiausia disproporcija matyti darbo aukštosiose mokyklose srityje – tik viena istorikė M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė dėstė Kauno universitete. Kitos istorikės taip pat bandė įsidarbinti VDU, tačiau joms konkuruoti su vyrais trūkstant etatų buvo beveik neįmanoma. M. Krasauskaitė 1926 m. Ciuricho universitete apgynusi disertaciją mėgino gauti asistentės vietą HMF Lietuvos istorijos katedroje, tačiau tos katedros vedėjas J. Yčas jos nepriėmė motyvuodamas etatų trūkumu[364].

1922 m. VDU TFF taryba nutarė komandiruoti į užsienį stažuotei numatomus kandidatus į šio fakulteto mokslinius darbuotojus. Be Vinco Mykolaičio-Putino ir Prano Penkausko, posėdžio protokole paminėta ir M. Andziulytė-Ruginienė[365]. Tačiau kitais metais į TFF nutarta priimti ne ją, o iš stažuotės Miunchene grįžusį P. Penkauską. Tam, kad nurungtų pirmąją Lietuvos istorikę profesionalę, jam neprireikė net gintis disertacijos. Tiesa, ne visos istorikės veržėsi dirbti į VDU. Pateikti faktai primena Pierre Bourdieu išskirtą lyčių „simbolinės prievartos" reiškinį – socialiai sukurtą agorafobiją, verčiančią moteris pasišalinti iš viešos formalios veiklos, iš kurios jos yra struktūriškai išstumtos[366]. Antai meno istorikė H. Kairiūkštytė-Jacinienė iš Ciuricho, kur rengė savo disertaciją, 1924 m. rašytame laiške klausė kolegos P. Galaunės: „ (...) ar doktoratas iš dailės istorijos tai yra conditio sine qua non, kad gauti vietą ar galimybę dėstyti istoriją Dailės mokykloj ar universitete?"[367]. Laiško pabaigoje meno istorikė vis dėlto pažymėjo, jog ją labiau traukia darbas Dailės mokykloje negu universitete. Grįžusi iš Ciuricho H. Kairiūkštytė-Jacinienė 1927–1933 m. dirbo šios įstaigos bibliotekoje[368].

[362] Lasinskas P., *Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 metais*, Vilnius, 2004, p. 97.
[363] Dundulis B., Istorikų rengimas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 metais, *VDU ir LKMA 70-metis*, Kaunas, 1993, p. 163.
[364] Sruogienė V., Siekusi tobulumo, *Sugrįžimai*, 1994, nr. 13, p. 5.
[365] 1922 m. birželio 9 d. TFF tarybos posėdžio protokolo ištrauka, *LCVA*, f.–r. 856, ap. 2, b. 640, l. 15.
[366] Bourdieu P., Wacquant L. J. D., *Įvadas į refleksyviąją sociologiją*, p. 104–105.
[367] H. Kairiūkštytės-Jacinienės laiškas P. Galaunei iš Ciuricho, 1924 05 10, *LMAB RS*, f. 132- 42, l. 1.
[368] Bielinienė J., Liūdna gyvenimo istorija, *Dienovidis*, 1996, nr. 39, p. 12.

Istorikės, nepatekusios į VDU mokslinius bendradarbius, dirbdavo pedagoginį darbą ir iškildavo iki gimnazijos direktoriaus pareigų. M. Andziulytė-Ruginienė 1926–1938 m. vadovavo Kauno „Saulės" mergaičių mokytojų seminarijai, V. Daugirdaitė-Sruogienė ir M. Krasauskaitė nuo 1939 m. – kelioms Vilniaus gimnazijoms.

Baigiant šį skyrelį pažymėtina, jog tik 7 moterys tyrinėjo istoriją. Jos sudarė 11,6% visos tuometinės istorikų bendrijos. Tarpukario Lietuvos istorikės buvo kilusios iš bajorų, inteligentų ir stambiųjų ūkininkų šeimų, kurios turėjo daugiau galimybių išleisti jas į mokslus. Iš 20-ies apgynusių disertacijas istorikų keturios buvo moterys, jos sudarė 20% visų disertantų. Ryškiausia disproporcija matyti darbo aukštosiose mokyklose srityje – tarp VDU mokslinių bendradarbių buvo tik viena istorikė M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė. Kitų istorikių bandymai įsidarbinti VDU žlugo, nes joms konkuruoti su vyrais trūkstant etatų buvo sunku. Kita priežastis – vyravęs tuometinėje visuomenėje požiūris, jog moteris pirmiausia turi rūpintis šeima ir nesudaryti konkurencijos vyrams. Nepriimtos į universitetą moterys dažniausiai dirbdavo gimnazijose. Galima daryti prielaidą, kad „simbolinės lyčių prievartos" sąlygomis moterys pernelyg ir nesiveržė dirbti į universitetą.

5. Moters ir šeimos istorijos tyrimai

Moterų padėties istorijoje problemos, kaip ir kitų tautų bei tautinių mažumų tema, retai pakliūdavo į istorikų vyrų mokslinių interesų akiratį, o jeigu ir pakliūdavo, dažniausiai mokslą populiarinančių straipsnių pavidalu[369]. Iš moterų šia tematika domėjosi M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė, V. Daugirdaitė-Sruogienė ir M. Andziulytė-Ruginienė[370].

[369] Ivinskis Z., Karalienės Barboros Radvilaitės drama, *Naujoji Vaidilutė*, 1935, nr. 8–9, p. 310–321, nr. 10, p. 376–380, Prancūzų tautos didvyrė šventoji Jeanne d'Arc, *Tiesos kelias*, 1929, nr. 7–8, p. 29–30; Dundulis B., Keletas istorijos žinių apie Vytauto Didžiojo motiną Birutę, *Naujoji Vaidilutė*, 1930, nr. 12, p. 315–322; Šapoka A., Ginčas dėl Radvilaitės rankos, *Naujoji Romuva*, 1931, nr. 6, p. 140–144; Jonynas I., Aldona D.L.K. Gedimino duktė, Kaunas, 1932, atspausdinta iš *LE*, t. 1; Alena: 1) D.L.K. Algirdo duktė; 2) A. Glinskaitė, Kaunas, 1933, atspausdinta iš *LE*, t. 1; Barboros, Kaunas, 1934, atspausdinta iš *LE*, t. 2; Birutė, Kaunas, 1935, atspausdinta iš *LE*, t. 3; Elžbietos, Kaunas, 1934, atspausdinta iš *LE*, t. 2.

[370] Rudzinskaitė-Arcimavičienė M., Moters būklė senovės Egipte (pirmoji moteris soste – faraonė Hatšepsut), *Senovės Rytai*, Kaunas, 1932, nr. 1; Sruogienė V., Moters ekonominė reikšmė baudžiauninko valstiečio ūkyje XIX-to amžiaus viduryje, *Lietuvos žinios*, 1930, nr. 55; Mūsų praeities moterų siluetai, *Naujoji Romuva*, 1936, nr. 39 (299), p. 709–713. M. Andziulytė 1923 m. LKMA I suvažiavime skaitytame pranešime „Moters būklė viduriniais amžiais ir moterų emancipacija" apibūdino moters ekonominę, intelektualinę ir moralinę padėtį šiuo laikotarpiu, taip pat pirmąkart Lietuvoje plačiai kalbėjo apie feminizmo pradininkę Christianą de Pisan, aptarė feminizmo problemas Lietuvoje, žr.: Vasiliauskienė A., Moterys Lietuvių katalikų mokslų akademijoje (1922–1940), *LKMA metraštis*, Vilnius, 2000, t. 16, p. 618–620.

VII. AMŽIAUS GRUPĖS IR KARTŲ KAITA

Istorikų bendrijoje, kaip ir bet kurioje kitoje profesinėje bei socialinėje grupėje, vyko kartų kaita. Pagal JAV sociologų teorijas akademinėje bendruomenėje vadinamosios „akademinės klikos" laikosi tam tikros strategijos: globoja konkrečiai tyrinėtojų grupei ar būriui priklausančius jaunesnius kolegas, rašo jiems rekomendacijas, sudaro geras darbo sąlygas, proteguoja ir palankiai recenzuoja saviškių straipsnius bei knygas[371]. Skirtingi tyrinėtojai susikuria ar panaudoja įvairius šio reiškinio modelius[372]. Analogiškas reiškinys iš dalies gyvavo ir tarpukario Lietuvos istorikų bendrijos kontekste.

1. Amžiaus grupės

Lietuvos istorikų bendrijoje jaunosios kartos atstovai ypač pradėjo vyrauti 1930–1935 m. (5 lentelė), tuo laikotarpiu mokslinėje veikloje reiškėsi daugiausia 22–35 m. amžiaus grupės istorikai (39 asmenys). J. Maternickis Varšuvos istorikų bendrijoje išskyrė 3 istorikų amžiaus grupes: 1) jauno amžiaus (iki 35 m.), 2) vidutinio amžiaus (36–50 m.), 3) vyresnio amžiaus (51 ir daugiau metų)[373]. Panašų suskirstymą galima taikyti ir šiam tyrimui. Jaunoji karta tuo metu sudarė daugiau negu pusę visos tiriamosios Lietuvos istorikų bendrijos atstovų (53,4%). Gana nemažai jaunųjų istorikų buvo aktyvūs ir 1935–1940 m. laikotarpiu (35,6%). Vyriausiu iš prieškario nepriklausomos Lietuvos sulaukusių istorikų bendrijos atstovų galima laikyti 1856 m. gimusį E. Volterį, jauniausiais – 1913 m. gimusius V. Trumpą ir A. Platerį.

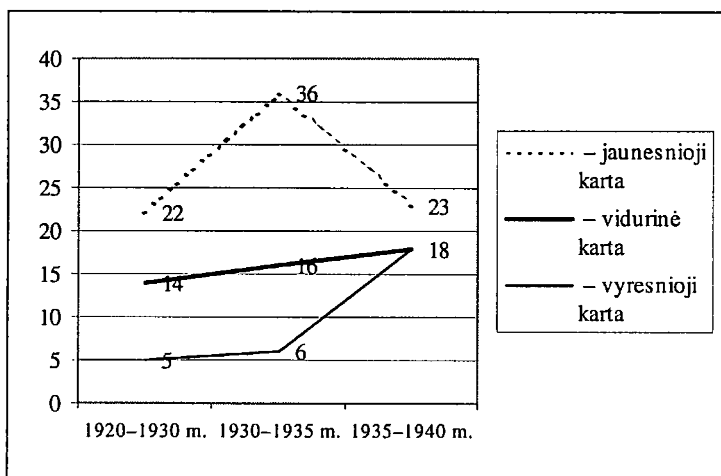
5 lentelė

Tarpukario Lietuvos istorikų amžiaus grupių dinamika

Amžiaus grupės	Gimimo laikotarpis	Asmenų skaičius 1920–1930 m.	Gimimo laikotarpis	Asmenų skaičius 1930–1935 m.	Gimimo laikotarpis	Asmenų skaičius 1935–1940 m.
Jaunoji	1895–1900	23 (31%)	1900–1908	38 (52%)	1900–1913	25 (34,2%)
Vidurinė	1880–1895	15 (20,5%)	1890–1900	21 (28,7%)	1895–1900	22 (30,1%)
Vyresnioji	1860–1880	11 (14,8%)	1870–1890	12 (16,2%)	1870–1895	23 (31%)

[371] Samalavičius A., *Universiteto idėja ir akademinė industrija*, Vilnius, 2003, p. 98.
[372] Žr. šio darbo 22–32 p.
[373] Maternicki J., Polskie badania nad środowiskami historycznymi – założenia, organizacja, rezultaty, *Przegląd Humanistyczny*, 1995, nr. 1, s. 28.

Jaunųjų istorikų „banga" 4-ajame dešimtmetyje pasireiškė ir mokslinio produktyvumo prasme. Jie paskelbė dvigubai daugiau straipsnių ir monografijų įvairiomis istorijos temomis negu vyresnieji istorikai. Apskaičiavus mokslinės produkcijos vienetus (jie pateikti šio darbo prieduose – biogramose), gautas rezultatas, kurį galima išreikšti santykiu 248:117. Tačiau daugiau monografijų atskirai publikavo vyresnieji istorikai. Daugiausia recenzijų sulaukė 1934 m. išleista J. Stakausko studija „Lietuva ir Vakarų Europa XIII-ame amžiuje", 1936 m. – A. Šapokos redaguota „Lietuvos istorija", Z. Ivinskio studija „Lietuvos valstiečių luomas XIII–XVI amžiuje" (visų veikalų po 6)[374]. Didžiausią recenzijų dalį parašė taip pat jaunosios istorikų kartos atstovai (santykis su vyresniąja šiuo atžvilgiu – 126:27). Daugiausia recenzijų publikavo Z. Ivinskis (38) ir J. Matusas (28) (aktyvūs recenzentai buvo J. Jakštas ir P. Štuopis), kurie paskelbė ir daugiausia straipsnių, skirtų tuometinės Lietuvos ir visuotinės istorijos mokslo problemoms aptarti.

9 diagrama. Lietuvos istorikų kartos 1918–1940 m.

[374] Šie rezultatai gauti apskaičiavus duomenis remiantis leidiniais: *Bibliografijos Žinios*, Kaunas, 1928, nr. 1, p. 5; 1929, nr. 4, p. 133–134; 1936, nr. 1, p. 15–16; nr. 4, p. 85; 1937, nr. 1, p. 15–16; nr. 6, p. 239; 1938, nr. 1, p. 19; nr. 3, p. 95; nr. 9, p. 85; 1939, nr. 1, p. 19; nr. 4, p. 55; 1940, nr. 2, p. 59; *Augustinas Janulaitis (1878–1950). Biobibliografija*, Vilnius, 1972, p. 42–45; Balsytė I., Prof. Antano Aleknos bibliografija, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1999, t. 14, p. 365–386; Dubosaitė J., Kunigo, dr. Juozapo Stakausko bibliografija, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2001, t. 19, p. 72; *Jonas Matusas. Literatūros rodyklė 1921–1998*, sudarė L. Vanagaitė, Marijampolė, 1999, p. 23, 30, 33, 34, 36, 38, 41; Jonynas I., *Istorijos baruose. Bibliografija*, Vilnius, 1984, p. 296; *Zenonas Ivinskis. Bibliografija*, sud. O. Juozapaitienė, Plungė, 1993, p. 65–72.

2. Kartų kaita ir konfliktai

Tarp jaunosios ir vyresniosios istorikų kartų tvyrojo ir poleminė įtampa. A. Šapoka I. Jonyno 50 metų jubiliejaus minėjimui skirtoje kalboje pasidžiaugė, kad jubiliatas iš savo mokinių buvo sulaukęs ne tik pagarbos, bet ir prisirišimo. Tačiau kartu pažymėjo, jog „(...) darbo klestėjimo sąlyga ir laidas yra glaudus (ne maištingas) kontaktas bei sutarimas tarp bedirbančių bei vadų ir naujai ateinančių paramos jėgų"[375]. Šiame A. Šapokos teiginyje galima įžvelgti užuominą apie „kartų konfliktą", kuris savitą išraišką įgavo jauniesiems istorikams rengiant „Lietuvos istoriją".

1935 m. vyresniõsios (A. Janulaičio, I. Jonyno) ir jaunesniõsios (Z. Ivinskio, A. Šapokos) kartų nuomonės išsiskyrė dėl naujo Lietuvos istorijos vadovėlio rengimo. A. Janulaitis, I. Jonynas ir V. Biržiška manė, kad rašyti solidesnį Lietuvos istorijos vadovėlį dar anksti, nes pirma esą reikia pradėti nuo originalių monografijų[376]. Jaunieji istorikai – A. Šapoka, Z. Ivinskis, J. Jakštas ir P. Šležas – su tuo nesutiko. 1936 m., pasirodžius A. Šapokos redaguotai „Lietuvos istorijai", A. Janulaitis parašė recenziją XIX amžiui skirtai šio vadovėlio daliai, kurios autorius buvo P. Šležas. Recenzentas, nepagailėjęs kritikos, retoriškai klausė: „Ar autorius pasitaisys, juk sakoma, kad tai „jaunųjų" darbas, gal subręs?"[377]. Z. Ivinskis šią polemiką įvardijo vyresniųjų istorikų noru pasirinkus vieną „auką" jauniesiems istorikams parodyti, kad jų sumanymas dar nepribrendęs[378]. Tarpukario Lietuvoje vienas iš tokių vyresniųjų autoritetų buvo A. Janulaitis, kuris, anot V. Biržiškos, pirmasis po S. Daukanto pradėjo lietuviškai rašyti istorinius veikalus ir pastūmėjo prie darbo ištisą generaciją jaunesnių istorikų[379].

Minėtam veikalui parašė plačią recenziją ir K. Avižonis[380]. Ji, nors ir nebuvo publikuota, sukėlė diskusiją tarp pačių jaunųjų mokslininkų. Matyt, jie su re-

---

[375] A. Šapokos kalba, pasakyta prof. I. Jonyno jubiliejaus minėjime, 1934 01 24, *LMAB RS*, f. 233–9, l. 1.

[376] Merkys V., *Konstantinas Jablonskis*, p. 72.

[377] Janulaitis A., Lietuvai reikalinga objektinga istorija, *Lietuvos Žinios*, 1937, nr. 19 (5288).

[378] Ivinskis Z., Adolfo Šapokos darbai Lietuvos istorijos srityje, *Aidai*, 1961, nr. 6 (141), p. 241. „Kartų konfliktas", matyt, yra dėsningas reiškinys. S. Salmonowicziaus ir J. Serczyko nuomone, jis mokslinės polemikos praktikoje yra vienas svarbiausių veiksnių: jaunieji istorikai, pripažintų tuometinių autoritetingų tyrinėtojų nuomone, nereikšdavo jiems pakankamos pagarbos, o į tai vyresnieji istorikai reaguodavo ypač jautriai; žr.: Salmonowicz S., Serczyk J., Techne i Ethos recenzenta. Refleksje nad wspolczesną Polską krytyką historyczną, *Historyka*, 1974, t. 4, s. 134.

[379] Biržiška V., Prof. A. Janulaitis, *V. D. Universiteto žinios*, 1938, nr. 3–4 (19–20), p. 49.

[380] Dr. Konstantinas Avižonis. Naujoji „Lietuvos istorija", *LMAB RS*, f. 105–326, p. 1, 17, 22, 3.

cenzija susipažino 1938 m. Lietuvos istorijos draugijos susirinkime, kuriame diskutuota „Lietuvos istorijos" klausimais. Per diskusiją į J. Matuso ir K. Avižonio pastabas atsakė vadovėlio autoriai A. Šapoka ir Z. Ivinskis[381]. K. Avižonis sutiko su kai kuriomis A. Janulaičio mintimis dėl P. Šležo rašytos dalies, o S. Sužiedėlis ją net prilygino P. Šležo parašytiems Lietuvos istorijos vadovėliams pradinėms mokykloms[382]. Jau gyvendamas išeivijoje S. Sužiedėlis pažymėjo, kad A. Šapokos redaguotą „Lietuvos istorijos" vadovėlį kritiškai sutiko tik kai kurie vyresnieji Lietuvos istorikai (apie V. Trumpos, K. Avižonio ir savo paties kritiką jis neužsimine – V. S. past.)[383]. Tačiau iš tiesų, kaip minėta, aštri polemika vyko ir tarp pačių „jaunųjų". Antai P. Štuopis, nors ir pateikė daug kritinių pastabų kolektyvinės monografijos „Jogaila" autoriams, recenzijos pabaigoje pažymėjo, jog šis veikalas tinkamai atestuoja veikliąją jaunąją istorikų kartą[384]. Kaip matyti, polemika dėl „Lietuvos istorijos" nėra tipiškas „kartų konflikto" epizodas, nes joje vyresniosios istorikų kartos pusėje dalyvavo ir keli jaunieji istorikai. Kaip teisingai pastebėjo P. Lasinskas, ši polemika buvo labiau ideologinio pobūdžio – A. Janulaitis kritikavo kairiųjų požiūriu[385].

Kartų konfliktas pasireikšdavo vykstant varžyboms dėl etatų. 1938 m. lapkričio 9 d. svarstytos A. Šapokos ir Z. Ivinskio kandidatūros Lituanistikos instituto Istorijos skyriaus vedėjo pareigoms eiti, tačiau susikirtus interesų dispozicijoms nusvėrė vyresniosios kartos konkurento I. Jonyno simbolinis kapitalas. Z. Ivinskiui buvo pasakyta, kad „nepatogu jaunuosius skirti, nes seniai (I. Jonynas, A. Janulaitis) užsigautų"[386]. Jaunieji istorikai „atsilygino" vyresniesiems svarstant, ką paskirti į „Lietuvos praeities" redaktoriaus pareigas. Čia I. Jonynas, norėjęs pats būti redaktoriumi, turėjo nusileisti Z. Ivinskio spaudimui skirti į šias pareigas J. Stakauską[387]. Šio konflikto atgarsių yra 1955 m. publikuotame I. Jonyno straipsnyje „Lietuvos istoriografija", kuriame jis rašo apie susiskaldymą į antiklerikalinę (jai priskiria save ir A. Janulaitį) ir klerikalinę (priskiria A. Alekną, J. Totoraitį, Z. Ivinskį) stovyklas[388]. Žinoma, pastarosios lyderiu laikomas Z. Ivinskis.

[381] Bakonis E., Lietuvos istorijos draugija 1929–1940 metais, *Mūsų praeitis*, 1990, nr. 1, p. 12.
[382] Sužiedėlis S., [rec. kn.]: *Lietuvos istorija*, red. A. Šapoka, Kaunas, 1936; *Židinys*, 1937, nr. 2, p. 261.
[383] Sužiedėlis S., Knygos autorius, Šapoka A., *Senasis Vilnius*, N.Y, 1963, p. 285.
[384] Štuopis P., Neįspėtas Jogaila, *Akademikas*, 1935, nr. 16–17, p. 376–377.
[385] Lasinskas P., A. Šapokos redaguota „Lietuvos istorija": parengimas ir koncepcija, *Istorija*, 2003, nr. LVIII, p. 54.
[386] Mačiulis D., Antano Smetonos lituanistikos instituto įkūrimas, *Lituanistica*, 2002, nr. 2 (50), p. 30.
[387] Z. Ivinskio dienoraštis, *LNB RS*, f. 29–14/2, l. 160–161.
[388] Jonynas I., Lietuvos istoriografija, Jonynas I., *Istorijos baruose*, Vilnius, 1984, p. 188.

3. Kartų kaita ir socialinių ryšių reikšmė

Verta aptarti ir kaip socialiniai ryšiai veikė tarpukario Lietuvos istorikų bendrijoje, arba, sekant P. Bourdieu teorija, atitinkamame „lauke". Pagrindiniai to „lauko" elementai – jo dalyvių tarpusavio pasitikėjimas, dovanos, abipusės vertybės ir kova dėl jų. Įtampą „lauke" kuria ne kelios formalios pozicijos, o kova siekiant jų. Tos kovos tikslas – laimėti arba išsaugoti formalias pozicijas, kurios duoda galimybę reguliuoti lauko reprodukciją, nes kiekvienas varžybų dalyvis lauke naudojasi socialiniais tinklais. Siekiant laimėti varžybose panaudojama formali akademinių taisyklių visuma[389].

1930–1931 m. laikotarpiu mirė du iškilūs, daug nusipelnę rengiant jaunąją kartą istorikai – A. Alekna ir J. Yčas[390]. Tuo metu visuomenėje ir spaudoje kilo nepasitenkinimas dėl nepakankamo jaunų mokslinių darbuotojų rengimo[391]. Z. Ivinskio nuomone, Vakarų Europos universitetų tradicijoms tikrai būtų svetima, jog universitetą baigęs ir gerai pasirengęs gabus istorikas turėtų dar darbuotis 8–9 metus, kad įgytų mokslo laipsnį[392]. Tačiau vyresnės kartos Kauno universiteto profesūra dažnai ir neturėjo galimybių įgyti reikiamą formaliąją kvalifikaciją. Šią mintį TFF tarybos posėdyje išsakė Stasys Šalkauskis: „Jaunesnioji mūsų mokslininkų karta, palyginant su senesniąja karta, turi patogesnes sąlygas ta prasme, kad laiku sugeba apsijungti į mokslinę karierą ir iš anksto ruoštis profesūrai; tuo tarpu kad vyresnioji profesorių karta tos galimybės daugumoje atsitikimų nebuvo turėjusi. Bet užtat jaunesnioji mokslininkų karta, kaip ir vyresnioji karta, savo pasiruošime prie profesūros maža tegali naudotis vyresniosios kartos vadovavimu, nes vyresnioji karta, neišėjusi pati normalaus ir sistemingo paruošimo prie profesūros, nepakankamai tegali padėti savo vadovavimu"[393].

1931 m. prie nepatenkintųjų lėta mokslinių darbuotojų kaita prisidėjo ir žymusis poetas Jonas Kossu-Aleksandravičius (Aistis). Anot V. Trumpos, jis „padarė nemažą patarnavimą" Lietuvos istorijos mokslui, nes aktyviai kritikavo VDU HMF Lietuvos istorijos katedrą už apsileidimą rengiant jaunesniuosius darbuotojus istorikus[394]. Kolektyvinės kritikos puolama, ši katedra, V. Trumpos nuomone, bene geriausiai išsprendė jaunesniojo personalo problemą.

---

389 Gunneriusson H., The Historical Field..., p. 232.
390 Lasinskas P., *Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete...*, p. 55.
391 Sužiedėlis S., Knygos autorius, Šapoka A., *Senasis Vilnius*, N. Y, 1963, p. 275.
392 Ivinskis Z., Adolfo Šapokos darbai Lietuvos istorijos srityje, *Aidai*, 1961, nr. 6 (141), p. 237.
393 Šalkauskis S., Jaunesniojo mokslo personalo pasiruošimas profesūrai : pranešimas, padarytas TFF tarybos posėdyje 1936 10 27, *V. D. Universiteto žinios*, Kaunas, 1936, nr. 5, p. 133.
394 Trumpa V., Jonas Aistis (1904–1973), *Apie žmones ir laiką*, Vilnius, 2001, p. 110.

Vyresnieji istorikai proteguodavo pasirinktus favoritus iš jaunesniosios istorikų kartos. Mokytojo ir mokinio ryšį galima pastebėti tarp L. Karsavino ir J. Jakšto, I. Jonyno ir A. Šapokos bei V. Trumpos, J. Totoraičio ir Z. Ivinskio bei A. Kučinsko, A. Janulaičio ir J. Deveikytės-Navakienės bei A. Platerio, A. Aleknos ir Z. Ivinskio, I. Lappo ir A. Šapokos, M. Biržiškos ir V. Maciūno[395]. Humanitarinių mokslų fakultete reikšmingiausias tuometinių Lietuvos istorikų profesionalizacijos instrumentas buvo 1925 m. J. Yčo įkurtas istorijos kabinetas, pavadintas „istorijos seminaru", kuriame vykdavo užsiėmimai (seminarai)[396]. J. Yčas jiems vadovavo ir rūpinosi kabineto komplektavimu. Seminaruose profesorius su studentais nagrinėdavo pirminius šaltinius, ugdė jų analizės įgūdžius. Tačiau seminaro reikšmė buvo kur kas platesnė negu vieno fakulteto poreikių tenkinimas. Tai pabrėžė ir J. Yčo įpėdinis I. Jonynas, kuris švietimo ministrui rašė: „Istorijos seminaras prie HMF'o stengiasi surinkti visą spausdintą medžiagą, kurią tik galima gauti mūsų sąlygomis, ir padaryti jį prieinamą kiekvienam, kas tik dirba Lietuvos istorijos mokslo srity. Seminaro rinkiniais naudojasi ne vien HMF'o profesoriai ir studentai, bet ir viso universiteto profesoriai ir asmenys, anksčiau baigę universitetą ir studijuoją toliau Lietuvos istoriją. Istorijos seminaras jau yra pasidaręs Lietuvos istorijos studijų centras"[397]. Seminaras naujų specialistų atrankai, jų socialiniams ryšiams užmegzti ir tolesniam įsidarbinimui universitete buvo labai svarbus. Pavyzdžiui, J. Matusą per jo habilitacinio darbo gynimą komisija (I. Jonynas ir L. Karsavinas) pavadino „tikrąja to žodžio prasme savamoksliu", nes jis nebuvo lankęs šiame fakultete seminaro[398]. Tačiau komisija, „norėdama pri-

[395] L. Karsavinas būdamas visuotinės istorijos specialistas padėjo jam rengti ir gintis antrąją disertaciją. Taip pat ginant disertaciją savo mokiniui galėjo padėti J. Totoraitis. A. Alekna 1930 m. išvažiuojančiam studijuoti į Berlyną Z. Ivinskiui palinkėjo grįžus užimti jo vietą. Z. Ivinskis pažymėjo, kad jo karjera prasidėjo būtent A. Aleknos seminaruose. Pastarojo mokiniai, be Z. Ivinskio, buvo P. Pakarklis, J. Matusas, S. Sužiedėlis, P. Šležas, B. Dundulis (Ivinskis Z., Autobiografija, *Žemaičių praeitis,* 1994, nr. 3, p. 76–77). J. Deveikytė-Navakienė laiške A. Janulaičiui rašė: „Tik iš Tamstos išmokau nebijoti nepasisekimų darbe ir siekti tikslo tvirtai" (J. Deveikytės-Navakienės laiškas A. Janulaičiui, 1932 08 20, *LMAB RS,* f. 267–366, l. 5). Įdomu, kad ir A. Šapoka laiške A. Janulaičiui save pavadino jo mokiniu (A. Šapokos laiškas A. Janulaičiui, Praha, 1931 01 25, *LMAB RS,* f. 267–879, l. 1). A. Janulaitis kitąmet pasiūlė A. Šapokai „vykti į švedus" (A. Janulaičio laiškas A. Šapokai, 1932 06 25, *LMAB RS,* f. 233–10, l. 1.

[396] Aleksandravičius E., Prie akademinės lietuvių istoriografijos ištakų, *Kauno diena,* 1995, nr. 205 (14622), p. 8.

[397] I. Jonyno memorandumas švietimo ministrui, Kaunas, 1937 12 9, *LCVA,* f. 391, ap. 4, b.1517, l. 376.

[398] Pranešimas HMF tarybai apie p. Jono Matuso habilitacinį darbą „Švitrigaila, d. l. k." privatdocento teisėms įgyti (puslapiai nenumeruoti), *VUB RS,* f. 96, b. 132.

traukti kiek galima daugiau darbuotojų Lietuvos istorijos tyrinėjimo darbui", disertaciją įvertino teigiamai ir leido J. Matusui dirbti privatdocento teisėmis.

Vyresnieji istorikai, rūpindamiesi naujų specialistų rengimu, ne visuomet jiems statydavo užtvaras, priešingai – globodavo gerai seminaruose pasirodžiusius jaunesniosios istorikų kartos atstovus. Gali kilti klausimas, kokiomis aplinkybėmis jaunosios kartos atstovai tapdavo akademinės bendruomenės nariais. Anot Pierre Bourdieu teorija besiremiančio švedų istoriko Håkano Gunneriussono, „istorikų lauke" vyksta kova, kurios tikslas – laimėti ar išsaugoti formalias pozicijas, kurios reguliuotų lauko reprodukciją. Profesoriaus vardas suteikdavo galią kontroliuoti šį procesą, taigi norėdamas įsitvirtinti akademiniame pasaulyje jaunas istorikas turėdavo laimėti jo elito atstovų simpatijas ir tuomet jis galėdavo įgyti pranašumą prieš konkurentus[399]. Antai I. Jonynas, rūpindamasis A. Šapokos vieta VDU, 1932 m. rašytame laiške ragino jį nedelsiant konkuruoti su J. Jakštu dėl Lietuvos istorijos katedros vyresniojo asistento etato[400]. 1935 m. apgynusį disertaciją užsienyje A. Vasiliauską I. Jonynas pasveikino tokiais žodžiais: „Džiaugiuosi, kad Vienos universitetas iškilmingai pabrėžė Tamstai ir mums visiems taip pageidaujamą aktą"[401]. A. Vasiliauskas netrukus tapo HMF Lietuvos istorijos katedros darbuotoju. 1935 m. iškilo grėsmė vieno iš gabiausių I. Jonyno studentų – V. Trumpos studijoms – jis gavo šaukimą į karinę tarnybą. I. Jonynas raštu kreipėsi į švietimo ir krašto apsaugos ministrus prašydamas tarnybą atidėti, nes nutrūkus studijoms V. Trumpa nebegautų ir stipendijos, o tai neturtingam studentui nulemtų tolesnį gyvenimą. I. Jonynui patiko, kad jo studentas V. Trumpa kritiškai įvertino „jaunųjų istorikų būrelio" studijos „Lietuvos istorija" skyrių, rašytą J. Jakšto, ir tai darydamas rėmėsi jo teiginiais[402]. 1937 m. V. Trumpai I. Jonyno rūpesčiu buvo suteikta stipendija studijoms Paryžiuje[403]. I. Jonyno favoritais tapdavo toli gražu ne visi. Viską nulemdavo per seminarą susidaryta nuomonė. Antai apie P. Štuopį I. Jonynas laiške A. Šapokai taip rašė: „Šiais metais vedu seminarą iš XVI šimt. žemės reformos. Nežinau, kaip pavyks. Geresniais darbininkais yra p. Štuopis ir Skirmuntas. P. Štuopis yra gabus, bet savimeilės ir ambicijos pilnas ir per daug aukštai vertina savo sugebėjimus"[404].

---

399 Gunneriusson H., p. 234.

400 1932 m. birželio 3 d. I. Jonyno laiškas A. Šapokai, Jonynas I., *Istorijos baruose*, Vilnius, 1984, p. 255.

401 1935 m. gruodžio 4 d. I. Jonyno laiškas A. Vasiliauskui, *ten pat*, p. 266.

402 Selenis V., Istoriko Vinco Trumpos mokslinio kelio pradžia, *Mokslas ir gyvenimas*, 2003, nr. 12, p. 17.

403 Rudis G., Vinco Trumpos sugrįžimas, Trumpa V., *Apie laiką ir žmones*, Vilnius, 2001, p. 8.

404 1932 m. vasario 19 d. I. Jonyno laiškas A. Šapokai, Jonynas I., *Istorijos baruose*, Vilnius, 1984, p. 254.

1936 m. kovo 23 d. viešame TFF posėdyje doktoratą „Kęstutis“ apgynė A. Kučinskas. Šios disertacijos tikriausiai nebūtų buvę, jeigu ne nuolatinis J. Totoraičio skatinimas[405]. Tačiau įgytas daktaro laipsnis A. Kučinskui nepadėjo gauti asistento etato tame pačiame fakultete, o 1939 m. konkursą laimėjo S. Sužiedėlis[406].

Baigiant šį skyrelį reziumuotina, kad 1918–1940 m. Lietuvos istorijos moksle vyravo jaunosios (22–35 m. amžiaus) istorikų kartos atstovai. Ypač šia prasme išsiskiria 1930–1935 m. laikotarpis – tuo metu mokslinėje veikloje reiškėsi daugiausia jaunosios kartos istorikų (52% bendrijos). Nemažai jų (34,2%) veikė ir per paskutinį Lietuvos nepriklausomybės penkmetį. Vyresniosios kartos istorikai rinkdavosi savo favoritus ir mokinius iš jaunosios kartos atstovų, teikdavo jiems pagalbą rengiant ir ginant disertacijas, įsidarbinant VDU.

4-ojo dešimtmečio jaunųjų istorikų „banga“ pasireiškė jų moksliniu produktyvumu. Tuo metu jie paskelbė veikalų, kurie sulaukė daugiausia recenzijų (ryškiausias pavyzdys – A. Šapokos redaguota „Lietuvos istorija“), kartu buvo aktyviausi recenzentai – visuotinio ir Lietuvos istorijos mokslo kritikai.

[405] A. Kučinsko laiškas Z. Ivinskiui, 1926 06 26, *LNB RS*, f. 29, b. 1171, l. 4.

[406] Selenis V., Visuotinės istorijos dėstytojai Lietuvoje 1922–1939 m., *Visuotinė istorija Lietuvos kultūroje: tyrimai ir problemos*, Vilnius, 2004, p. 199.

VIII. PROFESINĖ STRUKTŪRA IR PRAGYVENIMO ŠALTINIAI

1. Darbas istorijos mokslo institucijose ir organizacijose

a) darbas universitete

Lietuvos Valstybės Taryba 1918–1919 m. rūpinosi VU atkūrimu, o 1920 m. sausio 27 d. įsteigė Aukštuosius kursus Kaune. Tarp pirmosios nepriklausomos Lietuvos aukštosios mokyklos organizatorių ir lektorių buvo 4 istorikai – A. Voldemaras, V. Biržiška[407], A. Janulaitis[408], J. Yčas, be jų, dar P. Klimas[409], M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė ir A. Alekna. J. Yčas kartais vadovaudavo fakulteto tarybos posėdžiams[410]. 1925 m. jis kartu su broliu M. Yču inicijavo Evangelikų teologijos fakulteto įsteigimą. J. Yčas norėjo tapti ir HMF dekanu bei sekretoriumi – prašė P. Gronskio (kurį pats ir pakvietė į LU) balsuoti už jį fakulteto dekano rinkimuose per 1926 m. gegužės 28 d. vyksiantį fakulteto tarybos posėdį[411]. Tačiau J. Yčo simbolinio kapitalo šioms pareigoms eiti nepakako. Čia vertėtų pažymėti, jog dažniausiai įtakingiausios pareigos (dekanų, rektorių) tekdavo ne istorikams, o kitų specialybių atstovams, kaip antai filosofams (ilgametis TFF dekanas P. Kuraitis), filologams ir literatams (HMF dekanas V. Krėvė) ir kt. Ši aplinkybė galėjo lemti ir „istorikų lauko" specifiką. Pavyzdžiui, kaimyninėje Lenkijoje universitetuose aukščiausias pareigas neretai eidavo istorikai. Kita vertus, pagal 1930 m. ir 1937 m. statutus universiteto autonomija buvo gerokai apribota, ypač administravimo ir pedagoginio personalo komplektavimo sferose – jaunesnįjį mokslinį personalą ir dekanus tvirtindavo švietimo ministras, vyresnįjį ir rektorius – prezidentas[412].

---

[407] Biržiška Vaclovas, *LE,* Kaunas, 1932, t. 2, p. 1212 (dėstė, kaip ir A. Voldemaras, valstybinę teisę).
[408] Alseika V., Janulaitis Augustinas, *LE,* Boston, 1956, t. 9, p. 292.
[409] P. Klimo asmens byla, *LCVA,* f. 631, ap. 3, b. 339, l. 1.
[410] Aničas J., Lietuvos universiteto profesorius Jonas Yčas, *Mokslo Lietuva,* 1995, nr. 6 (101), p. 6.
[411] Selenis V., Visuotinės istorijos dėstytojai Lietuvoje 1922–1939 m., *Visuotinė istorija Lietuvos kultūroje: tyrimai ir problemos,* Vilnius, 2004, p. 197. J. Yčui P. Gronskį galėjo rekomenduoti jo brolis Martynas Yčas, nes jie abu nuo 1912 m. buvo IV Rusijos imperijos dūmos deputatai.
[412] Butkuvienė A., *Lietuvos kultūros istorijos metmenys...,* p. 85.

Iš jaunosios kartos istorikų solidžiausią simbolinį kapitalą sukaupė Z. Ivinskis. Jis ne tik vadovavo TFF Visuotinės ir Lietuvos istorijos katedrai ir ėjo šio fakulteto sekretoriaus pareigas, bet ir 1936 m. LKMA antrajame suvažiavime pirmininkavo Istorijos mokslų sekcijai, 1938 m. tapo LKMA sekretoriumi, 1939 m. – vieninteliu istoriku tikruoju šios akademijos nariu – akademiku[413]. Žinoma, tuo metu šis vardas turėjo tik simbolinę vertę. 1940 m. prieš pat pirmąją sovietinę okupaciją Z. Ivinskis vienintelis iš visų tarpukario Lietuvos jaunųjų istorikų gavo ekstraordinarinio profesoriaus vardą[414].

Taigi iš 60-ies tiriamos Lietuvos tarpukario istorikų bendrijos atstovų 34 dirbo įvairiose aukštosiose mokyklose, 30 (50%) iš jų pagrindiniame (ir per beveik visą aptariamą laikotarpį vieninteliame) istorijos mokslo tyrimų centre – VDU. Tačiau simbolinis kapitalas bendrijoje buvo pasiskirstęs netolygiai, jis koncentruodavosi vadovaujamas pareigas (katedrų vedėjai, fakultetų sekretoriai, dekanai) einančių istorikų rankose. Aukščiausias pareigas iš visų istorikų bendrijos atstovų įvairiu metu ėjo 9 istorikai – A. Voldemaras (1922 m. Socialinių mokslų fakulteto dekanas), J. Yčas (1922–1931 m. Lietuvos istorijos katedros vedėjas), M. Biržiška (1922–1925 ir 1937–1939 m. HMF dekanas, 1925–1926 m. LU prorektorius, 1926–1927 m. rektorius), I. Jonynas (1932–1940 m. Lietuvos istorijos katedros vedėjas[415], 1939 m. tapęs ir A. Smetonos lituanistikos fakulteto Istorijos skyriaus vedėju), V. Biržiška (1933–1935 m. Teisės fakulteto dekanas), A. Janulaitis (1935–1940 m. Teisės fakulteto dekanas)[416], P. Penkauskas (1923–1940 m. Bažnyčios istorijos katedros vedėjas), L. Karsavinas (1928–1940 m. Visuotinės istorijos katedros vedėjas) ir Z. Ivinskis (1933–1940 m. TFF Visuotinės ir Lietuvos istorijos katedros vedėjas, nuo 1935 m. to fakulteto sekretorius).

---

[413] Žr. biogramą.

[414] Dundulis B., Su Zenonu Ivinskiu istorijos mokslo kelyje, *Mūsų praeitis*, 1994, nr. 4, p. 155. Z. Ivinskiui 1935 06 17 docento vardą suteikė ord. prof. P. Dovydaičio, ekstraord. prof. J. Totoraičio ir doc. P. Penkausko komisija, 1940 m. profesoriaus vardą – doc. P. Dovydaičio, P. Penkausko ir neetatinio lektoriaus S. Sužiedėlio komisija; žr.: Komisijos mokslo kvalifikacijoms kelti protokolų juodraščiai ir išrašai, *LNB RS*, f. 29-7, l. 1–2.

[415] Po J. Yčo mirties 1931 m. pabaigoje I. Jonynas tapo Lietuvos istorijos katedros vedėju. 1932 m. birželio 30 d. HMF taryba, išklausiusi komisijos (L. Karsavino, A. Janulaičio, Vaclovo ir Mykolo Biržiškų) nuomonės, jį sutartinai išrinko ekstraordinariniu profesoriumi (Merkys V., Istorikas Ignas Jonynas, Jonynas I., *Istorijos baruose*, Vilnius, 1984, p. 17).

[416] Įdomu tai, kad 1922 m. birželio 13 d. A. Janulaitis, kaip pedantiškas teisininkas, parašė pareiškimą LU rektoriui nesutikdamas su paskyrimu į šias pareigas. Anot jo, pagal Teismų įstatymo 246 straipsnį jis negalėjo eiti kitų pareigų, nes tuo metu buvo teisėjas, be to, neturėjo mokslo laipsnio. Paskirti į tas pareigas pagal universiteto statuto 313 straipsnį galėjo tik fakultetas, o ne švietimo ministras (A. Janulaičio byla, *LCVA*, f.-r. 856, ap. 2, b. 296, l. 41).

Po 1930 m. LU pervadinus VDU, atėjo dirbti naujos pajėgos: Z. Ivinskis, J. Matusas, S. Sužiedėlis, K. Jablonskis, J. Jakštas, A. Šapoka, A. Vasiliauskas, iš Prahos atvykęs rusų istorikas I. Lappo, meno istorikas J. Baltrušaitis, archeologas J. Puzinas, literatūros istorikas V. Maciūnas ir teisės istorikas A. Plateris. 9 iš jų priklausė jaunajai kartai, kuri 1930–1935 m. daug pastebimiau negu vyresnieji istorikai reiškėsi mokslinėje veikloje.

1940 m. sausio 29 d., remiantis Universitetų įstatymo 2 ir 3 straipsniais (paskelbtas „Vyriausybės žiniose", nr. 683, eilės nr. 5078), iš VDU HMF ir Teisių fakulteto į VU atitinkamus fakultetus perkelta dauguma ten dirbusių istorikų[417]. Iš HMF perkelti I. Lappo, I. Jonynas, L. Karsavinas, M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė, J. Matusas, J. Jakštas, V. Maciūnas, A. Šapoka, A. Vasiliauskas, J. Puzinas, K. Jablonskis ir J. Baltrušaitis, iš Teisių fakulteto – A. Janulaitis, V. Biržiška ir A. Plateris. Jie liko eiti tų pačių pareigų, kurias turėjo Kauno universitete (pvz., I. Jonynas vadovavo Lietuvos istorijos katedrai), ir vykdė analogišką veiklą. Be jų, į Vilniaus universitetą eiti klasikinės filologijos profesoriaus pareigų buvo pakviestas A. Voldemaras, kuris nuo 1926 m. nebuvo pageidaujamas VDU[418]. Išimtimi galima laikyti anksčiau nedirbusį Kauno universitete K. Avižonį, kuris 1939 m. pabaigoje tapo Vilniaus universiteto HMF Lietuvos istorijos katedros docentu.

Be Kauno VDU, istorikai dirbo ir kitose Lietuvos aukštosiose mokyklose. Antai P. Šležas 1932–1933 m. skaitė paskaitas neakivaizdiniame „už akių dėstymo institute"– „Kalbanaeum"[419]. K. Avižonis nuo 1934 m. skaitė Lietuvos ir visuoti-

[417] *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 254, l. 1.

[418] A. Voldemaro laiškas iš Kauno, 1940 m. sausio 25 d, *LCVA*, f.-r. 856, ap. 1, b. 115, l. 22. A. Voldemaro asmens bylos duomenimis, nuo 1926 m. gruodžio 17 d. (po perversmo – V. S. pastaba) jo tarnyba universitete laikoma nepagrindine, o 1928 m. kovo 28 d. jis laikomas pasitraukusiu iš tarnybos. A. Voldemaras sugrįžti į universitetą bandė ir 1932–1934 m., tačiau nesėkmingai. Reikėtų pažymėti, kad kartu jis tapo aštriausiu LU (VDU) kritiku. A. Voldemaras pareiškė, jog estų ministras kartą yra jam sakęs, kad jis kompromituojasi eidamas dirbti į tokį universitetą, kuris esąs tik universiteto parodija. Fakulteto nariai, anot jo, esą tiktai trukdytojai, o ne pagalbininkai. Matyt, A. Voldemaro teiginiuose buvo tiesos, nes tuometiniame Lietuvos universitete trūko kvalifikuotos profesūros. Fakulteto taryba, kaip matyti, pasinaudojo universiteto regulamino teikiama galimybe už „universiteto vardo žeminimą spaudoje ar viešose prakalbose" iškelti drausmės bylą A. Voldemarui, kuris nuo to laiko tapo VDU *persona non grata*. Iš istorikų aktyviausias A. Voldemaro priešininkas buvo I. Jonynas, o užsistojo tik HMF Lietuvos istorijos katedros vedėjas J. Yčas. Žr.: A. Voldemaro tarnybinė asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 831, l. 2–26.

[419] Kalbanaeum. Už akių dėstymo institutas, Istorijos I semestras. Istorijos pamokoms vadovauja Paulius Šležas, Simano Daukanto mokytojų seminarijos mokytojas, Kaunas, 1932–1933 m., *LNB RS*, f. 130–1581.

nės ūkio istorijos kursą Klaipėdos ir Šiaulių prekybos institutuose, nuo 1939 m. rudens jis Vilniaus universitete skaitė „Lietuvos istorijos XVII a.“, „Lietuvos prekybos XV–XVI a.“ ir „Ūkio istorijos pagrindų“ kursus bei vadovavo Lietuvos istorijos seminarams[420]. 1935–1939 m. J. Sakalauskas dėstė valstybinę ir administracinę teisę Klaipėdos prekybos institute[421]. J. Remeika 1927–1939 m. skaitė „Lietuvių tautotyros“ kursą Klaipėdos pedagoginiame institute[422], A. Janulaitis nuo 1936 m. dirbo Aukštuosiuose karininkų kursuose ir Dotnuvos ŽŪA.

b) darbas A. Smetonos lituanistikos instituto Istorijos skyriuje

Antra valstybinė mokslinių tyrimų institucija – A. Smetonos vardo lituanistikos institutas, įsteigtas Kaune 1939 m. sausio 1 dieną. Instituto Istorijos skyrius pradėjo veikti kovo 6 dieną. Jį steigiant numatyti uždaviniai tirti Lietuvos praeitį, rinkti, tvarkyti ir skelbti Lietuvos istorijos medžiagą bei šaltinius, taip pat atstovauti lituanistikos mokslams Lietuvoje ir užsienyje. Instituto nariai galėjo būti asmenys, baigę aukštuosius mokslus, savarankiškai tyrinėjantys lituanistikos sritį ir turintys mokslinių darbų. Lituanistikos instituto Lietuvos istorijos skyrių sudarė proistorės, archeografijos ir istorijos sekcijos.

Anot Antano Tylos, Lituanistikos institutas buvo pirmoji valstybinė mokslo tyrimo institucija, turėjusi kryptingą tyrimų programą[423]. Jos įkūrimo idėja kilo jau 1928 m., o steigimo klausimas buvo svarstomas VDU HMF tarybos posėdyje 1934 m. rugsėjo 23 d.[424]. Šio instituto Istorijos skyriaus vedėju tapo I. Jonynas, instituto reikalų vedėju – K. Avižonis, bibliotekos ir archyvo vedėju – S. Sužiedėlis, skyriaus sekretoriumi – V. Trumpa. Skyriaus nariai buvo Z. Ivinskis, A. Šapoka, J. Stakauskas, taip pat skyriaus posėdžiuose dalyvaudavo K. Jablonskis ir J. Puzinas[425]. Instituto sekretoriaus pareigas K. Avižonis ėjo iki 1940 m. gruodžio 1 d., kada jas perėmė S. Sužiedėlis. Taigi instituto veikloje dalyvavo devyni istorikų bendrijos atstovai. Pažymėtina, kad instituto Istorijos skyrius šalia VDU

---

420 Tyla A., Konstantinas Avižonis, *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1990, nr. 1, p. 62.
421 Žr. biogramą.
422 Remeika Jonas, *LE*, Boston, 1961, t. 25, p. 131. Bukantiškis A., Respublikos pedagogikos institutas Klaipėdoje, *Naujoji Romuva*, 1938, nr. 1/2, p. 53.
423 Tyla A., Konstantino Avižonio mokslinės veiklos etapai, *LDK: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos studijos. Konstantinui Avižoniui – 90*, Vilnius, 2001, p. 9.
424 Tyla A., Istorija lituanistikos kontekste, *Lituanistika: tradicijos, dabartis, perspektyvos*, Vilnius : LII leidykla, 1999, p. 13–30.
425 Trumpa V., Lituanistikos instituto Lietuvos istorijos skyrius, *Lietuvos praeitis*, Kaunas, 1940, t. 1, p. 348.

galėjo tapti ne tik svarbiausiu mokslinių tyrimų, bet ir istorikų profesionalizacijos centru. Apie tai galima spręsti iš instituto direktoriaus K. Masiliūno pareiškimo, kad atsižvelgiant į mažą lituanistų istorikų prieaugį reikalinga dėti pastangų siekiant gauti specialių instituto stipendijų jauniesiems istorikams rengti[426].

Institute dirbti pageidavo ir daugiau istorikų. 1939 m. norą būti Lituanistikos instituto Istorijos skyriaus nariais pareiškė J. Remeika[427] ir V. Pryšmantas[428], tačiau priimti nebuvo. Anot P. Pakarklio, „institutas neturėtų būti įstaiga, atsiradusi tam, kad tam tikri Universiteto dėstytojai galėtų labiau išsireklamuoti ir gauti naują pajamų šaltinį. Universiteto dėstytojai ir iš gaunamų algų gali pragyventi (...)“[429]. Šis teiginys turi objektyvų pagrindą, nes institutas, kaip mokslinių tyrimų institucija, nebuvo universiteto padalinys, bet dauguma priimtų istorikų buvo iš VDU (išskyrus K. Avižonį ir J. Stakauską). Tačiau tokią argumentaciją P. Pakarklis pasirinko vykdydamas „kampaniją“ prieš „vokiškąją įtaką skleidusį“ Z. Ivinskį[430].

c) veikla mokslo draugijose

Kalbant apie istorikų veiklą mokslo draugijose, pirmiausia paminėtina 1907 m. balandžio 7 d. J. Basanavičiaus įsteigta Lietuvių mokslo draugija. Pirmosios valdybos narys buvo S. Matulaitis, garbės narys – E. Volteris[431]. 1915 m. išrinktos Vadovėlių komisijos nariais tapo M. Biržiška, A. Janulaitis ir P. Klimas. Jie kuravo vadovėlių parengimo, recenzavimo ir publikavimo reikalus[432]. Kaip matome, draugijos veikloje reiškėsi keturi istorikų bendrijos atstovai. Be to, paminėtini ir draugijos kontaktai su kolegomis, likusiais kitoje demarkacinės linijos pusėje. Tai I. Jonyno korespondencija su J. Basanavičiumi, informacijos teikimas K. Avižoniui, J. Puzinui ir A. Šapokos apsilankymas 1933 m.[433].

[426] A. Smetonos lituanistikos instituto Istorijos skyriaus posėdžio protokolas nr. 4, 1939 m. balandžio 6 d., *LMA archyvas*, f. 2, ap. 1, b. 7, l. 15.
[427] J. Remeikai siūlyta aiškiau išdėstyti, ką jis galėtų parašyti ar sugebėtų nuveikti, žr.: Antano Smetonos lituanistikos instituto Istorijos skyriaus posėdžio, vykusio 1939 04 06 Švietimo ministerijos patalpose, protokolas, *LMAB RS*, f. 105–596, l. 45.
[428] V. Pryšmanto prašymas priimti jį į Lituanistikos instituto Istorijos skyrių, *LNB RS*, f. 57–4, l. 39.
[429] Pakarklis P., Steigiamo Lituanistikos instituto reikalu, *Lietuvos žinios*, 1939, nr. 32, p. 5.
[430] Mačiulis D., Antano Smetonos lituanistikos instituto įkūrimas, p. 30–31.
[431] Žr. biogramas.
[432] Puzinas J., Lietuvių mokslo draugija, *LE*, Boston, 1958, t. 16, p. 66–70.
[433] Juzefovičius R., Lietuvos mokslo draugijos ryšiai 1918–1938 m., *Istorija*, 2003, nr. LV, p. 42.

Lietuvos istorijos draugija buvo įsteigta A. Janulaičio iniciatyva, jo bute 1929 m. gegužės 18 d. įvyko steigiamasis susirinkimas. Susirinkime dalyvavę istorikai pasiskirstė pareigomis: LID pirmininku tapo A. Janulaitis, jo pavaduotoju – I. Jonynas, knygininku – V. Biržiška, iždininku – P. Tarasenka (nuo 1938 m. iždininku buvo K. Avižonis), draugijos sekretoriumi – K. Jablonskis[434]. Istorikai laiškuose pabrėžė draugijos reikšmę ir savo entuziastingą norą prisidėti prie jos veiklos – skelbti straipsnius „Praeities" žurnale. Antai P. Klimas laiške LID rašė: „Tegaliu pareikšti tik pritarimo tam senai reikalingam sumanymui ir iš savo pusės prisižadėti d-ją remti. Aš gailiuosi, kad paskendęs „dabarty" negaliu tuo tarpu aktingiau dėtis „Praeities" jauniniman, bet noro turiu didelio. Susikūrus tam mūsų istorijos židiniui, gal palengvės ir noras realizuotis"[435].

LID įstatai numatė šias veiklos kryptis: 1) suvažiavimų, kongresų ir paskaitų organizavimą; 2) žurnalų, knygų ir kt. spaudinių leidimą; 3) medžiagos Lietuvos istorijos tyrinėjimams rinkimą; 4) tarptautinį bendradarbiavimą[436].

Draugijos nariais tapo L. Karsavinas, J. Yčas, J. Totoraitis, P. Klimas, Z. Ivinskis, A. Šapoka, V. Steponaitis, J. Matusas, K. Avižonis, A. Vasiliauskas, M. Urbšienė ir V. Daugirdaitė-Sruogienė (iš viso 17 bendrijos atstovų).

E. Bakonis, išanalizavęs LMAB ir LNB saugomus LID susirinkimų dokumentus, priėjo išvadą, kad draugijos susirinkimuose dalyvaudavo ne vien jos nariai[437]. Pavyzdžiui, pranešimus skaitė ir draugijai nepriklausę J. Deveikytė-Navakienė, V. Pryšmantas. Vykdavo nemažai diskusijų, iš kurių žymiausia – dėl A. Šapokos redaguotos „Lietuvos istorijos"[438]. 1938 m. K. Jablonskis, I. Jonynas ir K. Avižonis suorganizavo LID istorijos mokytojų sekciją, kurios sekretore tapo V. Daugirdaitė-Sruogienė. Anot V. Merkio, ta sekcija buvo įkurta siekiant išplėsti draugijos įtaką tarp visos Lietuvos istorijos specialybės inteligentų, nes prieš tai jos veikla daugiausia koncentruodavosi Kaune[439]. 1939 m. įkurtas Lituanistikos instituto Istorijos skyrius perėmė daugelį LID veiklos barų, ir draugija netrukus nustojo gyvuoti.

[434] Bakonis E., Lietuvos istorijos draugija 1929–1940 metais, *Mūsų praeitis, 1990 metai*, Vilnius, 1990, nr. 1, p. 6.
[435] 1929 10 29 P. Klimo laiškas, *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 5.
[436] Bakonis E., Lietuvos istorijos draugija..., p. 12.
[437] *Ten pat*, p. 12.
[438] *Ten pat*, l. 6.
[439] Merkys V., *Konstantinas Jablonskis*, Kaunas, 1991, p. 70.

LID vadovybė nebuvo itin veikli. 1933 m. į draugiją įstoję A. Šapoka ir Z. Ivinskis iš karto tapo aktyviais jos nariais[440]. 1934 m. numačius atgaivinti žurnalą „Praeitis", A. Šapokai ir Z. Ivinskiui buvo pavesta parengti jo leidimo planą. Jie pažymėjo, kad leisti trečią žurnalą būtų per daug, reikią pertvarkyti arba „Senovę", arba „Praeitį" užsienyje leidžiamų „Česki časopis historicki", „Kwartalnik historyczny" ar „Zeitschrift historischer" pavyzdžiu. Tai padaryti esą būtina, nes „be savo mokslinio organo Lietuvos istorijos mokslas sparčiai žengti negalės niekad, nes nėra kas trauktų prie darbo ir metodiškai ugdytų mėgėjus arba universitete dėl daugelio priežasčių nepajėgusius subręsti jaunus istorikus"[441]. Tačiau šie pasiūlymai draugijoje net nebuvo svarstyti[442].

Paminėtina istorikų veikla ir KMD. Šiai draugijai priklausė šeši istorikų bendrijos atstovai – P. Ruseckas (sekretorius), A. Janulaitis (pirmininkas), V. ir M. Biržiškos, A. Ružancovas, P. Tarasenka. KMD istorijos sekcijos tikslai buvo rinkti Lietuvos istorijos medžiagą ir ją analizuoti, skelbti ir skleisti istorijos žinias tarp karių ir visuomenėje, skaityti paskaitas, organizuoti pažintines ekskursijas, rengti spaudai istorijos studijas[443].

d) veikla Lietuvių katalikų mokslo akademijos istorijos sekcijoje

Dar viena organizacija, kur savo nišą surado ir istorikai, buvo Lietuvių katalikų mokslo akademija. Svarbiausia tos institucijos, drauge ir istorikų, veiklos išraiška buvo suvažiavimai[444]. 1935 m. rengiantis LKMA antrajam suvažiavimui, jos tuometinis pirmininkas prelatas A. Jakštas-Dambrauskas laiške J. Totoraičiui nusakė pagrindinį šios organizacijos tikslą: „Šiais dvasios persilaužimo laikais ieškoma kelių ir būdų, kurie padėtų inteligentui lengviau orientuotis mokslo bei pasaulėžiūros klausimais. Tam tikslui LKMA, kaip Tamstai yra žinoma, pradėjo organizuoti lietuvių katalikų mokslininkų ir mokslo mėgėjų suvažiavimus"[445]. 1933–1940 m. laikotarpiu buvo sušaukti trys suvažiavimai (1933, 1936, 1939 m.). LKMA istorijos mokslų sekcijos nariai buvo Z. Ivinskis, J. Totoraitis, A. Šapoka, M. Andziulytė-Ruginienė, P. Penkauskas, J. Jakštas ir A. Kučinskas. A. Šapoka, per LKMA pirmą-

[440] Bakonis E., Lietuvos istorijos draugija..., p. 7.
[441] 1936 m. gegužės 5 d. Z. Ivinskio ir A. Šapokos parengtos principinės nuostatos dėl istorijos žurnalo, *LMAB RS*, f. 267–2815, l. 20.
[442] Bakonis E., min. str., p. 10.
[443] Juzefovičius R., Istorinė švietėjiška karo mokslų draugijos veikla 1923–1933, *Karo archyvas*, Vilnius, 2002, t. 17, p. 181.
[444] Vasiliauskienė A., Prof. Zenonas Ivinskis ir LKMA, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1994, nr. 8, p. 229.
[445] A. Dambrausko-Jakšto laiškas J. Totoraičiui, 1935, *LCVA*, f. 1674, ap. 3, b. 53, l. 3.

jį suvažiavimą apsilankęs istorijos sekcijos posėdyje, tos sekcijos veikla nebuvo sužavėtas: „Galutinėj sąskaitoj išėjo glupstva iš visko. Istorikų sekcija buvau labai nepatenkintas ir dėlto nėjau į plenumo posėdžius (...) Ten rodos paleido į padanges eilę pretenzioziškų rezoliucijų dievai žino kam adresuotų ir išsiskirstė..."[446]. 1936 m. sušauktame LKMA antrajame suvažiavime buvo išrinkta nuolatinė sekcijos vadovybė, kurią sudarė J. Totoraitis, P. Penkauskas, M. Andziulytė-Ruginienė, Z. Ivinskis ir A. Šapoka. Sekcijoje buvo diskutuojama dėl istorikų neorganizuotumo, periodinio žurnalo leidimo svarbos ir kt.[447]. Tačiau ir vėl reikalai nejudėjo iš vietos. Istorikų visuomeninės organizacijos tvarkėsi pakankamai vangiai.

e) administracinis darbas archyvuose ir muziejuose

Nedidelė istorikų bendrijos atstovų dalis 1920–1936 m. dirbo istorijos ir kultūros paminklų apsaugos darbą Valstybės archeologijos komisijoje[448]. Ši organizacija 1919 m. buvo įkurta prie Švietimo ministerijos senovės paminklams ir jų liekanoms išsaugoti. Neturėdama jokio vykdomojo organo, ji tegalėjo dirbti atsitiktinius darbus[449]. Nuo 1936 m. jos funkcijas perėmė Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus taryba, kuriai nuo lapkričio 1 d. vadovavo P. Galaunė[450]. Šis muziejus turėjo Karo ir Kultūros skyrius, kurie priklausė skirtingoms ministerijoms. Kultūros skyrius savo ruožtu buvo padalytas į Meno, Priešistorės, Istorijos ir Etnografijos skyrius. Priešistorės skyriaus vedėju tapo J. Puzinas. Švietimo ministerijos skirto muziejaus direktoriaus suformuota taryba kontroliavo visus krašto muziejus bei jų mokslinę veiklą[451].

Svarbias Centrinio valstybės archyvo vedėjo pareigas 1935 m. balandžio 1 d. pradėjo eiti M. Biržiškos rekomenduotas J. Stakauskas. Jis aktyviai sudarinėjo archyvo pertvarkymo planus siekdamas praplėsti jo patalpas, stengėsi sutvarkyti

[446] A. Šapokos laiškas Z. Ivinskiui, 1933 03 30, Kaunas–Berlynas, *LNB RS,* f. 29–1223, l. 3.
[447] Vasiliauskienė A., Prof. Zenonas Ivinskis ir LKMA, *LKMA metraštis,* Vilnius, 1994, nr. 8, p. 229.
[448] Bakonis E., Istorijos ir kultūros paminklų apsauga Lietuvoje 1918–1940 metais, *Istorija,* Vilnius, 1994, t. XXXIII, p. 20.
[449] Archeologijos komisija, *LE,* Boston, 1953, t. 1, p. 240.
[450] P. Galaunei tapus Vytauto Didžiojo muziejaus direktoriumi, o V. Pryšmantui – Lietuvos kultūros paminklų konservatoriumi, iki tol buvę geri jųdviejų santykiai pašlijo: pastarasis apkaltintas nesugebėjimu dirbti ir atleistas iš minėtų pareigų (Buv. Lietuvos kultūros paminklų konservatoriaus Vlado Pryšmanto pažeminimo bylos svarbiausios ištraukos ir paaiškinimai, *LNB RS,* f. 57–4, l. 14).
[451] Mažiulis A., Vytauto Didžiojo Kultūros Muziejus, *LE,* Boston, 1966, t. 34, p. 392.

6 lentelė

Lietuvos istorikai 1918–1940 m. mokslo institucijose ir organizacijose

Institucija, organizacija	Istorikų skaičius
LU (VDU)	30 (50%)
VU	18 (30%)
LID	18 (30%)
Lituanistikos i-to Istorijos skyrius	9 (15%)
LMD	7 (11,6%)
LKMA	7 (11,6 %)
Valstybės archeologijos komisija	7 (11,6 %)
KMD	6 (10%)
Klaipėdos prekybos i-tas	2 (3,3%)
Vytauto Didžiojo kultūros muziejus	2 (3,3%)
Vytauto Didžiojo karo muziejus	1 (1,6%)
Centrinis valstybės archyvas	1 (1,6%)
Šiaulių prekybos i-tas	1 (1,6%)
Klaipėdos pedagoginis i-tas	1 (1,6%)
Vilniaus dailės m-kla	1 (1,6%)
Kauno miesto muziejus	1 (1,6%)
Vilniaus dailės muziejus	1 (1,6%)
Dotnuvos ŽŪA	1 (1,6%)
Lietuvos bibliografijos i-tas	1(1,6%)

fondus, tačiau šiuos darbus atlikti buvo sunku, nes trūko lėšų, archyvinės medžiagos bei paminklų apsaugos įstatymų[452].

f) darbas kitų profesijų baruose

Pažvelgus į tarpukario Lietuvos istorikų bendrijos profesinę struktūrą (7 lentelė), matyti, kad šiek tiek daugiau negu pusė visos tiriamos tarpukario Lietuvos istorikų bendrijos atstovų (58,3%) dirbo tiesioginį istoriko darbą aukštosiose mokyklose ar mokslo tyrimų institucijose (Lituanistikos instituto Istorijos skyriuje). Pagrindinio ar papildomo darbo pobūdis turėjo įtakos ir moksliniams interesams: teisininkai tyrinėjo teisės istoriją (K. Jablonskis, A. Janulaitis), diplomatai – diplomatijos istoriją (P. Klimas), karininkai – karo istoriją (V. Steponaitis, P. Ruseckas, A. Ružancovas, iš dalies P. Tarasenka ir A. Vasiliauskas), kunigai –

452 Keršytė N., Centrinis valstybės archyvas 1921–1940 metais, *Lietuvos istorijos metraštis, 1995 metai*, Vilnius, 1996, p. 348.

Bažnyčios istoriją. Žymus visuomenininkas, aušrininkas J. Šliūpas 1925–1930 m. LU skaitė medicinos istorijos kursą. Jo pasiklausyti ateidavo labai nedaug studentų. Garsus vardas ketvirtąjį dešimtmetį leido J. Šliūpui išmėginti jėgas įvairiose srityse: mokytojauti Šiaulių gimnazijoje, vadovauti Lietuvos banko filialui Biržuose ir Palangos miesto savivaldybei[453].

Daugiau negu pusė istorikų bendrijos atstovų dirbo gimnazijose ar įvairiose istoriko darbo specifikai artimose arba kito išsilavinimo reikalaujančiose srityse. Taigi istorikai stengėsi pagrindiniam ar papildomam darbui pasirinkti jiems artimas profesijas, kurios leistų pakankamai užsidirbti pragyvenimui. Todėl šalia aukštųjų ir vidurinių mokyklų dėstytojų išsiskiria savo gausumu žurnalistų profesinė grupė (30,1%). Kaip istorikai vertino darbą šios profesijos baruose, galima spręsti iš 1938 m. Z. Ivinskio laiško Lietuvos žurnalistų sąjungai, kuriame jis prašė persvarstyti jo išbraukimą iš tos sąjungos narių sąrašų: „Į Žurnalistų sąjungą buvau priimtas kaip „XX amžiaus" vice-redaktorius (...) Nemanau, kad Sąjungoje buvimas nario-visuomenininko, kuris atsitiktinai turi šiokią-tokią specialybę, labai artimą ir dabar naudingą spaudos labui, galėtų žurnalistų Sąjungos labui kenkti"[454]. Anot Z. Ivinskio, dėl etatų trūkumo universitete dauguma istorikų nuėjo dirbti į gimnazijas ir buvo priversti mokslinio darbo prasme „nuskęsti" mokyklose[455]. Pažymėtina, jog gauti mokytojo vietą taip pat buvo nelengva. Neturintis mokslo cenzo P. Štuopis, norėdamas sutvirtinti savo padėtį ir išlaikyti darbo vietą, gimnazijos vadovybės paragintas įstojo į tautininkų organizaciją, kurios nariu išbuvo iki 1937 m.[456]. Kai kurie istorikai darbą VDU derindavo su darbu mokyklose. Pavyzdžiui, J. Yčas 1920–1925 m. ėjo net trijų Panevėžio gimnazijų direktorių pareigas; iš jų atleisti jo švietimo ministras nenorėjo, nes Lietuvos mokykloms tuo metu itin trūko patyrusių vadovų[457].

Šio skyrelio pabaigoje pažymėtina, kad Lietuvos istorikai turėjo mažai galimybių dirbti istorijos tiriamąjį darbą. Statistiškai daugiausia istorikų bendrijos atstovų dirbo pagrindinėse mokslinių tyrimų institucijose – LU (VDU), VU ir Lituanistikos instituto Istorijos skyriuje. Tos institucijos kartu buvo ir tuometinės Lietuvos istorikų bendrijos viso akademinio ir mokslinio kapitalo koncentra-

[453] Žr. biogramą.
[454] Z. Ivinskio laiškas Lietuvos žurnalistų sąjungai, 1938 m., *LNB RS*, f. 29–1088, l. 1.
[455] Ivinskis Z., Į klausimus apie istorijos mokslus nepriklausomoje Lietuvoje, *Į laisvę*, 1958, nr. 16–17, p. 11.
[456] P. Štuopio asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 5573, l. 2.
[457] Aničas J., Lietuvos universiteto profesorius Jonas Yčas, *Mokslo Lietuva*, 1995, nr. 6 (100), p. 6.

7 lentelė

Tarpukario Lietuvos istorikų bendrijos profesinė struktūra

Profesijos (papildomos ir pagrindinės)*	Asmenų skaičius
Aukštųjų mokyklų dėstytojai, mokslo tyrimų institucijų darbuotojai	34 (56,6%)
Gimnazijų ir mokytojų seminarijų mokytojai	34 (56,6%)
Žurnalistai ir redaktoriai	22 (36,6%)
Kunigai	10 (16,6%)
Valdininkai	8 (13,3%)
Diplomatai	7 (11,6%)
Bibliotekininkai	7 (11,6%)
Karininkai	6 (10%)
Muziejininkai	6 (10%)
Teisininkai	3 (5%)
Ekonomistai	1 (1,6%)
Archyvarai	1 (1,6%)
Bankininkai	1 (1,6%)
Tuo metu studijavusieji užsienyje	3 (5%)
Iš viso	60 (100%)

cijos vietos, dėl kurių vyko kova. Iš viso aptariamu laikotarpiu mokslo institucijose (aukštosiose mokyklose, institute ir archyvuose) dirbo 35 istorikai (58,3% bendrijos). Iš jų 20 turėjo istoriko, 13 – kitų profesijų išsilavinimą. Reikšmingiausia visuomeninė organizacija buvo LID, kuri leido savo žurnalą, rengė susirinkimus ir diskusijas svarbiausiais tuometinio Lietuvos istorijos mokslo klausimais, mėgino suvienyti universiteto istorikus, „privačius mokslininkus" ir mėgėjus. Kitų institucijų reikšmė buvo mažesnė. Be to, jose trūko ir galimybių istorikams save realizuoti. Archyvuose ir muziejuose istorikų dirbo minimaliai.

2. Pragyvenimo šaltiniai

a) atlyginimai

Su pragyvenimo problemomis Lietuvos istorikai susidurdavo dar studijuodami universitetuose. Šiai problemai spręsti Humanitarinių mokslų fakultete vie-

* Pastaba. Tas pats asmuo tuo pačiu ar skirtingu metu galėjo dirbti kelių profesijų darbus. Tuo metu užsienyje studijavo 3 istorikai – J. Deveikytė-Navakienė, B. Dundulis ir V. Trumpa, gavę stipendijas jie kėlė kvalifikaciją Paryžiuje.

neriems metams neturtingiems ir pažangiems studentams buvo suteikiamas seminaro bibliotekininko etatas. Studentai tiek studijuodami užsienyje, tiek VDU ieškodavo galimybių gauti stipendijas. HMF seminaro bibliotekininkais buvo K. Paunksnis ir V. Trumpa[458]. A. Kučinskas paskutiniais – 1924 studijų metais buvo gavęs kunigo S. Pautieniaus fondo stipendiją iš JAV[459].

Kalbant apie „institucinius" istorikus pažymėtina, kad pagal 1930 m. VDU mokslo atlyginimo įstatymą vyriausiojo mokslo personalo pajamas sudarė pagrindinė kas mėnesį išmokama alga ir atlyginimas už savaitines paskaitas. Ordinarinių profesorių pagrindinė alga buvo 1200 litų, ekstraordinarinių profesorių – 1000 litų, docentų – 800 litų. Visi profesoriai ir docentai prieš Kalėdas ir Velykas gaudavo pusės jų pagrindinės algos dydžio vadinamąjį švenčių priedą[460]. Iš to galima spręsti, jog istorikai VDU profesoriai tuo metu galėjo pragyventi be vargo. Tai pažymėjo ir I. Jonynas, 1926 m. kviesdamas atvažiuoti dirbti į Kauną rusų istoriką M. Liubavskį[461]. Palyginimui galima pateikti tokius pavyzdžius: I. Jonynas įsigijo namus Kaune už 45 000 litų[462], I. Lappo 1936 m. Kaune žmonos Veros vardu pradėjo statyti namą už 35 850 litų[463].

Tačiau tokia padėtis nebuvo pastovi. 1930 m. ketinta kelti personalui algas[464], o 1931 m., matyt, dėl ekonominės krizės įtakos Vytauto Didžiojo universitete iškilus kadrų ir etatų trūkumo problemoms, jau siūlyta algas sumažinti iki 30%[465]. Išėjusių į pensiją profesorių materialinė padėtis pablogėdavo. Antai E. Volteris skundėsi, jog už jo ilgametį mokslininko darbą jam paskirta tik 300 litų pensija[466]. Valstybės tarnautojų pensijoms ir pašalpoms skirti komisija, vadovaudamasi pensijų ir pašalpų įstatymu ekstraordinariniams profesoriams, kurie gaudavo

---

[458] V. Trumpos asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 763, l. 7.
[459] A. Kučinsko asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 2967, l. 14.
[460] Lasinskas P., *Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete...*, p. 26–27.
[461] Jonynas I., *Istorijos baruose*, Vilnius, 1984, p. 224–225.
[462] Sutartis tarp I. Jonyno ir I. Ilgūno dėl nekilnojamojo turto, *LMAB RS*, f. 105–8, l. 1.
[463] Ragauskas A., Istorikas Ivanas Lappo (1869–1944) ir Lietuva, *Lietuvos istorijos metraštis, 1993 metai*, Vilnius, 1994, p. 85.
[464] Iki 1930 m. docentas gaudavo 600 Lt, ekstraord. profesorius – 700 Lt, ord. profesorius – 800 Lt, taip pat 10% pagrindinio atlyginimo priedą, Kalėdų ir Velykų priedą po pusę mėnesio algos, už kiekvieną savaitinę paskaitą po 80 Lt per mėnesį, vaikų priedą – po 20 Lt nuo vaiko (iki 14 m. amžiaus). Nuo 1930 m. docentas turėjo gauti 800 Lt, ekstraord. profesorius – 1000 Lt, ord. profesorius – 1200 Lt, fakulteto sekretorius – 200 Lt, universiteto prorektorius – 600 Lt. Žr.: Profesoriams keičiamas atlyginimas, *Židinys*, 1930, nr. 11, p. 369–370.
[465] Lasinskas P., min. veik., p. 47.
[466] E. Volterio dokumentacija, 1933 m., *LNB RS*, f. 7–10, l. 1.

1000 litų atlyginimą, jiems skirdavo 50% buvusio atlyginimo pensiją[467]. Atlyginimai kitose mokslo įstaigose buvo gerokai mažesni už VDU vyresniojo mokslinio personalo. Pavyzdžiui, A. Smetonos lituanistikos instituto Istorijos skyriaus reikalų vedėjo K. Avižonio alga buvo 700 litų, sekretoriaus V. Trumpos – 150 litų, bibliotekos ir archyvo vedėjo S. Sužiedėlio – 540 litų[468].

Istorikai, turintys teisininko ir karininko kvalifikaciją, norėdavo išlaikyti savo darbo vietas teisinėse ir karo institucijose. K. Jablonskis nuo 1936 m. už VDU HMF skaitomą rusiškosios paleografijos ir diplomatikos kursą gaudavo 100 litų atlyginimą[469]. Tačiau tai buvo simbolinis atlyginimas šalia 1500 litų Valstybės Tarybos nario algos[470]. Matyt, ir A. Janulaitis, dirbdamas Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo teisėju, nenorėjo palikti šių pareigų ir ne iš karto sutiko su jo paskyrimu į VDU Teisės fakultetą[471]. A. Vasiliauskas, 1938–1940 m. dirbdamas Kariuomenės štabe, šalia VDU HMF vyr. asistento atlyginimo gaudavo 755 litus papildomų pajamų[472].

b) honorarai

Šalia atlyginimo už darbą universitete ar kitose etatinėse įstaigose antrasis istorikų pragyvenimo šaltinis buvo honorarai už įvairaus pobūdžio publikacijas. Antai A. Janulaitis 1935 m. su Lietuvos karininkų ramovės seniūnų taryba pasirašė sutartį, pagal kurią jis turėjo už 10 000 litų honorarą parašyti monografiją apie didįjį Lietuvos kunigaikštį Kęstutį[473]. Kitų istorikų honorarai taip pat buvo pakankami priedai prie pajamų, gaunamų už etatinį darbą. Pavyzdžiui, L. Karsavinas už knygą „Istorijos teorija“ gavo 1600 litų[474]. A. Kučinskas prašė J. Stakausko bent laikinai atsisakyti rašyti Naujųjų amžių istorijos vadovėlį, nes jis tokį jau buvo pradėjęs rašyti ir jam esą reikalingi pinigai namui įrengti[475]. Kita vertus, istorikai neturėdami etatinio darbo neretai buvo priversti gyventi vien tik iš ne-

[467] J. Totoraičio asmens byla, *LCVA*, f. 1674, ap. 3, b. 48, l. 4.
[468] A. S. Lituanistikos instituto 1940 m. išlaidų sąmatos vasario 14 d. apyskaita, *LCVA*, f. 391, ap. 4, b. 945, l. 15. J. Stakausko, CVA vedėjo, alga buvo 540 Lt, žr.: VCA administracijos ūkio ir piniginiai reikalai, 1935 m., *LCVA*, f. 391, ap. 4, b. 1029, l. 14.
[469] K. Jablonskio tarnybinė asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 254, l. 3.
[470] Z. Ivinskio dienoraštis, 1938 m., *LNB RS*, f. 29–14/2, l. 224.
[471] A. Janulaičio pareiškimas VDU rektoriui, 1922 m., *LCVA*, f.-r. 856, ap. 2, b. 296, l. 1.
[472] Žr. biogramą.
[473] Surgailis G., Trumpai apie autorių, Janulaitis A., *Lietuvos didysis kunigaikštis Kęstutis*, Vilnius, 1998, p. 362.
[474] 1928 11 30 HMF tarybos posėdžio protokolas, *VUB RS*, f. 96–VDU 17, l. 93.
[475] Z. Ivinskio dienoraštis, 1938 m., *LNB RS*, f. 29–14/2, l. 128.

pastovių honorarų. Tai atsiliepė ir jų materialinėms gyvenimo sąlygoms. Į sunkią materialinę padėtį buvo patekę P. Šležas ir J. Matusas. Jie gana ilgą laiką (2–3 metus) gyveno vien tik iš honorarų įvairiuose periodiniuose leidiniuose[476]. 1935 m. laiške L. Girai J. Matusas rašė: „Kadangi aš jau beveik metai, kaip gyvenu vien iš plunksnos, o dar yra skolų iš studijavimo laikų, tai šiuo tarpu tikrai neturiu iš ko gyventi (...)“[477]. Be to, J. Matusas žurnalo „Athenaeum“ recenzijoje nors ir pasidžiaugė, kad jame turi galimybę skelbtis ir „privatiniai jaunieji mokslininkai“ (P. Šležas, S. Sužiedėlis ir kt.), tačiau apgailestavo, kad jie gauna mažesnius honorarus negu TFF dėstytojai[478].

Kaip matyti, tarpukario Lietuvos istorikų turtinė padėtis skyrėsi – VDU profesorių ir dirbančiųjų keliose darbovietėse (dažnai kelių skirtingų profesijų srityse) ji buvo geriausia, neturinčiųjų etatinio darbo ir gyvenančiųjų vien iš straipsnių rašymo – blogiausia. Tačiau net ir pastarojoje padėtyje atsidūrę istorikai sugebėjo išlikti produktyvūs ir palikti Lietuvos istorijos mokslui vertingų darbų.

Baigiant šį skyrių vertėtų pažymėti, kad beveik pusė istorikų bendrijos atstovų (45,9%) dirbo pagal specialybę aukštosiose mokyklose ir kitose istorijos tyrimų institucijose. A. Smetonos lituanistikos instituto Istorijos skyriuje dirbo daugiausia tie, kurie dirbo ir VDU (išskyrus K. Avižonį ir J. Stakauską). Istorikai būrėsi ir į mokslo draugijas – LID, KMD, kontaktavo su LMD, įsteigė istorijos mokslų sekciją LKMA. Tačiau jaunosios istorikų kartos atstovai dažnai buvo nepatenkinti tų draugijų vadovybės neveiklumu. Keli istorikai dirbo vadovaujantį darbą archyvuose ir muziejuose.

Antroji pagal dažnumą profesinė grupė po aukštųjų mokyklų dėstytojų buvo įvairaus profilio vidurinių mokyklų mokytojai (jie sudarė taip pat 45,9% bendrijos). Trečioji grupė – žurnalistai ir redaktoriai (18,7%). Istorikai rinkdavosi papildomą (tam tikrais atvejais pagrindinį) darbą artimose istoriko profesijai srityse, kuriose jie galėdavo užsidirbti pakankamai lėšų pragyvenimui. Pagrindiniai istorikų pragyvenimo šaltiniai buvo atlyginimas už darbą universitete arba kitos (ne istoriko) kvalifikacijos reikalaujančiose institucijose ir honorarai už straipsnius ar veikalus. Istorikų turtinė padėtis skyrėsi – VDU profesorių ir dirbusių keliose darbovietėse bendrijos atstovų ji buvo geresnė, blogiausia – neturinčiųjų jokio etatinio darbo (dažniausiai jaunosios istorikų kartos atstovų), gyvenusių

[476] Šapoka A., A. a. Paulius Šležas, *Naujoji Romuva*, 1938, nr. 20 (382), p. 461; Matusas J., *Švitrigaila, Lietuvos didysis kunigaikštis*, Kaunas, 1938, p. VIII.
[477] 1935 m. J. Matuso laiškas L. Girai, *LNB RS*, f. 7–522, l. 2.
[478] Matusas J., [rec. žurn.] *Athenaeum*, red. J. Eretas, Kaunas: VDU Teol. ir filos. fakulteto Filosofijos skyrius, 1935, t. 6; *Vairas*, 1936, t. 17, nr. 6, p. 689.

vien iš honorarų už publikacijas. Tačiau moksliniam produktyvumui pastaroji aplinkybė įtakos turėjo nedaug. Kaip minėta, jaunosios kartos istorikai lenkė vyresniuosius produktyvumu.

Aukščiausias pareigas iš visų istorikų bendrijos atstovų įvairiu metu ėjo 9 asmenys. Iš vyresniosios kartos atstovų solidžiausiu simboliniu kapitalu ir galia reguliuoti „istorikų lauko" reprodukciją disponavo literatūros istorikas M. Biržiška, teisės istorikas A. Janulaitis, taip pat I. Jonynas ir L. Karsavinas. Iš jaunosios kartos atstovų stipriausias pozicijas užėmė Z. Ivinskis. Tačiau įtakingiausios universiteto rektoriaus, fakultetų dekanų pareigos dažniausiai atitekdavo ne istorikams. Tai lėmė ir „istorikų lauko" specifiką. Mokslinių leidinių leidybos kontrolė įvairiu metu koncentravosi A. Janulaičio, L. Karsavino, V. Steponaičio ir J. Stakausko rankose. Šią simbolinio kapitalo dalį ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje perėmė jaunesnės kartos istorikai. Tarpukario Lietuvos „istorikų lauko" specifika pasireiškė ir ta aplinkybe, kad jo reprodukciją kontroliavo keli profesoriai, kurie patys nebuvo įgiję daktaro laipsnio. Lietuvoje beveik nepasitaikė atvejų (išskyrus J. Yčą), kad disertaciją gintųsi vyresnės istorikų kartõs atstovas. Pagrindinę reikšmę „istorikų lauko" reprodukcijos procesui turėjo istorijos seminaras, kuriame vyresnės kartos profesoriai pasirinkdavo iš jaunųjų istorikų tarpo savo favoritus.

„Istorikų lauką" veikdavo ir konkurencija „politikų lauke", jeigu „istorikų lauko" dalyviai kartu būdavo ir politiniai varžovai (A. Voldemaro ir J. Purickio atvejai). Konkurencinė įtampa „istorikų lauke" ypač pasireiškė 1930–1940 m. laikotarpiu, į akademinę bendruomenę bandant įsilieti jaunosios kartos atstovams. 9 jauniems istorikams į ją patekti pavyko. Jų konkurencinė sėkmė iš esmės priklausė nuo studijų VDU metais sukaupto socialinio kapitalo ir užmegztų ryšių. Svarbiausias „istorikų lauko" interesas – reprodukuoti save. Jo dalyviai (agentai) priklausė kelioms vyresniosios kartos ir jaunesniosios kartos interesų grupėms. Jaunieji (ir „privatūs") istorikai (Z. Ivinskis, A. Šapoka, J. Jakštas, J. Matusas, A. Vasiliauskas, J. Stakauskas) siekė patekti į mokslo institucijas ir užimti jose ir kartu „istorikų lauke" kuo stipresnes pozicijas tam, kad turėtų nuolatinį etatinį darbą ir galimybę ateityje kontroliuoti „lauką". Vyresnieji (J. Yčas, I. Jonynas, A. Janulaitis, P. Penkauskas, L. Karsavinas) siekė išlaikyti *status quo* akademinę hierarchiją ir proteguoti pasirinktus favoritus tam, kad jie tęstų jų „mokyklą".

IX. PRIEŠKARIO LIETUVOS ISTORIKŲ BENDRIJOS GYVAVIMO PABAIGA: 1940–1944 METAI

Dalis iš šiame darbe nagrinėjamos 60-ies asmenų istorikų grupės prasidėjus pirmajai sovietinei okupacijai mirė arba išvyko iš Lietuvos jau ketvirtajame dešimtmetyje. 1941 m. mirė gana ilgai dėstytojavę VDU Jonas Totoraitis[479], Marija Rudzinskaitė-Arcimavičienė. Emigravo meno istorikas Jurgis Baltrušaitis, rusų istorikas Ivanas Lappo. V. Dėdiną, A. Voldemarą represavo sovietiniai saugumo organai. Lietuvoje liko 51 istorikas, iš kurių 24 dar rašė straipsnius, žinoma, ne visi jie buvo publikuoti.

1. Institucijos

1940 m. birželį Lietuvos istorikų bendrijai iškilo problema, kaip išgyventi ir tęsti mokslinį darbą totalitarinio okupacinio režimo sąlygomis[480]. Lietuvoje veikė du svarbiausi istorijos tyrimų centrai: VU HMF Istorijos skyrius ir Lituanistikos instituto Lietuvos istorijos skyrius. 1940 m. liepos 16 d. buvo uždarytas VDU Teologijos ir filosofijos fakultetas, nutarta atleisti iš darbo keturis istorikus: J. Matusą, A. Vasiliauską, A. Šapoką ir J. Jakštą. Dekanui V. Krėvei-Mickevičiui pavyko komisiją įtikinti pakeisti sprendimą – atleistas tik A. Šapoka dėl jo redaguotos „Lietuvos istorijos". Tuo metu iškilo grėsmė ir HMF istorijos seminaro bibliotekai. Centrinės bibliotekos direktorius ir tuo laiku Teisių fakulteto dekanas prof. V. Biržiška pradėjo vykdyti fakultetų bibliotekų perorganizavimą į Bendrosios universiteto bibliotekos skyrius 1940 m. vasario 26 d. – kovo 3 dienomis L. Karsavinas buvo priverstas pasirašyti knygų perdavimo aktą. Taigi seminaras nustojo egzistuoti. L. Karsavinas savo pareiškime fakulteto tarybai taip nusakė jo svarbą: „Vienintelis konstitucinis seminaro momentas yra jo biblioteka (...). Visa tai organizuoja bendrą katedros skyriaus darbą, suburia mokslo personalą ir studentus, kuria seminarą kaip gyvą organizmą". Kilo konfliktas su V. Biržiška, kuris L. Karsavino pretenzijas pavadino „profesorių fantazijomis"[481].

---

479 Matulis S., Totoraitis Jonas, *LE*, Boston, 1964, t. 31, p. 341–342.
480 Ragauskas A., Lietuvos istorijos mokslo sovietizacija 1940–1941 metais, *Lietuvos istorijos metraštis, 1994 metai*, Vilnius, 1995, p. 94–109.
481 *VUB RS*, f. 138–3, l. 1,4.

1941 m. balandžio 11 d. aukštąsias mokyklas inspektavo SSRS švietimo sistemos atstovas A. Novikovas. VU HMF tarybos posėdyje jis pareiškė: „Politiniu auklėjimu turi rūpintis ne tik marksizmo leninizmo katedra, bet ypačiai dekanatai (...) galėtų tinkamai sekti mokymo darbo vykdymą katedrose ir politinio auklėjimo darbą. Mokslo personalas nedelsdamas taip pat turi susirūpinti politiniu auklėjimuisi (...).“[482]. Dėstytojų paskaitose lankėsi komjaunuoliai ir komunistai, kurie sekdavo dėstytojus ir jų klausytojus. Šantažuoti ir tardyti buvo J. Jakštas, L. Karsavinas, I. Jonynas.

Įsteigtos Archeologijos, Meno istorijos, Pagalbinių istorijos mokslų ir SSRS tautų istorijos, Marksizmo ir leninizmo pagrindų katedros. 1940 m. rugsėjo 20 d. į Visuotinės istorijos katedrą dirbti jaunesniuoju asistentu pakviestas Pranas Čepėnas. 1941 m. vasario 22 d. šios katedros vyr. dėstytoju išrinktas ilgametis gimnazijos mokytojas ir vadovėlių autorius Bronius Untulis. 1940 m. vyr. asistentais paskirti B. Dundulis, K. Avižonis (pastarasis spalio 11 d.), 1941 m. gegužės 20 d. – Vincas Trumpa. 1941 m. balandžio mėnesį Archeologijos katedros vedėju tapo Jonas Puzinas, asistente – Regina Volkaitė. Meno istorijos katedros vedėju paskirtas P. Galaunė, Pagalbinių istorijos mokslų katedros vyr. asistentu 1940 m. spalio 21 d. – A. Vasiliauskas, o vedėju 1941 m. sausio mėn. – L. Karsavinas. 1941 m. sausio 4 d. J. Puzinas pripažintas profesoriumi. Tačiau jau antrą dešimtmetį J. Stakauskui nesisekė tapti universiteto dėstytoju. Sovietinės okupacijos metais tam kenkė ir jo pastoracinė veikla. 1941 m. balandžio 1 d. jis buvo paskirtas VU Matematikos ir gamtos fakulteto bibliotekos vedėju. Tik 1944 m. liepos 31 d. L. Karsavinas ir V. Sezemanas prašė laikinai paskirti J. Stakauską Lietuvos istorijos katedros asistentu[483].

1941 m. birželio 24 d. į Vilnių įžengė Vokietijos kariuomenė. Iš darbo vokiečiai atleido visus žydus. Lietuvos aukštąsias mokyklas naciai dar labiau varžė negu pradžios ir vidurines mokyklas[484]. Okupantai toleravo tik žemės ūkio, technikos ir medicinos specialistų rengimą. Okupacijos pradžioje buvo masiškai „valomas“ pagrindinis ir pagalbinis personalas. Iš darbo atleisti visi žydų tautybės dėstytojai, marksistai. Aukštosiose mokyklose buvo stengiamasi atkurti nepriklausomos Lietuvos laikų tvarką. Kauno VDU atkurti Teologijos ir Filosofijos fakultetai.

[482] Dekano pranešimas apie Senato pasitarimą su Aukštųjų mokyklų komiteto atstovu prof. S. A. Novikovu, žr.: Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto tarybos protokolas nr. 13, 1941 04 24, *VUB RS*, f. 98–VU 1, l. 58–59.

[483] *LCVA*, f.-r. 856, ap. 2, b. 802, l. 1, 3.

[484] A. Bubnys, *Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944)*, Vilnius, 1998, p. 463.

VDU rektorius buvo Julius Gravrogkas, VU – M. Biržiška. V. Maciūnas patvirtintas HMF prodekanu 1941 m. spalio 31 d.[485]. J. Puzinas 1941 m. liepos 26 d. paskirtas HMF dekanu, Archeologijos katedros profesoriumi, tų pačių metų gruodžio 11 d. – ekstraordinariniu profesoriumi[486]. Z. Ivinskis 1942 m. buvo VU Ekonomikos mokslų fakulteto Politinės ekonomijos katedros neetatinis ekstraordinarinis profesorius, iki 1942 m. rugsėjo mėn. – Filosofijos fakulteto dekanas[487]. Tuo metu visų universiteto darbuotojų genealogija buvo kruopščiai tikrinama, prieš pat atleidimą Z. Ivinskis, kaip ir kiti personalo nariai, dar buvo priverstas pareikšti: „Užtikrinu, kad man, nors esu rūpestingai patikrinęs, nėra žinomos aplinkybės, kuriomis būtų galima pateisinti nuomonę, kad mano tėvai ar seneliai yra žydų kilmės"[488]. 1942 m. rugsėjo 16 d. S. Sužiedėlis paskirtas VDU Filosofijos fakulteto prodekanu[489].

Sužlugus jaunimo mobilizacijai į SS legioną, okupantams atsirado pretekstas susidoroti su Lietuvos inteligentija ir aukštosiomis mokyklomis. 1943 m. kovo 17 d. buvo uždarytas VU, Pedagoginis institutas, nors personalas formaliai ir nebuvo atleistas. Vėliau buvo leista naudotis tik universiteto bibliotekomis su vokiečio švietimo komisaro leidimu. 1944 m. birželio 23 d. įvyko paskutinis Istorijos skyriaus posėdis, kuriame studentas istorikas A. Kimsa apgynė disertaciją daktaro laipsniui gauti[490].

1941 m. sausio mėn. Lituanistikos institutas buvo uždarytas, o jo vietoje įkurta Lietuvos mokslų akademija. Aštuoni istorikų bendrijos atstovai tapo akademikais. K. Jablonskis rugsėjo 22 d. buvo išrinktas į Mokslų akademijos tikruosius narius, balandžio 9 d. tokiais nariais jau buvo išrinkti A. Janulaitis, M. Biržiška (prezidiumo pirmininkas), A. Rimka ir Z. Ivinskis, kuris pirmininkavo prezidiumui nuo 1941 m. gruodžio 2 d. iki 1942 m. gegužės 6 d., LMA sekretoriumi patvirtintas S. Sužiedėlis[491]. 1942 m. spalio 28 d. švietimo generalinis tarėjas LMA nariais patvirtino A. Šapoką ir J. Puziną, tačiau atmetė J. Stakausko ir V. Maciūno kandidatūras[492].

---

485 *LCVA,* f.-r. 856, ap. 2, b. 498, l. 26.
486 *LCVA,* f.-r. 856, ap. 2, b. 693, l. 65.
487 *LCVA,* f. 631, ap. 3, b. 249, l. 40.
488 Z. Ivinskio 1942 m. liepos 6 d. pareiškimas, *LCVA,* f. 631, ap. 3, b. 249, l. 48.
489 *LCVA,* f. 631, ap. 3, b. 699, l. 16.
490 Jakštas J., Istorijos skyrius, *Lietuvos universitetas 1579–1803–1922,* red. P. Čepėnas, Chicago, 1972, p. 411.
491 Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990,* Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 154.
492 *Ten pat,* p. 154.

Humanitarinių mokslų skyriuje buvo įsteigtas Istorijos ir archeologijos institutas. Direktoriumi 1941 m. balandžio 25 d. patvirtintas K. Jablonskis, Lietuvos istorijos instituto Lietuvos istorijos poskyrio vedėju paskirtas I. Jonynas, Archeografijos – Z. Ivinskis, Archeologijos – J. Puzinas[493]. Anot A. Tylos, institute susitelkęs Lietuvos istorikų elitas saugojo šios institucijos mokslinį personalą nuo konjunktūrinės veiklos[494]. Instituto istorikai numatė parengti keletą studijų: K. Avižonis – „Didikų valdžios susidarymas Lietuvoje XV a.“, K. Jablonskis – „XVIII a. dvarų ir ūkininkų samdomasis ir nelaisvas darbas“, Z. Ivinskis – „Lietuva kaip gamintoja ir žaliavų kraštas Vakarų Europoje ir kaip rinka jų gaminiams XVI a.“, A. Šapoka – pagaliau išleisti savo habilitacinį darbą „1655 m. Kėdainių sutartis“[495]. Vokiečių okupacijos laikotarpiu institutas išliko, nors 1942 m. mokslinis darbas buvo sustojęs[496]. 1943 m. vasario 10 d. LMA Visuomeninių mokslų skyriaus susirinkime nutarta periodiškai – kiekvieno mėnesio pirmąjį trečiadienį – šaukti mokslinius susirinkimus akademijos narių ar bendradarbių moksliniams pranešimams išklausyti. Pirmasis kovo 15 d. numatytas buvo A. Rimkos pranešimas tema „Vilniaus srities gyventojų tautybės statistika ir jos šaltiniai“[497].

K. Jablonskio vadovaujamas LMA Istorijos institutas iškėlė svarbius, tačiau okupacijos sąlygomis sunkiai įgyvendinamus tikslus – tirti Lietuvos krašto ir lietuvių tautos praeitį, rinkti, tvarkyti ir skelbti Lietuvos istorijos mokslinę medžiagą bei šaltinius, atstovauti Lietuvos istorijos mokslui Lietuvoje telkiant mokslininkų pajėgas ir keliant jų mokslinę kvalifikaciją, reprezentuoti Lietuvos istorijos mokslą užsienyje, informuojant kitų kraštų istorijos mokslo įstaigas apie Lietuvos mokslinius ir kultūrinius laimėjimus[498]. 1943 m. balandžio mėnesį vokiečių kareiviai užėmė Istorijos instituto patalpas, tuo nutraukdami ir jo veiklą.

2. Mokslo darbas

Mokslinio darbo sąlygos 1940–1941 m. buvo labai nepalankios dėl institucijų reorganizacijų, archyvų saugojimo tvarkos pakeitimų, mokslinės literatūros naikinimo. Tik institutas sugebėjo išvengti totalitarinės kontrolės ir išleisti vertingų studijų. Sunkiomis okupacijų sąlygomis pakankamai produktyviai dirbo archeo-

---

493 Merkys V., *Konstantinas Jablonskis*, Kaunas, 1991, p. 104.
494 Tyla A., Istorija lituanistikos kontekste, *Lituanistika: tradicijos, dabartis, perspektyvos*, p. 28.
495 Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990*, Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 158–160.
496 *Ten pat*, p. 29.
497 A. Rimkos laiškas prof. K. Jablonskiui, 1943 02 15, *LMAB RS*, f. 256–40,.
498 Lietuvos mokslų akademijos Istorijos instituto reguliaminas, *LMAB RS*, f. 105–666, l. 1–3.

logai – straipsnių paskelbė J. Puzinas, P. Kulikauskas, R. Jablonskytė, M. Alseikaitė-Gimbutienė, R. Volkaitė-Kulikauskienė. Z. Ivinskis „XX amžiuje" paskelbė straipsnių apie Pirmąjį pasaulinį karą[499] ir studiją „Lietuvos praeityje"[500], taip pat ištyrė Trakų pilį[501], 1940–1941 m. paskelbė daug straipsnių Lietuviškojoje enciklopedijoje – 8 ir 9 tomuose, straipsnį apie kryžiuočių vietininką Žemaitijoje Vytauto laikais[502], straipsnį apie Lietuvos prekybą su užsieniu XVI a.[503] ir straipsnį apie Žemaitijos istoriją[504]. 1941 m. „Lietuvos praeities" pirmojo tomo antrame sąsiuvinyje B. Dundulis publikavo straipsnį „Lietuva ir Napoleonas 1807 metais". Daug straipsnių socialinės ir buities istorijos temomis šiuo laikotarpiu paskelbė J. Matusas[505].

Okupacijų laikotarpiu apginta tik keletas disertacijų. 1940 m. balandžio 12 d. poetas Jonas Aistis Grenoblio universitete gavo prancūzų kalbos, literatūros ir medievistikos licenciato diplomą. Važiuoti į Vokietijos okupuotą Paryžių, prašyti, kad buvusioje Lietuvos atstovybėje, užimtoje rusų, galima būtų priimti SSRS pilietybę, ir laukti specialaus ešelono pabaltijiečiams kaip B. Dundulis jis nesiryžo[506]. Tų pačių metų lapkritį J. Aistis gavo vieną iš stipendijų, skirtų lietuviams studentams, ir ėmėsi rašyti disertaciją apie evangelijų vertimus į senąją provansa-

[499] Ivinskis Z., Didžiojo karo vaizdai, *XX amžius*, 1940, sausio 5, sausio 15, sausio 18, sausio 22, sausio 25, kovo 16, balandžio 16, balandžio 20, balandžio 27, gegužės 11, gegužės 20.

[500] Ivinskis Z., Didžiųjų Lietuvos kunigaikščių ekonominė politika savo dvaruose iki XVI amžiaus pusės, *Lietuvos praeitis*, Kaunas, 1940, t. 1, sąs. 1, p. 5–28.

[501] Ivinskis Z., *Trakų salos pilis: jos praeitis ir dabartinė būklė*, Kaunas, 1941, 112 p.; Ivinskis Z., Trakų Galvės ežero salos pilis, *Vytauto Didžiojo muziejaus metraštis*, Kaunas, 1941, t. 1, p. 135–198.

[502] Ivinskis Z., Kuchmeister Michael, kryžiuočių vietininkas (vaitas) Žemaičiuose Vytauto laikais, *Vytauto Didžiojo muziejaus metraštis*, Kaunas, 1941, t. 1.

[503] Ivinskis Z., Lietuvos prekybiniai santykiai su užsieniu XVI a. ir jų vaidmuo anuo metu Europos prekybai, *Lietuvos praeitis*, 1941, t. 3.

[504] Ivinskis Z., Žemaičių praeities kultūros vaizdai; Žemaičių dvasinis veidas XVI amž., *Žemaičių žemė*, 1943, nr. 4, 6.

[505] Matusas J., Bitininkavimas pas senovės lietuvius, *Į laisvę*, 1942, liepos 16, p. 3; Senieji mūsų pastatai, *Į laisvę*, 1942, spalio 9, p. 3; *Medžioklė pas mus senovėje*, Kaunas, 1943; Apie senovinę Lietuvos mūrinę statybą, *Ateitis*, 1943, sausio 6, p. 4; Lietuvių kalba seniausiais laikais, *Ateitis*, 1943, lapkr. 27, p. 3–4; Lietuvos javų ir gyvulių ūkio apžvalga iki XVI-to amž. pabaigos, *Žemės ūkis*, 1943, nr. 6, p. 409–427; Lietuvos miško gaminiai ir jų transportas iki XVI amžiaus pabaigos, *Mūsų girios*, 1943, rugpj./spalis, p. 1–13; Mūrinė statyba pas senovės lietuvius, *Ateitis*, 1943, sausio 30, p. 3; Odų ir kailių amatininkai, *Žemės ūkis*, 1943, nr. 8, p. 636–640; Senovės lietuvių vežimai ir rogės, *Ūkininko patarėjas*, 1943, rugs. 10, p. 6–7; Šis tas iš Lietuvos senosios medicinos istorijos, *Lietuviškoji medicina*, 1943, nr. 4, p. 233–238; Žuvininkystė ir žvejai senovinėje Lietuvoje: (iki XVI amž. pabaigos), *Žemės ūkis*, 1943, nr. 2, p. 144–147.

[506] Kubilius V., *Jonas Aistis*, Vilnius, 1999, p. 150.

lų kalbą. Jis atskleidė viduramžiais, XIV a., išplitusios katarų sektos įtaką Pietų Prancūzijoje. J. Aisčio disertacija atliepė okupacijos metais atgijusias regionų studijas ir prancūzų istorikų posūkį į viduramžius. 1944 m. birželio 20 d. jis Vokietijos okupuotame Grenoblyje apgynė disertaciją „Evangelijos tekstų vertimų į senąją provansalų kalbą lingvistiniai etiudai" („L'Etude linguistique sur les traductions en ancien provenēal des textes évangéliques"). Per nacių okupaciją, 1942 m. rudenį, studiją, galimą disertaciją apie Lietuvos ir Livonijos santykius XVI a. rašė Simas Sužiedėlis[507]. 1944 m. birželio 23 d. Antanas Kimsa, vienas iš būsimų Bogotos (Kolumbija) universiteto steigėjų, apgynė daktaro disertaciją „Popiežiaus valstybės įkūrimas"[508].

3. Istorikų bendrija ir okupaciniai režimai

Statistiką apie VDU mokslininkus, nukentėjusius nuo sovietinių ir hitlerinių represijų, pateikė Nijolė Šaduikienė[509]. Pagal šią statistiką nuo sovietinių represijų nukentėjo trys istorikai, iš kurių du – profesoriai, nuo nacistinių – du. V. Dėdinas 1940 m. birželio viduryje buvo ištremtas į Altajų, 1942 m. vasarą – į Jakutiją. Į tėvynę grįžo tik 1947 m. rudenį[510]. Sovietai jo sugrįžimą traktavo kaip pabėgimą ir tais pačiais metais vėl ištrėmė su šeima[511]. Į Sibirą buvo ištremti A. Šapokos tėvas, brolis su šeima[512]. 1940 m. birželio 19 d. suimtas ir 22 d. rytą automobiliu į Maskvos Liubliankos kalėjimą išvežtas buvo ką tik į Lietuvą sugrįžęs A. Voldemaras, kuris ketino aktyviai dalyvauti griaunant Smetonos režimą ir tapti vienu iš „naujosios" Lietuvos politinių lyderių. Liepos 30 d. jis buvo išvežtas į Ordžonikidzę (Šiaurės Osetija)[513]. Iš pradžių A. Voldemaras, palyginti su kitais tremtiniais, buvo apgyvendintas gana prabangiai, tačiau 1942 m. rugpjūčio 19 d., nepavykus iš jo išgauti norimos informacijos, buvo išvežtas į Butyrkų kalėjimą Maskvoje, kur gruodžio 16 d. mirė.

---

507 *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 699, l. 51.

508 Kimsa A., Apie autorių, *Popiežiaus valstybės įkūrimas*, Vilnius, 2000, p. 211.

509 Šaduikienė N., Lietuvos (Vytauto Didžiojo) universiteto netektys ir praradimai, *VDU ir LKMA 70-metis*, Kaunas, 1993, p. 111–112.

510 Keturakis R., „Pasaulį mačiau ir pažinau..." , *Santara*, 1990, vasara, p. 63.

511 Dėdinas V., *Lietuvos gyventojų genocidas. I tomas. 1939–1941*, Vilnius, 1999 (2 pataisytas ir papildytas leidimas), p. 231.

512 Ragauskas A., Lietuvos istorijos mokslo sovietizacija 1940–1941 metais, *Lietuvos istorijos metraštis, 1994 metai*, Vilnius, 1995, p. 130.

513 Rudis G., Augustinas Voldemaras NKVD rankose, *Lituanistica, 1995 metai*, Vilnius, 1996, nr. 4 (24), p. 25.

Nuo nacių režimo nukentėjo A. Kučinskas, kuris 1943 m. kovo 16 d. kartu su kitais lietuvių inteligentijos atstovais buvo suimtas ir išvežtas į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Joje išbuvo beveik dvejus metus. Jau emigravęs į JAV A. Kučinskas, prisidengęs A. Gervydo slapyvardžiu, išleido atsiminimus[514]. Jie lakoniški, persmelkti juodo humoro, rašymo maniera panaši į bendro likimo literato Balio Sruogos garsiojo „Dievų miško" stilių. Apie save A. Kučinskas rašė kaip apie kitą asmenį, pasak jo, Štuthofe „vaikščiojanti literatūra buvo prof. Sruoga, o istorija – dr. Kučinskas"[515].

Sovietinės ir nacistinės okupacijų laikotarpiu iš 60-ies tarpukario Lietuvos istorikų bendrijos atstovų liko tik 24, kurie dar rašė istorine tematika. Ilgainiui didelė dalis istorikų persiorientavo į kitą veiklą, iškeliavo anapilin (okupacijų laikotarpiu M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė, J. Totoraitis) ar emigravo (menotyrininkas J. Baltrušaitis). Okupacijų laikotarpiu mokslinei veiklai trukdė institucijų suvaržymai, „netinkama" socialinė ar etninė kilmė, ideologinės pažiūros, pastoracinio darbo stažas. Visi mokslinėje veikloje reiškęsi istorikai buvo susiję su VU arba Lietuvos istorijos institutu. Tai – K. Avižonis, Mykolas ir Vaclovas Biržiškos, P. Galaunė, Z. Ivinskis, K. Jablonskis, J. Jakštas, A. Janulaitis, I. Jonynas, L. Karsavinas, V. Maciūnas, J. Matusas, J. Puzinas, J. Stakauskas, S. Sužiedėlis, A. Šapoka, ekonomistai A. Rimka, V. Trumpa, A. Vasiliauskas, menotyrininkas M. Vorobjovas. Apgintos tik dvi disertacijos – J. Aisčio (Kossu-Aleksandravičiaus) ir A. Kimsos. Lietuvos istorikus palietė sovietinio ir nacistinio režimų represijos, tiesa, ne taip smarkiai kaip, pavyzdžiui, Lenkijos istorikus. Lemtingai bendrija suskilo 1944 m., kada istorikams iškilo dilema: ar likti okupuotoje tėvynėje ir prisitaikyti prie režimo diktuojamų sąlygų, ar emigruoti? Dauguma pasirinko pastarąjį kelią. Iš 51 bendrijos atstovo emigravo 30. Lietuvoje mokslinės veiklos liko tęsti K. Jablonskis, A. Janulaitis, I. Jonynas, B. Dundulis ir P. Pakarklis. Nuo tada pradėjo formuotis sovietinės Lietuvos ir išeivijos lietuvių istorikų bendrijos.

[514] Gervydas A., *Už spygliuotų vielų*, Chicago, 1950.
[515] *Ten pat*, p. 120.

IŠVADOS

1. Atsižvelgiant į keturis atrankos kriterijus – kiek istorikų 1918–1940 m. laikotarpiu gyveno Lietuvoje, buvo įgiję istorijos specialybę ir skelbė publikacijas istorine tematika – darytina išvada, kad Lietuvos istorikų bendriją sudarė 60 asmenų. Beveik pusę jų – 32 (53,3%) – siejo socialiniai ryšiai akademinėse institucijose (Vytauto Didžiojo universitete ir Lituanistikos instituto Istorijos skyriuje), kitą dalį – labiau neformalūs ryšiai koresponduojant ir bendraujant dėl mokslinių publikacijų rengimo. Į „istorikų lauką" galėjo patekti tie, kurie turėjo lėšų išvykti į užsienio universitetus bei archyvus ir parengti publikacijas, arba tie, kurie turėjo ryšių tinklą, padedantį visa tai įgyvendinti.

2. Istorijos specialybę įgijo šiek tiek daugiau negu pusė 1918–1940 m. Lietuvos istorikų bendrijos atstovų (55%). Carinės Rusijos universitetuose, be istorijos, dažniausiai istorikai studijuodavo teisės mokslus. Tuo metu didžiausią jiems įtaką darė rusų pozityvistų mokykla. Užsienyje studijavo pusė tiriamosios Lietuvos istorikų bendrijos atstovų. Daugumos istorikų pagrindinis studijų užsienyje tikslas buvo susirinkti archyvuose reikiamą medžiagą ir parengti disertacijas. Dažniausiai jie studijoms rinkdavosi vokiškosios kultūros šalis – Vokietiją, Austriją ir Šveicariją. Tokį pasirinkimą lėmė Lietuvos gimnazijose įgyti mokomos vokiečių kalbos įgūdžiai, palyginti pigesnis pragyvenimas ir tenykštės istorikų mokyklos pripažinimas. Populiariausios aukštosios mokyklos – Berlyno, Vienos, Miuncheno ir Ciuricho universitetai. 1922 m. įsteigtame universitete Kaune per visą nepriklausomybės laikotarpį studijavo trečdalis tiriamos istorikų bendrijos atstovų. Studijos Vytauto Didžiojo universitete labiausiai lėmė naujų istorijos specialistų įsidarbinimą šioje mokslo institucijoje. Galima teigti, kad istorikai, baigę studijas tik užsienyje, taigi nebūdami „gimtojo" universiteto absolventai, neturėjo galimybių jame siekti akademinės karjeros.

3. Pažymėtina, kad iki 1918 m. carinės Rusijos universitetuose studijavę Lietuvos istorikai neapgynė nė vienos daktaro disertacijos, nes pakankamai aukšti reikalavimai buvo keliami ir magistriniams darbams. Tai padaryti pavyko tik oficialiai į užsienį „gydytis" išvažiavusiems trims kunigams. Paskelbus nepriklausomybę prasidėjo jaunosios istorikų kartos veržimasis į užsienį studijuoti. Lietuvos istorikai apgynė 20 disertacijų, iš kurių tik 5-ias „gimtajame" universitete Kaune. Taip atsitiko dėl disertacijoms keliamų pernelyg aukštų (palyginti su Vokietijos universitetais) reikalavimų. Užsienyje apgintų disertacijų publikavimas Lietuvoje buvo problemiškas, į jas žiūrėta įtariai, be to, aukštojo mokslo baigimo teisių pripažinimas užtrukdavo ne vienerius metus; taip pat užsienyje rengiantys

disertacijas istorikai nuolat susidurdavo su finansiniais sunkumais ir rūpesčiais dėl stipendijų.

Tik 4 istorikai įgijo habilituoto daktaro laipsnį. Kitų bandymai habilituotis nepavyko. Susidariusi padėtis atspindėjo tuometinę Lietuvos istorijos mokslo padėtį – vyravo profesionalių kadrų trūkumas, o vyresnės kartos neturintys daktaro laipsnio istorikai ypač reikliai žiūrėjo į jaunųjų istorikų bandymus kelti kvalifikaciją.

4. Daugiausia tarpukario Lietuvos istorikų bendrijos atstovų (73,3%) gimė kaimuose. Tik nedidelė istorikų dalis kilo iš Lietuvos miestelių ir carinės Rusijos miestų, daugiausia Sankt Peterburgo, bei tuometinės Latvijos teritorijoje buvusių pramoninių miestų. Istorikai nedaug dėmesio skyrė lokalinei ir regioninei istorijai, nes vyravo makroistorinis naratyvas kreipiant ypatingą dėmesį į Lietuvos valstybingumo raidą. Tarpukario Lietuvos istorikai pagal socialinę kilmę priklausė valstiečių, inteligentų ir bajorų grupėms. Pusė tiriamos istorikų bendrijos atstovų savo kilme buvo valstiečiai, mažesnės kilmės grupės bendrijoje – bajorai, inteligentai (mokytojai, rašytojai ir gydytojai), mažiausia – darbininkai.

5. Dauguma prieškario Lietuvos istorikų bendrijos atstovų (85%) buvo lietuviai. Tačiau į VDU norėta pritraukti daugiau istorikų iš užsienio. Atvykę dirbti kviestiniai rusų profesoriai stengėsi išmokti lietuvių kalbą. Nepaisant nevienodų šių pastangų rezultatų, visi rusų istorikai įnešė savą indėlį plėtojant Lietuvos istorijos mokslą. I. Lappo ir P. Gronskis stengėsi aktualinti Lietuvos istorijos problemas tuometinei Lietuvos politikai palankia argumentacija. L. Karsavinas ir I. Lappo nusipelnė Lietuvos istorijos mokslui išugdydami pajėgių jaunosios kartos atstovų. Žymiausi jų mokiniai – J. Jakštas ir A. Šapoka.

6. Absoliuti dauguma aptariamo laikotarpio istorikų (80%) priklausė katalikų konfesijai. Keletas priklausė kitoms – evangelikų reformatų, stačiatikių ir sentikių – konfesijoms arba buvo laisvamaniai. Bažnyčios istorija – antroji tarpukario Lietuvos istorikų mokslinių interesų sritis po politinės istorijos. Ją tyrinėjo daugiausia kunigai ir ateitininkai, kurie Reformacijos judėjimo istoriją dažnai vertindavo tendencingai, tačiau šiuo atžvilgiu būta ir išimčių.

7. Labai mažai moterų tyrinėjo istoriją (tik 7). Tarpukario Lietuvos istorikės buvo kilusios iš bajorų, inteligentų ir stambiųjų ūkininkų šeimų, kurios turėjo daugiau galimybių išleisti jas į mokslus. VDU personalo narė buvo tik viena istorikė – egiptologijos populiarintoja M. Rudzinskaitė-Arcimavičienė. Kitų istorikių bandymai įsidarbinti VDU žlugo, nes joms konkuruoti su vyrais trūkstant etatų buvo sunku – tuometinėje visuomenėje vyravo požiūris, kad moteris pirmiausia turi rūpintis šeima ir nesudaryti konkurencijos vyrams. Priešingai ne-

gu vyrai, beveik visos moterys istorikės buvo sukūrusios šeimas. Galima daryti prielaidą, kad jos, įvetindamos šias aplinkybes, pernelyg ir nesiveržė dirbti į universitetą. Ten nepatekusios paprastai dirbdavo gimnazijose.

8. 1918–1940 m. Lietuvos istorijos moksle vyravo jaunosios istorikų kartos (gimusios 1900–1913 m., 22–35 m. amžiaus) atstovai. Ypač šia prasme išsiskiria 1930–1935 m. – tuo laikotarpiu mokslinėje veikloje reiškėsi daugiausia jaunosios kartos istorikų. Galima teigti, kad tai buvo profesionalizacijos proceso rezultatas: dalis jaunųjų istorikų subrendo VDU seminaruose, kita dalis – užsienio universitetuose. Vyresniosios kartos istorikai pasirinkdavo savo favoritus ir mokinius iš jaunosios kartos atstovų. Jie teikdavo pagalbą rengiant ir ginantis disertacijas, įsidarbinant VDU.

9. Analizuojant prieita išvada, kad statistiškai daugiausia – daugiau negu pusė – istorikų bendrijos atstovų (53,3%) dirbo pagal specialybę aukštosiose mokyklose ir kitose istorijos tyrimų institucijose. A. Smetonos lituanistikos instituto Istorijos skyriuje dirbo daugiausia tie, kurie dėstė ir VDU. Minėtos institucijos kartu buvo tuometinės Lietuvos istorikų bendrijos simbolinio kapitalo koncentracijos vietos, dėl kurių vyko kova. Istorikai būrėsi ir į mokslo draugijas – LID, KMD, kontaktavo su LMD, įsteigė istorijos mokslų sekciją LKMA. Tačiau jaunosios istorikų kartos atstovai dažnai buvo nepatenkinti tų draugijų vadovybės neveiklumu. Keli istorikai dirbo administracinį darbą valstybiniuose archyvuose ir muziejuose.

Antroji pagal dažnumą profesinė grupė po aukštųjų mokyklų dėstytojų buvo įvairaus profilio vidurinių mokyklų mokytojai. Trečioji grupė – žurnalistai ir redaktoriai. Istorikai rinkdavosi papildomą (tam tikrais atvejais ir pagrindinį) darbą artimose savo profesijai srityse, kur jie galėdavo užsidirbti pakankamai lėšų pragyvenimui. Pagrindiniai istorikų pragyvenimo šaltiniai buvo atlyginimas už darbą universitete arba kitos (ne istoriko) kvalifikacijos reikalaujančiose institucijose ir honorarai už straipsnius ar veikalus. Istorikų turtinė padėtis skyrėsi: VDU profesorių ir dirbusių keliose darbovietėse bendrijos atstovų ji buvo geresnė, blogiausia – neturinčiųjų jokio etatinio darbo (dažniausiai jaunosios istorikų kartos atstovų), gyvenusių vien iš honorarų už publikacijas. Konkurencinė įtampa „istorikų lauke" ypač pasireiškė 1930–1940 m. laikotarpiu, į akademinę bendruomenę bandant įsilieti jaunosios kartos atstovams. Jų konkurencinė sėkmė iš esmės priklausė nuo studijų VDU metais sukaupto socialinio kapitalo ir užmegztų ryšių. Jaunieji (ir „privatūs") istorikai siekė patekti į mokslo institucijas ir užimti jose ir kartu „istorikų lauke" kuo stipresnes pozicijas tam, kad turėtų pastovų etatinį darbą ir galimybę ateityje kontroliuoti „lauką". Vyresnieji siekė išlaikyti

status quo akademinę hierarchiją ir proteguoti pasirinktus favoritus tam, kad jie tęstų jų „mokyklą".

10. Okupacijų laikotarpiu mokslinei veiklai trukdė institucijų suvaržymai, „netinkama" istorikų socialinė ar etninė kilmė, ideologinės pažiūros, pastoracinio darbo stažas. Tik Lietuvos istorijos institutas dar sugebėjo šiek tiek atsispirti režimų primetamoms sąlygoms ir kurį laiką produktyviai dirbti. Lietuvos istorikai neišvengė sovietinio ir nacistinio režimų represijų. Bendrijos gyvavimo pabaiga laikytini1944 m., kada istorikams iškilo dilema, ar likti okupuotoje tėvynėje ir prisitaikyti prie režimo diktuojamų sąlygų, ar emigruoti. Dauguma (58,8%) pasirinko pastarąjį kelią. Nuo tada pradėjo formuotis sovietinės Lietuvos ir išeivijos lietuvių istorikų bendrijos.

SUTRUMPINIMAI IR SANTRUMPOS

al. – alėja
apskr. – apskritis
atsp. – atspaudas
d-ja – draugija
DLK – didysis Lietuvos kunigaikštis
doc. – docentas
dr. – daktaras
dv. – dvaras
ekstraord. prof. – ekstraordinarinis profesorius
f-tas – fakultetas
g. – gatvė, gimęs
g-ja – gimnazija
gub. – gubernija
HMF – Humanitarinių mokslų fakultetas
išsp. – išspausdinta
i-tas – institutas
k. – kaimas, kalba
KMD – Karo mokslo draugija
l. – laipsnis
LDK – Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė
LE – Lietuvių enciklopedija
LID – Lietuvos istorijos draugija
lit. – literatūra
LKMA – Lietuvos katalikų mokslo akademija
LMA – Lietuvos mokslų akademija
LMD – Lietuvių mokslo draugija
LNB RS – Lietuvos nacionalinės bibliotekos Rankraščių skyrius
Lt – litas
LTE – Lietuviškoji tarybinė enciklopedija
LU – Lietuvos universitetas
MAB RS – Mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius
m-kla – mokykla
MLE – Mažosios Lietuvos enciklopedija
MLTE – Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija
ord. prof. – ordinarinis profesorius

p., psl. – puslapis
past. – pastaba
prad. – pradinis
red. – redaktorius
sem-ja – seminarija
s-ga – sąjunga
sud. – sudarytojas
TFF – Teologijos ir filosofijos fakultetas
TIMK – Tarptautinis istorijos mokslo kongresas
TLE – Tarybų Lietuvos enciklopedija
TS – Tautų Sąjunga
u-tas – universitetas
vad. – vadinamasis
VDU – Vytauto Didžiojo universitetas
vid. – vidutinis
vyr. asist. – vyresnysis asistentas
VLE – Visuotinė lietuvių enciklopedija
vls. – valsčius
VU – Vilniaus universitetas
VUB RS – Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius
VVS – Vilniaus vadavimo sąjunga
ŽŪA – Žemės ūkio akademija

SUMMARY

The Lithuanian Community of historians in 1918-1944's. Study of Collective Biography

The object of this research is the Community of historians in Lithuania during the interwar period which coincides with the beginning of professionalisation process of the historical science. The author analyses community of historians as a social-professional group. The work is divided in three chapters devoted to three important factors of the profession of historians: 1) professional (non professional) education; 2) the gaining of Qualification degrees; 3) their work in professional institutions and organisations; 4) their social background.

The author of study focuses his attention on the conditions maintaining a thesis for a degree, possibilities to be employed by professional science research institutions, also competition in „the Historical Field".

In recent decade were publicised a number of works, which deals with interwar Lithuanian historiography and historians. There were discussed questions about participation of historians in international historical congresses, methodological reflections, studies abroad and work in Vytautas the Great University. This work is fulfilling the breaks in this literature, as there are no special studies of scientifical competition, cultural and social capital of historians. The author of this work also uses for the first time a prosopographical method as a tool in the studies of intellectuals in Lithuania. The innovation comes from the field of so-called „New Social History" – social history of intellectuals, which also are related to the history of professions. While a Dictionary of historians in Lithuania is not prepared yet and there cannot be found so many encyclopaedical articles devoted to historians, this method enables the author to use wider spectrum of sources for his study – from archival personal files, letters, and proceedings of institutions to printed literature including necrologies, memoirs, and articles.

The author is the first researcher who have tried to make total number of historians in 1918–1940's Lithuania and to show, the limits" of this community. The term, „The Field" came from the works of French sociologist Pierre Bourdieu. It means the Space of Conflict and Competition, which could be compared with, „The Field of Battle", where competitors are fighting for the monopoly of important form of capital. This field exists only when the gamblers start to compete.

The Community of historians, analysed in this work, includes 60 persons. The author divides this group into 4 categories: 1) professionals (22 persons, 36,6%); 2) Non-University historians (22 persons, 36,6%); 3) representants of other professions (attorneys, economists, geographers and etc. 16,26,6%). The last category appeared because of using one generalising selection criteria – at least one original historical work, had to be published by the person concerned.

Professional Education gained slightly more than a half of whole community of historians (71,6%). In the universities of Russian Empire were educated 26 persons (43,3%). They methodologically were influenced by Russian positivists. Mainly they studied the law. After establishing the University of Lithuania in 1922 (from 1930 – The University of Vytautas the Great) during whole period of independence of the state there were educated 43 historians (58,2%), 33 (55%) of them were educated abroad. The main aim of the studies abroad (mainly in German speaking countries) was to defend doctoral thesis and to gain Ph. D. degree. 16 of historians realised their aspirations. The most important result of these studies was raising national historical science on higher level of professionalism.

The Qualification degrees. In period of 1918–1940's Lithuanian historians had defended 20 doctoral dissertations and 4 habilitations, only 4 of them in the University of Vytautas the Great. There were a few unical cases – Antanas Kucinskas was the only one historian, which had gained Ph. D. in native university without being a personnel member, Juozas Jakstas defended the only one dissertation from the field of general history. Stasys Matulaitis was the only one, who without any formal professional education (he was a physician) had gained a doctor degree in Belarus – the country which was under control of soviet regime. There were high requirements for the defence of dissertations in the University of Vytautas the Great, because the most part of professorship were educated in the universities of Russia, where these requirements were almost similarly strict.

The work in professional institutions and organizations. In the analysed period existed rough defect of the institutions where historians could be employed in Lithuania? The most important of them (if not say the only) were the University of Vytautas the Great and the Branch of History in the institute of Lithuanian studies, which was established in 1939, just before the soviet occupation. The Representants of younger generation and private historians were struggling for the positions in these institutions, but the most influential positions (deans of faculties, rectors) almost never were occupied by historians.

Close to the end of 1930'ies scholar issues and publications came under control of representants of younger historians. The struggle and rivalry within the Historical Field became more active in the second half of 1930'ies when the new generation began to try entering the academic world. 9 young historians had started to work in scientific institutions. Their success depended on the social capital and networks, which they accumulated during a period of their studies at the university. In Lithuania the competition and conflicts were between two generations and ideological, camps". The young historians had tried to enter into scientific institutions for the wages (economical capital) and for the authority (symbolic capital). Their elder colleagues tried to keep *status quo* and academic hierarchy to patronise their favourites, which could continue their school.

The majority of Lithuanian historians (73,3%) were born in villages and belonged to catholic confession. Almost half of community (45,2%) were employed in high and secondary schools. Also historians commonly worked as a journalists, editors and lawyers but the main incomes came from academic wages and in some cases from honorariums.

After the Declaration of Independence of Lithuania in 1918 till the Second World War were only 9 women historians. 8 of them were educated professionally at the universities of Switzerland, Austria, Germany and Lithuania (in Kaunas). Speaking in terms of social origin they came from families of aristocracy, intelligentsia and well-off farmers. In the university of Kaunas (the only one formal institution in that period) 79 students men and 114 women had studied history. In spite of this, as we can see, women composed very small part of community of historians during interwar period (approximately 12 percents) 4 of them had gained Ph.D. degrees.

During period of World War II and first soviet and Nazi's occupations from 60 representatives of community only 24 still published the results of their studies. However, the situation of academic work in this period wasn't favorable to Lithuanian historians. So, after following the second soviet occupation in 1944 majority of them decided to leave their native country and choose the emigration to the western world.

PRIEDAI

Priedas nr. 1. 1918–1944 m. Lietuvos istorikų bendrija. Į tyrimą įtrauktų asmenų sąrašas[1]

1. Antanas Alekna – bažnyčios istorikas, M (P – skaitė istorijos kursus Kauno u-te)
2. Marija Andziulytė-Ruginienė – NU
3. Konstantinas Avižonis – P
4. Jurgis Baltrušaitis – meno istorikas, P
5. Mykolas Biržiška – kultūros ir literatūros istorikas, KSA
6. Vaclovas Biržiška – kultūros ir literatūros istorikas, bibliografas, KSA
7. Vanda Daugirdaitė-Sruogienė – NU
8. Valentinas Dėdinas – NU
9. Janina Deveikytė-Navakienė – teisės istorikė, NU
10. Bronius Dundulis – P
11. Povilas Galaunė – meno istorikas, KSA
12. Povilas Gronskis – P
13. Jonas Yčas – P
14. Zenonas Ivinskis – P
15. Konstantinas Jablonskis – teisės, kultūros ir socialinės istorijos tyrėjas, KSA
16. Juozas Jakštas – P
17. Povilas Jakubėnas – bažnyčios istorikas, P
18. Augustinas Janulaitis – teisės istorikas, KSA
19. Ignas Jonynas – P
20. Halina Kairiūkštytė-Jacynienė – meno istorikė, NU
21. Levas Karsavinas – P
22. Ignas Kliausis – bažnyčios istorikas, NU
23. Petras Klimas – KSA (P – 1920–1923 m. fragmentiškai skaitė istorijos kursus Kauno aukštuosiuose kursuose ir u-te)
24. Marija Kristina Krasauskaitė – NU
25. Antanas Kučinskas – NU
26. Ivanas Lappo – teisės istorikas, P
27. Vincas Maciūnas – literatūros istorikas, KSA

[1] Santrumpų paaiškinimai: P – profesionalai, dirbę mokslo institucijose, NU – neuniversitetiniai istorikai, KSA – kitų specialybių atstovai, M – mėgėjai.

28. Jonas Matusas – P
29. Povilas Pakarklis – NU
30. Kazimieras Paunksnis – NU
31. Pranciškus Penkauskas – P
32. Aleksandras Plateris – teisės istorikas, KSA
33. Vladas Pryšmantas – kartografijos istorikas, istorijos paminklų konservatorius, M
34. Juozas Purickis – NU
35. Jonas Puzinas – lokalinės istorijos tyrinėtojas, archeologas, P
36. Jonas Reitelaitis – lokalinės istorijos tyrinėtojas, M
37. Jonas Remeika – NU
38. Albinas Rimka – ekonomikos istorikas, KSA
39. Marija Rudzinskaitė-Arcimavičienė – P
40. Petras Ruseckas – NU
41. Aleksandras Ružancovas – NU (1914 m. baigė Maskvos u-to Istorijos ir filologijos fakultetą)
42. Juozas Sakalauskas – švietimo istorikas, NU
43. Juozapas Stakauskas – NU
44. Antanas Kazimieras Steponaitis – NU
45. Vytautas Steponaitis – karo, spaudos ir literatūros istorikas, bibliografas, KSA
46. Simas Sužiedėlis – P
47. Adolfas Šapoka – P
48. Ignas Šlapelis – meno istorikas, NU
49. Paulius Šležas – NU
50. Jonas Šliūpas – KSA
51. Povilas Štuopis – P
52. Petras Tarasenka – archeologas ir karo istorikas, M (NU – fragmentiškai studijavo istoriją Pskovo pedagoginiame i-te)
53. Jonas Totoraitis – P
54. Vincas Trumpa – P
55. Marija Urbšienė – kultūros istorikė, pirmoji naujausių laikų (XX a.) Lietuvos istorijos tyrinėtoja, bibliografė, KSA
56. Antanas Vasiliauskas – pagalbinių istorijos disciplinų specialistas, P
57. Antanas Veblauskas (Veblaitis) – bažnyčios istorikas, M
58. Augustinas Voldemaras – P
59. Eduardas Volteris – lietuvių literatūros (tautosakos) istorikas, archeologas, numizmatikas, KSA
60. Michailas Vorobjovas – meno istorikas, NU

Priedas nr. 2. Biogramos. 1918–1944 m. Lietuvos istorikų bendrijos prozopografija.

1. Pavardė, vardas.
2. Gyvenimo datos: a) gimimo, b) santuokos, c) mirties.
3. Teritorinė kilmė.
4. Socialinė kilmė.
5. Gyvenimo ir palaidojimo vieta.
6. Konfesija (įšventinimo į dvasininkus data).
7. Tautybė.
8. Kalbų mokėjimas.
9. Giminė: a) tėvai, b) broliai ir seserys, c) žmona (-os) ar vyras (-ai), d) vaikai.
10. Išsilavinimas: a) pradinis, b) vidurinis, c) aukštasis.
11. Mokslinė veikla: a) moksliniai interesai ir svarbiausios publikacijos (1918–1940 m.), b) disertacijos, c) habilitaciniai darbai, d) darbas archyvuose, e) dalyvavimas istorijos mokslų kongresuose, f) darbas mokslo institucijose ir organizacijose.
12. Darbas kitų profesijų baruose.
13. Turtinė padėtis.
14. Apdovanojimai.

Pastaba: skliausteliuose žymimos nuorodos į kiekvienos biogramos apačioje nurodytą literatūrą bei šaltinius.

1. **Alekna Antanas.**
2. a) 1872 12 07/19; b) – ; c) 1930 06 12 (3).
3. Šniūraičių k., Radviliškio vls., Šiaulių apskr. (3).
4. Valstiečiai (2).
5. Kaunas.
6. Katalikas (kunigas nuo 1897 09 21) (3).
7. Lietuvis.
8. Lotynų, graikų, rusų, prancūzų, vokiečių (1).
9. a) Jonas Alekna, Morta Lunskytė; b) dvi seserys ir brolis (1); c) – ; d) – (3).
10. a) – ; b) Šiaulių g-ja 1884–1890 m.; c) Žemaičių dvasinė sem-ja 1890–1894 m., Peterburgo dvasinė akademija 1894–1897 m. (įgijo teologijos kandidato laipsnį) (3).
11. a) Lietuvos istorija, bažnyčios istorija. *Bažnyčios istorija*, Tilžė, 1920 (antrasis leidimas); Vyskupas Valančius ir 1863 metai, *Mūsų senovė*, 1921, nr. 1, 2; *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, Klaipėda, 1922; *Lietuvos istorija*, Tilžė, 1923 (antrasis leidimas); Ką Vytautas Didysis yra padaręs krikščionijai aplamai, o žemaičių kraštui ypač?, *Tiesos kelias*, 1930, nr. 9, p. 545–547; b) – ; c) – ; d) Žemaitijos vyskupijos kurijos ir Kauno gubernatoriaus archyvai (3); e) – ; f) LU TFF ord. prof. 1922–1930 m., LKMA narys (4).
12. Žemaičių vyskupijos kapitulos garbės kanauninkas 1918 m. (3).
13. ?

14. –
L: 1. Sužiedėlis S., A. a. prof. Kan. Antanas Alekna, *Tiesos kelias*, 1930, t. 2, nr. 9, p. 537.
2. Šležas P., A. a. prof. A. Alekna, *Židinys*, 1930, nr. 7 (67), p. 70.
3. Šležas P., Prof. Kan. Antanas Alekna. Gyvenimas ir darbai, *Athenaeum*, 1931, t. 2, p. 37, 59, 66–72, 74.
4. Ivinskis Z., A. Alekna – Lietuvos istorijos tyrinėtojas, *Naujoji Romuva*, 1936, nr. 9 (269), p. 195–197.

1. **Andziulytė-Ruginienė Marija.**
2. a) 1896 12 06; b) 1924 10 26; c) 1973 10 10 (2).
3. Smalinyčios k., Paežerių vls., Vilkaviškio apskr. (2).
4. Valstiečiai (2).
5. Kaunas (palaidota Petrašiūnų kapinėse) (2).
6. Katalikė (1).
7. Lietuvė (1).
8. Lenkų, rusų, prancūzų, vokiečių, lotynų (2).
9. a) Jonas Andziulis, Uršulė Kaukaitė; b) brolis Vincas; c) Klemensas Ruginis (1893–1936) (2); d) ?
10. a) Paežerių pradinė m-kla 1904–1907 m.; b) Vilkaviškio mergaičių g-ja 1909–1814 m.; c) Friburgo u-to Filosofijos f-tas 1918–1923 m.
11. a) Lietuvos bažnyčios istorija (Žemaitijos krikštas), mokslo populiarinimas. *Žemaičių christianizacijos pradžia*, Kaunas, 1937; b) „Die grundung des Bistums der Semaiten", Friburgas, 1923 (2); c) – ; d) Kauno diecezijos, Vatikano (1938 m.) archyvai (2); e) LKMA suvažiavimai Kaune: I – 1933, II – 1936 m. (2); (f) LKMA narė.
12. „Kultūros" mergaičių sem-jos mokytoja 1923–1926 m., Kauno „Saulės" mergaičių mokytojų sem-jos direktorė 1926–1938 m., Kauno III g-jos mokytoja 1938–1939 m. (2).
13. ?
14. –

L: 1. Studentės M. Andziulytės-Ruginienės asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 20, l. 8.
2. Sliesoriūnas F., Marija Andziulytė-Ruginienė – pirmoji lietuvė istorijos mokslų daktarė, *Istorija*, 1999, t. XL, p. 30, 33, 36.

1. **Avižonis Konstantinas.**
2. a) 1909 01 16; b) – ; c) 1969 04 20 (6).
3. Žagarė (5).
4. Bajorai (inteligentai) (5).
5. Kaunas, Maironio g. 21 (2); mirė Chapelyje Hillyje (Š. Karolinos v-ja), palaikai perlaidoti į Kauną, Petrašiūnų kapines (7).
6. Evangelikas reformatas (3).
7. Lietuvis.
8. Vokiečių, rusų, lenkų, prancūzų (1933 m. kursai Grenoblyje), lotynų (5).

9. a) tėvas – gydytojas oftalmologas ir kultūros veikėjas, LU rektorius (1925–1926 m.) Petras Avižonis (6), motina – akušerė Sofija Gruzdytė (5); b) Jonas (g. 1932 m., inžinierius), Vytautas (g. 1900 m., oftalmologas), Birutė (g. 1904 m., ekonomistė, diplomatė); c) – ; d) – (5).
10. a) vaikų darželis Maskvoje (1); b) Kauno „Aušros" g-ja 1927 m. (1); c) LU HMF 1927–1929, 1933 m., Berlyno u-tas (studijavo istoriją) 1929–1932 m. (4).
11. a) Lietuvos bajorų luomo raida, teisės, ekonominė ir socialinė istorija. *Lietuvių kilimo iš Romėnų teorija XV ir XVI a.*, Kaunas, 1939; *Bajorai valstybiniame Lietuvos gyvenime Vazų laikais*, Kaunas, 1940; Stanislovo Albrechto „Memoriale...", *Lietuvos praeitis*, 1940, t. 1; b) „Die Entstehung und Entwicklung des litauischen Adels bis zur litauische-polnischen Union", Berlynas, 1932; c) – ; d) Dancigo, Berlyno (Dalemo) (1929 m.), Krokuvos, Varšuvos, Poznanės archyvai (4, 5, 6); e) – ; f) 1934–1939 m. dėstė Klaipėdos ir Šiaulių prekybos institutuose Lietuvos ir jos ūkio istoriją, 1939–1940 m. (5) A. Smetonos lituanistikos institute dirbo reikalų vedėju ir moksliniu sekretoriumi, nuo 1940 m. sausio mėn. dėstė VU; LID narys nuo 1933 m. (6).
12. 1935–1939 m. dirbo Kauno „Aušros" g-joje (6).
13. ?
14. Lelijos ordinas (už veiklą skautų organizacijoje) 1935 m. (8).

L: 1. K. Avižonio asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 1, b. 182, l. 14.
2. LID narių gyvenamosios vietos, 1936 m., *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 1.
3. K. Avižonio asmens byla, *LCVA*, f.-r. 856, ap. 2, b. 1055, l. 1.
4. Puzinas J., Konstantinas Avižonis, *Lituanistikos darbai*, N. Y., 1973, t. 3, p. 300–301.
5. Krasauskas R., Konstantinas Avižonis ir jo mokslinis palikimas, Avižonis K., *Rinktiniai raštai*, Roma, 1975, t. 1, p. IX.
6. Tyla A., Konstantinas Avižonis, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 226–227.
7. Avižonis Konstantinas, *VLE*, Vilnius, 2002, t. 2, p. 351.
8. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 669.

1. **Baltrušaitis Jurgis.**
2. a) 1903 05 07 (2); b) 1939 m.; c) 1988 01 25 (4).
3. Maskva (2).
4. Inteligentai.
5. Palaidotas Paryžiuje.
6. Katalikas (2).
7. Lietuvis.
8. Prancūzų, rusų, lietuvių (1).
9. a) Jurgis Baltrušaitis (poetas, diplomatas), Marija Oloviašnikova; b) ? ; c) Elena (Helenne Focillon), g. 1907 m. (1).
10. a) ? ; b) 1919 m. Kaune laikė eksternu egzaminus (1); c) Paryžiaus u-te 1923–1926 m. įgijo viduramžių istorijos ir archeologijos specialybes (2).
11. a) visuotinė meno istorija (XII a. Europos skulptūra), Vakarų Europos ir senųjų Rytų

meno santykiai (2); b) *Etudes sur l'art en Georgie et en Armenie*, Paris, 1929; *La stylisque ornamentale dans la sculpture romaine*, Paris, 1931 (gavo Prancūzijos akademijos Prixo Bordino premiją); *Les Chapiteaux du clostre de Saint Cugat des Valles*, Paris, 1931; *Art sumerien, art romain*, Paris, 1934; *Le probleme de l'ogive et l'Armenie*, Paris, 1936; *Cosmographie Chretienne dans l'art du moyen age*, Paris, 1939; c) – ; d) – ; e) – ; f) VDU HMF 1933–1939 m. dėstė meno istoriją, skaitė paskaitas Paryžiaus u-te ir Londono Wartburgo i-te (2).

12. Lietuvos pasiuntinybės Paryžiuje kultūros patarėjas 1931 m. (2).
13. ?
14. –

L:
1. J. Baltrušaičio asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 43, l. 2.
2. Baltrušaitis Jurgis, *LE*, Boston, 1954, t. 2, p. 130.
3. Daujotytė V., *Jurgis Baltrušaitis*, Vilnius, 1994, p. 3.
4. Rachlevičiūtė R., Baltrušaitis Jurgis, *VLE*, Vilnius, 2002, t. 2, p. 577.

1. **Biržiška Mykolas.**
2. a) 1882 08 12/24; b) ? ; c) 1962 08 24 (4).
3. Viekšniai (4).
4. Bajorai (7).
5. Palaidotas Los Andžele (4).
6. Katalikas (3).
7. Lietuvis.
8. Mokėjo vokiečių, lenkų, rusų, italų kalbas, skaitė slovakų, lotynų, latvių, prancūzų ir anglų kalbomis (1).
9. a) Antanas Biržiška, Elžbieta Radzevičiūtė (1); b) Vaclovas, Viktoras; c) Bronislava Šėmytė (g. 1897 m.); d) Marija (g. 1908 m.), Ona (1909 m.) (3).
10. a) ?; b) Šiaulių g-ja 1895–1901 m. (4); c) Maskvos u-to Teisių f-tas 1901–1907 m. (4).
11. a) Lietuvos kultūros ir literatūros istorija. *Lietuvos sukilimas 1794 m.*, Vilnius, 1919; *Iš mūsų literatūros ir kultūros istorijos*, Kaunas, 1928–1938, t. 1–2; *Mūsų raštų istorija*, 1920; parengė M. Daukšos „Postilę" (1926), S. Daukanto „Darbus senųjų lietuvių ir žemaičių" (su V. Biržiška, 1929); b) – ; c) – ; d) – ; e) – ; f) 1919–1921 m. vadovavo LMD aukštiesiems lietuvių mokslų kursams, 1922–1939 m. buvo VDU HMF prof., 1922–1925, 1937–1939 m. – HMF dekanas, 1925–1926 m. – prorektorius, 1926–1927 m. – rektorius, nuo 1940 01 15 – VU rektorius, 1932 m. – garbės dr., nuo 1941 m. – LMA narys ir pirmasis pirmininkas (5), 1934 m. – Latvijos u-to garbės dr., nuo 1932 m. – LE viceredaktorius (4).
12. –
13. ?
14. 1918–1928 m. Lietuvos nepriklausomybės medalis 1928 07 04 (2), Vytauto Didžiojo III laipsnio ordinas 1935 07 06 (6), DLK Gedimino I laipsnio ordinas 1938 02 16 (6).

L: 1. M. Biržiškos asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 606, l. 4, 9.
2. Apdovanojimo liudijimas, *LMAB RS*, f. 165–14, l. 1.
3. M. Biržiškos asmens byla, *LCVA*, f.-r. 856, ap. 1, b. 597, l. 1, 83.
4. Biržiška Mykolas, *LE*, Boston, 1954, t. 3, p. 23–25.
5. Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990*, Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 154.
6. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 330.
7. Aleksandravičius E., Biržiškos, *VLE*, Vilnius, 2003, t. 3, p. 236–237.

1. **Biržiška Vaclovas.**
2. a) 1884 12 02; b) – ; c) 1956 01 02 (5).
3. Viekšniai (5).
4. Bajorai (6).
5. Palaidotas Voterberyje, JAV (5).
6. Katalikas, evangelikas reformatas ? (2).
7. Lietuvis.
8. ?
9. a) Antanas Biržiška, Elžbieta Radzevičiūtė; b) Mykolas, Viktoras; c) Aleksandra (g. 1890 m.) (2) ; d) ?
10. a) ? ; b) Šiaulių g-ja 1895–1903 m. (5); c) Peterburgo u-to Gamtos ir matematikos f-tas (Gamtos skyrius) ir Teisės f-tas 1904–1909 m.
11. a) Lietuvos kultūros istorija, bibliografija. Vyskupo Valančiaus bylos, *Mūsų Senovė*, 1927, nr. 3; *Lietuvių bibliografija, I dalis – XV–XVIII a.*, Kaunas, 1924, *II dalis – 1800–1804 m.*, Kaunas, 1926, *III dalis – 1865–1904 m.*, Kaunas, 1929; *Kaip buvo uždrausta ir atgauta lietuvių spauda*, Kaunas, 1929; *Lietuviškų knygų istorijos bruožai*, Kaunas, 1930; Kryžiuočių keliai į Lietuvą XIV amž. I. Keliai į žemaičius, *Praeitis*, 1930, t. 1, *Iš mūsų laikraščių praeities*, 1932; b) – ; c) – ; d) Varšuvos generalgubernatoriaus archyvas 1918 m. (2); e) – ; f) Valstybinės archeologijos komisijos narys; nuo 1922 m. LU Teisės f-to administracinės teisės doc., 1930 m. prof.; nuo 1923 m. VDU bibliotekos direktorius, 1922–1933 m. Teisių f-to sekretorius, 1933–1940 m. dekanas, 1924–1932 m. HMF skaitė bibliografijos, Lietuvos knygos istorijos paskaitas, 1939 m. filosofijos mokslų dr.; vienas LID steigėjų (valdybos narys) (1), priklausė KMD (5).
12. 1919–1920 m. mokytojas Vilniaus lietuvių g-jose, „Ryto" draugijos mokytojų sem-jose, 1921 m. Mokytojų profesinės s-gos suaugusiųjų g-jos organizatorius ir direktorius, 1921–1926 m. V. Kudirkos liaudies u-to organizatorius ir direktorius, 1922–1925 m. „Aušros" g-jos mokytojas (4); 1919 m. V. Kapsuko vyriausybėje Vilniuje švietimo komisaras; 1920–1925 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje (pulkininko leitenantas); buvo Valstybinio centrinio knygyno vedėjo E. Volterio padėjėjas; Valstybinės archeologijos komisijos narys (3).
13. Turėjo 2400 m^2 žemės sklypą Kaune (2).
14. DLK Gedimino III laipsnio ordinas 1928 07 23 (7).

L: 1. LID narių gyvenamosios vietos 1936 m., *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 1.
2. V. Biržiškos asmens byla, *LCVA*, f.-r. 856, ap. 2, b. 53, l. 3, 67,78.

3. Biržiška Vaclovas, *LE*, Kaunas, 1940, t. 3, p. 1212.
4. Biržiška Vaclovas, *LE*, Boston, 1954, t. 3, p. 27.
5. Kiaupienė J., Vaclovas Biržiška, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 228–229.
6. Aleksandravičius E., Biržiškos, *VLE*, Vilnius, 2003, t. 3, p. 236–237.
7. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 330.

1. **Daugirdaitė-Sruogienė Vanda.**
2. a) 1899 08 16 (2); b) 1924 03 (4); c) 1997 02 10 (3).
3. Piatigorskas (Kaukazas) (2).
4. Bajorai (6).
5. Mirė Lemonte (JAV), 1998 m. palaidota Vilniuje, Rasų kapinėse (5).
6. Katalikė.
7. Lietuvė.
8. Prancūzų, lenkų (1).
9. a) Kazimieras Daugirdas (1865–1944), Jadvyga Paulavičaitė; b) ? ; c) Balys Sruoga – poetas ir filosofas; d) Dalia (g. 1925 09 15) (4).
10. a) – ; b) Rostovo prie Dono g-ją baigė 1916 m.; c) Maskvos komercijos i-tas 1916–1918 m., Berlyno u-to Filosofijos f-tas 1921–1923 m., LU HMF 1925–1929 m. (2).
11. a) XIX a. socialinė istorija, istorijos didaktika. Moters ekonominė reikšmė baudžiauninko valstiečio ūkyje XIX-to amžiaus viduryje, *Lietuvos žinios*, 1930, nr. 55; Baro konfederacija, *LE*, Kaunas, 1934, t. 2, p. 1331–1332; *Lietuvos istorijos vadovėlis*, Kaunas, 1935; *Žemaičių bajoro ūkis. I pusėj XIX a. šimtmečio*, Kaunas, 1938; *Lietuvos istorijos vaizdai ir raštai*, Kaunas, 1939; b) – ; c) – ; d) Būgių dvaro archyvas (6); e) – ; f) viena iš LID istorijos mokytojų sekcijos kūrėjų (LID narė nuo 1929 m.) (3).
12. Šiaulių g-ja 1918–1919 m., Kauno III g-ja 1928–1939 m., Vilniaus IV g-jos ir Kun. Birutės g-jos direktorė nuo 1939 m. (2), 1919–1921 m. Kaune dirbo spaudos biure, „Lietuvos" redakcijoje (2).
13. ?
14. -

L: 1. V. Daudirdaitės-Sruogienės asmens byla, *LCVA*, t. 391, ap. 1, b. 4707, l. 18.
2. Puzinas J., Daugirdaitė-Sruogienė Vanda, *LE*, Boston, 1954, t. 4, p. 353.
3. Lukšaitė I., Vanda Daugirdaitė-Sruogienė ir jos „Lietuvos istorija", Daugirdaitė-Sruogienė V., *Lietuvos istorija*, Vilnius, 1990, p. 411–412.
4. Daugirdaitė-Sruogienė V., Mano studijos, *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1992, nr. 5, p. 6–11.
5. Chlebinskas A., Į Tėvynę grįžta V. Daugirdaitės-Sruogienės palaikai, *Literatūra ir menas*, 1998, birž. 6, p. 15.
6. Buškevičienė A., Vanda Daugirdaitė-Sruogienė ir jos „Lietuvos istorija", *XXI amžius*, 1999, nr. 65 (775), p. 1.

1. **Dėdinas Valentinas.**
2. a) 1904 02 04 (1); b) – ; c) 1990 (3).

3. Vaitiekupių k., Sintautų vls. (3).
4. Valstiečiai.
5. Gyveno Kaune, Rotušės aikštės g. (2).
6. Katalikas (1).
7. Lietuvis.
8. Prancūzų, vokiečių, rusų (2).
9. a) ? ; b) ? ; c) ? ; d) ?
10. a) Sintautų m-kla (3); b) Šakių „Žiburio" g-ja 1918–1925 m. (3); c) LU TFF 1925–1929 m.; 1930 m. baigė penktąjį kariūnų aspirantų kursą leitenanto laipsniu; 1932 ir 1936 m. Paryžiuje studijavo pranc. k. kursuose „Alliance Francaise" (2).
11. a) Vytauto vidaus ir užsienio politika ligi Žalgirio mūšio, *Vytautas Didysis*, Kaunas, 1930, p. 45–69; b) – ; c) – ; d) ? ; e) – ; f) – .
12. 1931 m. – Švėkšnos „Saulės" g-ja, 1936 m. – Pilviškių g-ja (3); 1934 m. – karo tarnyba (1).
13. ?
14. –

L: 1. Mokytojo V. Dėdino asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 1158, l. 1, 7, 8.
2. Studento V. Dėdino asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 7, b. 1960, l. 2.
3. Jurevičius S., Povilaitis S., Sūduvos krašto istorikas, *Mūsų kraštas*, 1994, nr. 1, p. 130.

1. **Deveikytė-Navakienė (Deveikė) Jonė.**
2. a) 1907 02 13 (1) (20); b) 1933–1935 m. (3); c) 1965 m. (2).
3. Raguva (1).
4. Valstiečiai (stambūs ūkininkai) (1).
5. Mirė Paryžiuje (2).
6. Katalikė.
7. Lietuvė.
8. Prancūzų, lenkų.
9. a) Kazys Deveikis, Teofilė Žilytė (2); b) ? ; c) Jonas Navakas – Klaipėdos krašto gubernatorius (2); d) ?
10. a) ? ; b) Ukmergės g-ja 1919–1924 m. (2); c) VDU HMF 1924–1932 m. ir Teisių f-tas 1928–1932 m. (2), 1932–1933 m. lankė Paryžiuje „Ecole des Chartes", nuo 1938 m. studijavo Paryžiaus u-to Teisių f-te (jame skaitė pranešimus „1447 m. Kazimiero privilegijos svarba", „XVI a. bajorų sunykimas", „Kriavo aktas") (3).
11. a) Lietuvos teisės istorija. Svetimšaliai ir jų padėtis Lietuvoje pagal III Lietuvos statutą, *Teisė*, 1940, nr. 52, p. 226–240; b) – ; c) – ; d) dirbo Prahos, Paryžiaus, Romos, Lenkijos archyvuose 1935–1939 m., Vilniaus archyve lankėsi 1932 m. (1); e) 1938 m. dalyvavo VIII tarptautiniame istorikų kongrese Ciuriche (3); f) priklausė Teisės istorikų d-jai (3).
12. –
13. ?

14. –

L: 1. Sužiedėlis S., J. Deveikytė-Navakienė, *LE*, Boston, 1960, t. 20, p. 99–100.
2. Ivinskis Z., Jonė Deveikė ir jos veikla Lietuvos istorijos srityje, *Aidai*, 1971, nr. 8, p. 355–357.
3. Lasinskas P., Jonės Deveikytės-Navakienės mokslinės veiklos pradžia, *Lietuvos istorijos metraštis, 1998 metai*, Vilnius, 1999, p. 102–110.

1. **Dundulis Bronius.**
2. a) 1909 11 26 (2); b) – ; c) 2000 09 01 (3).
3. Gyvakarų k., Kupiškio vls., Panevėžio apskr. (2).
4. Valstiečiai (1).
5. Mirė Vilniuje (3).
6. Katalikas (2).
7. Lietuvis.
8. Prancūzų, lenkų, rusų (1).
9. a) Jonas Dundulis (1873–1947), Paulina Pukytė (1888–1937) (1); b) vyriausias iš 5 vaikų; c) – ; d) – .
10. a) Gyvakarų pradžios m-kla 1916–1920 m.; b) Kupiškio prog-ja 1920–1924 m., Telšių g-ja 1924–1928 m.; c) LU TFF 1928–1933 m., Paryžiaus u-tas 1933–1940 m. (2).
11. a) XIX a. Lietuvos politinė istorija (Napoleonas ir Lietuva). Napoleono nuomonė dėl Klaipėdos krašto, *Naujoji Romuva*, 1935, nr. 43, p. 786–787; Napoleonas Kaune ir Vilniuje, *Židinys*, 1939, nr. 10, p. 375–386; Napoleono grįžimas per Lietuvą, *Židinys*, 1939, nr. 11, p. 539–545; Lietuva ir Napoleonas 1807 metais, *Lietuvos praeitis*, 1940, t. 1, sąs. 2; b) „Napoleon et la Lituanie", 1940, Paryžius; c) – ; d) – ; e) – ; f) – .
12. –
13. ?
14. –

L: 1. B. Dundulio asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 1266 (1942 m. anketa), l. 3.
2. Dundulis B., Istorijos mokslo labui, *Istorija*, 1996, nr. 34, p. 3–13.
3. Bronius Dundulis, *Istorija*, 2000, nr. XL, p. 76.

1. **Galaunė Povilas.**
2. a) 1890 01 25; b) 1919 m. (2); c) 1988 10 18 (5).
3. Pageležų k., Ukmergės r. (5).
4. Valstiečiai (5).
5. 3–4 dešimtmečiais gyveno Kaune, Vydūno al. 2 (1). Mirė Kaune (5).
6. Katalikas (4).
7. Lietuvis.
8. ?

9. a) Konstantinas Galaunė – pašto kalvis; b) 5 seserys, 2 broliai (5); c) ? ; d) Adelė Nezabitauskaitė – daininninkė (koloratūrinis sopranas) (2).
10. a) Veprių pradinė m-kla; b) Peterburgo realinė m-kla 1904–1910 m.; c) Peterburgo psichoneurologinio i-to Humanitarinių mokslų f-tas 1910–1913 m. (5).
11. a) Lietuvos dailės istorija (mokslinio Lietuvos meno istorijos pradininkas). *Ex librisas Lietuvoje XVI–XX a.*, Kaunas, 1926; *Tapytojas Juozas Aleškevičius (1777–1830)*, Kaunas, 1927; *Vilniaus meno mokykla (1793–1831)*, Kaunas, 1928; *Vytauto portretai*, Kaunas, 1931; b) – ; c) – ; d) – ; e) – ; f) 1925–1930 m. ėjo doc. pareigas, 1930–1940 m. doc. VDU (5).
12. 1918–1919 m. mokytojavo Vilniuje, Švietimo liaudies komisariato meno kolegijoje (5), 1918 m. dirbo Lietuvos kultūros turtų susigrąžinimo komisijoje, 1919 – Valstybinėje archeologijos komisijoje (1920–1922 ir 1930–1936 m. jos sekretorius), 1921 m. vyko į Maskvą derėtis dėl Lietuvos Metrikos sugrąžinimo Lietuvai; nuo 1922 m. Valstybinio muziejaus direktorius, 1924 – M. K. Čiurlionio galerijos vadovas, 1936 – V. D. kultūros muziejaus direktorius (5).
13. ?
14. Vytauto Didžiojo IV laipsnio ordinas 1931 09 08, Garbės legiono IV laipsnio ordinas (Prancūzija) 1939 m., Leopoldo III laipsnio ordinas (Belgija) 1939 m., Vazos III laipsnio ordinas (Švedija) 1938 m. (6).

L: 1. LID narių gyv. vietos 1936 m., *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 1.
2. Žilevičius J., Galaunienė-Nezabitauskaitė Adelė, *LE*, Boston, 1955, t. 6, p. 480.
3. Žilevičius J., Galaunė Paulius, *LE*, Boston, 1955, t. 6, p. 479.
4. Žemaitytė Z., *Paulius Galaunė*, Vilnius, 1988, p. 172–176, 194.
5. Rimantienė R., Paulius Galaunė, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 234–235.
6. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 327, 676.

1. **Gronskis Pavelas.**
2. a) 1883 07 22 (2); b) ? ; c) 1937 06 02 (1).
3. Tvėrės gub., Jognų dv. (1).
4. Bajorai (senelis turėjo Punios dvarą) (1).
5. Pilietybė Rusijos (2), mirė Paryžiuje (1).
6. Stačiatikis (2).
7. Rusas (1).
8. Rusų, anglų, prancūzų.
9. a) ? ; b) ? ; c) Nina (skulptorė, nulipdė poeto S. Dagilio biustą Biržuose) (1).
10. a) ? ; b) ? ; c) 1906 m. baigė Peterburgo u-to Teisių f-tą (2), Maskvos u-te įgijo teisių magistro laipsnį (2).
11. a) Naujųjų amžių politinė istorija. Pirmasis palankiai lietuviškajai opinijai traktavo 1655 m. uniją su Švedija: Instrumentum Lithuania deditionis Anno 1655 die Augusti, *Tauta ir žodis*, Kaunas, 1924, t. 3; Theories of Local Government in France during thr eighteenth and nineteenth centuries, *Hum. Mokslų F. raštai*, 1927, t. 2; b) – ; c) – ; d) ? ; e) – ; f) dirbo „l' institute le franco-russe“ 1920–1923 m.; LU HMF Visuotinės istorijos katedros ekstraord. prof. ir vedėjas 1923–1927 m. (2)

12. –
13. ?
14. –

L: 1. Gronskij Pavel, *LE*, Kaunas, 1940, t. 9, sąs. IV, p. 686.
2. P. Gronskio asmens byla (mikrofilmas), *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 232, l. 33.

1. **Yčas Jonas.**
2. a) 1880 07 21 (4); b) 1908 11 06 (3); c) 1931 12 17 (6).
3. Šimpeliškių k., Biržų vls., Biržų apskr. (4).
4. Valstiečiai (stambūs ūkininkai) (6).
5. Palaidotas Kauno evangelikų kapinėse 1931 12 20 (1).
6. Evangelikas reformatas (sinodo narys ir pirmininkas) (2).
7. Lietuvis.
8. Vokiečių, lenkų, rusų.
9. a) Martynas Yčas, Zanė Dagilytė (poeto S. Dagilio sesuo) (6); b) Martynas (2); c) Ona Neimanaitė (g. 1887 m.) (3); d) Jonas Renė (g. 1921 m.), Martynas Adolfas (g. 1922 m.), Birutė (?), Adolfas Gustavas (g. 1924 m.), Danutė (?), Ona Alisa (g. 1927 m.) (1).
10. a) ? ; b) Mintaujos g-ja 1890–1894 m., Slucko g-ja 1894–1898 m.; c) Peterburgo u-to Teisės f-tas, Istorijos ir filologijos i-tas 1898–1903 m. (4).
11. a) XIV–XV a. Lietuvos politinė istorija, reformacijos istorija. *Biržai. Tvirtovė, miestas ir kunigaikštystė*, Kaunas, 1930; Vytautas ir žemaičiai, *Praeitis*, Kaunas, 1931, t. 2; redagavo W. Smolenskio „Lenkų tautos istorijos" 1925 m. ir J. Pfitznerio „Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kaip politiko" 1930 m. leidimus liet. k.; b) „Simono Grunau, XVI a. kronisto, reikalu", Karaliaučius, 1919, liet. k. išleista 1922 (apgynęs disertaciją gavo filosofijos daktaro ir laisvųjų menų magistro laipsnius) (4); c) – ; d) 1930 m. Prancūzijoje, Švedijoje (Upsaloje) padarė 1655 m. LDK sutarties su Švedija fotokopijas (4); e) – ; f) LU HMF Lietuvos istorijos katedros vedėjas ir prof. 1922–1931 m. (6), LID narys nuo 1929 m. (4), Voronežo II g-jos direktorius 1916–1918 m., Panevėžio g-jų direktorius 1918–1925 m., Klaipėdos direktorijos decernentas mokyklų reikalams 1927 m.; 1918 m. gruodžio mėn. sušaukė pirmąją nepriklausomos Lietuvos mokytojų konferenciją (5).
12. Lietuvos Tarybos švietimo komisijos pirmininkas, švietimo ministras 1918 11 11 – 1919 04 12 (6).
13. Šimpeliškiuose turėjo 45 ha (1).
14. –

L: 1. J. Yčo asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 251, l. 7, 9, 10, 13, 14, 54.
2. Trumpa V., Yčas Jonas, *LE*, Boston, 1956, t. 8, p. 359–360.
3. Yčaitė-Kregždienė D., Prof. Dr. Jonas Yčas, *Mūsų sparnai*, 1980, nr. 49, p. 46.
4. Motieka E., Jonas Yčas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 235–237.
5. Aničas J., Pirmasis lietuvių švietimo rūmo kūrėjas, *Diena*, 1995, nr. 157, p. 5.
6. Aničas J., Lietuvos universiteto profesorius Jonas Yčas, *Mokslo Lietuva*, 1995, nr. 6 (100), p. 6.

1. **Ivinskis Zenonas.**
2. a) 1908 05 25 (6); b) 1935 09 21 (7); c) 1971 12 24 (6).
3. Kaušėnų k., Plungės vls., Telšių apskr. (6).
4. Valstiečiai (7).
5. 1925 m. gyveno Kaune, Rotušės aikštės g. 12 (tėvų jėzuitų namas) (2), nuo 1933 m. – Višinskio g. 3–9 (3). Mirė Bonoje (Vokietija).
6. Katalikas (7).
7. Lietuvis.
8. Rusų, lenkų, vokiečių, vid. a. vokiečių, lotynų (9).
9. a) Juozapas Ivinskis, Aurelija Bražinskaitė (9); b) Vladas, Jonas, Juozas, Paulius, Bronė, Janina (2); c) Cecilija Griniūtė (mirė 1946 m.) (3); d) –.
10. a) – ; b) 1925 m. baigė Telšių g-ją; c) LU TFF 1925–1929 m., Miuncheno ir Berlyno u-tai 1929–1932 m. (6), Grenoblyje studijavo pranc. k. 1930 m. (1).
11. a) Lietuvos politinė, socialinė ir ekonominė XIII–XVI a. istorija, senovės lietuvių religija, 1918 m. Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas, Lietuvos istorijos mokslo problemos. Medžiaga kariškai Lietuvos istorijai, *Židinys,* 1928, nr. 7, p. 69–70; *Vytauto Didžiojo darbai Katalikų Bažnyčiai Lietuvoje,* Kaunas, 1930; Vytauto jaunystė ir jo veikimas iki 1392 m., *Vytautas Didysis,* Kaunas, 1930, p. 44–69; Vytautas Didysis istorinėje literatūroje ir jo periodo bibliografija, *Athenaeum,* 1930–1931; Ar žemaičiuose Vytauto laikais buvo pardavinėjami vergai?, *Athenaeum,* 1931, nr. 1, p. 139–141; Bolševizmo tikrovė, *Židinys,* 1932, nr. 2, p. 159–173; Lietuvos Vakarų sienos bei Klaipėdos klausimas Vytauto laikais, *Naujoji Romuva,* 1933, nr. 120, 121; Krikščioniškosios Vakarų Europos santykiai su pagoniškąja Lietuva, *Athenaeum,* 1933, t. 4, p. 138–144; Vokietijos kulturkampfo priežastys ir padariniai, *Židinys,* 1934, t. 19, nr. 3, p. 179–285; Didžiosios Europos valstybės 1898–1924 m. ir Didž. Karo priežastys, *Židinys,* 1934, nr. 3, p. 179–285; Senosios Lietuvos ūkis, *Vairas,* 1934, nr. 7, p. 287–301; Kovos bruožai dėl žemaičių ir jų sienų, *Athenaeum,* 1935, t. 5, p. 54–117; Lietuviai Braunsbergo kunigų seminarijoje XVI–XVIII, *Tiesos kelias,* 1935, nr. 7–8, p. 407–413; Kariuomenės vaidmuo Lietuvos valstybės atkūrime, Židinys, 1935, t. 22, nr. 31–49; Jogaila – valstybininkas ir žmogus, *Jogaila,* red. A. Šapoka, Kaunas, 1935, p. 45–80; Lietuvių kultūros istorikas Simanas Daukantas, *Naujoji Romuva,* 1936, nr. 12, p. 275–278; Jogailos santykiai su Kęstučiu ir Vytautu iki 1392 metų, *ten pat,* p. 45–80; Lietuvos istorijos 1385–1569 m. laikotarpis, *Lietuvos istorija,* red. A. Šapoka, Kaunas, 1936, p. 102–255; Senosios Lietuvos vaidmuo Europos istorijoje, *Židinys,* 1936, t. 23, nr. 5–6, p. 507–516; Eilėtoji Livonijos kronika ir jos autentiškumas, *Židinys,* 1936, t. 24, nr. 10, p. 289–302; *Saulės-Šiaulių kautynės 1236 m.,* Kaunas, 1937; Lietuvos padėtis 1917 metais ir vasario 16 d. akto genėzė, *Židinys,* 1937, nr. 5/6, p. 610–630; Senovės lietuvių kultūros problema, *Naujoji Romuva,* 1937, nr. 25–26; Durbės kautynės, 1260 m., *Karo archyvas,* 1937–1938; Senovės lietuvių religijos bibliografija, *Soter,* 1935; Medžių kultas senovės lietuvių religijoje, *Soter,* 1938–1939, nr. 1–2; Vytauto karūnacija ir jos reikšmė lietuvių tautai, *Mūsų Žinynas,* 1938, nr. 9, p. 323–340; *Krikščionybės kelias Lietuvon* (atsp. iš *Tiesos kelio*), 1938; Lietuvos politinė būklė 1918 metų pradžioje ir vasario 16 d. aktas, *Židinys,* 1939, t. 29; Traidenis ir jo

tautinė politika, *Trimitas,* 1939, nr. 48, p. 1164–1166; nr. 1, p. 35–42; nr. 2, p. 196–211; b) „Geschichte des Bauerstandes in Litauen...", Berlynas, 1932 (išsp. 1933); c) „Lietuvių ir Prūsų prekybiniai santykiai pirmoje XVI a. pusėje", Kaunas, 1933 (išsp. 1934); d) Karaliaučiaus, Dancigo, Berlyno (Dalemo) ir Rygos archyvai (6); e) Pabaltijo istorikų kongresas Rygoje 1937 m., VIII ir IX tarptautiniai istorikų kongresai Ciuriche (5); f) nuo 1933 m. VDU TFF privatdoc., nuo 1935 m. Visuotinės istorijos katedros vedėjas, 1937–1940 m. TFF sekretorius (2), nuo 1940 05 01 ekstraord. prof.; nuo 1933 m. LKMA narys (1939 m. narys mokslininkas); 1941 09 01 – 1942 06 03 dirbo VU Ekonomikos mokslų f-te, 1941–1943 m. VDU Visuotinės istorijos katedros vedėjas, 1941 m. antrojoje pusėje įsteigė VDU Filosofijos f-tą ir iki 1942 m. pabaigos buvo jo dekanas (4); nuo 1941 m. gruodžio 2 d. LMA narys (iki 1942 m. gegužės 6 d. pirmininkas); Lietuvos istorijos instituto Archeografijos sekcijos vedėjas (10); 1934 m. LID narys, 1938 m. Hanzos istorijos d-jos narys, Estijos mokslo d-jos narys korespondentas, A. S. lituanistikos i-to Istorijos skyriaus narys (6).

12. 1933–1935 m. tarnavo šarvuočių rinktinėje Kaune (9); nuo 1935 m. dienraščio „XX amžius" redakcijos narys (5).
13. ?
14. –

L:
1. Stipendininko Z. Ivinskio asmens byla, *LCVA,* f. 391, ap. 9, b. 338, l. 41.
2. Z. Ivinskio asmens byla, *LCVA,* f. 631, ap. 7, b. 1468, l. 2.
3. LID narių gyv. vietos 1936 m., *LMAB RS,* f. 267–2816, l. 1.
4. Z. Ivinskio asmens byla, *LCVA,* f. – r. 856, ap. 2, b. 1080, l. 5.
5. Vaišnora J., Ivinskis Zenonas, *LE,* Boston, 1956, t. 9, p. 200.
6. Nikžentaitis A., Zenonas Ivinskis, *Praeitis,* Vilnius, 1992, t. 3, p. 237–238.
7. Ivinskis Z., Autobiografija, *Žemaičių praeitis,* Vilnius, 1994, nr. 3, p. 74, 83.
8. Vasiliauskienė A., Profesorius Zenonas Ivinskis ir Lietuvių katalikų mokslo akademija, *LKMA metraštis,* Vilnius, 1994, t. 7, p. 218.
9. Tyla A., Žymus Lietuvos istorikas profesorius Zenonas Ivinskis, *Voruta,* 1998, nr. 36 (366), p. 12.
10. Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990,* Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 154–155.

1. **Jablonskis Konstantinas.**
2. a) 1892 08 23 (4); b) – ; c) 1960 07 28 (4).
3. Mintauja (dab. Jelgava Latvijoje) (4).
4. Inteligentai (3).
5. Gyveno Kaune, Parodos g. 3 (2); palaidotas Vilniuje, Karių kapų kapinėse (4).
6. Evangelikas reformatas (iki 1940 m. pasirašinėjo kataliku) (3).
7. Lietuvis.
8. Lotynų, vokiečių, lenkų, rusų (1).
9. a) Jonas Jablonskis (žymus kalbininkas), Konstancija Sketerytė (mirė 1948 m.) (5);

b) Vytautas (g. 1899 m.), Jonas (g. 1906 m.), Julija (g. 1896 m.), Ona (?) (3); c) Sofija Landsbergytė (g. 1889 m.) (5); d) Rimutė Rimantienė (archeologė) (g. 1920 m.), Jūratė (g. 1923 m.) (5).

10. a) – ; b) 1909 m. baigė Panevėžio realinę g-ją (4); c) Peterburgo psichoneurologijos i-tas 1909–1913 m., Maskvos u-to Teisės f-tas 1911–1916 m., diplomą gavo VDU 1933 m. (3).

11. a) Lietuvos teisės, socialinė ir kultūros istorija, Lietuvos visuomenės struktūra, socialiniai santykiai Lietuvos kaime XVI a. ir anksčiau, šaltinių skelbimas. XVI a. belaisviai kaimynai Lietuvoje, *Praeitis*, Kaunas, 1930, t. 1, p. 166–213; Apie vergus Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštystėje XVI amžiaus pradžioje, *Praeitis*, Kaunas, 1930, t. 1, p. 304–317; Dėl 1408 m. Vytauto privilegijos Kauno miestui tikrumo, *ten pat*, p. 329; *1928 ir 1929 metų Lietuvos istorijos bibliografija*, Kaunas, 1930; Kiek naujų žinių apie kanauninko M. Daukšos gyvenimą, *Tauta ir žodis*, nr. 7, 1931, p. 355–422; Archyvinės smulkmenos, *Praeitis*, 1933, t. 2, p. 412–436; Nauji Vytauto laikotarpio aktai, *Praeitis*, 1933, t. 2, p. 375–411; Kėdainių burmistras Steponas Jaugelis (Telega), *Archivum philologicum*, 1933, t. 4, p. 86–107; *Istorijos archyvas. I. XVI a. Lietuvos inventoriai*, Kaunas, 1934; Apie Abraomo Kulviečio kilimą, *Archivum philologicum*, 1935, t. 5, p. 107–114; *Kelios XVII amžiaus lietuviškos priesaikos ir kitos lietuvių kalbos liekanos Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės aktuose*, Kaunas, 1937; *Lietuviški žodžiai senosios Lietuvos raštinių kalboje*, 1941, I d.; b) – ; c) – ; d) 1921 m. rinko medžiagą iš Lietuvos dvarų ir bibliotekų, 1919 m. buvo Vilniaus valstybinio archyvo direktoriaus padėjėjas (3); e) Pabaltijo istorikų kongresas Rygoje 1937 m.; f) nuo 1935 m. VDU HMF skaitė Lietuvos istorijos pagalbinių mokslų kursus (1), nuo 1940 m. dirbo VU Teisių f-te, prof. 1941, Lietuvos istorijos i-to direktorius 1941–1943 m. (6); 1929 m. priklausė LID (sekretorius) (3).

12. 1918 m. Vilniuje dirbo teisininko darbą, 1919 m. buvo Švietimo liaudies komisariato Valstybės archyvo vedėjo padėjėjas; 1919–1921 m. Teisingumo ministerijos II departamento referentas, 1921–1922 m. taikos teisėjas, 1922–1939 m. Kauno apygardos teisėjas, 1938–1940 m. Valstybės Tarybos narys, 1920–1925 m. Valstybės archeologijos komisijos narys (4).

13. Turėjo apie 1/8 ha sklypą Kaune, Aleksote (1).

14. DLK Gedimino III laipsnio ordinas (1).

L: 1. Dėstytojo K. Jablonskio asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 1956, l. 12, 14.
2. LID narių gyv. vietos 1936 m., *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 1.
3. Merkys V., *Konstantinas Jablonskis*, Kaunas, 1991, p. 7, 8–9, 69–73, 89–93.
4. Kiaupa Z., Konstantinas Jablonskis, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 238–240.
5. Trumpa V., Konstantinas Jablonskis, *Apie laiką ir žmones*, Vilnius, 2001, p. 287–291.
6. Merkys V., Jablonskis Konstantinas, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2005, t. 8, p. 458.

1. **Jakštas Juozas.**

2. a) 1900 09 09 (22) (3); b) ? ; c) 1989 08 10 (4).

3. Slabados k., Pabaisko vls., Ukmergės apskr. (3).

4. Valstiečiai (4).
5. Gyveno Kaune, Širvintų g. 6 a (2); palaidotas Klyvlende (4).
6. Katalikas (3).
7. Lietuvis.
8. Vokiečių, lenkų, lotynų, rusų, prancūzų (1).
9. a) ? ; b) ? ; c) Vilhelmina Fricaitė (vokietė, g. 1911 05 15) (1); d) Liucija (g. 1939 07 09) (1).
10. a) Pašilės pradžios m-kla 1910–1913 m. (4); b) Ukmergės g-ją baigė 1923 m. (3); c) LU HMF 1923–1928 m., Berlyno u-tas 1929–1931 m. ir Vienos u-tas 1931–1932, 1934–1936 m. (3).
11. a) Vytenio ir Gedimino laikai, Gediminaičių dinastijos kilmė, visuotinė istorija (ankstyvieji viduramžiai ir bažnyčios istorija), istorijos mokslo problemos (istoriosofija). Istorijos mokslas ir gyvenimas, *Vairas*, 1932, nr. 10, p. 88; Vertybės istorijoj, *Vairas*, 1934, nr. 7, p. 260; Iš viduramžių į renesansą, *Židinys*, 1934, nr. 4, p. 337–350; Vokiečių ordinas ir Lietuva Vytenio ir Gedimino metu, *Senovė*, 1935, t. 1; Jogailos ir Vytauto kovos su vokiečių ordinu, *Jogaila*, Kaunas, 1935, p. 129–183; Viduramžių pradžios problema, *Židinys*, nr. 3, 1935; Romėniškasis Prudencijaus patriotizmas, *Židinys*, 1937, nr. 5–6; Salvianas, *Židinys*, 1938, nr. 4; Romėniškasis patriotizmas ir krikščionybė, *Židinys*, 1937, nr. 2; Nauji Gedimino dinastijos kilmės tyrinėjimai, *Lietuvos praeitis*, 1940, t. 1; b) „Vakarų krikščionių mintys apie Romos imperiją iki V a.“, Kaunas, 1937 (išsp. *Senovės* III t., 1938); c) – ; d) Berlyno (Dalemo) archyvas; e) – ; f) 1932–1939 m. VDU HMF vyr. asist. prie Visuotinės istorijos katedros, 1940–1943 VU doc. (3).
12. Jurbarko „Saulės“ g-ja 1924–1925 m., J. Tumėno brandos kursai 1926–1927 m., Tauragės komercinė m-kla 1927–1929 m. (1).
13. –
14. ?
15. DLK Gedimino II laipsnio ordinas (1).

L: 1. J. Jakšto asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 1991 (anketa), l. 13, 23.
2. Stipendininko J. Jakšto asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 346, l. 6.
3. Žilevičius J. ir red., Jakštas Juozas, *LE*, Boston, 1956, t. 9, p. 262.
4. Jakštas J., *Mano istorijos mokslo kelias*, Vilnius, 1992, p. 8.

1. **Jakubėnas Povilas.**
2. a) 1871 04 11 (3); b) 1903 02 05 Maskvoje; c) 1953 05 30 (3).
3. Vaitkūnų k., netoli Biržų (3).
4. Valstiečiai (5).
5. Iš Lietuvos 1940 m. išvyko į Vokietiją, palaidotas Vesene (Šveicarija) (3).
6. Evangelikas reformatas (1900 m. kunigas, nuo 1918 m. generalinis superintendantas) (3).
7. Lietuvis.
8. Rusų, latvių, estų, lenkų, čekų, vokiečių, prancūzų, anglų, italų, senovės slavų, lotynų, graikų, hebrajų, sanskrito (4).

9. a) Krisius Jakubėnas, Marė Macytė (5); b) Halina Lipinskaitė (g. 1877 m.) (5); c) ? ; d) Vladas (muzikas, g. 1904 m.), Halina (g. 1906 m.) (5).
10. a) Biržų liaudies m-kla (5); b) Mintaujos g-ja 1887–1893 m. (5); c) Dorpato (Tartu) u-tas 1893–1899 m., Erlangeno u-tas 1900 m. (5).
11. a) Bažnyčios, reformacijos istorija. *Kunigaikštis Jonušas Radvila*, 1927, *Gustavas II Adolfas*, 1933, *Abraomas Kulva*, 1933 (atsp. Iš *Mūsų žodžio*); *Vidurinių amžių bažnyčios istorija*, Kaunas, 1935; *Naujųjų amžių bažnyčios istorija*, Kaunas, 1936; b) – ; c) – ; d) ? ; e) – ; f) LU Evangelikų teologijos f-to organizatorius, 1925–1936 m. doc. (4), Religijos ir bažnyčios istorijos katedros vedėjas, 1929 m. prof., Prahos u-te 1929 m. įgijo teologijos garbės dr. laipsnį (2).
12. Biržų „Saulės" prog-ja 1918 m., g-ja 1919 m. (2).
13. –
14. Turėjo 14 ha sklypą Biržuose su mediniu namu; 1937 04 paskirta 600 Lt pensija (1).
15. DLK Gedimino II laipsnio ordinas 1928 06 22 (1).

L:
1. P. Jakubėno asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 256, l. 47, 58.
2. Jakubėnas Povilas, *LE*, Kaunas, 1940, t. 10, p. 337.
3. Jakubėnas Povilas, *LE*, Boston, 1956, t. 9, p. 263–264.
4. Kuzmickas V., *Kazys Binkis*, Kaunas, 1985, p. 19.
5. Balčiauskienė A., Nusipelnęs ne vien Biržams, *Biržiečių žodis*, 1996, nr. 53–54, p. 6.

1. **Janulaitis Augustinas.**
2. a) 1878 03 19 (6); b) ? ; c) 1950 05 22 (6).
3. Malavėnų k., Šiaulių vls. ir apskr. (6).
4. Valstiečiai (6).
5. Gyveno Kaune, Kęstučio g. 30 (2); palaidotas Kaune, Petrašiūnų kapinėse (8).
6. Katalikas (4).
7. Lietuvis.
8. Rusų, lenkų, vokiečių (1).
9. a) Matas Janulaitis (1823–1883), Agota Petkutė (6); b) augo 11 vaikų šeimoje (7); Juozas (g. 1868 m.), Pranciškus (g. 1874 m.), Veronika (1883–1971, akių ligų gydytoja), Julija (1880–1978, stomatologė, J. Biliūno žmona); c) Elena Jurašaitytė (dailininkė, g. 1893 02 20) (5); d) Kęstutis (g. 1934 07 17) (1).
10. a) ? ; b) Šiaulių g-ja 1886–1893 m., Rygos g-ja 1893–1896 m. (6); c) studijavo teisę 1896–1900 m. Maskvos, 1903–1905 m. Berno (Šveicarija) u-tuose, 1907 m. gavo Maskvos u-to diplomą (6).
11. a) Teisės, socialinė ir ekonominė Lietuvos istorija, Lietuvos valstybės ir kultūros istorija, Lietuvos ir Europos teisės istorijos istoriografija (6), XIX a. sukilimų ir lietuvių nacionalinio judėjimo istorija, Lietuvos tautinių mažumų istorija. Mikalojus Akelaitis, *Švietimo darbas*, 1920, nr. 11, p. 46–59; *1863–1864 m. sukilimas Lietuvoje* (atsp. iš *Mūsų žinyno*, Kaunas, 1921, nr. 11, 12); Žydai Lietuvoje XIV–XIX a. Bruožai iš Lietuvos visuomenės istorijos, *Švietimo darbas*, 1922, nr. 7/8, 9/10, 11/12; S. Daukanto laiškai, *Mūsų senovė*, 1922, t. 1,

p. 760–761; *Kunigai ir 1831 m. revoliucija Lietuvoje*, Kaunas, 1923; *Imperijos rūmų teismas1495–1806*, Kaunas, 1927; *Vyriausias Lietuvos Tribunolas XVI–XVIII amž.*, Kaunas, 1927; *Užnemunė po Prūsais (1795–1807)*, Kaunas, 1928; *Enėjas Silvius Piccolomini bei Jeronimas Pragiškis ir jų žinios apie Lietuvą*, Kaunas, 1928; *Baudžiavų panaikinimo sumanymai Lietuvoje (1817–1863)*, Kaunas, 1929; Juodieji Broliai Kražiuose (1823), *Praeitis*, 1930, t. 1; *Napoleono Teisynas*, Kaunas, 1930; *Kęstutis Marienburgo pilyje ir jo pabėgimas iš ten (1361 m.)*, Kaunas, 1930; *Žemaičių rašytojas ir politikos veikėjas Kiprijonas Zabitis-Nezabitauskas 1778–1837* (atsp. iš *Tautos ir žodžio*, Kaunas, 1931, t. 5–6); *Ignas Danilavičius Lietuvos teisės istorikas. D. I. Danilavičiaus gyvenimas ir darbai*, Kaunas, 1932; Žemaičiai ir bažnytinis seimas Konstancijoj (1414–1418), *Praeitis*, 1933, t. 2, p. 291–349; *Lietuvos bajorai ir jų seimeliai XIX amž. (1795–1863)*, Kaunas, 1936; b) – ; c) – ; d) 1921–1922 m. Berlyno (7), 1924 m. Paryžiaus (6), 1935 m. Karaliaučiaus (7) archyvai; e) Pabaltijo istorikų konferencija Rygoje1937 m., Tarptautinis istorikų kongresas Ciuriche 1938 m. (6); f) vienas iš Aukštųjų kursų organizatorių 1920 m., dirbo LU Teisės f-te nuo 1922 m., Lietuvos teisės istorijos katedros vedėjas nuo 1922 m., ord. prof. 1924 m., teisės mokslų dr. 1932 m. (1), Teisės f-to dekanas 1935 m.; priklausė LMD Kauno skyriaus istorijos sekcijai, Valstybinės archeologijos komisijos vadovas 1922–1925 m., 1929 m. LID įkūrimo iniciatorius ir ilgametis vadovas, redagavo jos leidinį „Praeitis" (1); dėstė ŽŪA Dotnuvoje 1936–1940 m. (8), LMA narys nuo 1941 m. gruodžio 2 d. (9).

12. 1918–1919 m. advokatas Vilniuje, 1918–1919 m. Lietuvos užsienio reikalų ministerijos valdytojas, 1921 m. Vyriausiojo Tribunolo teisėjas Kaune (6).
13. ?
14. DLK Gedimino IV laipsnio ordinas 1928 05 15 (10).

L: 1. A. Janulaičio asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 262, l. 35.
2. LID narių gyv. vietos 1936 m., *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 1.
3. A. Janulaičio, „Perkūno" jachtklubo nario, liudijimas, 1940 m., *LMAB RS*, f. 267–30, l. 1.
4. A. Janulaičio asmens byla, *LCVA*, f.-r. 856, ap. 2, b. 296, l. 71.
5. Plateris A., Janulaitis Augustinas, *LE*, Boston, 1956, t. 9, p. 292.
6. Lukšaitė I., Augustinas Janulaitis, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 240–243.
7. Andriulis V., Augustino Janulaičio biografija, Janulaitis A., *Biobibliografija*, sud. V. Andriulis, J. Baniulis, Vilnius, 1992, p. 3–4.
8. Ilgūnas G., Augustinas Janulaitis – socialdemokratas ir mokslininkas, *Mokslas ir gyvenimas*, 1996, nr. 7–8, p. 14.
9. Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990*, Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 154.
10. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 365.

1. **Jonynas Ignas.**
2. a) 1884 01 24; b) ? ; c) 1954 07 14 (6).
3. Atesninkų k., Simno vls., Kalvarijos (Alytaus) apskr. (6).

4. Valstiečiai (7).
5. Gyveno Kaune, Rūtų g. 3 (2); palaidotas Kaune, Petrašiūnų kapinėse (6).
6. Katalikas (6).
7. Lietuvis.
8. Rusų, prancūzų, vokiečių, lenkų, lotynų, anglų (1).
9. a) Zigmantas Jonynas, Morta Rutkauskaitė (5); b) Boleslovas, Zigmas, Morta (5); c) Jelena Ustinova (mirė 1967 m.); d) Birutė (g. 1916 m., vyras – Kauno muzikinio teatro solistas R. Andrejevas, 1907–1967), Vytautas (g. 1918 m., ekonomistas), Kęstutis (1922–1996) (8).
10. a) Krokialaukio m-kla; b) Marijampolės g-ja 1896–1904 m.; c) Maskvos u-to Istorijos ir filologijos skyrius 1904–1911 m., Grenoblio u-to Literatūros f-te 1905–1909 m. studijavo pranc. k. ir lit. (5).
11. a) XIII–XV a. Lietuvos politinė istorija (kunigaikščiai), Mykolas Lietuvis (XVI a.) ir jo raštai. Vytauto ženklas, *Vairas*, 1930, nr. 3, p. 457–507; *Didysis Lietuvos kunigaikštis Kęstutis*, Kaunas, 1932; *Iš Mažosios Lietuvos istorijos*, Kaunas, 1933; Vytauto šeimyna, *Praeitis*, 1933, t. 2; Jogaila – didysis Lietuvos kunigaikštis ir Lenkijos karalius 1434–1934, *Židinys*, 1934, nr. 8/9, p. 135–147; Jogaila: Krėvos akto genesis, *Židinys*, 1936, nr. 2, p. 175–181, nr. 3, p. 293–305; Lietuvos gentys iki XIV amžiaus, *Naujoji Romuva*, 1939, nr. 17 (431), p. 361–368; b) – ; c) – ; d) ? ; e) Lietuvos atstovas TIMK nuo 1931 m. ; f) 1919–1920 m. dalyvavo Vilniaus lietuvių inteligentų visuomeninėje veikloje LMD, nuo 1929 m. priklausė LID (6); nuo 1924 m. LU HMF doc., nuo 1931 m. Lietuvos istorijos katedros vedėjas, 1932 m. prof. (7), 1939 03 paskirtas A. Smetonos lituanistikos instituto Istorijos skyriaus vedėju (4), nuo 1940 m. dirbo ir VU, 1941–1943 m. Lietuvos istorijos instituto Lietuvos istorijos sekcijos vedėjas (10).
12. 1919–1920 m. Vilniaus lietuvių mergaičių g-jos mokytojas, direktorius (6), 1919–1920 m. V. Kapsuko vyriausybės Švietimo liaudies komisariato Užmokyklinio skyriaus vedėjas (6), 1920 m. LR įgaliotinis Vilniuje, 1920 m. Lietuvos Respublikos atstovas Tautų Sąjungos karinės kontrolės komisijoje, 1922–1929 m. Užsienio reikalų ministerijos Tautų Sąjungos ir Lenkų departamento direktorius (rūpinosi kultūros vertybių reevakuacija iš SSRS), 1922 ir 1925 m. Lietuvos delegacijos narys, dalyvavo TS posėdžiuose, 1926 m. derybų su SSRS dalyvis (4).
13. 1927 m. pirko medinį namą už 45 000 Lt (3).
14. DLK Gedimino III laipsnio ordinas 1927 m., Lietuvos nepriklausomybės medalis (už veiklą išlaisvinant Vilnių) 1931 02 16 (1).

L: 1. I. Jonyno asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 278, l. 8.
2. LID narių gyv. vietos 1936 m., *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 1.
3. Užpardavimo sutartis tarp I. Jonyno ir J. Ilgūno, *LMAB RS*, f. 105–8, l. 1.
4. Trumpa V., Jonynas Ignas, *LE*, Boston, 1956, t. 9, p. 478.
5. Merkys V., Istorikas Ignas Jonynas, *Istorijos baruose*, Vilnius, 1984, p. 5.
6. Kiaupienė J., Ignas Jonynas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 243–245.
7. Merkys V., Keletas žodžių apie autorių, Jonynas I., *Lietuvos didieji kunigaikščiai*, Vilnius, 1996, p. 5–12.

8. Jasas R., Profesorius Ignas Jonynas: „Niekur iš Lietuvos nevažiuosiu", *Diena*, 1996 10 18, p. 7, 10.
9. Labanauskienė D., Igno Jonyno rankraštinis palikimas Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyriuje, *Lietuvos istorijos metraštis, 2000 metai*, Vilnius, 2001, p. 417.
10. Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990*, Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 154–155.

1. **Kairiūkštytė-Jacinienė Halina.**
2. a) 1896 10 13 (1); b) I – 1918 (3), II – 1933 m.; c) 1984 01 06 (3).
3. Seinai (1).
4. Inteligentai.
5. 1932–1940 m. gyveno Rygoje (1), palaidota Vilniuje, Bernardinų kapinėse.
6. Katalikė ?
7. Lietuvė.
8. Vokiečių, latvių, lenkų.
9. a) Juozas Kairiūkštis (pedagogas, visuomenės veikėjas); b) dvynys Jonas (medikas), Vladas (medikas), Julija (3); c) I – Vitoldas Jacyna (inžinierius), II – Gedertas Eliassas (tapytojas, Latvijos dailės akademijos doc.); d) Julius (3).
10. a) ? ; b) 1907 m. mergaičių g-ja Kielcuose (1), 1911 m. Vilniaus aukštesnioji mergaičių m-kla; c) 1915–1918 m. Maskvos u-to Fizikos ir matematikos f-tas, 1922–1926 m. Ciuricho u-tas (1).
11. a) Lietuvos meno (architektūros, drabužių) istorija. Biržų pilies raižinys, *Biržų žodis*, 1930, nr. 45; Lietuvos didžioji kunigaikštija XVI amžiaus aprašymuose, *Lietuvos Aidas*, 1940, p. 62–94; b) „Pažaislis ein Barockkloster in Litauen", Ciurichas, 1926; atsp. iš *Tautos ir žodžio*, 1930; c) – ; d) Krokuvos, Vilniaus, Varšuvos bibliotekose (2); e) – ; f) – .
12. 1927–1933 m. dirbo Kauno meno m-klos bibliotekoje (2).
13. ?
14. –

L: 1. Kairiūkštytė-Jacinienė-Eliass Halina, *LE*, Boston, 1957, t. 10, p. 259.
2. Bielinienė J., Liūdna gyvenimo istorija, *Dienovidis*, 1996, nr. 39, spalio 11, p. 12.
3. Mažeikienė O., Nedykai pragyventi metai, *Literatūra ir menas*, 1996, spalio 19, p. 9.

1. **Karsavinas Levas.**
2. a) 1882 12 01 (14) (5); b) 1904 05 21 (2); c) 1952 0719 (3).
3. Sankt Peterburgas (5).
4. Bajorai (5).
5. 1922 10 ištremtas iš RSFSR, 1922–1925 m. gyveno Vokietijoje, 1925–1928 m. – Prancūzijoje (5), 1930 05 gavo Lietuvos pilietybę (5).
6. Stačiatikis (5).
7. Rusas.

8. Lotynų, graikų, prancūzų, italų, vokiečių, lietuvių, anglų (1).
9. a) Platonas Karsavinas (baletmeisteris) (5), Chomiakova (rašytoja); b) Tamara (5); c) Lidija Kuznecova (g. 1881 m.) (4); d) Irina (g. 1906 m.), Mariana (g. 1919 m.), Zuzana (g. 1921 m.).
10. a) ? ; b) 1901 m. baigė Peterburgo V g-ją (5); c) Peterburgo u-tas 1901–1906 m.
11. a) visuotinė istorija (Europos kultūros, bažnyčios istorija, istorijos teorija ir filosofija). *Istorijos teorija*, Kaunas, 1929; *Europos kultūros istorija*, 1931–1937, 5 tomai; b) „XII–XIII a. Vakarų Europos religinis fonas", Sankt Peterburgas, 1916; c) – ; d) ? ; e) – ; f) 1921–1922 m. Peterburgo u-to dekanas, Istorijos i-to rektorius, nuo 1928 m. LU HMF Visuotinės istorijos katedros ord. prof. ir vedėjas, HMF Istorijos skyriaus leidinio „Senovė" redaktorius (išėjo 4 tomai – 1935, 1936, 1937, 1938 m.) (4), nuo 1940 m. VU prof., nuo 1929 m. LID narys (1).
12. Vilniaus rusų A. Puškino g-jos direktorius 1940 m. (1).
13. ?
14. –

L: 1. L. Karsavino asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 2458 (anketa), l. 1 (autobiografija), l. 2.
2. LID narių sąrašas, *LMAB RS*, f. 267–2834, l. 1.
3. Trumpa V., Karsavinas Levas, *LE*, Boston, 1957, t. 11, p. 92–93.
4. Senovė, *LE*, Boston, 1962, t. 27, p. 269.
5. Lasinskas P., L. Karsavino veikla Vytauto Didžiojo universitete, *Darbai ir dienos*, 1996, t. 2 (11), p. 21–24.

1. **Kliausis Ignas.**
2. a) 1893 10 18 (11 09) (1); b) – ; c) 1964 12 (3).
3. Bupštų k., Pašvitinio vls., Šiaulių apskr. (2).
4. Valstiečiai?
5. Gyveno Šiauliuose, palaidotas Pašvitinyje (3).
6. Katalikas (nuo 1921 m. kunigas) (2).
7. Lietuvis.
8. ?
9. a) Vincentas Kliausis, Viktorija Beniušytė (1); b) ? ; c) – ; d) – .
10. a) Pašvitinio m-kla (1); b) Mintaujos g-ja 1909–1912 m., Engavės (Angerno, Latvija) jūrininkų m-kla 1913–1914 m. (1); c) Kauno kunigų sem-ja 1914–1921 m. (1), LU TFF 1922–1925 m., Friburgo u-to Filosofijos f-tas 1926–1927 m., Graco u-tas 1925–1929 m. (1).
11. a) Lietuvos XIV–XV a. bažnyčios istorija; b) „Die Kirchenpolitik in Litauen unter Jogaila und Vytautas", Gracas, 1929; c) – ; d) ? ; e) – ; f) – .
12. 1924 m. Palangos g-jos kapelionas, Kauno „Aušros" g-jos kapelionas, 1939 m. Jurbarko g-jos kapelionas (2); 1921 m. vikaras Pušalote, 1926–1939 m. Kauno metropolijos kurijos notaras (1).
13. ?
14. –

L: 1. Studento I. Kliausio asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 460, l. 1, 9 (*curriculum vitae* 1933 m.).
2. Kliausis Ignas, *LE*, Boston, 1957, t. 12, p. 114.
3. Kliausis Ignas, *LE*, Boston, 1969, t. 36, p. 310.

1. **Klimas Petras.**
2. a) 1891 02 23 (5); b) ? ; c) 1964 0116 (5).
3. Kušliškių k., Kalvarijos vls., Marijampolės apskr. (5).
4. Valstiečiai (stambūs ūkininkai) (3).
5. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse Kaune (5).
6. Katalikas (3).
7. Lietuvis.
8. Rusų, vokiečių, prancūzų (4).
9. a) Bernardas Klimas (3); b) Sergijus ir dar 2 broliai (3); c) Bronė Mėginaitė (mirė 1957 05 22); d) Petras, Eglė (1).
10. a) Liudvinavo, Kalvarijos m-klos (3); b) 1901–1910 m. Marijampolės g-ja (4); c) Maskvos u-te studijavo teisę 1910–1914 m. (5).
11. a) lietuvių ir lenkų santykiai, Vilniaus ir jo krašto problema, Lietuvos valstybingumo atkūrimas, ekonominė ir geopolitinė Lietuvos padėtis, XV a. LDK diplomatijos istorija. *Lietuva. Jos gyventojai ir sienos*, 1917; *Lietuvių senobės bruožai*, 1919; *Lietuvos žemės valdymo istorija iki lenkmečių*, Vilnius, 1919; *Muravjovo laikmetis Lietuvos žemės ir žemininkų istorijoje*, Vilnius, 1920; Senovės tyrimo uždaviniai ir keliai, *Mūsų senovė*, 1921, t. 1, kn. 1, p. 3–5; Iš studentijos gyvenimo 1914–1915 m., *Mūsų Senovė*, 1922, t. 1, nr. 3, p. 365–368; Ghillebert de Lannoy. Dvi jo kelionės Lietuvon V. D. laikais 1413–1414 ir 1421 m., Ambrosio Contarini. Venecijos ambasadorius Lietuvoje 1474–1477, *Praeitis*, t. 2, 1931; Nepriklausomos Lietuvos gyvenimas, *Lietuvos istorija*, red. A. Šapoka, Kaunas, 1936, p. 532–586; b) – ; c) – ; d) ? ; e) – ; f) 1920–1923 m. dėstė Aukštuosiuose kursuose ir LU HMF (5), nuo 1929 m. LID narys rėmėjas (1).
12. 1923–1925 m. nepaprastasis Lietuvos pasiuntinys ir įgaliotasis ministras Italijoje, nuo 1925 m. – Prancūzijoje (5).
13. ?
14. DLK Gedimino II laipsnio ordinas 1928 02 16, I laipsnio 1938 02 16, Vyties II laipsnio kryžius 1934 m., Karūnos I laipsnio ordinas (Belgija) (6).

L: 1. LID narių sąrašas, 1934 m., *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 1.
2. Ivinskis Z., Klimas Petras, *LE*, Boston, 1957, t. 12, p. 120.
3. Klimas P., *Iš mano atsiminimų*, Vilnius, 1990, p. 4–5, 7.
4. Eidintas A., Petras Klimas – istorikas ir valstybininkas, Klimas P., *Iš mano atsiminimų*, Vilnius, 1990, p. 394–397.
5. Miknys R., Petras Klimas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 246–248.
6. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 322, 365, 369, 676, 685.

1. **Krasauskaitė Marija Kristina.**
2. a) 1902 03 13 (2); b) – ; c) 1981 04 20 (4).
3. Plokščių k., Plokščių vls., Šakių apskr. (2).
4. Bajorai (3).
5. Palaidota Čikagoje (4).
6. Katalikė (1).
7. Lietuvė.
8. Vokiečių, lenkų, prancūzų, lotynų, rusų, graikų (3).
9. a) Antanas Krasauskas (advokatas), Sofija Ivanauskaitė (3); b) Sofija, Irena (3); c) – ; d) – .
10. a) ? ; b) 1918–1920 m. Marijampolės g-ja (3); c) 1922–1923 m. Halės u-tas, 1923–1926 m. – Ciuricho u-tas (3).
11. a) Bajorų luomo teisinė padėtis, istorijos didaktika. Vytauto charakteristika, *Vytautas Didysis*, Kaunas, 1930, p. 253–267; b) „Litauische Adelsprivilegen bis zum XVI Jahrhundert", Ciurichas, 1927; c) – ; d) ? ; e) – ; f) LID mokytojų sekcijos valdybos narė 1938 m. (4).
12. 1920–1921 m. Ukmergės g-jos mokytoja, 1921, 1926–1939 m. Marijampolės mokytojų sem-jos, vėliau Marijampolės mergaičių g-jos mokytoja, nuo 1929 m. vicedirektorė, 1936–1939 m. Marijampolės Rygiškių Jono g-jos mokytoja ir inspektorė, nuo 1939 m. Vilniaus IV g-jos direktorė (3), 1941–1943 m. Lietuvos istorijos instituto Archeografijos sekcijos paleografė (5).
13. ?
14. –

L:
1. Krasauskaitė M., Asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 2861, l. 3, 13.
2. Krasauskaitė Marija Kristina, *LE*, Boston, 1957, t. 12, p. 536–537.
3. Sruogienė V., Siekusi tobulumo, *Sugrįžimai*, 1994, spalis, nr. 13, p. 1–2.
4. Krasauskaitė Marija Kristina, *JAV lietuviai. Biografijų žinynas*, Vilnius, 1998, t. 1, p. 520.
5. Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990*, Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 160.

1. **Kučinskas Antanas.**
2. a) 1900 10 14 (3); b) ? ; c) 1988 04 28 (2).
3. Juškų k., Lekėčių vls., Šakių apskr. (3).
4. Tėvai bežemiai (tėvas – eigulys) (1).
5. Gyveno Kaune, Minties rato g. 17 (1); palaidotas Putname (JAV) (2).
6. Katalikas (1).
7. Lietuvis.
8. Prancūzų, rusų, lenkų, vokiečių (1).
9. a) ? ; b) Juozas (nuo 1908 m. gyveno JAV) (1); c) Albina Žilinskaitė (2); d) Leonas (g. 1936 04 20, teisininkas) (1).
10. a) ? ; b) 923 m. baigė Marijampolės Rygiškių Jono g-ją; c) LU TFF 1923–1927 m., 1928 ir 1938 m. studijavo Nansi ir Grenoblio u-tuose pranc. k. (1).
11. a) XIV–XV a. Lietuvos politinė istorija, kovos su Kryžiuočių ordinu. Žalgirio mūšis, *Vytautas Didysis*, red. P. Šležas, Kaunas, 1930, p. 69–90; Krikščionybės praeitis pagoniškoje Lietuvoje,

Krikščionybė Lietuvoje. Praeitis. Dabartis. Ateitis, Kaunas, 1938, p. 131–147; b) „Kęstutis D. L. K.“, Kaunas, 1937 (išleista 1938 m.); c) – ; d) ? ; e) – ; f) – .

12. 1927–1938 m. Marijampolės marijonų g-ja ir mokytojų sem-ja, 1938 m. Šiaulių g-jos direktorius (1).
13. ?
14. –

L: 1. Mokytojo A. Kučinsko asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 2967 (*curriculum vitae*), l. 7, 14.
2. Nikžentaitis A., Įvadas, Kučinskas A., *Kęstutis*, Vilnius, 1988, p. V.
3. Kučas Antanas, *JAV lietuviai. Biografijų žinynas*, Vilnius, 1998, t. 1, p. 540.

1. **Lappo Ivanas.**
2. a) 1869 08 29 (3); b) ? ; c) 1944 12 23 (2).
3. Carskoje Selo (Rusijoje) (2).
4. Bajorai (2).
5. Mirė Drezdene (2).
6. Stačiatikis.
7. Rusas.
8. Rusų, lenkų, čekų, prancūzų (1).
9. a) Ivanas Lappo; b) ? ; c) Vera (g. 1871 m.); d) Ivanas (g. 1897 m.) (3).
10. a) ? ; b) ? ; c) 1892 m. baigė Sankt Peterburgo u-tą (2).
11. a) Lietuvos teisės istorija (valstybingumas po Liublino unijos, III Lietuvos Statutas). Bandymas pavesti lenkui Vilniaus vyskupo katedrą XVI a. pabaigoje, *Praeitis*, Kaunas, 1930; *Iš Vyriausiųjų Lietuvos suvažiavimų istorijos XVI a.: 1577 m. suvažiavimas Rytų Vilkaviškyje*, Kaunas, 1932; *Iš Vyriausiojo Lietuvos Tribunolo istorijos XVI a.*, Kaunas, 1932; *Lietuva ir Lenkija po 1569 m. Liublino unijos*, Kaunas, 1932; Istorinė Vytauto reikšmė, *Praeitis*, Kaunas, 1933, t. 2, p. 1–71; Lietuvos Seimas ir Liubino unija, *Lietuvos praeitis*, Kaunas, 1940, t. 1, p. 77–100; *Istorijos dėstymo dalykas*, Kaunas, 1934; *Lietuvos valstybingumas po Liublino unijos. 1588 metų Lietuvos statutas*, t. 1; *Tyrinėjimas*, Kaunas, 1934–1936, d. 1–2; *Tekstas*, Kaunas, 1938; b) „Великое Княжество Литовское во II половине XVI столетия. Литовско-Русский повет и его сеймик“, Sankt Peterburgas, 1911; c) – ; d) ? ; e) – ; f) 1921–1932 m. Rusų i-to Prahoje prof., nuo 1933 m. LU HMF privatdoc. (2).
12. 1916–1919 m. Rusijos švietimo ministerijos komisijos narys, 1906–1919 m. Lietuvos metrikos redaktorius S. Peterburgo archeografijos komisijoje (1).
13. 900 Lt atlyginimas nuo 1932 m. (1).
14. DLK Gedimino III laipsnio ordinas 1938 02 16 (2).

L: 1. I. Lappo asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 378, l. 7.
2. Banionis E., Lappo Ivanas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 249–251.
3. Ragauskas A., Istorikas Ivanas Lappo (1869–1944) ir Lietuva, *Lietuvos istorijos metraštis, 1993 metai*, Vilnius, 1994, p. 82–85.

4. Lasinskas P., Ivanas Lappo – Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, *Lituanistica*, Vilnius, 1998, nr. 3 (35), p. 8–9.

1. **Maciūnas Vincas**
2. a) 1909 07 5/18 (2); b) ? ; c) ?
3. Papilė, Šiaulių apskr. (2).
4. ?
5. ?
6. Katalikas (2).
7. Lietuvis.
8. ?
9. a) ? ; b) ? ; c) ?
10. a) ? ; b) Linkuvos g-ja 1918–1926 m. (2); c) LU HMF 1926–1930 m., Bonos ir Miuncheno u-tai (2).
11. a) XIX a. literatūros, kultūros ir švietimo istorija. Tautinis auklėjimas ir istorija, *Židinys*, 1937, nr. 2, p. 182; Lietuviškieji dalykai Vilniaus šubravcų satyroje, *Mūsų Senovė*, 1937–38, nr. 1–2; Joniškėlio mokyklos steigimo dokumentas, *Mūsų Senovė*, 1938, nr. 5; 1831 m. sukilimo emigrantų lietuviškieji spaudiniai, *Mūsų Senovė*, 1938, nr. 3; Senasis Vilniaus universitetas, *Naujoji Romuva*, 1939, nr. 42; b) „Lituanistinis sąjūdis XIX a. pr.", Kaunas, išsp. *Darbuose ir dienose*, nr. VIII ir atskirai, 1939; c) – ; d) 1934 m. dirbo Vilniaus, Varšuvos, Krokuvos bibliotekose ir archyvuose (2); e) – ; f) VDU HMF Lietuvių kalbos ir literatūros katedros vyr. asist. nuo 1935 m. (2), VU HMF prodekanas nuo 1941 10 31 (1).
12. –
13. ?
14. –

L: 1. V. Maciūno asmens byla, *LCVA*, f.-r. 856, ap. 2, b. 498, l. 21–30.
2. Puzinas J., Maciūnas Vincas, *LE*, Boston, 1959, t. 17, p. 28.

1. **Matusas Jonas.**
2. a) 1899 10 26 (4); b) – ; c) 1962 02 26 (4), 06 29 (3).
3. Vaiguviškių k., Plokščių vls., Šakių apskr. (4).
4. Valstiečiai (vid. ūkininkai) (5).
5. Iki 1939 m. gyveno Kaune, Tulpių g. 7 (1); mirė ir palaidotas Niujorke (JAV).
6. Katalikas (kunigas nuo 1924 08 31) (2).
7. Lietuvis.
8. Rusų, lenkų, vokiečių, lotynų, graikų, prancūzų (3).
9. a) Agota Dakauskaitė, Antanas Matusas (5); b) Agota, Anastazija, Kunigunda, Marija, Monika, Ona, Salomėja, Antanas; c) – ; d) – .
10. a) Plokščių m-klą baigė 1911 m. (2); b) „Saulės" g-ją Kaune baigė 1919 m.; c) 1919–1924 m. studijavo Vilkaviškio vyskupijos kunigų seminarijoje Gižuose, 1924–1930 m. – LU TFF (4).

11. a) XV, XIX a. Lietuvos politinė, kultūros ir istoriografijos istorija, XX a. karo istorija (Šaulių s-ga), Mažosios Lietuvos istorija, istorijos populiarinimas. *Kauno pilis*, Kaunas, 1921; A. Vijūkas-Kojalavičius kaip Lietuvos istorininkas, *Praeitis*, 1930, t. 1, p. 318–329; Muravjovo darbai Lietuvoje, *Naujoji Romuva*, 1932, nr. 38, p. 805–807; Apie lotyniškų raidžių draudimą lietuviškiems spaudiniams, *Athenaeum*, nr. 4, 1933; *Ukmergės mūšis (1435–1935)*, Kaunas, 1935; Motiejus Valančius kaip Lietuvos istorikas, *Senovė*, 1938, t. 4, p. 5–24; *Lietuvių kultūra senais laikais*, 1939; *Šaulių sąjungos istorija*, Kaunas, 1939; b) „Lietuvių rusinimas per Kauno gubernijos mokyklas nuo Muravjovo laikų iki pabaigos rusų viešpatavimo Lietuvoje", Kaunas, 1931 (išsp. 1937 m.); c) „Švitrigaila Lietuvos didysis kunigaikštis", Kaunas, 1936 (išsp. 1938 m.); d) Kauno gubernatoriaus archyvas (3); e) – ; f) nuo 1937 m. dėstė VDU HMF privatdoc. teisėmis, skaitė Lietuvos kultūros istoriją, Prūsų žemės istorijos kursus, nuo 1940 m. doc. (2).
12. 1931–1933 m. dirbo Kauno šv. Kazimiero seserų kongregacijos mergaičių g-joje (4); publicistas
13. ?
14. -

L: 1. LID narių gyv. vietos 1936 m., *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 1.
2. Matusas Jonas, *LE*, Boston, 1959, t. 17, p. 533–534.
3. Pauliukonis P., Jonas Matusas, *Lituanistikos darbai*, Čikaga, 1966, t. 1, p. 119.
4. Kiaupa Z., Jonas Matusas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 251.
5. Pilionytė J., Kunigo istoriko Jono Matuso gyvenimas ir veikla, *LKMA metraštis*, Vilnius, t. 11, 1997, p. 335–340.

1. **Pakarklis Povilas.**
2. a) 1902 11 10 (23) (1); b) – ; c) 1955 11 23 (3).
3. Smilgių k., Kupiškio vls., Panevėžio apskr. (2).
4. Valstiečiai (vid. ūkininkai) (2).
5. Mirė ir palaidotas Vilniuje.
6. Katalikas (praktiškai buvo ateistas) (2).
7. Lietuvis.
8. Vokiečių, rusų, lenkų, prancūzų, lotynų, anglų (silpnai) (4).
9. a) ? ; b) Jonas, Ona (Bugailiškienė) (4); c) – ; d) – .
10. a) Kupiškio m-kla (4); b) Panevėžio g-ja 1919–1922 m. (1); c) LU TFF 1923–1927 m., LU Teisių f-tas 1926–1934 m. (2).
11. a) Kryžiuočių ordino, Mažosios Lietuvos, bažnyčios istorija. Klaipėdos srities gyventojų tautybė prieš vokiečių ordino atėjimą, *Mūsų Žinynas*, 1933, nr. 101; *Vokiečiai apie Mažąją Lietuvą*, 1935; *Lietuva vokiečių mokslo šviesoje*, 1935; *Daktaratai*, 1938; b) – ; c) – ; d) 1927 m. 2–3 mėn. dirbo Karaliaučiaus u-to bibliotekoje, 1930 m. – Miuncheno u-te (1); e) – ; f) – .
12. Tauragės mokytojų sem-ja 1927–1928 m., Panevėžio mokytojų sem-ja 1928 m. (2), Panevėžio žydų mergaičių g-ja „Javne"1928 m. (4); 1932–1933 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje,

1934 m. – Apeliaciniuose rūmuose sekretoriumi, 1935 m. – Kauno apygardos teismo prokuroro padėjėju (2), dalyvavo rengiant Neumanno-Sasso bylos kaltinamąjį aktą (1).
13. ?
14. –

L: 1. Girnius J., Pakarklis Povilas, *LE*, Boston, 1960, t. 21, p. 369–370.
2. Pšibilskis V., Profesoriaus Povilo Pakarklio gyvenimas ir veikla, Pakarklis P., *Raštai*, Vilnius, 1987, p. 5–13.
3. Merkys V., Pakarklis Povilas, *TLE*, Vilnius, 1987, t. 3, p. 270.
4. Selenis V., Povilas Pakarklis: kontraversiška asmenybė, *Voruta*, 2002, gruodžio 21, nr. 24 (522), p. 4.

1. **Paunksnis Kazys.**
2. a) 1907 05 01 (1); b) – ; c) ?
3. Paunksnių k., Kamajų vls., Rokiškio apskr. (2).
4. Valstiečiai ?
5. ?
6. Katalikas (1).
7. Lietuvis.
8. Vokiečių, rusų, lotynų, prancūzų (1).
9. a) ? ; b) ? ; c) ? ; d) ?
10. a) Duokiškio m-kla 1914–1919 m. (1); b) Rokiškio g-ja 1919–1927 m. (1); c) LU HMF Istorijos skyrius 1928–1933 m. (2).
11. a) piliakalniai (fortifikacija), kryžiuočių ir lietuvių pilių Nemuno krantuose lokalizacija, istorinė kartografija; rašė apie lietuvių pilis LE (nubraižė žemėlapius J. Stakausko knygai „Lietuva ir Vakarų Europa XIII-ame amžiuje“ ir Z. Ivinskio knygai „Lietuvos prekyba su Prūsais“). Saulės mūšis 1236 m., *Akademikas*, 1936, nr. 3, p. 73–74; nr. 4, p. 94–96; Zapyškio bažnyčia, *Naujoji Romuva*, 1938, nr. 47, p. 893–894; b) – ; c) – ; d) ? ; e) – ; f) ?
12. Dirbo Vytauto Didžiojo karo muziejuje (2).
13. ?
14. –

L: 1. K. Paunksnio asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 536, l. 1.
2. Paunksnis Kazys, *LE*, Boston, 1960, t. 22, p. 189.

1. **Penkauskas Pranciškus.**
2. a) 1889 02 24 (2); b) – ; c) 1950 12 01 (2).
3. Daujočių k., Gruzdžių vls., Šiaulių apskr. (2).
4. Valstiečiai (3).
5. Palaidotas Sighartinge (Austrija) (2).
6. Katalikas (kunigas nuo 1913 06 13, garbės kanauninkas 1928 m., Kauno kapitulos kanauninkas 1931 m.) (2).

7. Lietuvis.
8. Rusų, lenkų, lotynų, vokiečių, prancūzų (1).
9. a) ? ; b) ? ; c) ? ; d) ?
10. a) Gruzdžių valsčiaus m-kla (1); b) Šiaulių g-ja 1899 m. (2); c) Žemaičių dvasinė sem-ja 1914 m., Peterburgo dvasinė akademija 1914 m., 1922–1923 m. studijavo Miuncheno u-te vid. amžių istoriją (1).
11. a) Bažnyčios istorija, Lietuvos ryšiai su Čekija XV amžiuje. Bazelio susirinkimas ir Lietuvos sosto reikalas Vytautui mirus, 1927, atsp. iš *Tiesos kelio*; Vytautas Didysis ir jo Čekijos politika Venceliui mirus, 1930, atsp. iš *Židinio*; Antrasis Zigmanto Kaributo žygis Čekijon, 1930, atsp. iš *Židinio*; Vytauto Didžiojo nuopelnai dvasinės kultūros srityje, *Athenaeum*, nr. 1, 1931; *Lietuvos istorijos versmių leidimas*, Kaunas, 1935; b) – ; c) – ; d) ? ; e) – ; f) 1923 09 01 – 1940 07 17 LU TFF Vidurinių amžių bažnyčios istorijos katedros vedėjas, nuo 1924 06 14 doc., 1926 m. Kauno kunigų seminarijos vicerektorius, 1932–1940 m. rektorius; LKMA narys (2).
12. 1925 m. Kauno suaugusiųjų g-jos kapelionas, nuo 1918 08 23 Kauno bazilikos vikaras, vyskupijos tribunolo notaras, 1928 m. sinodinis teisėjas Metropolijos kurijos tribunole, 1928 10 16 garbės kanauninkas, 1938 m. Kauno metropolijos kunigų gen. sekretorius (1).
13. ?
14. DLK Vytauto II laipsnio ordinas 1934 09 08 (1).

L: 1. P. Penkausko asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 549 (mikrofilmas).
2. Girnius J., Penkauskas Pranas, *LE*, Boston, 1960, t. 22, p. 276–277.
3. Ivinskis Z., Prelatas Pranas Penkauskas, *LKMA suv. darbai*, Roma, 1961, t. 4, p. 264–266.

1. **Plateris (Broel) Aleksandras.**
2. a) 1913 12 20 (2); b) – ; c) 1997 10 14 (3).
3. Švėkšnos dv., Švėkšnos vls., Tauragės apskr. (2).
4. Bajorai (3).
5. ?
6. Katalikas (2).
7. Lietuvis.
8. Prancūzų, rusų, vokiečių, lenkų (1).
9. a) Jurgis Broel-Plateris (1875–1943); b) ? ; c) ? ; d) ?
10. a) ? ; b) 1929–1932 m. Švėkšnos g-ja (2); c) 1932–1936 m. VDU Teisės f-to Teisės skyrius, 1937–1938 m. Vienos u-to Teisių f-tas.
11. a) Lietuvos teisės istorija. *Teisiniai Lietuvos ir Kuršo santykiai su Lietuva (XVI–XVIII amž.)*, Kaunas, 1938; b) – ; c) – ; d) ? ; e) – ; f) 1936–1939 m. VDU Teisių f-to Teisės istorijos katedros vyr. asist., nuo 1939 m. LID narys (2).
12. –
13. ?
14. –

L: 1. A. Broel-Platerio asmens byla, *LCVA,* f. 631, ap. 3, b. 87, l. 5.
2. Puzinas J., Plateris Aleksandras, *LE,* Boston, 1961, t. 23, p. 98.
3. Tumelis J., Aleksandras Plateris, *Lietuvos istorijos metraštis, 1997 metai,* Vilnius, 1998, p. 541.

1. **Pryšmantas Vladas.**
2. a) 1895 03 23 (2); b) ? ; c) 1960 05 12 (2).
3. Žalimų k., Salantų vls., Kretingos apskr. (2).
4. ?
5. Iki 1940 m. gyveno Kaune, Pušų g. 12 (1); mirė ir palaidotas Vilniuje.
6. ?
7. Lietuvis.
8. Rusų, vokiečių, prancūzų, lenkų, latvių (1).
9. a) Antanas Pryšmantas (eigulys) (2), Monika (2); b) ? ; c) Adelaida Sausdravaitė (1); d) Algimantas (g. 1906 12 04) (1).
10. a) ? ; b) Kauno „Saulės" g-ja 1920 m. (1); c) studijavo ekonomiką 1920–1922 m. Berlyno u-te, 1922–1927 m. Kylio u-te, 1927–1928 m. studijavo teisę LU Teisės mokslų f-te (2).
11. a) Lietuvos istorinė geografija (kartografija). Kaunas ir mūsų kraštas 1154 m. arabo Idrisio žemėlapyje, Pabaltjūris XII-jo amžiaus kartografijoje, Olaus Magnuso „Carta Marina" (Lietuvos vaizdas XVI a. kartografijoje), Lietuvių senovės kultūros paminklai, *Vairas,* nr. 8–9, 1939; Lietuvių kovos už savo jūrą istorijos raidoje, *Vairas,* 1938, nr. 10; b) – ; c) – ; d) – ; f) 1935–1936 m. Valstybinės archeologijos komisijos pirmininkas (2).
12. 1927–1930 m. inspektorius bei revizorius Žemės ūkio, Finansų ministerijose, nuo 1934 m. dirbo Švietimo ministerijoje, buvo referentas senovės paminklų ir muziejų reikalams, 1936–1937 m. kultūros paminklų konservatorius, 1938–1940 m. dirbo Kauno miesto bibliotekose (2).
13. ?
14. –

L: 1. V. Pryšmanto anketinė autobiografija, *LNB RS,* f. 57–8, l. 1.
2. Kiaupienė J., Vladas Pryšmantas, *Praeitis,* Vilnius, 1992, t. 3, p. 252.

1. **Purickis Juozas.**
2. a) 1883 04 19; b) 1926 12 20 (3); c) 1934 10 25 (1).
3. Petrošiškių k., Kietaviškių parapija, (2), Jiezno vls., Trakų apskr. (1).
4. Bajorai (2).
5. Kaunas (1).
6. Katalikas (iki 1929 m. kunigas) (1).
7. Lietuvis.
8. Prancūzų, vokiečių, lenkų, rusų (2).
9. a) Jonas Purickis, Franciška Kalkovskaja (2); b) Vladas ir dar trys broliai, kurių vardai nežinomi (2); c) Elena Polivoda (3); d) – .

10. a) Stakliškių ir Jiezno prad. m-klos 1892–1895 m.; b) Žemaičių kun. sem-ja, 1912 m. baigė Peterburgo dvasinę sem-ją teol. magistro laipsniu (1); c) 1913–1916 m. studijavo Friburgo u-te (1).
11. a) XVI–XVII a. Lietuvos bažnyčios (protestantų) istorija, XX a. pirmųjų dešimtmečių Lietuvos politinė istorija. Iš Vilniaus pagrobimo laikų, *Trimitas*, 1933; b) „Die Glaubensspaltung in Litauen im XVI Jahrhundert bis zur Ankunft der Jesuiten im Jahre 1569", apginta 1916 m., publikuota 1919 m. Friburge; c) – ; d) medžiagą 1913 m. rinko Kauno, Vilniaus, Romos archyvuose ir bibliotekose (2); e) – ; f) – .
12. Valstybės veikėjas (diplomatas), vienas žymiausių tarpukario Lietuvos publicistų. Nuo 1918 m. Lietuvos Valstybės Tarybos narys, 1919 m. pirmasis Lietuvos atstovas Vokietijoje, 1920 m. išrinktas Steigiamojo Seimo atstovu, 1920 06 19 – 1921 12 12 užsienio reikalų ministras. 1926 m. išteisintas „Sacharino" byloje grįžo į URM ir paskirtas Ekonominio skyriaus direktoriumi, 1927 m. – Teisinio administravimo skyriaus direktoriumi. Nuo 1922 m. redagavo „Lietuvą" ir kt. laikraščius (1), (2).
13. ?
14. ?

L: 1. Mažiulis A., Ivinskis Z., Purickis Juozas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1961, t. 24, p. 250–252.
2. Gaigalaitė A., Žeimantienė J., *Juozas Purickis-Vygandas*, Vilnius : Vilniaus knyga, 2004, p. 10–21.
3. Laukaitytė R., [rec. kn.] Gaigalaitė A., Žeimantienė J., *Juozas Purickis-Vygandas*, Vilnius, 2004; *LKMA metraštis*, 2004, t. XXV, p. 672.

1. **Puzinas Jonas.**
2. a) 1905 11 18/10 01 (3); b) 1927 12 26 (1); c) 1978 04 14 (4).
3. Svaronių vienkiemis, Deltuvos vls., Ukmergės apskr. (3).
4. Valstiečiai (4).
5. Palaidotas Čikagoje (4).
6. Katalikas (1).
7. Lietuvis.
8. Lotynų, lenkų, rusų, vokiečių (1).
9. a) Motiejus Puzinas, Barbora; b) Benediktas, Klemensas (1); c) Konstancija Vabalaitė (g. 1906 m.) (1); d) Aldona (g. 1928 02 29), Algimantas (1932 12 14), Laimutė Živilė (g. 1938 05 19) (1).
10. a) Ukmergės m-kla 1912–1914 m. (1); b) Ukmergės g-ja 1918–1925 m.; c) 1925–1930 m. LU HMF studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą, 1930–1934 m. Heidelbergo u-te – istoriją ir archeologiją (1).
11. a) Lietuvos miestų istorija, archeologija. *Iš Kauno bažnyčių istorijos*, Kaunas, 1929; XIV–XV amž. Lietuvos miestai ir Magdeburgo teisė, *Savivaldybė*, 1929, nr. 8, p. 10–16; *Šiaulių miestas*, Šiauliai, 1930; Senosios Kauno miesto privilegijos (Kauno miesto savivaldybė XVI amžiuje), *Savivaldybė*, 1930, nr. 12, p. 8–15; T. Narbutas mūsų prosenovės tyrinėtojas,

Naujoji Romuva, 1936, nr. 267, p. 149–152; Vilniaus pilys, *Vairas,* 1940, nr. 4, p. 285–292; b) „Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstein in Litauen", Heidelbergas, 1934; c) „Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys", Kaunas, 1939; d) ? ; e) dalyvavo Tarptautiniame archeologų kongrese Osle 1936 m., I Pabaltijo istorikų kongrese Rygoje 1937 m., IV vokiečių archeologų kongrese Elbinge 1938 m.; f) 1936–1939 m. dėstė VDU (doc. 1939 m.), 1936–1939 m. buvo VDU HMF Etnikos katedros vyr. asist., VU Archeologijos katedros vedėjas, 1941 07 26 – VU HMF dekanas (2); LID narys nuo 1937 m. (3), nuo 1942 m. spalio 26 d. LMA narys, nuo 1941 m. rudens Lietuvos istorijos i-to Archeologijos sekcijos vedėjas (5).

12. 1925 m. dėstė Ukmergės žydų g-joje (1), 1925–1928 m. dirbo Kauno miesto savivaldybėje, 1927 m. – Kauno miesto muziejuje, 1936 m. buvo Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus Priešistorinio skyriaus vedėjas (3).
13. ?
14. Vytauto Didžiojo IV laipsnio ordinas 1938 09 08 (1).

L: 1. Stipendininko J. Puzino asmens byla, *LCVA,* f. 391, ap. 9, b. 755, l. 54.
2. J. Puzino asmens byla, *LCVA,* f.-r. 856, ap. 2, b. 693, l. 65.
3. Gimbutienė M., Jonas Puzinas, *LE,* Boston, 1961, t. 24, p. 290.
4. Girininkas A., Joną Puziną prisimenant (1905–1978), *Baltų archeologija,* 1995, nr. 3 (6), p. 13.
5. Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990,* Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 158–160.

1. **Reitelaitis Jonas.**
2. a) 1884 11 23 (2); b) – ; c) 1966 11 30 (2).
3. Navasodų k., Sasnavos apyl., Marijampolės apskr. (2).
4. Valstiečiai (2).
5. Palaidotas Krikštonyse (1).
6. Katalikas (kunigas nuo 1913 07 19) (2).
7. Lietuvis.
8. ?
9. a) Andrius Reitelaitis, Gertrūda Kisieliūtė (2); b) Juozas, Kazys, Tomas, Antanas, Uršulė (2).
10. a) Sasnavos m-klą baigė 1896 m. (2); b) Marijampolės g-ja 1907 m. (2) ; c) Seinų kunigų sem-ja 1907–1913 m. (2).
11. a) lokalinė istorija. *Liškiavos monografija,* 1921–1922; *Leipalingio monografija,* 1925; *Veisiejai,* 1928; b) – ; c) – ; d) parapijų archyvai; e) – ; f) – .
12. 1913–1916 m. vikaras Šventežeryje, 1916 m. klebonas Seirijuose, 1926 m. – Krikštonyse (2).
13. ?
14. –

L: 1. Petrauskas S., Kunigas Jonas Reitelaitis, *Voruta*, 1996, gruodžio 16, p. 1.
2. Raitelaitytė B., Kunigas Jonas Reitelaitis – istorikas, Dzūkijos kraštotyrininkas, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1997, t. 11, p. 296, 298, 307, 308, 309, 311.

1. **Remeika Jonas.**
2. a) 1891 12 21 (3); b) ? ; c) 1974 ? (4).
3. Svistapolio dv., Padubysio vls., Šiaulių apskr. (3).
4. Valstiečiai.
5. Iki 1939 m. gyveno Klaipėdoje, Kanto aikštės 14 (2).
6. Katalikas?
7. Lietuvis.
8. Lotynų, vokiečių, rusų (1).
9. a) Juozapas Remeika; b) 1 brolis, 3 seserys (1); c) ? ; d) ?
10. a) ? ; b) Peterburgo g-ją baigė 1918 m. (3); c) 1918 m. studijavo Peterburgo u-to Istorijos ir filologijos f-te, 1920–1926 m. gaudamas valstybės stipendiją – Berlyno, Greifsvaldo, Friburgo, Kylio u-tuose (3).
11. a) Lietuvos ekonominė istorija, Mažosios Lietuvos istorija. Žiupsnelis žinių apie Vytauto D. žmoną, didžiąją kunigaikštienę Oną, *Lietuvos aidas*, 1930, nr. 245; Klaipėda 1814 m. ir jos santykiai su Anglija, *Naujoji Romuva*, 1933, nr. 108; Klaipėda Napoleono laikais, *Jūra*, 1937, nr. 11; Dėl Mažosios Lietuvos lietuvių kaip gyventojų senumo, *Naujoji Romuva*, 1938, nr. 21.; b) „Der Händel auf der Memel von Anfang des 14 Jahrhunderts bis 1430", Kylis, 1926, išsp. *Tautoje ir žodyje*, nr. 5, 1928; c) – ; d) ? ; e) – ; f) dėstė Klaipėdos pedagoginiame i-te 1935–1939 m. (3).
12. 1918 m. Raseinių g-jos kūrėjas ir direktorius, 1927 05 01 – 1927 11 15 – Pasvalio komercinės g-jos direktorius, 1927 11 16 – 1929 08 07 dėstė Klaipėdos mokytojų semjoje ir Vytauto Didžiojo g-joje (nuo 1929 08 08 mokslo tarėjas), Klaipėdos vakariniuose suaugusiųjų kursuose, 1939 m. – Kauno IV ir V g-jose (3); Kauno valstybės kontrolės Apsaugos skyriaus kontrolierius (3).
13. ?
14. –

L: 1. J. Remeikos asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 782, l. 28.
2. J. Remeikos laiškas V. Biržiškai, 1929 09 03, *LMAB RS*, f. 163–512, l. 21.
3. Matulis S., Remeika Jonas, *LE*, Boston, 1961, t. 25, p. 131.
4. Remeika Jonas, *LE*, Boston, 1985, t. 37, p. 497.

1. **Rimka Albinas.**
2. a) 1886 02 16 (2); b) ? ; c) 1944 02 27 (2).
3. Skerpiejų k., Laukeliškio vls., Vilkaviškio apskr. (2).
4. Valstiečiai (2).
5. Palaidotas Vilniuje (2).
6. Katalikas (2).

7. Lietuvis.
8. ?
9. a) ? ; b) ? ; c) Teofilija Bagdonaitė (1); d) Elena (g. 1930 05 03) (1).
10. a) ? ; b) ? ; c) 1921–1923 m. aukštieji ekonomikos mokslai Frankfurto u-te (2), ekonomikos mokslų dr. vardas suteiktas 1939 m. kovo 30 d.
11. a) Lietuvos ekonominė istorija. *Lietuvos visuomenės ūkio bruožai ligi Liublino unijos metų*, 1924; *Lietuvos prekybos santykiai iki unijos su lenkais, Lietuvių tautos atgimimo socialiniai pagrindai iš Auszros-Varpo gadynės (1883–1893)*, 1932; b) –; c) – ; d) ? ; e) – ; f) nuo 1923 m. LU dėstė statistiką, ekonominę politiką, visuomenės ūkio istoriją (2), nuo 1941 m. gruodžio 2 d. LMA narys, 1941 m. rugsėjo 22 d. – 1942 m. gruodžio 12 d. Lietuvos teisės ir ūkio istorijos i-to direktorius (3).
12. 1919–1921 m. „Lietuvos" redaktorius, Spaudos ir propagandos biuro direktorius, parengė žemės reformos projektą; 1926 06 – 1926 12 17 M. Sleževičiaus ministrų kabinete finansų ministras, Lietuvos banko konsultantas (2).
13. ?
14. –

L: 1. A. Rimkos asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 612, l. 24.
2. Pajaujis J., Rimka Albinas, *LE*, Boston, 1961, t. 25, p. 297–298.
3. Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990*, Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 165.

1. **Rudzinskaitė-Arcimavičienė Marija.**
2. a) 1885 07 16 (3); b) našlė (2); c) 1941 05 08 (3).
3. Šaravų dv., Kėdainių apskr. (3).
4. Bajorai ?
5. Palaidota Vilniuje, Bernardinų kapinėse (4).
6. Katalikė (1).
7. Lietuvė (1).
8. Rusų, lenkų, vokiečių, prancūzų (1).
9. a) ? ; b) Dionizas (1866–1954, selekcininkas) (4); c) ? ; d) ?
10. a) ? ; b) Kauno g-ją baigė 1900 m. (4); c) 1900–1904 m. Pedagoginiai kursai, 1904–1908 m. Aukštieji moterų kursai Maskvoje, 1911–1916 m. Maskvos u-to Istorijos ir filologijos f-tas (4).
11. a) visuotinė istorija (egiptologija). *Sinuchet. Egipto pasaka*, 1922; *Egipto hieroglifai*, 1932; *Moters būklė senovės Egipte*, 1932; *Tutanchamono kapas ir Tėbų paminklai*, 1933; *Tėbų paminklai*, 1933; *Vardo reikšmė senovės Egipte*, 1934; *Senovės Rytų istorija. Aigiptas*, 1936; b) – ; c) – ; d) – ; e) 1923 m. Berlyno, 1932 m. Leideno, 1938 m. Romos tarptautiniai orientalistų kongresai (1); f) 1922–1939 m. LU HMF senovės Rytų istorijos doc., nuo 1939 m. rudens doc. VU, 1928–1929 m. vasarą dirbo Berlyno egiptologijos i-te (2).
12. Nuo 1919 m. Kauno lenkų A. Mickevičiaus privati g-ja, nuo 1928 m. Kauno III g-ja, Tumėno brandos kursai (1).

13. ?
14. –

L: 1. Mokytoja Arcimavičienė-Rudzinskaitė M., *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 169, l. 1.
2. M. Arcimavičienės tarnybos lapas (mikrofilmas), *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 25, l. 1.
3. Rudzinskaitė-Arcimavičienė Marija, *LE*, Boston, 1953, t. 1, p. 247.
4. Snitkuvienė A., „Aplankykite manuosius Egipto dievus...", *Mokslas ir gyvenimas*, 1985, nr. 6, p. 17–18.

1. **Ruseckas Petras.**
2. a) 1883 07 08 (3); b) ? ; c) 1945 12 08 (3).
3. Baubliškių k., Panemunės vls., Rokiškio apskr. (2).
4. Valstiečiai (3).
5. Iki 1940 m. gyveno Kaune, Donelaičio g. 15 (1); mirė tremtyje – Karagandos lageryje (3).
6. Katalikas (2).
7. Lietuvis.
8. ?
9. a) Karolis Ruseckas (1); b) ? ; c) ? ; d) ?
10. a) ? ; b) ? ; c) 1904 m. baigė junkerių kursus Odesoje, 1924 m. buvo įstojęs į LU HMF Istorijos skyrių (1).
11. a) 1863 m. sukilimas, knygnešystė, baudžiava, Didysis Vilniaus Seimas, Lietuva Pirmojo pasaulinio karo metais, šaltinių (atsiminimų) publikacijos. *Didysis Vilniaus seimas*, Kaunas, 1925 (1930); *Spaudos draudimo gadynė*, 1929;1863 m. sukilimo gadynė, *Trimitas*, 1931, nr. 14, p. 30; *Baudžiava*, Kaunas, 1934; *Knygnešys*, 1926 (I dalis), 1928 (II dalis); *Savanorių žygiai*, 1937, t. 1–2; *Lietuva Didžiajame kare*, 1939; b) – ; c) – ; d) – ; e) – ; f) priklausė KMD.
12. 1918–1920 m. Lietuvos kariuomenės savanoris, Krašto apsaugos ministerijoje įsteigė Literatūros skyrių, 1922–1925 m. „Kario" redaktorius (2).
13. 1937 m. paskirta visuomenės veikėjo pensija (1).
14. Vyties kryžius 1928 m. (4), Vytauto Didžiojo IV laipsnio ordinas 1938 09 08.

L: 1. P. Rusecko asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 7, b. 1259, l. 1, 3, 4.
2. Ivinskis Z., Ruseckas Petras, *LE*, Boston, 1961, t. 26, p. 140.
3. Grušys J., Petras Ruseckas (1883–1945), *Trimitas*, 1994, nr. 9, p. 13.
4. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 312, 329.

1. **Ružancovas Aleksandras.**
2. a) 1893 08 12; b) ? ; c) 1966 07 23 (2).
3. Viazma (Baltarusija).
4. ?
5. Palaidotas Dunvile (JAV, Ilinojaus valstija) (2).
6. ?

7. Baltarusis (1).
8. Lietuvių, rusų, baltarusių, lenkų (2).
9. a) ? ; b) ? ; c) ? ; d) ?
10. a) ? ; b) baigė g-ją Baltarusijoje; c) 1914 m. baigė Maskvos u-to Istorijos ir filologijos f-tą (1).
11. a) XVIII–XIX a. Lietuvos karo istorija, XIX a. Kauno miesto istorija, XIX a. Lietuvos technikos istorija. Lietuvos kariuomenės dalys XVIII a., *Karo archyvas*, 1926; Priešgaisrinės apsaugos reikalai Kauno mieste XIX a. pradžioje, *Savivaldybė*, 1927, nr. 8, p. 9; Kauno miesto policija prancūzmečio laikais, *Policija*, 1927, nr. 10, p. 22; Iš rekrūtų ėmimo istorijos, *Savivaldybė*, 1928, nr. 11, p. 22; Iš Kauno miesto valdybos archyvo 1812–1813 metų bylų, 1928, Teatras Kauno rotušėje, *Savivaldybė*, 1928, nr. 11, p. 22, Iš Kauno miesto valdybos archyvo 1864–1865 metų bylų, 1929, Kauno miesto sodas 1866–1877 m., *Savivaldybė*, 1929, nr. 11, p. 16–17; Nepavykęs žydų ištrėmimas, *Savivaldybė*, 1929, nr. 2, p. 14; *Gaisrai Kaune 1812 m.*, 1930; Iš Kauno pilies praeities, *Savivaldybė*, 1930, nr. 8, p. 15–18; Kauno pašto stotis 1813 m., *Savivaldybė*, 1931, nr. 1, p. 28; *Kaunas 1831 ir 1863–1864 m. sukilimuose*, 1937; Geležinkeliai Lietuvoje (1859–1919 metais), *Geležinkelininkas*, 1939, nr. 12–13, p. 237–238; b) – ; c) – ; d) Kauno archyvai; e) – ; f) nuo 1933 m. Lietuvos bibliografijos instituto reikalų vedėjas (1); nuo 1928 m. parengdavo medžiagą „Bibliografijos žinioms“, priklausė KMD.
12. Nuo 1919 m. Lietuvos kariuomenėje vadovavo baltarusių daliniui (pulkininko leitenanto laipsnis), dalyvavo kautynėse su bolševikais ir lenkais; ugniagesių inspektorius, Centrinės kariuomenės bibliotekos viršininkas; kariuomenėje tarnavo iki 1940 m. (1).
13. ?
14. Vyties I laipsnio kryžius, medalis „Artimojo pagelbon“ (3).

L.: 1. Čepėnas P., Ružancovas-Ružaniec Aleksandras, *LE*, Boston, 1961, t. 26, p. 213.
2. Pavilionytė A., Kaunas XIX-ame amžiuje A. Ružancovo darbuose, *Kauno istorijos metraštis*, 1998, t. 1, p. 248.
3. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2001, t. 1, p. 130.

1. **Sakalauskas Juozas.**
2. a) 1896 12 14 (3); b) ? ; c) 1984 03 14 (3).
3. Vilkaviškių k., Sintautų vls., Šakių apskr. (3).
4. Valstiečiai (1).
5. Mirė ir palaidotas Miunchene (3).
6. Katalikas (2).
7. Lietuvis.
8. ?
9. a) ? ; b) ? ; c) ? ; d) ?
10. a) Sintautų m-kla (1); b) 1917 m. baigė Voronežo (vad. M. Yčo) g-ją (3); c) 1917–1918 m. Charkovo u-to Filosofijos f-tas, 1919–1920 m. Ženevos u-tas, 1920–1924 m. Berlyno u-tas, 1927–1932 m. LU Teisės f-tas (2).

11. a) XIX a. mokyklos Mažojoje Lietuvoje. Mokyklos ir Prūsų mokyklų politika Naujuosiuose Rytų Prūsuose, *Praeitis*, 1933, t. 1 ; b) „Das Schulwesen u.d. Preussische Schulpolitik", Berlynas, 1926; c) – ; d) ? ; e) – ; f) 1935–1939 m. dėstė Klaipėdos prekybos institute valstybinę ir administracinę teisę (1).
12. 1918–1919 m. Marijampolės „Žiburio" g-ja (1), 1925–1927 m. dirbo Lietuvos pasiuntinybėje Šveicarijoje ir Lietuvos delegacijoje prie Tautų Sąjungos, nuo 1927 m. Lietuvos URM valdininkas, Klaipėdos gubernatūros patarėjas (3).
13. ?
14. LDK Vytauto Didžiojo III laipsnio ordinas 1932 09 09 (4).

L: 1. J. Sakalausko asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 4892, l. 2, 3.
2. J. Sakalausko asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 821, l. 12.
3. Kiaupa Z., Juozas Sakalauskas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 252–253.
4. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 323.

1. **Stakauskas Juozas.**
2. a) 1900 07 24 (2); b) – ; c) 1972 03 02 (4).
3. Degsnės k., Mielagėnų vls., Švenčionių apskr. (2).
4. Valstiečiai (stambūs ūkininkai) (2).
5. Mirė Vilniuje, palaidotas Žąsliuose (4).
6. Katalikas (kunigas nuo 1926 07 26) (2).
7. Lietuvis.
8. Lotynų, vokiečių, rusų, italų, lenkų, silpnai anglų, prancūzų, senovės graikų (1).
9. a) Martynas Stakauskas, Juzefa (2); b) Pranas, Antanas, Anastazija (tapo vienuole) (2); c) – ; d) – .
10. a) 1910–1912 m. Mielagėnų m-kla (3); b) 1912–1915 m. Švenčionių m-kla, 1918–1919 m. Vilniaus lietuvių g-ja (3); c) 1922 m. LU Medicinos f-tas, 1923–1926 m. studijavo teologiją Insbruko u-te, 1926–1930 m. – Vienos u-te (Švietimo ministerijos tarpžinybinė stipendija, nuo 1928 m. Lietuvos prezidento kanceliarijos stipendija) (2).
11. a) XIII a. Lietuvos bažnyčios istorija, santykiai su Vakarų Europa. XIX a. Lietuvos bažnyčios istorija (vyskupų M. Valančiaus, M. Paliulionio ir A. Baranausko veikla), Katalikų bažnyčia Lietuvoje XIII-ame amžiuje, *Tiesos kelias*, 1931, nr. 12, 1932, nr. 2, 3, 5, 7–8, 9, 10, 11; Kryžiaus karai prieš žemaičius XIII-ame amžiuje, *Vairas*, 1932, nr. 12, p. 256–300, 1933, nr. 1, p. 18–25, nr. 3, p. 316–326, nr. 4, p. 469–481; Katalikybė ir lietuvių tauta, *Tiesos kelias*, 1938, nr. 5, p. 1–8; Lietuvių kalbos kelias į žemaičių kunigų seminariją, *Tiesos kelias*, 1937, nr. 6, 7–8, 9, 10, 11, 1938, nr. 1; Valančiaus laikų lietuviškasis darbas, *Tiesos kelias*, 1938, nr. 31; Lietuviškosios minties pasireiškimas žemaičių seminarijoje, *Tiesos kelias*, 1938, nr. 7–8, 1939, nr. 11; Lietuviškoji sąmonė Seinų seminarijoje, *Tiesos kelias*, 1939, nr. 3, 4, 5, 6, 10, 11, 1940, nr. 6; Valančiaus lietuvybės klausimas, *Židinys*, 1939, nr. 1, p. 42–66; Vyskupas M. L. Paliulionis ir lietuviškasis klausimas, *Židinys*, 1939, nr. 8–9, p. 250–251; b) „Lietuva ir Vakarų Europa XIII-ame amžiuje", Viena, 1930 (išsp. liet. k. 1934); c) – ; d) Vienos archyvai 1926–1930 m., Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas nuo 1935 m.; e) – ; f) 1935–1939 m. Kauno centrinio valstybės archyvo vedėjas, 1940 m. Vilniaus

centrinio valstybės archyvo vedėjas, nuo 1939 m. Lituanistikos i-to Istorijos skyriaus vedėjas ir leidinio „Lietuvos praeitis“ redaktorius (2).

12. Dėstė vok. k. 1922 m. Krekenavos g-joje, 1932–1934 m. Marijampolės marijonų g-joje, 1934 m. Kauno „Aušros“ berniukų g-joje (3); 1932 m. Kaišiadorių vyskupijos sekretorius (2).
13. ?
14. –

L: 1. Mokytojo J. Stakausko asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 5113, l. 2, 4.
2. Dubosaitė J., Kun. Juozapas Stakauskas – istorikas, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2001, t. 18, p. 131–134.
3. Gaigalaitė A., Istorija – jo pašaukimas, kunigystė – jo pasišventimas, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2001, t. 19, p. 16.
4. Trumpa V., *Apie laiką ir žmones*, Vilnius, 2001, p. 436–437.

1. **Steponaitis Antanas Kazimieras.**
2. a) 1883 06 15 (1); b) – ; c) ?
3. Triobiškių k. ? (1)
4. Valstiečiai.
5. ?
6. Katalikas (kunigas nuo 1908 03 22) (1).
7. Lietuvis.
8. ?
9. a) ? ; b) ? ; – ; c) – ; d) – .
10. a) Marijampolės m-kla (1); b) Marijampolės g-ją baigė 1903 m. (1); c) Seinų dvasinė sem-ja 1903–1908 m., 1913–1921 m. Friburgo u-te įgijo filosofijos licenciato laipsnį (1).
11. a) XIII a. Lietuvos bažnyčios istorija. *Mindaugas ir Vakarai*, Kaunas, 1937; b) – ; c) – ; d) ? ; e) – ; f) – .
12. 1908–1913 m. vikaras Igliaukoje ir Liudvinave, 1922 m. Vilkaviškio kurijos sekretorius, kancleris, 1934–1940 m. Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo kapelionas (1).
13. ?
14. –

L: 1. Mažiulis A., Steponaitis Antanas, *LE*, Boston, 1963, t. 28, p. 495.

1. **Steponaitis Vytautas.**
2. a) 1893 02 (03?) 24 (3); b) ? ; c) 1957 10 12 (3).
3. Sintautai (3).
4. Valstiečiai?
5. Palaidotas Kaune, Petrašiūnų kapinėse (3).
6. Katalikas (4).
7. Lietuvis.

8. ?
9. a) Simonas Steponaitis (4); b) Aleksandras, Edmundas, Apolonija (4); c) Agnietė Ambrazaitytė (4); d) ?
10. a) Šakių m-kla (4); b) 1914 m. baigė Kauno prekybos m-klą (3); c) 1914–1916 m. Maskvos prekybinis i-tas, 1916 m. Odesos karo m-kla, 1925–1926 m. DLK Vytauto aukštieji karo kursai Kaune (1), 1927–1929 m. LU Teisių f-tas (2).
11. a) XIX–XX a. Lietuvos karo ir spaudos istorija. Karas su bolševikais (Zarasų operacijos), 1920, *Bermontininkai Lietuvoje*, 1921; Medžiaga 1863–1864 m. sukilimui Lietuvoje, Šiaulių rajono partizanai, *Karo archyvas*, 1928, t. 2; Lietuvių dalys lenkų kariuomenėje XIX a., *Karo archyvas*, 1928, t. 4; Amerikiečių lietuvių kariškos apsiracijos XIX a. pabaigoje, Ginkluotųjų jėgų klausimas Lietuvos Valstybės Taryboje, Lietuviai rusų kariuomenėje, Iš Kauno gubernijos archyvo bylų, Baudžiamosios rinktinės Kaunijoje 1905 m., *Karo archyvas*, 1929, t. 5; *Vilniaus lietuvių spauda 1919–1928*, Kaunas, 1931; *Pulkininko Bartolomiejaus veikimas Lietuvoje 1831 m.*, Kaunas, 1940; b) – ; c) – ; d) Kauno gubernijos archyvas; e) – ; f) nuo 1923 m. priklausė KMD (4).
12. „Lietuvos žinių" korespondentas (3), 1919 m. dirbo Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyriuje, 1927–1940 m. jo viršininkas, 1919–1920 m. „Kariškių žodžio" redaktorius, 1921–1923 ir 1925–1932 m. „Mūsų Žinyno" redaktorius, 1925–1940 m. „Karo archyvo" redaktorius, 1921–1923 m. „Lietuvos ūkio" redaktorius; po 1926 12 17 trumpą laiką buvo II pėstininkų pulko vado pavaduotojas (3).
13. ?
14. Vyties kryžius 1926 m., Trijų žvaigždžių III laipsnio ordinas (Latvija) 1933 m., DLK Vytauto III laipsnio ordinas 1931 12 12 (5).

L: 1. V. Steponaičio Aukštųjų karininkų DLK Vytauto kursų atestatas, 1925–1926, *LNB RS*, f. 25–6, l. 1.
2. V. Steponaičio studijų knygelė nr. 1208, *LNB RS*, f. 25–7.
3. Mažiulis A., Steponaitis Vytautas, *LE*, Boston, 1963, t. 28, p. 497.
4. Vaičiūnas A., Įžymus bibliografas ir karo istorikas, *Suvalkija*, 2003, nr. 1, p. 26.
5. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 300, 682.

1. **Sužiedėlis Simas.**
2. a) 1903 11 10 (3); b) 1929 m. (4); c) 1985 09 22 (4).
3. Sankt Peterburgas (3).
4. Valstiečiai (4).
5. Palaidotas Brocktone, Masačiūsetso valstija (JAV) (6).
6. Katalikas (4).
7. Lietuvis.
8. Lotynų, latvių, vokiečių, lenkų, rusų, prancūzų (2).
9. a) ? ; b) ? ; c) Antanina Kierevičiūtė-Kliorytė (mokytoja) (4); d) Vytautas (g. 1930 m., inžinierius), Saulius (g. 1945 m., istorikas), Antanas (g. 1932 m., Amerikos katalikų u-to psichologijos profesorius).

10. a) Kaniavos ir Dainavos rusiškos m-klos, Vydenių ir Kalesnykų lietuviškos m-klos; b) Vilniaus lietuvių g-ja 1918–1920 m., Kauno „Aušros" g-ja 1920–1924 m. (3); c) LU TFF 1924–1928 m., Latvijos u-tas Rygoje (laisvas klausytojas) 1930–1932 m. (3).
11. a) XIII–XVI a. Lietuvos politinė istorija, Lietuvos santykiai su Livonija, Bažnyčios istorija. Vytauto vaidmuo Lietuvos christianizacijoje, p. 91–124, Vytauto galybės laikai, p. 125–140, Vytauto ekonominė politika, *Vytautas Didysis*, Kaunas, 1930; Livonijos prijungimas prie Lietuvos, *Athenaeum*, 1933, nr. 4; Lietuva ir Gediminaičiai prieš įsėdant Jogailai į d. k. sostą, *Jogaila*, 1935, p. 12–44; Kautynės ties Šiauliais, atsp. iš *Athenaeum*, Kaunas, 1936; Mykolo Radvilos pastangos prijungti Lietuvai Rygą, *Athenaeum*, 1936, nr. 2; Lietuvos ir Livonijos konfliktas 1556–1557 m., *Athenaeum*, nr. 9, 1938; Reformacijos sąjūdis Lietuvoje, p. 197–210, Reformacijos nuoslūgis ir katalikų reakcija, p. 211–227, *Krikščionybė Lietuvoje*, red. P. Mantvydas, Kaunas, 1938; b) – ; c) – ; d) 1930–1931 m. Rygos archyvai (2); e) – ; f) 1939 06 20 – 1940 VDU TFF dėstė visuotinę istoriją, nuo 1939 m. Lituanistikos instituto Istorijos skyriaus bibliotekos ir archyvo vedėjas (3), nuo 1941 10 18 VU Filosofijos f-to adjunktas, nuo 1942 09 16 prodekanas (1), 1941 m. gruodžio 2 d. patvirtintas LMA prezidiumo sekretoriumi (5).
12. 1927–1935 m. lietuvių g-ja Rygoje, 1935–1939 m. Kėdainių g-ja (3); žurnalistas (nuo 1922 m.) (3).
13. ?
14. –

L: 1. S. Sužiedėlio asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 699, l. 16.
2. Sužiedėlio S. *curriculim vitae* 1939 m., *LNB RS*, f. 29–1674, l. 1.
3. Sužiedėlis Simas, *LE*, Boston, 1963, t. 29, p. 251.
4. Buškevičienė A., Istorikas, skyręs meilę Dievui ir Bažnyčiai, o talentą – tėvynei, *XXI amžius*, 1998, nr. 85, p. 9.
5. Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990*, Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 154.
6. Sužiedėlis Simas, *JAV lietuviai. Biografijų žinynas*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 314.

1. **Šapoka Adolfas.**
2. a) 1906 02 13 (6); b) 1937 11 27 (7); c) 1961 03 09 (6).
3. Grybelių k., Utenos vls. ir apskr. (7).
4. Valstiečiai (7).
5. Iki 1940 m. gyveno Kaune, Trakų g. 11 (3).
6. Katalikas (1).
7. Lietuvis.
8. Rusų, čekų, lenkų, vokiečių (1).
9. a) Juozas Šapoka, Konstancija Mikulėnaitė (7); b) Ona, Jonas; c) Ada Stanionytė (stomatologė) (5); d) Aldona.
10. a) Utenos liaudies m-kla 1914–1915 m. (6); b) Panevėžio g-ja 1921–1925 m.; c) LU HMF Istorijos skyrius 1925–1929 m., stažavosi Prahos u-te 1931–1933 m., Stokholmo baltų i-te 1933 m. (6).

11. a) XVI–XVIII a. Lietuvos politinė istorija, kultūra ir inteligentijos raida, Vilniaus miesto istorija. Ginčas dėl Radvilaitės rankos, *Naujoji Romuva*, 1930, nr. 6; Lietuva iki Vytauto, p. XV–XXIV, Vytauto vieta mūsų istorijoje, p. 267–293, *Vytautas Didysis*, red. P. Šležas, Kaunas, 1930; Lietuvių lenkų santykiai po Vytauto iki 1569 m., *Naujoji Romuva*, 1931, nr. 38; Bajorų konfederacijos, *Naujoji Romuva*, 1931, nr. 9, p. 207–209; Vokiečių riterių ordinas iki atsikraustymo į Prūsus, *Naujoji Romuva*, 1931, nr. 11, 12; Leonas Sapiega kaip Lietuvos politikas, *Židinys*, 1933, nr. 10; Jeronimas Pragiškis ir jo kelionė Lietuvon, *Praeitis*, 1933, t. 2; Istoriškoji čekų literatūra ryšy su mūsų krašto istorija, Karalienės Jadvygos lietuvių kolegija Prahoje, *Praeitis*, t. 3, 1935; Valstybiniai Lietuvos ir Lenkijos santykiai Jogailos laikais, p. 185–266, Kultūriniai lietuvių lenkų santykiai Jogailos laikais, p. 267–290, *Jogaila*, red. A. Šapoka, Kaunas, 1935; *Mokslo ieškančių senovės lietuvių keliai*, Kaunas, 1935; Atsakingieji Lietuvos politikos vadai reformų seimo metu, *Senovė*, 1936, t. 3; Čekų karaliaus Pšemislo II žygiai į Prūsus ir planas nukariauti Galindiją, Jotvingius ir Lietuvą, *Praeitis*, 1936, t. 3; „Lietuvos istorijos" įvedamoji dalis, laikotarpis nuo 1572 iki 1795 m., *Lietuvos istorija*, red. A. Šapoka, Kaunas, 1936; Senasis Vilnius, *Židinys*, 1939, nr. 10; b) „Lietuva ir Lenkija po 1569 m. Liublino unijos", Kaunas, 1938 06 13 (6); c) „1655 metų Kėdainių sutartis arba švedai Lietuvoje 1655–1656 metais", Kaunas, 1939 m. (6); d) 1933 m. Stokholmo, Vilniaus archyvai, Kauno arkivyskupijos kapitulos archyvas (6); e) – ; f) nuo 1932 m. VDU HMF vyr. asist., 1939 m. privatdoc., 1941 08 30 VU HMF prodekanas (2); 1934 m. įstojo į LID, 1939 m. Lituanistikos i-to Istorijos skyriaus narys (1), nuo 1942 m. spalio 28 d. LMA narys (8).
12. 1929 m. įstojo į karo m-klą, 1930 m. jaunesnysis leitenantas (4).
13. 1939 m. gavo 523 Lt algą (2).
14. DLK Gedimino III laipsnio ordinas 1937 02 16 (7).

L: 1. A. Šapokos asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 711, l. 7.
2. A. Šapokos asmens byla, *LCVA*, f.-r. 856, ap. 2, b. 848, l. 24 (2).
3. LID narių gyv. vietos 1936 m., *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 1.
4. Ivinskis Z., Adolfo Šapokos darbai Lietuvos istorijos srityje, *Aidai*, 1961, nr. 6 (241), p. 233.
5. Šapoka A. (Algirdas), Šeimos odisėja, *Kultūros barai*, 1989, nr. 8, p. 56.
6. Tyla A., Adolfas Šapoka, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 253–254.
7. Tyla A., Adolfas Šapoka – žymus Lietuvos istorikas, *Mūsų praeitis, 1997 metai*, Vilnius, 1998, nr. 5, p. 116.
8. Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990*, Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 154–155.

1. **Šlapelis Ignas.**
2. a) 1881 01 31 (2); b) ? ; c) 1955 06 03 (2).
3. Bugailiškių k., Šimonių vls., Panevėžio apskr. (1).
4. Valstiečiai ?
5. Palaidotas Čikagoje (JAV) (2).

6. ?
7. Lietuvis.
8. ?
9. a) ? ; b) ? ; c) ? ; d) ?
10. a) ? ; b) 1899–1904 m. Liepojos g-ja (1); c) 1904 m. baigė Kauno kunigų sem-ją, 1904–1908 m. studijavo dailę, meno istoriją ir filosofiją Krokuvos, Paryžiaus, Florencijos, Romos meno akademijose bei u-tuose (1).
11. a) meno istorija. *Meno istorijos metmenys*, Kaunas, 1930; *R. K. bažnyčios meno istorija*, Kaunas, 1935.
12. 1921–1922 m. Kauno „Saulės" mokytojų sem-ja ir Aukštieji piešimo kursai, nuo 1922 m. Kauno meno m-kla (1929–1940 m. direktorius).
13. ?
14. Vytauto Didžiojo IV laipsnio ordinas 1931 09 08 (3).

L: 1. Sirutienė G., Šlapelis Ignas, *LE*, Boston, 1964, t. 30, p. 39–40.
2. Šlapelis Ignas, *TLE*, Vilnius, 1988, t. 4, p. 211.
3. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 330.

1. **Šležas Paulius.**
2. a) 1902 01 01 (1); b) – ; c) 1938 05 09 (2).
3. Sabonių k., Joniškėlio vls., Biržų apskr. (2).
4. Valstiečiai (1).
5. Mirė ir palaidotas Kaune (2).
6. Katalikas (1).
7. Lietuvis.
8. Rusų, lenkų, vokiečių (1).
9. a) ? ; b) ? ; c) – ; d) – .
10. a) Joniškėlio m-kla (2); b) Panevėžio g-ją baigė 1925 m.; c) 1925–1929 m. studijavo LU TFF.
11. a) XIV–XIX a. Lietuvos politinė ir bažnyčios istorija. Vytauto santykiai su Lenkija, p. 141–201, Vytauto konfliktas su Lenkija dėl karūnacijos, p. 205–234, *Vytautas Didysis*, red. P. Šležas, Kaunas, 1930; Gener. Antano Gelgaudo vaidmuo 1831 m. Lietuvos sukilime, *Naujoji Romuva*, 1931, nr. 31, p. 731–734; Lietuvos sukilėlių siekimai, *Židinys*, 1931, nr. 8–9, 10; Bandymai apkrikštyti Lietuvą Algirdo ir Kęstučio laikais, *Tiesos kelias*, 1932, nr. 12, p. 281; Kęstučio šeima, *Mūsų Žinynas*, 1933; Klaipėdos miesto istorijos bruožai 1252–1466, *Mūsų Žinynas*, 1933; Muravjovo veikimas Lietuvoje 1863–1865 m., *Athenaeum*, 1933, nr. 4; Ar gediminaičiai kilę iš žemaičių?, *Athenaeum*, 1935, nr. 1; *Šventosios mūšis*, 1935; Vytauto kovos dėl žemaičių ir Klaipėdos 1411–1422, *Šviesos keliai*, 1935, nr. 12; Jogaila lenkų karalius, p. 81–127, Jogailos šeima, p. 191–308, *Jogaila*, red. A. Šapoka, Kaunas, 1935; Bandymai atstatyti LDK Napoleono laikais, *Naujoji Romuva*, 1937, nr. 39; Bažnyčios ir valstybės santykiai žemaičių vyskupystėje Valančiaus laikais, *Židinys*, 1938, nr. 7; Žemaičių valstiečių padėtis XVIII a. pabaigoje, *Mokslo dienos*, 1938, nr. 5–6; b) – ; c) – ; d) ? ; e) – ; f) – .

12. 1929–1932 m. Kauno S. Daukanto mokytojų sem-jos mokytojas, nuo 1934 m. Kauno jėzuitų „Aušros" mergaičių g-jos mokytojas (2).
13. ?
14. Lelijos ordinas (už veiklą skautų organizacijoje) 1928 m. (3).

L: 1. Mokytojo P. Šležo asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 5523, l. 6, 8.
2. Puzinas J., Šležas Paulius, *LE*, Boston, 1964, t. 30, p. 51.
3. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2001, t. 1, p. 669.

1. **Šliūpas Jonas.**
2. a) 1861 02 23 / 03 06; b) 1885 09 Niujorke (JAV), 1930 Palangoje; c) 1944 10 16 Berlyne (Vokietija) (1).
3. Rakadžių k., Gruzdžių vls., Šiaulių apskr. (1).
4. Valstiečiai (1).
5. 1883–1884 m. gyveno Šveicarijoje, 1884 m. – Lietuvoje, 1884–1919 m. – JAV, 1919 m. grįžo į Lietuvą, gyveno Šiauliuose ir Biržuose, 1930–1944 m. Palangoje (1936 ir 1939 m. – JAV). Palaidotas Tautinėse lietuvių kapinėse Čikagoje (1947) (1).
6. Laisvamanis.
7. Lietuvis.
8 Latvių, vokiečių, rusų, anglų, prancūzų (2).
9. a) Rokas Steponas Šliūpas, Ona Vaitkutė (2); b) Rokas, Stanislovas; c) Malinauskaitė, Grasilda Grauslytė; d) Aldona, Keistutis, Hypatija, Vytautas Jonas (1).
10. a) Mintaujos vokiškoji g-ja 1873–1880; b) Maskvos u-to Istorijos ir filologijos f-tas 1880–1881 m., Teisių f-tas 1881–1882 m., Peterburgo u-to Gamtos mokslų f-tas 1882 m. (pabaigė) (1).
11. a) reformacijos istorija. *Reformatų bažnyčia Lietuvoje Radvilų laikais*, Biržai, 1929; *Du žymiu darbuotoju Lietuvos naudai Iz. Zauka ir kun. Aloyzas Šliūpavičius*, Šiauliai, 1936; b) 1923 02 24 LU HMF suteikė istorijos garbės dr. laipsnį; c) – ; d) – ; e) – ; f) 1925 06 17 – 1930 03 12 LU privatdoc., skaitė medicinos istorijos kursą, nuo 1923 02 28 LU medicinos garbės dr., nuo 1939 12 11 VDU teisės garbės dr. (1).
12. Gydytojas, aušrininkas, visuomenės veikėjas; Biržuose Lietuvos banko direktorius nuo 1921 04 21, iki 1922 09 ir Šiaulių g-jos mokytojas, 1933–1938 ir 1941 Palangos miesto burmistras (1).
13. 1926 08 01 jam paskirta nepaprastoji 500 Lt visuomenės veikėjo pensija (1).
14. DLK Gedimino I ir II laipsnių ordinai (1928 ir 1936), Latvijos trijų žvaigždžių ordinas (1933) (1).

L: 1. Mažiulis A., Šliūpas Jonas, *LE*, Boston, 1964, t. 30, p. 55–61.
2. Jakštas J., *Dr. Jonas Šliūpas*, Šiauliai : Saulės delta, 1996, 383 p.

1. **Štuopis Povilas.**
2. a) 1907 09 07 (2); b) 1936 01 02 (1); c) ?

3. Pajiesio k., Garliavos vls., Kauno apskr. (2).
4. Valstiečiai (1).
5. ?
6. Katalikas (1).
7. Lietuvis.
8. Vokiečių, rusų, lenkų (1).
9. a) J. Štuopis, A. Daunoraitė (1); b) Jurgis ir dar penki vaikai; c) Albina Treigytė-Trečiokaitė (1).
10. a) ? ; b) 1922–1928 m. Kauno „Aušros" berniukų g-ja (1); c) 1928–1937 m. VDU HMF.
11. a) Istoriosofija, Lietuvos kultūros istorija. Bajorų pakilimas Vytauto gadynėje, *Židinys*, 1930, nr. 11, p. 341–348, nr. 12, p. 433–442; Kęstučio mirtis, *Naujoji Romuva*, 1931, nr. 23, p. 548–550; Romuva mūsų mitologijoj, *Naujoji Romuva*, 1931, nr. 27, p. 638–641; Istorijos stebuklai ir istorikai, *Naujoji Romuva*, 1932, nr. 20, p. 460–462; Lietuvos istorijos pradžia ir jos kūrėjai, *Naujoji Romuva*, 1932, nr. 13; Tautinės istorikų pareigos, *Akademikas*, 1933; Senovės aisčių vedybos, *Trimitas*, 1935, nr. 24; Senoji lietuvių kultūra, *Vairas*, 1938, nr. 19, p. 156–164; Aisčių vienybės klausimu, *Vairas*, 1939, nr. 39, p. 789–793; Lietuvos krikšto suvėlinimas, *Lietuvos Aidas*, 1939, nr. 39; b) – ; c) – ; d) ? ; e) – ; f) – .
12. 1937–1938 m. Vilkaviškio g-ja, 1938–1940 m. Mažeikių g-jos direktorius (1).
13. ?
14. –

L: 1. Mokytojo P. Štuopio asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 5573, l. 11, 28, 31, 34.
2. Mažiulis A., Štuopis Povilas, *LE*, Boston, 1964, t. 30, p. 92.

1. **Tarasenka Petras.**
2. a) 1892 12 19 (3); b) 1917 05 07 (4); c) 1962 05 17 (3).
3. Karališkių k., Balninkų vls., Ukmergės apskr. (2).
4. Valstiečiai (4).
5. Iki 1940 m. gyveno Kaune, Tvirtovės al. 64 (1); palaidotas Kauno eigulių kapinėse (5).
6. Sentikis (3).
7. Rusas.
8. Lietuvių, lenkų, rusų.
9. a) Teodoras Tarasenka (4); b) ? ; c) Marija Jaropolskaja (4); d) Nikolajus (g. 1920 06 06), Marija (g. 1923 12 23), Natalija (g. 1925 03 04) (4).
10. a) Alantos, Anykščių m-klos (baigė 1908 m.) (2); b) Panevėžio mokytojų sem-ja 1908–1912 m. (3); c) Pskovo pedagoginis i-tas 1918–1919 m. (studijavo istoriją), Aukštieji karininkų kursai Kaune 1921–1922 m. (3).
11. a) Lietuvos proistorė, kultūros paminklai, XX a. Lietuvos karo istorija. *Lietuvių kovos dėl nepriklausomybės*, 1925; *Lietuvos archeologijos medžiaga*, 1928; b) – ; c) – ; d) – ; e) – ; f) vienas iš LID steigėjų 1929 m., vienas iš Muziejaus d-jos Klaipėdoje steigėjų 1924 06 24, Karo mokslo d-jos sekretorius ir pirmininkas (3).

12. 1918–1919 m. mokytojavo Pskove (3), 1919–1932 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje, 1930–1934 m. Valstybės archeologijos komisijos narys (3), Kaune dirbo Spaudos ir švietimo skyriuje ir Karo mokykloje lektoriumi (1932 m. pulkininkas) (4).
13. 1926 m. nusipirko 4088 m^2 žemės sklypą, pensijos gaudavo 538 Lt (4).
14. Vyties V laipsnio kryžius, Lietuvos 10 metų Nepriklausomybės medalis (6).

L: 1. LID narių gyv. vietos 1936 m., *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 1.
2. Puzinas J., Tarasenka Petras, *LE*, Boston, 1964, t. 30, p. 355–356.
3. Tautavičius A., Petras Tarasenka, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 255–256.
4. Steponavičienė D., *Petras Tarasenka*, Vilnius, 1996, p. 9–55.
5. Kulikauskas P., Zabiela G., *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.)*, Vilnius, 1999, p. 199.
6. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 694.

1. **Totoraitis Jonas.**
2. a) 1872 12 24 (2); b) – ; c) 1941 06 21 (5).
3. Bliuviškių k., Griškabūdžio vls., Šakių apskr. (5).
4. Valstiečiai (1).
5. Palaidotas Marijampolės kapinėse (5).
6. Katalikas (kunigas nuo 1895 12 29), 1930–1933 m. Lietuvos marijonų provinciolas (5).
7. Lietuvis.
8. Vokiečių, prancūzų, lotynų, graikų, rusų, lenkų (1).
9. a) Juozas Totoraitis, Ona Sadauskaitė (2); b) kilęs iš devynių vaikų šeimos; c) – ; d) – .
10. a) Griškabūdžio m-kla (2); b) Marijampolės g-ja 1885–1890 m. (2); c) Seinų dvasinė sem-ja 1895–1899 m., Friburgo u-tas 1899–1905 m. (2).
11. a) XIII a. Lietuvos politinė istorija, Lietuvos lokalinė ir bažnyčios istorija. *Rygiškių Jono gimnazija*, Marijampolė, 1928; *Zanavykų istorija*, Marijampolė, 1929; *Vytautas katalikas*, Marijampolė, 1930; *Mindaugas Lietuvos karalius*, Marijampolė, 1931; *Žemaičių Kalvarija*, Marijampolė, 1937; *Sūduvos Suvalkijos istorija, I dalis*, Kaunas, 1938; b) „der Litauer unter dem König Mindowe bis zum Jahre 1263", Friburgas, 1904, išleista 1905; c) – ; d) Vatikano archyvas 1938–1939 m. (3); e) – ; f) LU TFF ekstraord. prof. 1923–1937 m., jo ir J. Basanavičiaus pasiūlymu 1907 m. įsteigta LMD (5); LKMA narys (5), nuo 1929 m. LID narys (3).
12. Marijampolės „Žiburio" g-ja 1918–1923 m. (2), Marijampolės marijonų g-jos direktorius 1921–1937 m. (2); Drukšių vikaras 1895–1899 m. , Sintautų vikaras nuo 1911 m. (2).
13. 1937 m. paskirta 500 Lt pensija (6).
14. Lietuvos 10 metų Nepriklausomybės medalis 1928 m. (1).

L: 1. J. Totoraičio asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 760, l. 20.
2. Kučinskas A., Prof. Kun. Dr. Jonas Totoraitis, *Athenaeum*, Kaunas, 1933, t. 4, p. 3–14.
3. LID narių sąrašas, 1934 m., *LMAB RS*, f. 267–2834, l. 1.
4. Matulis S., Kun. Prof. Dr. Jonas Totoraitis, M. I. C., *LKMA suv. darbai*, Roma, 1961, t. 4, p. 275–276.

5. Matulis S., Totoraitis Jonas, *LE*, Boston, 1964, t. 31, p. 341.
6. Katilius A., Profesoriaus Jono Totoraičio rankraščiai, *Tarp knygų*, 1995, nr. 7, p. 29.
7. Katilius A., Profesorius Jonas Totoraitis Vatikano archyve, *Suvalkija*, 1997, nr. 1, p. 11.

1. **Trumpa Vincas.**
2. a) 1913 12 02 (3); b) – ; c) 2002 03 12 (4).
3. Paliepių k., Ariogalos vls., Kėdainių apskr. (3).
4. Valstiečiai (3).
5. Mirė ir palaidotas Vilniuje.
6. Katalikas (laisvamanis) (3).
7. Lietuvis.
8. Vokiečių, prancūzų, lotynų, anglų, rusų, lenkų (5).
9. a) ? ; b) ? ; c) – ; d) – .
10. a) ? ; b) 1933 m. baigė Kėdainių g-ją (3); c) 1933–1937 m. VDU HMF Istorijos skyrius, 1937–1940 m. Paryžiaus u-tas (3).
11. a) XVI–XVII a. Lietuvos politinė istorija, Prancūzijos ir Lietuvos diplomatiniai santykiai, Lietuvos istorijos mokslo problemos. *Savosios istorijos keliais*, Kaunas, 1937; Liudvikas XIV ir Lietuva, *Naujoji Romuva*, 1938, nr. 40; Tarp sovietų Rusijos ir Lenkijos 1919–1920, *Naujoji Romuva*, 1939, nr. 40, p. 700–703; Lietuvos užsienio politikos klausimas XVII amž., *Židinys*, 1939, nr. 3, p. 281–366; Paskutiniai V. Gosiauskio metai, *Lietuvos praeitis*, 1940, t. 1; b) – ; c) – ; d) Prancūzijos (Paryžiaus, Šantiji), Austrijos (Vienos), Belgijos, Lenkijos (Čartoriskių, Račynskių) archyvai (2); e) – ; f) 1939–1940 m. A. S. lituanistikos i-to Istorijos skyriaus sekretorius (2); nuo 1941 11 01 VU HMF vyr. asistentas (1).
12. 1940 m. „Lietuvos Aido" korespondentas Belgijoje (3).
13. ?
14. –

L:
1. V. Trumpos asmens byla, LCVA, f.-r. 856, ap. 2, b. 918, l. 6.
2. Puzinas J., Trumpa Vincas, *LE*, Boston, 1964, t. 31, p. 532.
3. Kiaupa Z., Vincas Trumpa, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 256–257.
4. Trumpa Vincas, *JAV lietuviai. Biografinis žinynas*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 342.
5. Selenis V., Istoriko Vinco Trumpos mokslinio kelio pradžia, *Mokslas ir gyvenimas*, 2003, nr. 12, p. 15.

1. **Urbšienė (Mašiotaitė) Marija.**
2. a) 1895 06 24 (4); b) 1926 05 15 (5); c) 1959 03 02 (4).
3. Ryga (4).
4. Inteligentai (4).
5. Mirė ir palaidota Kaune (4).
6. Katalikė (4).
7. Lietuvė.
8. Prancūzų, lenkų.

9. a) Pranas Mašiotas (rašytojas), Marija Jasienskytė (5); b) ? ; c) Juozas Urbšys (diplomatas ir URM ministras) (4)
10. a) ? ; b) 1915 m. baigė privačią mergaičių g-ją Rygoje (4); c) 1913–1916 m. Maskvos aukštieji moterų kursai, Fizikos ir matematikos f-tas (4), pranc. k. kursai „Alliance francaise" Paryžiuje (1).
11. a) XIX–XX a. Lietuvos kultūros istorija, bibliografija. Ukrainiečių tautinis judėjimas XIX a., *Kardas*, 1931, nr. 11; Klaipėdos krašto istorijos paraštėje, *Lituanica*, 1934; 1831 ir 1863 m. sukilimo propaganda Paryžiuje, *Karo archyvas*, 1935, t. 6; Kaunas vokiečių okupacijoje, *Karo archyvas*, 1938, nr. 9; Vokiečių karo meto spauda ir Lietuva, 1939, Susisiekimas, paštas ir pasai Lietuvoje Didžiojo karo metu, *Karo archyvas*, 1939, t. 12; Vokiečių okupacijos ūkis Lietuvoje, *Karo archyvas*, 1939, t. 9, 10; *Sveikatos priežiūra vokiečių okupuotoje Lietuvoje Didžiojo karo metu* (atsp. iš *Karo archyvo*), 1939; b) – ; c) – ; d) Paryžiaus bibliotekose (5); e) – ; f) LID narė nuo 1937 m. (3).
12. 1920 m. dirbo Finansų ministerijoje, 1922–1927 m. – Lietuvos pasiuntinybėje Vokietijoje, SSRS, Prancūzijoje (4).
13. ?
14. Prancūzijos garbės legiono ordinas 1937 m. (2).

L: 1. „Alliance Francaise" diplomas išduotas 1929 04 28, *LNB RS*, f. 14–12, l. 2.
2. *L'odre –Nationale de la Legion d'honneur*, Paryžius, 1937 m. birželio 18 d., LNB RS, f. 14–4, l. 3.
3. LID narių sąrašas, *LMAB RS*, f. 267–2834, l. 1.
4. Mažiulis A., Urbšienė-Mašiotaitė Marija, *LE*, Boston, 1965, t. 32, p. 315–316.
5. Bibliografijos didvyrė ir pasišventėlė, *Žymiosios XX amžiaus Lietuvos moterys*, Kaunas, 2000, p. 118.

1. **Vasiliauskas Antanas.**
2. a) 1902 01 15 (6); b) 1931 m. (7); c) 1974 06 28 (6).
3. Balčkiemio k., Vižainių vls., Suvalkų apskr. (6).
4. Valstiečiai (vid. ūkininkai) (6).
5. 1933–1940 m. gyveno Kaune, Žemuogių g. 4 a (1); mirė ir palaidotas Filadelfijoje (JAV) (6).
6. Katalikas (6).
7. Lietuvis.
8. Vokiečių, rusų, lenkų, lotynų, prancūzų (2).
9. a) Antanas Vasiliauskas, Paulina Radzevičiūtė (3); b) 4 broliai; c) Marija Bilevičiūtė (istorijos mokytoja) (1); d) Algimantas Antanas (g. 1938 12 21) (1).
10. a) Gražiškių m-kla (7); b) Vilkaviškio, Marijampolės g-jos 1919–1923 m.; c) Seinų kunigų sem-ja Gižuose 1923–1925 m. (6), LU TFF 1925–1932 m., Vienos u-tas (URM stipendija) 1933–1935 m. (3).
11. a) pagalbinės istorijos disciplinos: chronologija, diplomatika, sfragistika, XX a. Lietuvos karo istorija. Vytauto Didžiojo diplomatika, *Senovė*, 1936, t. 2; Žemaičių batalionas, *Karo*

archyvas, 1937, t. 8; Pirmoji Kauno popieriaus dirbtuvė, *XXVII knygos mėgėjų dr-jos metraštis*, 1937, nr. 2, p. 25–36; Vytauto Didžiojo diplomatika – istorinės žymės, *Senovė*, 1938, t. 4; Žąslių-Daugų operacija, *Karo archyvas*, 1940, t. 12; b) „Diplomatik des Grosfürsten Witold von Litauen", Viena, 1935; c) – ; d) 1933–1935 m. Austrijos, Lenkijos, Vokietijos archyvai, Rygos, Karaliaučiaus, Romos, Varšuvos, Vilniaus kapitulos archyvai, ieškojo istorinės medžiagos (6); e) – ; f) 1936–1939 m. VDU HMF vyr. asist. prie Visuotinės istorijos katedros (6), nuo 1937 m. LID narys (4), 1941–1943 m. Lietuvos istorijos instituto Archeografijos skyriaus asistentas (8).

12. 1922–1923 m. Utenos g-ja, 1923–1924 m. Tauragės mokytojų sem-ja (2); nuo 1931 m. karinė tarnyba, jaunesnysis leitenantas (7), 1938–1940 m. Kariuomenės štabo Istorijos dalies vedėjas (5).
13. Atlyginimas dirbant Kariuomenės štabe – 755 Lt (5).
14. –

L:
1. A. Vasiliausko asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 1026, l. 26.
2. A. Vasiliausko asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 802, l. 1.
3. A. Vasiliausko asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 7, b. 1475, l. 4, 6.
4. LID narių sąrašas, *LMAB RS*, f. 267–2834, l. 1.
5. A. Vasiliausko asmens byla, *LCVA*, f.-r. 856, ap. 2, b. 557, l. 14, 17, 25.
6. Čapaitė R., Istorikas Antanas Vasiliauskas (Vasys) (1902–1974), *Mūsų praeitis*, 1992, nr. 2, p. 55.
7. Labanauskienė D., Istoriko Antano Vasiliausko (Vasio) rankraštinis palikimas, *Lietuvos istorijos metraštis, 1999 metai*, Vilnius, 2000, p. 327.
8. Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990*, Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, p. 160.

1. **Veblauskas (Veblaitis) Antanas.**
2. a) 1895 05 27 (1); b) – ; c) 1972 02 15 (2).
3. Dargužių k., Linkuvos vls., Šiaulių apskr. (1).
4. Valstiečiai ?
5. Mirė ir palaidotas Kaune (2).
6. Katalikas (kunigas nuo 1918 m.) (1).
7. Lietuvis.
8. ?
9. a) ? ; b) ? ; c) – ; d) – .
10. a) ? ; b) ? ; c) Žemačių kunigų sem-ja Kaune 1918 m. (1)
11. a) XIX a. Lietuvos bažnyčios istorija. *Zapyškio senoji bažnyčia*, Kaunas, 1932; *Kražių skerdynės*, Kaunas, 1933; *Kauno šv. Kryžiaus bažnyčia ir Kauno bazilika*, Kaunas, 1935; *Kova su caro valdžia dėl Kęstaičių bažnyčios*, Kaunas, 1938; *Buvusieji rokitų vienuolynai Lietuvoje*, Kaunas, 1938; *Petro Suchenvirto eilėraštis apie Austrijos kunigaikščio ir kryžiuočių žygį prieš žemaičius*, Kaunas, 1939; *Šiluvos bažnyčia*, Kaunas, 1939–1940; b) – ; c) – ; d) Žemaičių vyskupijos kurijos archyvas (1); e) – ; f) – .

12. 1918 m. Alantos, Šiaulių vikaras, 1921 m. Žemaičių vyskupijos kurijos vikaras, Pavardžių lietuvinimo komisijos narys (1).
13. ?
14. -

L: 1. Veblaitis Antanas, *LE*, Boston, 1965, t. 33, p. 260.
2. Veblaitis Antanas, *LE*, Boston, 1985, t. 37, p. 637.

1. **Voldemaras Augustinas.**
2. a) 1883 04 04 (16) (3); b) ? ; c) 1942 12 16 (3).
3. Dysnos k., Tverečiaus vls., Švenčionių apskr. (3).
4. Valstiečiai (3).
5. Mirė kalėjime Maskvoje (3), palaidojimo vieta nežinoma (6).
6. Katalikas (2).
7. Lietuvis.
8. Lotynų, senovės graikų, hebrajų, bažnytinė slavų, sanskritas, vokiečių, prancūzų, italų, anglų, egiptiečių (1).
9. a) ? ; b) Pranas (3); c) Matilda (5).
10. a) Tverečiaus, Švenčionių apskr. m-klos (3); b) Peterburgo g-ja 1901–1904 m. (3); c) 1904–1909 m. Peterburgo u-to Istorijos ir filosofijos f-te studijavo klasikinę filologiją ir istoriją, 1915 m. doc. (pirmas lietuvis), 1914 m. gilino studijas Italijoje, Švedijoje (3).
11. a) visuotinė senovės istorija (Graikijos ir Romos). Istorinė kritika, *Lithuanie et Pologne*, Berlin, 1920; *Lithuanie et ses problemes: 1. Lithuanie et Allemagne*, Lille, 1933; b) – ; c) – ; d) ? ; e) 1923 m. Romoje dalyvavo Tarptautiniame sociologų kongrese; f) 1920–1922 m. Aukštųjų kursų Kaune prof., nuo 1922 11 16 Socialinių mokslų f-to pirmasis dekanas, 1923–1928 m. HMF ord. prof. prie Visuotinės istorijos katedros (2).
12. Nuo 1918 11 11 ministras pirmininkas Lietuvos Taryboje, 1926 12 07 – 1929 09 Lietuvos ministras pirmininkas ir užsienio reikalų ministras (2).
13. ?
14. Vyties II rūšies kryžius, Šv. Grigaliaus I laipsnio ordinas 1927 m., Šv. Morico ir Lazario I laipsnio ordinas (Italija) 1927 m., Karūnos I laipsnio ordinas 1927 m. (Švedija) (7).

L: 1. *Prof. Augustinas Voldemaras*, Plungė, 1930, p. 12.
2. Jakštas J., Augustinas Voldemaras, *LE*, Boston, 1966, t. 30, p. 505–507.
3. Profesorius Augustinas Voldemaras, *Raštai*, Chicago, 1973, p. IX.
4. Budreckis A., A. Voldemaras – istorikas, *Dirva*, 1973, nr. 28.
5. Voldemaras A., *Pastabos saulėlydžio valandą*, Vilnius, 1992, p. 172–194.
6. Krapauskienė E., Minint 113-ąsias gimimo metines A. Voldemarui atidengtas paminklinis akmuo, *Utenis*, 1996, gegužės 4, p. 5.
7. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2001, t. 1, p. 130, 676, 683.

1. **Volteris Eduardas.**
2. a) 1856 03 18 (6); b) ? ; c) 1941 12 14 (6).
3. Ryga (6).
4. Gimė vaistininko šeimoje (5).
5. Iki 1940 m. gyveno Kaune, Daukanto g. 12 (3).
6. Evangelikas reformatas (2).
7. Latvis (2).
8. Lietuvių, vokiečių, rusų, lenkų (2).
9. a)? ; b)? ; c) Aleksandra Jozepovaitė (2); d) ?
10. a) Rygos bažnytinė m-kla (5); b) 1875 m. baigė Rygos gubernijos g-ją (5); c) Leipcigo (1875–1877 m.), Tartu (1877–1880 m.), Maskvos ir Charkovo u-tuose studijavo slavų ir baltų filologiją (6).
11. a) lietuvių literatūros istorija, lingvistika, archeologija, numizmatika, knygotyra, tautosaka, bibliotekininkystė. Витовт Великий в латышском освещений, *Наше exo*, 1930, но. 248; Коронование Витовта Великого, *Наше exo*, 1930, но. 452; Kur ieškotina Saulė-Šiauliai, 1236 metų mūšio vieta?, *Židinys*, 1935, nr. 12, p. 567–569; Kur reikėtų ieškoti Mindaugo sostinės? Kur buvo Vorutos kalnas? Kodėl reikėtų Variūtos piliakalnį ištirti kaip karaliaus Mindaugo sostinę?, *Židinys*, 1935, nr. 11, p. 413–416; Aisčių kilmės ir protėvynės klausimas, *Akademikas*, 1936, nr. 13–14, p. 263–264; D. L. Kunigaikščio Kęstučio 1351 metų priesaika ir senieji lietuvių prietarai, *Židinys*, 1936, nr. 4, p. 453–455 (5); b) ? ; c) – ; d) ? ; e) 1930 m. II Pabaltijo archeologų suvažiavimas Rygoje, 1937 m. I Pabaltijo istorikų suvažiavimas Rygoje (4); f) 1920–1922 m. Aukštųjų kursų Kaune Humanitarinio skyriaus vedėjas, 1922–1933 m. LU prof., 1919–1924 m. Valstybės archeologijos komisijos narys, nuo 1920 m. pirmininkas (6), nuo 1929 m. LID narys (3).
12. 1919–1922 m. Lietuvos centrinio knygyno (bibliotekos) direktorius, 1922–1934 m. Kauno miesto muziejaus direktorius (6).
13. 1933 m. paskirta 690 Lt pensija (1).
14. DLK Gedimino II laipsnio ordinas 1928 02 16 (7).

L: 1. E. Volterio dokumentacija, 1932 m., *LNB RS*, f. 7–10.
2. E. Volterio asmens byla, *LCVA*, f. 631, ap. 3, b. 734, l. 11.
3. LID narių sąrašas, jų gyv. vietos 1936 m., *LMAB RS*, f. 267–2816, l. 1.
4. Volteris Eduardas, *LE*, Boston, 1966, t. 30, p. 521.
5. Bušmienė S., *Eduardas Volteris. Biobibliografija*, Vilnius, 1973, p. 7, 46.
6. Tautavičius A., Eduardas Volteris, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 257–258.
7. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 330.

1. **Vorobjovas Michailas.**
2. a) 1903 05 19 (2); b) ? ; c) 1954 06 07 (3).
3. Šiauliai (4).
4. Darbininkai (tėvas – geležinkelininkas) (4).
5. 1914 07 – 1921 07 gyveno Maskvoje (2).

6. Stačiatikis (1).
7. Rusas.
8. Lietuvių, vokiečių, rusų, prancūzų, anglų, italų, lenkų (1).
9. a) Sergejus Vorobjovas, Adolfina Kozlovna (katalikė) (1); b) ? ; c) Ariadna Ridelytė (pianistė, g. 1909 11 14) (2); d) Marija (g. 1939 02 08) (2).
10. a) ? ; b) 1921–1924 m. Kaune mokėsi vokiečių realinėje m-kloje (2); c) 1924–1933 m. studijavo Marburgo, Berlyno, Miuncheno u-tuose meno istoriją, archeologiją, slavistiką, 1933 m. Miunchene įgijo filosofijos dr. laipsnį (3), 1934 m. studijavo Berlyno u-te kaip A. von Humboldto fondo stipendininkas (4).
11. a) Lietuvos meno istorija, archeologija, miestų istorija. Magdeburgo teisė Lietuvoje, *Savivaldybė*, 1937, nr. 3; *M. K. Čiurlionis*, Kaunas, 1938; *Senasis Vilniaus menas*, Kaunas, 1940; b) „Die Fensterformen Dominikus Zimmermanns", Miunchenas, 1933; c) – ; d) ? ; e) – ; f) – .
12. 1933–1940 m. dėstė Kauno g-jose (3), nuo 1940 m. pradžios – Vilniaus dailės m-kloje ir VU (4), 1933–1940 m. dirbo Kauno knygynuose (2), 1939 m. priimtas į „Spaudos Fondą" SSRS literatūros skyriaus vedėju, 1940 m. Vilniaus dailės muziejaus Meno skyriaus vedėjas (4).
13. ?
14. –

L: 1. M. Vorobjovo asmens byla, *LCVA*, f. 391, ap. 9, b. 1062, l. 7.
2. M. Vorobjovo asmens byla, *LCVA*, f.-r. 856, ap. 2, b. 1001, l. 18.
3. Liutkus V., Vorobjovas Michailas, *TLE*, Vilnius, 1988, t. 4, p. 602.
4. Butvilaitė-Petrauskienė R., Jankauskas V., Mikalojus Vorobjovas ir jo „Vilniaus menas", Vorobjovas M., *Vilniaus menas*, Vilnius, 1997, p. 88 –89.

ILIUSTRACIJŲ ŠALTINIAI

1. Konstantino Jablonskio, Maskvos imperatoriškojo universiteto studento, egzaminų lapas, 1918 m. : *LCVA*, f. 631, ap. 11, b. 27, l. 72.
2. Marija Andziulytė (Ruginienė). Apie 1923 m. Friburgas : Sliesoriūnas F., Marija Andziulytė-Ruginienė – pirmoji lietuvė istorijos mokslų daktarė, *Istorija*, 1999, nr. XL, p. 30.
3. Ignas Jonynas. Apie 1929 m. : I. Jonynas, *Istorijos baruose*, Vilnius, 1984 (įklija).
4. A. Janulaitis su sūnumi Kęstučiu prie savo namo Kaune. 1937 m. (?) : A. Janulaitis, *Praeitis ir jos tyrimo rūpesčiai*, Vilnius, 1989 (įklija).
5. Povilas Pakarklis. 1932 m. : Selenis V., Istorikui, teisininkui P. Pakarkliui – 100 metų, *Mokslo Lietuva*, 2002, nr. 20 (266), p. 5.
6. Vincas Trumpa. Studijų metai (apie 1935 m.) : Selenis V., Istoriko Vinco Trumpos mokslinio kelio pradžia, *Mokslas ir gyvenimas*, 2003, nr. 12, p. 15.
7. Valentinas Dėdinas (nuotrauka iš studento bylos) : *LCVA*, f. 391, ap. 1, b. 995, l. 1.
8. Marija Krasauskaitė. Apie 1926 m. : *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 2861, l. 1.
9. Marijos Krasauskaitės tarnybos lapas : *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 2861, l. 1.
10. Juozapo Stakausko tarnybos lapas, apie 1940 m. : *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 5113, l. 11.
11. Juozapas Stakauskas. 1940 m. : J. Stakauskas, *Lietuva ir Vakarų Europa XIII amžiuje*, Vilnius : Aidai, 2004 (nuotrauka ant viršelio); *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 5113, l. 11 (ta pati nuotrauka).
12. Adolfas Šapoka (nuotrauka iš studijų knygelės) : *LCVA*, f. 631, ap. 7, b. 1664, l. 1.
13. Povilas Štuopis : *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 5573, l. 11.
14. Paulius Šležas : *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 5523, l. 1.
15. Pauliaus Šležo tarnybos lapas, 1929 m. : *LCVA*, f. 391, ap. 7, b. 5523, l. 1.
16. Zenono Ivinskio užrašai, 1924 m. : *LNB RS*, f. 29, ap. 18, l. 1.
17. „Buržuaziniais laikais" Kauno universitetą baigusių istorikų diplomantų sąrašas (pradžia). Sudarė Povilas Pakarklis 1945 m. : *LMAB RS*, f. 129–1490.
18. Prof. Pranas Penkauskas su studentais seminare : *VUB RS*, f. 255–413.
19. Zenonas Ivinskis su Broniumi Dunduliu per 1931 m. vasaros atostogas ant statomos Plungės bažnyčios : *VUB RS*, f. 255–417.
20. Zenonui Ivinskiui įteiktasis LKMA diplomas, kuriame pažymima, kad jis priimamas kaip narys mokslininkas : *LNB RS*, f. 29–11.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. ŠALTINIAI

1. Rankraštiniai šaltiniai

a) Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Švietimo ministerijos fondas: f. 391, ap. 1, b. 182, b. 4707; ap. 4, b. 642, b. 777, b. 1029, b. 1394, b. 1458; ap. 7, b. 169, b. 606, b. 1158, b. 1266, b. 1491, b. 1527, b. 1956, b. 1960, b. 2458, b. 2861, b. 2967, b. 4169, b. 5113, b. 5523, b. 5573; ap. 9, b. 20, b. 338, b. 346, b. 460, b. 468, b. 474, b. 755, b. 782, b. 871, b. 986, b. 1026; ap. 9, b. 821, b. 1026, b. 1062.

Vytauto Didžiojo universiteto fondas: f. 631, ap. 3, b. 25, b. 43, b. 62, b. 87, b. 232, b. 249, b. 251, b. 254, b. 256, b. 262, b. 278, b. 314, b. 339, b. 378, b. 536, b. 549, b. 699, b. 711, b. 734, b. 760, b. 763, b. 802, b. 831, b. 1055; ap. 10, b. 235; ap. 7, b. 1259, b. 1468, b. 1475; ap. 11, b. 27; ap. 12, b. 548, b. 930.

Vilniaus valstybinio universiteto fondas: f.-r. 856, ap. 1, b. 115, b. 597; ap. 2, b. 53, b. 296, b. 498, b. 530, b. 557, b. 640, b. 693, b. 802, b. 848, b. 918, b. 1001, b. 1055, b. 1080.

Jungtinis Lietuvos vienuolių marijonų fondas: f. 1674, ap. 3, b. 31, b. 48, b. 49, b. 53, b. 54.

b) Lietuvos mokslų akademijos archyvas

A. Smetonos lituanistikos instituto fondas: f. 2, ap. 1, b. 7.

c) Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Rankraščių skyrius

Vaclovo Biržiškos fondas: f. 163, b. 1, b. 6, b. 472, b. 512; Augustino Janulaičio fondas: f. 267, b. 30, b. 366, b. 588, b. 681, b. 758, b. 897, b. 1330, b. 2815, b. 2816, b. 2819, b. 2834; Igno Jonyno fondas: f. 105, b. 8, b. 326, b. 503, b. 596, b. 666; Adolfo Šapokos fondas: f. 233, b. 10, b. 150; Antano Vasiliausko fondas: f. 205, b. 1.

d) Lietuvos nacionalinės (Martyno Mažvydo) bibliotekos Rankraščių skyrius

Zenono Ivinskio fondas: f. 29, b. 7, b. 14/2, b. 16, b. 101, b. 108, b. 565, b. 566, b. 1088, b. 1152, b. 1171, b. 1191, b. 1223, b. 1230, b. 1245, b. 1600, b. 1674; Pavienių dokumentų (literatūrinių, istorinių) rinkinys: f. 130, b. 1581; Vlado Pryšmanto fondas: f. 57, b. 4; Juozo Rimanto (Slapšinsko) fondas: f. 47, b. 1955.

e) Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius

Lietuvos rašytojų, mokslo ir visuomenės veikėjų fondas: f. 1, b. 1050; Vytauto Didžiojo universiteto fondas: f. 96, b. 17, b. 19, b. 132, b. 160; Vilniaus universiteto fondas: f. 98, b. 1; Broniaus Dundulio fondas: f. 255, b. 8.

1. Publikuoti šaltiniai

a) rankraščių ir dokumentų publikacijos

1. Janulaitis A., *Praeitis ir jos tyrimo rūpesčiai,* Vilnius : Mokslas, 1989, p. 337–442.
2. Jonynas I., *Istorijos baruose,* Vilnius : Mokslas, 1984, p. 189–272.
3. *L. P. Karsavino archyvas. Knyga I: Šeimos paštas. Nespausdinti darbai,* sudarė, įžangą ir komentarus parašė P. I. Ivinskis, Vilnius : Vilniaus universiteto leidykla, 2002, 296 p.

b) nekrologai

4. Jakštas J., A. a. kolegą A. Šapoką menant, *Draugas,* 1961, nr. 71, p. 2.
5. Sužiedėlis S., A. a. Prof. Kan. Antanas Alekna, *Tiesos keliai,* 1930, t. 2, nr. 9, p. 537.
6. Šapoka A., A. a. Paulius Šležas, *Naujoji Romuva,* 1938, nr. 20 (382), p. 401.
7. Šležas P., A. a. prof. A. Alekna, *Židinys,* 1930, t. 12, nr. 7 (67), p. 69–70.

c) atsiminimai

8. Daugirdaitė-Sruogienė V., Mano studijos, *Mūsų praeitis,* Vilnius : Academia, 1992, nr. 5, p. 9.
9. Dundulis B., Istorijos mokslo labui, *Istorija,* t. XXXIV, 1996, p. 8–9.
10. Dundulis B., Su Zenonu Ivinskiu istorijos mokslo kelyje, *Mūsų praeitis, 1994 metai,* Vilnius, 1995, nr. 4, p. 153–162.

11. Ivinskis Z., Autobiografija, *Žemaičių praeitis*, Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, nr. 3, p. 73–93.
12. Jakštas J., *Mano istorijos mokslo kelias*, Vilnius : Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1992, 48 p.
13. Klimas P., *Iš mano atsiminimų*, Vilnius, 1990, 408 p.
14. Urbšienė-Mašiotaitė M., *Prie žibalinės lempos*, Kaunas, 1996, 263 p.

II. LITERATŪRA

15. Alekna A., Dėl „Lietuvos istorijos" ir „Bažnyčios istorijos" kritikos, *Mūsų senovė*, 1922, nr. 3, p. 441.
16. Aleksandravičius E., Adomo Mickevičiaus identiteto klausimas lietuvių istoriografijoje, *Praeitis, istorija ir istorikai*, Vilnius, 2000, p. 184.
17. Aleksandravičius E., Biržiškos, *VLE*, Vilnius, 2003, t. 3, p. 236–237.
18. Aleksandravičius E., Jonas Šliūpas – istorikas, *Lietuvos istorijos metraštis, 1994 metai*, Vilnius, 1995, p. 271–277.
19. Aleksandravičius E., Prie akademinės lietuvių istoriografijos ištakų, *Kauno diena*, 1995, nr. 205 (14622), p. 8.
20. Alseika V., Janulaitis Augustinas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1956, t. 9, p. 292.
21. Aničas J., Lietuvos universiteto profesorius Jonas Yčas, *Mokslo Lietuva*, 1995, nr. 6 (100), p. 6.
22. Aničas J., Pirmasis lietuvių švietimo rūmo kūrėjas, *Diena*, 1995, nr. 157 (286), p. 5.
23. Archeologijos komisija, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1953, t. 1, p. 240.
24. Arcimavičienė-Rudzinskaitė Marija, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1953, t. 1, p. 247.
25. Avižonis Konstantinas, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2002, t. 2, p. 351.
26. Bairašauskaitė T., *Lietuvos totoriai XIX amžiuje*, Vilnius, 1996, p. 7.
27. Bakonis E., Istorijos ir kultūros paminklų apsauga Lietuvoje 1918–1940 metais, *Istorija*, 1994, t. XXXIII, p. 20.
28. Bakonis E., Lietuvos istorijos draugija 1929–1940 metais, *Mūsų praeitis*, Vilnius, nr. 1, 1990, p. 4–19.
29. Balčiauskienė A., Nusipelnęs ne vien Biržams, *Biržiečių žodis*, 1996, nr. 53–54, p. 6.
30. Balsytė I., Antanas Alekna – Lietuvos ir bažnyčios istorikas, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1999, t. 14, p. 333–411.

31. Baltrušaitis Jurgis, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1954, t. 2, p. 130.
32. Banionis E., Lappo Ivanas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 249–251.
33. Bielinienė J., Halina Kairiūkštytė-Jacinienė, *Pažaislis, baroko vienuolynas Lietuvoje*, Vilnius, 2001, p. 228.
34. Biržiška Mykolas, *Lietuviškoji enciklopedija*, Kaunas, 1934, t. 1, p. 1200.
35. Biržiška V., Prof. A. Janulaitis, *V. D. Universiteto žinios*, 1938, nr. 3–4 (19–20), p. 49.
36. Biržiška Vaclovas, *Lietuviškoji enciklopedija*, Kaunas, 1932, t. 2, p. 1212.
37. Biržiška Vaclovas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1954, t. 3, p. 27.
38. Bourdieu P., Wacquant L. J. D., *Įvadas į refleksyviąją sociologiją*, Vilnius : Baltos lankos, 2003, 390 p.
39. Broady D., French prosopography definition and suggested readings, *http://www. skeptron. ilu. uu. se/ broady/see/p.-broady-Frenchprosop.htm.*
40. Bubnys A., *Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944)*, Vilnius, 1998, 606 p.
41. Buchowski K., Retorsijos įkaitai, *Darbai ir dienos*, 2003, nr. 34, p. 77.
42. Budreckis A., A. Voldemaras – istorikas, *Dirva*, 1973, nr. 28, p. 29–30, nr. 30, p. 4.
43. Bukantiškis A., Respublikos pedagogikos institutas Klaipėdoje, *Naujoji Romuva*, 1938, nr. 1/2, p. 53.
44. Bumblauskas A., Penkios Zenono Ivinskio teorinės inovacijos, *Lietuvos istorijos studijos*, Vilnius, 1997, nr. 4, p. 190–203.
45. Bumblauskas A., Zenono Ivinskio vieta mūsų istoriografijoje, *Naujoji Romuva*, 1994, nr. 1 (495), p. 7–10.
46. Buškevičienė A., Istorikas, skyręs meilę Dievui ir Bažnyčiai, o talentą – tėvynei, *XXI amžius*, 1998, nr. 85, p. 9.
47. Buškevičienė A., Vanda Daugirdaitė-Sruogienė ir jos „Lietuvos istorija“, *XXI amžius*, 1999, nr. 65 (775), p. 1.
48. Bušmienė S., *Eduardas Volteris. Biobibliografija*, Vilnius, 1973, p. 7, 46.
49. Butkuvienė A., *Lietuvos kultūros istorijos metmenys. III dalis – 1904–1940*, Kaunas, 1997, 191 p.
50. Butvilaitė-Petrauskienė R., Jankauskas V., Mikalojus Vorobjovas ir jo „Vilniaus menas“, Vorobjovas M., *Vilniaus menas*, Vilnius, 1997, p. 88–89.
51. Cantor N. F., *Inventing the Middle Ages. The Lives, Works and Ideas of the Great Medievalists of the Twentieth Century*, New York, 1991, 449 p.
52. Carr E. H., *Kas yra istorija?*, Vilnius : Vaga, 1999, 162 p.
53. Charle Ch., Prosopography (Collective Biography), *http://www.sciencedirect.com/science/referenceworks/0080430767*, p. 12236–12239.

54. Chlebinskas A., Į Tėvynę grįžta V. Daugirdaitės-Sruogienės palaikai, *Literatūra ir menas*, 1998, birželio 6, p. 15.
55. Čapaitė R., Istorikas Antanas Vasiliauskas (Vasys) (1902–1974), *Mūsų praeitis*, 1992, nr. 2, p. 56.
56. Čepas R., Petras Klimas – Lietuvos istorikas, *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1993, t. 3, p. 63.
57. Čepėnas P., Ružancovas-Ružaniec Aleksandras, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1961, t. 26, p. 213.
58. Čiužas A., Bendrija (2), *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2003, t. 3, p. 52.
59. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius : Mintis, 1972, p. 220.
60. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius : Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000 (IV leidimas), p. 222.
61. Dagytė I., Lietuvos mokslo visuomenės raida 1985–1987 m., *Socialinės grupės: raiška ir ypatumai*, Vilnius, 1998, p. 32.
62. Daugirdaitė-Sruogienė V., *Žemaičių bajoro ūkis XIX amžiaus pirmoje pusėje*, Vilnius, 1995, 143 p.
63. Daujotytė V., *Jurgis Baltrušaitis*, Vilnius, 1994.
64. Dėdinas V., *Lietuvos gyventojų genocidas. I tomas – 1939–1941*, Vilnius, 1999 (antrasis pataisytas ir papildytas leidimas), p. 231.
65. Dirsytė R., Archyvą turime: ar sulauksime monografijos?, *Tarp knygų*, 1995, nr. 6, p. 33.
66. Dirsytė R., Istoriko Zenono Ivinskio rankraščiai nacionalinėje bibliotekoje, *Tarp knygų*, 1998, nr. 6, p. 24.
67. Dovydaitis Pr., Jurgis Baltrušaitis – Kaukazo šalių meno istorininkas, *Rytas*, 1931, nr. 3, p. 5.
68. Dubosaitė J., Dr. Kun. Juozapas Stakauskas – istorikas, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2001, t. 18, p. 129–168.
69. Dundulis B., Istorikų rengimas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 m., *VDU ir LKMA 70-metis*, Kaunas, 1993, p. 162–163.
70. Eidintas A., *Lietuvių kolumbai*, Vilnius, 1993, 228 p.
71. Eidintas A., Petras Klimas – istorikas ir valstybininkas, Klimas P., *Iš mano atsiminimų*, Vilnius, 1990, p. 394–397.
72. Gaigalaitė A., Istorija – jo pašaukimas, kunigystė – jo pasišventimas, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2001, t. 19, p. 15–25.
73. Gaigalaitė A., Istoriografinės koncepcijos Lietuvoje, *Problemos*, 1970, nr. 1, p. 43–55.

74. Gaigalaitė A., Žeimantienė J., *Juozas Purickis-Vygandas*, Vilnius : Vilniaus knyga, 2004, 410 p.
75. Gaižutis A., *Kultūros vertybės ir erzacai*, Vilnius, 1993, 375 p.
76. Gervydas A., *Už spygliuotų vielų*, Chicago, 1950, 221 p.
77. Gieda A., Jono Puzino ir jo kartos kultūros paveldo tyrinėtojų šimtmetis, *Kultūros paminklai*, 2005, nr. 12, p. 190–197.
78. Gieda A., Lietuvos istorikų bendruomenė, *Naujasis Židinys-Aidai*, 2005 m. lapkritis–gruodis, nr. 11–12, p. 550–555.
79. Gimbutienė M., Jonas Puzinas, *Lietuviškoji enciklopedija*, Boston, 1961, t. 24, p. 290.
80. Girininkas A., Joną Puziną prisimenant (1905–1978), *Baltų archeologija*, 1995, nr. 3 (6), p. 13.
81. Girnius J., Pakarklis Povilas, *Lietuviškoji enciklopedija*, Boston, 1960, t. 21, p. 369–370.
82. Girnius J., Penkauskas Pranas, *Lietuviškoji enciklopedija*, Boston, 1960, t. 22, p. 276–277.
83. Girnius J., Teologijos-filosofijos fakultetas, *Lietuvos universitetas 1579–1803–1922*, Chicago, 1973, p. 355.
84. Górczyński W., Historycy wileńscy w okresie II Rzeczypospolitej. Ogólna charakterystyka środowiska, *Wiadomośći Historyczne*, 2003, wrześień-październik, s. 209–219.
85. Grabski A. F., *Zarys historii historiografii polskiej*, Poznań, 2003, 278 s.
86. Gronskij Pavel, *Lietuviškoji enciklopedija*, Kaunas, 1940, t. 9, sąs. 4, p. 686.
87. Gudavičius E., Zenonas Ivinskis ir jo veikalas, Ivinskis Z., *Lietuvos istorija. Iki Vytauto Didžiojo mirties*, Vilnius : Mokslas, 1991, p. 415–420.
88. Gunneriusson H., The Historical Field. The Discipline of History in Sweden from the 1920's to the 1950's (Summary of thesis) : Det historiska fältet. Svensk historievetenskap från 1920–tal till 1957, *Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Historica Upsaliensia 204*, Uppsala : Uppsala universitet, Historiska institutionen, 2002, p. 225–241.
89. Yčaitė-Kregždienė D., Prof. Dr. Jonas Yčas, *Mūsų sparnai*, 1980, nr. 49, p. 46.
90. Ilgūnas G., Augustinas Janulaitis – socialdemokratas ir mokslininkas, *Mokslas ir gyvenimas*, 1996, nr. 7–8, p. 14.
91. Ivinskis Z., A. Alekna – Lietuvos istorijos tyrinėtojas, *Naujoji Romuva*, nr. 9 (269), 1936, kovo 1, p. 195–197.
92. Ivinskis Z., A. Kučinsko disertacijos įvertinimas, *Mūsų žinynas*, 1939, nr. 12, p. 788–790.

93. Ivinskis Z., Adolfas Šapoka, *Lituanistikos darbai*, Čikaga : Lituanistikos institutas, 1966, t. 1, p. 112–117.
94. Ivinskis Z., Adolfo Šapokos darbai Lietuvos istorijos srityje, *Aidai*, 1961, nr. 6 (241), p. 355–357.
95. Ivinskis Z., Ikišioliniai lietuvių kultūros istorijos tyrinėjimai. Bibliografiškai-kritiška apžvalga, *Aidai*, 1960, nr. 1, p. 22–26.
96. Ivinskis Z., Jonė Deveikė ir jos veikla Lietuvos istorijos srityje, *Aidai*, 1971, nr. 8, p. 355–357.
97. Ivinskis Z., *Lietuvos istorija. Iki Vytauto Didžiojo mirties*, Vilnius : Mokslas, 1991, 430 p.
98. Ivinskis Z., Lietuvos istorija romantizmo metu ir dabar, *LKMA suvažiavimo darbai*, Roma, 1972, t. 3, p. 320–341.
99. Ivinskis Z., „Lituanistinis sąjūdis XIX a. pradžioje". V. Maciūnui suteiktas filolog. daktaro laipsnis, *XX amžius*, 1939, gegužės 27.
100. Ivinskis Z., „Mokslai, iš kurių ... tavo sūnūs te stiprybę semia". Į klausimus apie istorijos mokslus nepriklausomoje Lietuvoje, *Į laisvę*, 1958, nr. 16–17, p. 11.
101. Ivinskis Z., Prelatas Pranas Penkauskas, *LKMA suvažiavimo darbai*, Roma, 1961, t. 4.
102. Ivinskis Z., Purickis Juozas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1961, t. 24, p. 250–252.
103. Ivinskis Z., [rec. kn.] Kun. Dr. Jonas Totoraitis M. I. C. I dalis – Sūduvos Suvalkijos istorija, VDU T. F. F. leidinys, Kaunas, 1938; *Mūsų Žinynas*, 1938, nr. 35, p. 987–988.
104. Ivinskis Z., Ruseckas Petras, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1961, t. 26, p. 140.
105. Ivinskis Z., Užsieniuose lietuvių ir apie Lietuvą rašytos disertacijos, *Bibliografijos žinios*, 1933, nr. 2, p. 72–75.
106. Jablonskis K., [rec. kn.] Reitelaitis J., *Veisiejai* (monografija); *Tautos žodis*, Kaunas, 1928, V knyga, *Praeitis*, Kaunas, 1930, t. 1, p. 380.
107. Jakštas J., A. a. kolegą A. Šapoką menant, *Draugas*, 1961, nr. 71, p. 2.
108. Jakštas J., Didžiausia Lietuvos istorijos monografija, *Lietuvių tautos praeitis*, Chicago, 1977, t. 4, kn. 1 (13), p. 155.
109. Jakštas J., *Dr. Jonas Šliūpas*, Šiauliai : Saulės delta, 1996, 383 p.
110. Jakštas J., Istorijos skyrius, *Lietuvos universitetas 1579–1803–1922*, red. P. Čepėnas, Chicago, 1972, p. 411.
111. Jakštas J., Voldemaras Augustinas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1966, t. 30, p. 505–507.

112. Jakštas J., Voldemaras – mokslininkas ir politikas savuose raštuose, *Lietuvių tautos praeitis*, Chicago, 1978, t. 4, kn. 2, nr. 14, p. 142.
113. Janulaitis A., Lietuvai reikalinga objektinga istorija, *Lietuvos žinios*, 1937, nr. 16 (5285), nr. 18 (5287), nr. 19 (5288).
114. Janulaitis A., Svetimosios ar savosios mokyklos?, *Lietuvos aidas*, 1930, nr. 268 (1049), p. 4.
115. Janužytė A., *Historians as nation-state builders: The Foundation of Lithuanian University 1904–1922*, Tampere, 2005, 367 p.
116. Janužytė A., Tarptautinis Lietuvos istorikų bendradarbiavimas XX a. pradžioje, *Lietuva ir pasaulis: bendradarbiavimas ir konfliktas*, Vilnius : Vaga, 2000, p. 213–230.
117. Jasas R., Konstantino Jablonskio rankraštinis palikimas: K. Jablonskio fondo apžvalga, *Lietuvos istorijos metraštis, 1988 metai*, Vilnius, 1989.
118. Jonynas I., *Istorijos baruose*, Vilnius : Mokslas, 1984, 320 p.
119. Jurevičius S., Povilaitis S., Sūduvos krašto istorikas, *Mūsų kraštas*, 1994, nr. 1, p. 130.
120. Jurginis J., Augustino Janulaičio palikimas, Janulaitis A., *Praeitis ir jos tyrimo rūpesčiai*, Vilnius : Mokslas, 1989, p. 5–23.
121. Jurginis J., Istorija, *Vilniaus universiteto istorija 1803–1940*, Vilnius : Mokslas, 1977, p. 262–264.
122. Jurginis J., Įvadas, Jablonskis K., *Istorija ir jos šaltiniai*, Vilnius : Mokslas, 1979, p. 3–14.
123. Jurginis J., Šapokos istorijos apžvalga, Šapoka A., *Lietuvos istorija*, Vilnius : Mokslas, 1989, p. 687–693.
124. Juzefovičius R., Istorinė švietėjiška karo mokslų draugijos veikla 1923–1933, *Karo archyvas*, Vilnius, 2002, t. 17, p. 181–195.
125. Juzefovičius R., Lietuvos mokslo draugijos ryšiai 1918–1938 m., *Istorija*, 2003, nr. LV, p. 40–47.
126. Kairienė B., *Adolfo Šapokos gyvenimas ir veikla*, Utena : Kintava, 2002.
127. Kairiūkštytė-Jacinienė Halina, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1957, t. 10, p. 259.
128. Katilius A., Į Vakarų Europos universitetus ne studijuoti, bet gydytis?, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2000, t. 16, p. 146.
129. Katilius A., Nepaleidęs istoriko plunksnos, *Dienovidis*, 1994, nr. 44, p. 6.
130. Katilius A., Profesoriaus Jono Totoraičio rankraščiai, *Tarp knygų*, 1995, nr. 7, p. 29.
131. Katilius A., Profesoriaus Zenono Ivinskio rankraštinis palikimas, *Lietuvos istorijos metraštis, 1998 metai*, Vilnius, 1999.

132. Katilius A., Profesorius Jonas Totoraitis Vatikano archyve, *Suvalkija*, 1997, nr. 1, p. 11–17.
133. Kaubrys S., *Lietuvos mokykla 1918–1939 m.: galios gimtis*, Vilnius, 2000, 290 p.
134. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2001, t. 1.
135. Kavaliauskas V., *Už nuopelnus Lietuvai*, Vilnius, 2003, t. 2.
136. Keršytė N., Centrinis valstybės archyvas 1921–1940 metais, *Lietuvos istorijos metraštis, 1995 metai*, Vilnius, 1996, p. 341–349.
137. Keturakis R., „Pasaulį mačiau ir pažinau...“, *Santara*, 1990, vasara, p. 61.
138. Kiaupa Z., Jonas Matusas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 251.
139. Kiaupa Z., Juozas Sakalauskas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 252–253.
140. Kiaupa Z., Konstantinas Jablonskis, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 238–240.
141. Kiaupa Z., Vincas Trumpa, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 256–257.
142. Kiaupienė J., Ignas Jonynas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 243–245.
143. Kiaupienė J., Vladas Pryšmantas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 252.
144. Kimsa A., Apie autorių, *Popiežiaus valstybės įkūrimas*, Vilnius, 2000, p. 211.
145. Kliausis Ignas, *Lietuviškoji enciklopedija*, Boston, 1957, t. 12, p. 114.
146. Kliausis Ignas, *Lietuviškoji enciklopedija*, Boston, 1969, t. 36, p. 310.
147. Krasauskaitė Marija Kristina, *JAV lietuviai. Biografijų žinynas*, Vilnius, 1998, t. 1, p. 520.
148. Krasauskas R., Konstantinas Avižonis ir jo mokslinis palikimas, Avižonis K., *Rinktiniai raštai*, Roma : LKMA, 1975, t. 1, p. IX–XX.
149. Kriaučiūnienė Ž., Lietuvos studentai Europos aukštosiose mokyklose 1919–1940 metais, *Lietuvos istorijos metraštis, 1992 metai*, Vilnius, 1993, p. 91–101.
150. Kubilius V., *Jonas Aistis*, Vilnius, 1999, 250 p.
151. Kučas Antanas, *JAV lietuviai. Biografijų žinynas*, Vilnius, 1998, t. 1, p. 540.
152. Kučinskas A., Prof. Kan. Dr. Jonas Totoraitis, *Athenaeum*, Kaunas, 1933, t. 4, p. 3–14.
153. Kulikauskas P., Zabiela G., *Lietuvos archeologijos istorija (iki 1945 m.)*, Vilnius, 1999, 327 p.
154. Labanauskienė D., Igno Jonyno rankraštinis palikimas, *Lietuvos istorijos metraštis, 2000 metai*, Vilnius, 2001, p. 420–424.
155. Labanauskienė D., Istoriko Antano Vasiliausko (Vasio) rankraštinis palikimas, *Lietuvos istorijos metraštis, 1999 metai*, Vilnius, 2000, p. 327–336.
156. Lasinskas P., A. Šapokos redaguota „Lietuvos istorija“: parengimas ir koncepcija, *Istorija*, 2003, nr. LVIII, p. 57.

157. Lasinskas P., *Istorijos mokslas Vytauto Didžiojo universitete 1922–1940 metais*, Vilnius : Vaga, 2004, 325 p.
158. Lasinskas P., Ivanas Lappo – Vytauto Didžiojo universiteto profesorius, *Lituanistica*, Vilnius, 1998, nr. 3 (35), p. 3–17.
159. Lasinskas P., Jonės Deveikytės-Navakienės mokslinės veiklos pradžia, *Lietuvos istorijos metraštis, 1998 metai*, Vilnius, 1999, p. 102–110.
160. Lasinskas P., Karsavino veikla VDU, *Darbai ir dienos*, 1996, nr. 2 (11), p. 21–48.
161. Lasinskas P., Prieškario Lietuvos istoriografija: metodologinių orientyrų paieška, *Istoriko atsakomybė*, Vilnius, 2002, p. 89–98.
162. Lasinskas P., Z. Ivinskio teorinės nuostatos ir paieškos XX a. 4-ajame dešimtmetyje, *Lituanistica*, 2000, nr. 1/2 (41–42), p. 8.
163. Lasinskas P., Pivoras S., Humanitarinių mokslų fakultetas, *Vytauto Didžiojo universitetas. Mokslas ir visuomenė 1922–2002*, Kaunas, 2002, p. 126–143.
164. Laukaitytė R., [rec. kn.] Gaigalaitė A., Žeimantienė J., Juozas Purickis-Vygandas, Vilnius, 2004; *LKMA metraštis*, 2004, t. XXV, p. 672.
165. Lazauskienė-Morkūnaitė A., Šiaulių apskrities savivaldybių charakteristika 1918–1920 m. (savivaldybių nariai ir tarnautojai), *Šiaulių apskrities istorijos raida* (mokslinių straipsnių rinkinys), Šiauliai : Saulės delta, 2004, p. 71–87.
166. Leonavičius J., *Sociologijos žodynas*, Vilnius : Academia, 1993.
167. Levine F. J., Professionalisation: Professions in History, *http://www.sciencedirect.com/science/referenceworks*, p. 12156.
168. Liekis A., *Lietuvos mokslų akademija 1941–1990*, Vilnius : Lietuvos mokslas, 2001, 873 p.
169. Liekis A., Lietuvos TSR mokslų akademijos įkūrimas ir veikla 1941 metais, *Lietuvos istorijos metraštis, 1987 metai*, Vilnius, 1988, p. 64–80.
170. Liutkus V., Vorobjovas Michailas, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, Vilnius, 1988, t. 4, p. 602.
171. Lukšaitė I., Augustinas Janulaitis, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 240–243.
172. Mačiulis D., Antano Smetonos lituanistikos instituto įkūrimas, *Lituanistica*, 2002, nr. 2 (50), p. 30–31.
173. Mančinskas Č., *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 metais*, Vilnius, 1996, 243 p.
174. Mančinskas Č., Dar kartą apie habilitaciją tarpukario Lietuvoje, *Mokslo Lietuva*, 1999, nr. 9 (189), p. 7.
175. Maternicki J., Infrastruktura warszawskiego środowiska historycznego 1918–1939, *Przegląd Humanistyczny*, 1990, nr. 5/6, s. 17–39.

176. Maternicki J., Obraz statystyczny warszawskiego środowiska historycznego, *Przegląd Humanistyczny*, 1990, nr. 8/9, s. 115–125.
177. Maternicki J., Polskie badania nad środowiskami historycznymi – założenia, organizacja, rezultaty, *Przegląd Humanistyczny*, 1995, nr. 1, s. 28.
178. Maternicki J., Polskie środowisko historyczne w latach 1918–1939: założenia metodologyczne badań, ich organizacja i dotychczasowe wyniki, *Kwartalnik Historyczny*, 1986, nr. 1, s. 165–185.
179. Maternicki J., *Warszawskie Środowisko Historyczne w okresie II Rzeczypospolitej*, Rzeszów : Wydawnictwo wyższej szkoły pedagogicznej, 1999, 195 s.
180. Matulionis A. V., *Sociologija*, Vilnius : Homo liber, 2001, p. 38.
181. Matulis S., Remeika Jonas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1961, t. 25, p. 131.
182. Matusas J., Ką mes darom Lietuvos istorijai?, *Naujoji Romuva*, 1932, nr. 49 (101), p. 1070.
183. Matusas J., Kiek pažengė Lietuvos mokslas?, *Pasaulio lietuvis*, 1938, balandžio 1, nr. 7, p. 147.
184. Matusas J., [rec. kn.] Šakenis K., Vabalninkas ir jo apylinkės praeityje iki Lietuvos nepriklausomybės atgavimo, Kaunas, 1935, 188 p.; *Mūsų žinynas*, 1935, nr. 129, p. 570.
185. Matusas J., [rec. kn.] *Vytautas Didysis*, Kaunas, 1930; *Židinys*, 1930, nr. 9, p. 211.
186. Mažiulis A., Ivinskis Z., Purickis Juozas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1961, t. 24, p. 250–252.
187. Mažiulis A., Matulaitis Stasys, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1959, t. 18, p. 520–521.
188. Mažiulis A., Prof. dr. J. Puzinas ir jo mokslinis palikimas, Puzinas J., *Rinktiniai raštai*, Chicago, 1983, t. 1, p. 14.
189. Mažiulis A., Steponaitis Antanas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1963, t. 28, p. 495.
190. Mažiulis A., Steponaitis Vytautas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1963, t. 28, p. 497.
191. Mažiulis A., Šliūpas Jonas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1964, t. 30, p. 55–61.
192. Mažiulis A., Štuopis Povilas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1964, t. 30, p. 92.
193. Mažiulis A., Vytauto Didžiojo Kultūros Muziejus, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1966, t. 34, p. 392.
194. Merkys V., Istorikas Ignas Jonynas, *Istorijos baruose*, Vilnius : Mokslas, 1984, p. 5–32.

195. Merkys V., Jablonskis Konstantinas, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2005, t. 8, p. 458.
196. Merkys V., Keletas žodžių apie autorių, Jonynas I., *Lietuvos didieji kunigaikščiai*, Vilnius, 1996, p. 5–13.
197. Merkys V., *Konstantinas Jablonskis*, Kaunas : Šviesa, 1991, 144 p.
198. Merkys V., Mintys apie istoriją ir istorikus, *Mokslas ir gyvenimas*, 2002, nr. 10, p. 8–10.
199. Merkys V., Pakarklis Povilas, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, Vilnius, 1987, t. 3, p. 270.
200. Miknys R., Petras Klimas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 246–248.
201. Motieka E., Jonas Yčas, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 235–237.
202. Neimantas R., *Rytai ir Lietuva*, Vilnius, 1988, 310 p.
203. Nikžentaitis A., Įvadas, Kučinskas A., *Kęstutis*, Vilnius, 1988, p. III–XIX.
204. Nikžentaitis A., Zenonas Ivinskis, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 237–238.
205. *Nowa encyklopedia Powszechna*, Warszawa, 1997, t. 5, s. 218–219.
206. Pajaujis J., Rimka Albinas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1961, t. 25, p. 297–298.
207. Pakarklis P., *Daktaratai. Jų įgijimas, mokslinė bei visuomeninė reikšmė ir su kai kuriais iš jų susijusi žala Lietuvai*, Kaunas, 1938, 36 p.
208. Pakarklis P. Steigiamo Lituanistikos instituto reikalu, *Lietuvos žinios*, 1939, nr. 32 (5897), p. 5.
209. Paunksnis Kazys, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1960, t. 22, p. 189.
210. Pavilionytė A., Kaunas XIX-ame amžiuje A. Ružancovo darbuose, *Kauno istorijos metraštis*, Kaunas, 1998, t. 1, p. 248–257.
211. Petrauskas R., Juozapas Stakauskas ir medievistikos pradžia Lietuvoje, Stakauskas J., *Lietuva ir Vakarų Europa XIII amžiuje*, Vilnius : Aidai, 2004, p. 283–286.
212. Petrauskas R., *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a.: sudėtis–struktūra–valdžia*, Vilnius : Aidai, 2003, 379 p.
213. Petrauskas S., Kunigas Jonas Reitelaitis, *Voruta*, 1996, gruodžio 16, p. 1.
214. Pfeffer P. F., Spall R. F. Jr., [rec. kn.] Book review: Unheard voices: The First Historians of Southern Women, Charlottesville: University Press of Virginia, edited Anne Firor Scott, 1993, *Historian*, Spring 94, vol. 56, issue 3.
215. Pilionytė J., Kunigo istoriko Jono Matuso gyvenimas ir veikla, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1997, t. 11, p. 333–361.
216. Plateris A., Janulaitis Augustinas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1956, t. 9, p. 292.

217. Prapuolenis Kazimieras, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1961, t. 23, p. 502–503.
218. Privatgelehrter, *http://de.Wikipedia.org/wiki/privatgelehrter.*
219. *Prof. Augustinas Voldemaras*, Plungė, 1930, 30 p.
220. Profesorius Augustinas Voldemaras, *Raštai, 90 metų gimimo sukakčiai pažymėti*, Chicago : LAS, 1973.
221. Pšibilskis V., Profesoriaus Povilo Pakarklio gyvenimas ir veikla, Pakarklis P., *Raštai*, Vilnius, 1987, p. 8.
222. Puzinas J., Konstantinas Avižonis, *Lituanistikos darbai*, N. Y., 1973, t. 3, p. 300–301.
223. Puzinas J., Lietuvių mokslo draugija, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1958, t. 16, p. 66–70.
224. Puzinas J., Maciūnas Vincas, *LE*, Boston, 1959, t. 17, p. 28.
225. Puzinas J., Plateris Aleksandras, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1961, t. 23, p. 98.
226. Puzinas J., *Rinktiniai raštai*, Chicago, 1983, t. 1, 864 p.
227. Puzinas J., Šležas Paulius, *LE*, Boston, 1964, t. 30, p. 51.
228. Puzinas J., Trumpa Vincas, *LE*, Boston, 1964, t. 31, p. 532.
229. Rachlevičiūtė R., Baltrušaitis Jurgis, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius, 2002, t. 2, p. 577.
230. Raemdonck L., Methodological Reflections on the Prosopographical study of Academics: Bourdieu's sociological theory and its application in a historical context, www. oslo. 2000. uio. po/aio/aio 16/group%207/ Raemdonck.pdf.
231. Ragauskas A., Istorikas Ivanas Lappo (1869–1944) ir Lietuva, *Lietuvos istorijos metraštis, 1993 metai*, Vilnius, 1994, p. 81–92.
232. Ragauskas A., Keletas pastabų dėl istorijos metodologijos tarpukario Lietuvoje, *LKMA metraštis*, Vilnius, 2001, t. 19, p. 59–69.
233. Ragauskas A., Lietuvos istorijos mokslo sovietizacija 1940–1941 metais, *Lietuvos istorijos metraštis, 1994 metai*, Vilnius, 1995, p. 94–109.
234. Ragauskas A., VDU mokslininkai istorijos mokslo kongresuose 1918–1940 m., *VDU ir LKMA 70-metis*, Kaunas, 1993, p. 169–184.
235. Ragauskas A., *Vilniaus miesto valdantysis elitas XVII a. antrojoje pusėje (1662–1702 m.)*, Vilnius : Diemedžio leidykla, 2002, 480 p.
236. Raitelaitytė B., Kunigas Jonas Reitelaitis – istorikas, Dzūkijos kraštotyrininkas, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1997, t. 11, p. 295–333.
237. Rėklaitis P., Franz-Constantin von Karp: pavardė ar slapyvardis?, *Voruta*, 1996, nr. 17, p. 7.

238. Richardson John G., *Handbook of theory: Research for the Sociology of Education*, New York : Green Wood Press, 1983.
239. Rimantienė R., Paulius Galaunė, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 234–235.
240. Rudis G., Augustinas Voldemaras NKVD rankose, *Lituanistica, 1995*, Vilnius, 1996, nr. 4 (24), p. 19–40.
241. Rudis G., Vinco Trumpos sugrįžimas, Trumpa V., *Apie žmones ir laiką*, Vilnius : Baltos lankos, 2001, p. 5–7.
242. Rukša A., Humanitarinių mokslų fakultetas, *Lietuvos universitetas 1579–1803–1922*, red. P. Čepėnas, Chicago, 1972, p. 388.
243. Salmonowicz S., Serczyk J., Techne i Ethos recenzenta. Refleksje nad wspolczesną Polską krytyką historyczną, *Historyka*, 1974, t. 4, s. 134.
244. Samalavičius A., *Universiteto idėja ir akademinė industrija*, Vilnius : Kultūros barai, 2003, 168 p.
245. Selenis V., Apie Lietuvos ir Lenkijos istorikų ryšius tarpukariu, *Kultūros barai*, 2004, nr. 12, p. 66–69.
246. Selenis V., Istoriko Vinco Trumpos mokslinio kelio pradžia, *Mokslas ir gyvenimas*, 2003, nr. 12, p. 15–17.
247. Selenis V., Kontakty historyków Polski i Litwy w okresie międzywojennym (1920–1939), *Lituano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, Poznań, 2005, s. 255–265.
248. Selenis V., Visuotinės istorijos dėstytojai Lietuvoje 1922–1939 m., *Visuotinė istorija Lietuvos kultūroje: tyrimai ir problemos*, Vilnius : Versus aureus, 2004, p. 185–203.
249. Senovė, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1962, t. 27, p. 269.
250. Siegrist H., Professionalisation: Professions in History, *http:// www.sciencedirect.com /science/ referenceworks/ 0080430767*, p. 12154.
251. Sirutienė G., Šlapelis Ignas, *LE*, Boston, 1964, t. 30, p. 39–40.
252. Sliesoriūnas F., Marija Andziulytė-Ruginienė – pirmoji lietuvė istorijos mokslų daktarė, *Istorija*, t. XL, 1999, p. 30–38.
253. Snitkuvienė A., „Aplankykite manuosius Egipto dievus...“, *Mokslas ir gyvenimas*, 1985, nr. 6, p. 17–18.
254. Soffer R., N., *Discipline and Power. The University History and the Making of an English Elite 1870–1930*, Stanford : Stanford University Press, California, 1994.
255. Sruogienė V., Siekusi tobulumo, *Sugrįžimai*, 1994, spalis, nr. 13, p. 1–2.
256. Stakauskas J., Istorikai – Naujosios Romuvos bendradarbiai, *Naujoji Romuva*, 1936, nr. 40 (300), p. 778–779.

257. Stakauskas J., Mūsų kęstutinė literatūra, *Vairas*, 1933, t. 8, nr. 4, p. 505–508.
258. Stakauskas J., Vyskupas M. L. Paliulionis ir lietuviškasis klausimas, *Naujieji nacionalizmai ir katalikų bažnyčia Lietuvoje*, Vilnius, 2003, p. 409.
259. Steponaitis V., [rec. kn.] Totoraitis J., *Marijampolės kunigų marijonų vienuolynas*, Marijampolė, 1924; *Mūsų žinynas*, 1929, nr. 55, p. 342–343.
260. Steponavičienė D., *Petras Tarasenka*, Vilnius, 1996, 244 p.
261. Surblys A., Augustinas Janulaitis – knygų kolekcionierius. Leidinių įsigijimo keliai ir būdai, *Kauno istorijos metraštis*, Kaunas, 2002, t. 3, p. 218.
262. Sužiedėlis S., Istorikas Simas Sužiedėlis, *Voruta*, 1995, lapkričio 1–10.
263. Sužiedėlis S., Knygos autorius, Šapoka A., *Senasis Vilnius*, New York, 1963, p. 263–301.
264. Sužiedėlis S., Lituanistikos institutas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1958, t. 16, p. 307.
265. Sužiedėlis S., [rec. kn.] *Lietuvos istorija*, red. A. Šapoka, Kaunas, 1936; *Židinys*, 1937, nr. 2, p. 261.
266. Sužiedėlis S., Zenonas Ivinskis istorijos moksle, *Aidai*, 1972, nr. 249–263, p. 121.
267. Sužiedėlis Simas, *JAV lietuviai. Biografijų žinynas*, Vilnius, 2003, t. 2, p. 314.
268. Šaduikienė N., Lietuvos (Vytauto Didžiojo) universiteto netektys ir praradimai, *Vytauto Didžiojo Universiteto ir Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos 70-metis*, Kaunas, 1993, p. 109–115.
269. Šalkauskis S., Jaunesniojo mokslo personalo pasiruošimas profesūrai. Pranešimas padarytas TFF Tarybos posėdyje 1936. X. 27, *V. D. Universiteto žinios*, Kaunas, 1936, nr. 5, p. 133.
270. Šapoka A.(Algirdas), Šeimos odisėja, *Kultūros barai*, 1989, nr. 8, p. 56.
271. Šapoka A., Raskim lietuvius Lietuvos istorijoj, *Naujoji Romuva*, 1932, nr. 21 (73), p. 481.
272. Šlapelis Ignas, *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, Vilnius, 1988, t. 4, p. 211.
273. Šležas P., Mirė prof. J. Yčas, *Židinys*, 1932, nr. 1 (85), p. 72.
274. Šležas P., Prof. Kan. Antanas Alekna. Gyvenimas ir darbai, *Athenaeum*, Kaunas, 1931, t. 2, p. 37–88.
275. Štuopis P., Mūsų istorija, *Naujoji Romuva*, 1931, p. 469.
276. Štuopis P., Neįspėtas Jogaila, *Akademikas*, 1935, nr. 16–17, p. 376–377.
277. Tamošaitis M., Sovietų pasiuntinybės įtaka lietuvių inteligentijai XX a. ketvirtajame dešimtmetyje ir okupacijos pradžioje, *Kultūros barai*, 2004, nr. 7, p. 75.

278. Tautavičius A., Eduardas Volteris, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 257–258.
279. Tyla A., Adolfas Šapoka, *Praeitis*, Vilnius, 1992, t. 3, p. 253–254.
280. Tyla A., Adolfas Šapoka – žymus Lietuvos istorikas, *Mūsų praeitis, 1997 metai*, Vilnius, 1998, nr. 5, p. 116–124.
281. Tyla A., Istorija lituanistikos kontekste, *Lituanistika: tradicijos, dabartis, perspektyvos*, Vilnius : LII leidykla, 1999, p. 13–30.
282. Tyla A., Iš Lietuvos kilęs jaunimas Maskvos universitete 1832–1863 m., *Praeities baruose*, Vilnius, 1999, p. 181–196.
283. Tyla A., Konstantinas Avižonis (1909–1969), *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1992, p. 226–227.
284. Tyla A., Konstantino Avižonio mokslinės veiklos etapai, *LDK: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos studijos. Konstantinui Avižoniui – 90*, Vilnius, 2001, p. 7–12.
285. Tyla A., Pratarmė, Šapoka A., *1655 metų Kėdainių sutartis, arba švedai Lietuvoje 1655–1656 metais*, Vilnius, 1990, p. 3–8.
286. Torstendahl R., Assessing professional developments, *Historiography in a comparative perspective*, http://www.oslo 2000.uio.no/program/papers/51/51/51intro-abstracts.pdf, p. 4.
287. Trumpa V., *Apie žmones ir laiką*, Vilnius : Baltos lankos, 2001, 476 p.
288. Trumpa V., Jonynas Ignas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1956, t. 9, p. 478.
289. Trumpa V., Karsavinas Leonas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1957, t. 11, p. 9293.
290. Trumpa V., Lituanistikos instituto Lietuvos istorijos skyrius, *Lietuvos praeitis*, Kaunas, 1940, t. 1, p. 348.
291. Trumpa V., *Savosios istorijos keliais*, Kaunas, 1937, 29 p.
292. Trumpa V., Žmogus be Dievo, *Metmenys*, 1987, nr. 53, p. 124.
293. Tumelis J., Aleksandras Plateris, *Lietuvos istorijos metraštis, 1997 metai*, Vilnius, 1998, p. 541.
294. Vaičiūnas A., Įžymus bibliografas ir karo istorikas, *Suvalkija*, 2003, nr. 1, p. 26–28.
295. Vaišnora J., Ivinskis Zenonas, *LE*, Boston, 1956, t. 9, p. 200.
296. Vaišvilaitė I., Apie istoriją, Apvaizdą ir laisvą valią, *Naujasis Židinys – Aidai*, 2004, nr. 5, p. 766.
297. Vaitkevičiūtė V., *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius : Žodynas, 2001, p. 426.
298. Vanda Daugirdaitė-Sruogienė, *JAV lietuviai. Biografijų žinynas*, Vilnius, 1998, t. 1, p. 231.

299. Vasiliauskienė A., Istorikai Lietuvių katalikų mokslų akademijoje, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1994, t. 8, p. 45–57.
300. Vasiliauskienė A., Moterys Lietuvių katalikų mokslų akademijoje (1922–1940), *LKMA metraštis*, Vilnius, 2000, t. 16, p. 618–620.
301. Vasiliauskienė A., Profesorius Zenonas Ivinskis ir Lietuvių katalikų mokslo akademija, *LKMA metraštis*, Vilnius, 1994, t. 7, p. 218.
302. Veblaitis Antanas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1965, t. 33, p. 260.
303. Veblaitis Antanas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1985, t. 37, p. 637.
304. Verdės-Leroux J., *Deconstructing Pierre Bourdieu: Against Sociological Terrorism from the Left*, New York : Algora Publishing, 2001.
305. Vileišis V., *Tautiniai santykiai Maž. Lietuvoje ligi didžiojo karo istorijos ir statistikos šviesoje*, Kaunas, 1934.
306. Voldemaras A., *Pastabos saulėlydžio valandą*, Vilnius, 1992, p. 172–194.
307. Voldemaras A., [rec. kn.] Alekna A., *Bažnyčios istorija*, Tilžė, 1920; *Mūsų Senovė*, Kaunas, 1921, nr. 2, p. 124.
308. Volteris Eduardas, *Lietuvių enciklopedija*, Boston, 1966, t. 30, p. 521.
309. Voverienė O., Tautos mokytoja, *XXI amžius*, 2001, nr. 49, p. 5.
310. Wickberg D., Intellectual History vs. the Social History of Intellectuals, *Rethinking History*, 2001, no 5:3.
311. Zajączkowski St., Historical research in Lithuania today, *Baltic and Scandinavian countries*, 1938, vol. 4, no 102 (4), may, p. 224–246.
312. Zajączkowski St., Litewski ruch naukowy w zakresie historii, *Kwartalnik historyczny*, 1935, rocznik XIX, zeszyt 3, s. 301–339.
313. Žemaitytė Z., *Paulius Galaunė*, Vilnius, 1988, 244 p.
314. Žilevičius J., Galaunė Paulius, *LE*, Boston, 1955, t. 6, p. 479.
315. Žilevičius J. ir red., Jakštas Juozas, *LE*, Boston, 1956, t. 9, p. 262.
316. Пашуто В. И., *Образование Литовского государства*, Москва, 1959, c. 227.
317. Поташенко Г., Актер, историк старообрядчества (Иван Алексеевич Прозоров), *Darbai ir dienos*, nr. 34, 2003, p. 177–190.

ASMENVARDŽIŲ RODYKLĖ